

Vasile Lovinescu

Monarhul ascuns

permanență și ocultare · Institutul European, Iași, 1992

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Nota ediției

Textul urmează ediția Institutul European, Iași, 1992, colecția «Eseuri de ieri și de azi», îngrijită de Petru Bejan, care spune în «Notă asupra ediției» că fragmentele rămase în manuscris au fost reunite și ordonate de doamna Alexandrina Lovinescu, verișoara autorului, și că editorii au îndreptat sintaxa și au înlăturat pasajele nerelevante. Cele trei studii — «Mitul monarhului ascuns», «Frumoasa adormită» și «Ciubăr Vodă» — nu stau în ordine cronologică: «Ciubăr Vodă» e anterior «Frumoasei adormite».

Marcajul paginilor

În text, marcajul [52 (58)] arată întâi pagina ediției de față, apoi, în paranteză, pagina ediției din 1992. Așa poate fi citată și ediția electronică, și cea tipărită.

Ortografia

Ediția din 1992 e culeasă cu ortografia dinainte de 1993: «cuvînt», «sînt», «mîină», «rîs». Ea s-a normalizat tăcut după norma de azi — î în interiorul cuvîntului devine â, «sînt» devine «sunt» —, păstrînd î la început și la sfîrșit de cuvînt, după cratimă și după prefix. Formele vechi din citatele în grafia lor de epocă (Stamati, Negruzzi, poeziile populare) rămân neatinse.

Notele

Cele 57 de note ale ediției din 1992 se tipăresc în josul paginii la care trimit și se numerează curgător pe toată cartea; în original numerotarea se reia la 1 în fiecare studiu. Cele două note cu asterisc — nota lui Alecsandri de la pagina 79 și nota editorilor de la pagina 145 — își păstrează asteriscul.

Traducerile

Toate pasajele în alte limbi pe care autorul nu le traduce în text au primit traducere în notă: latină, greacă, italiană, franceză, germană, engleză, spaniolă, arabă și sanscrită — optzeci și opt de locuri, de la «dux bellorum» și «vivit non vivit» la «as-sayhuna» și «Domini Christi Vertagus».

Textul canonic al citatelor

Citatele din clasici se dau în notă în forma lor canonică, verificată la izvor: Dante după ediția Petrocchi (Infernul IX, Purgatoriul I, Paradisul XXXI), Homer în tălmăcirea lui George Murnu, Vergiliu și Horațiu după textele latine, Tabula Smaragdina după textul ei, Grigore Ureche după ediția P.P. Panaitescu, Eminescu după «Doina» și postumele din ediția Perpessicius. Unde autorul citează din memorie — «Tu-i suna din corn» pentru «De-i suna», Prometeu pentru Proteu la Homer, «în sângele tău» pentru «nel suo sangue» la Dante — textul din corp rămâne neatins, iar nota dă forma exactă.

Trimiterile biblice

Toate locurile scripturare — Enoh și Ilie, mărul cunoștinței, scara lui Iacov, rugul arzător, stâlpul de foc, Melhisedec și Avram, oile și caprele, Ecce Homo, calul alb, Ierusalimul ceresc și celelalte — trimit la Biblia sinodală de pe bibliaortodoxa.ro, pe capitol.

Glosarul

La sfârșitul cărții se află un glosar de 85 de termeni, cu opt articole dezvoltate pentru noțiunile centrale: Ciubăr Vodă, Monarhul ascuns, Agarttha, Graal, Imamul ascuns, Ler, Melencholia și «vivit non vivit». În ediția electronică, fiecare apariție a unui termen de glosar — și în formele lui flexionare — e legată de articolul lui din glosar (termenul apare subliniat punctat), iar prima apariție din fiecare capitol are în plus o notă pop-up cu articolul întreg; în ediția tipărită, la prima apariție, o notă scurtă trimite la pagina glosarului unde stă articolul.

Legăturile

Pentru operele citate se dau legături către ediții în acces liber, alegând, când există mai multe, pe cea românească, apoi textul în limba originalului. În ediția tipărită (Word și PDF) fiecare legătură are alături un cod QR de 9,5 mm.

Figurile

Volumul din 1992 nu are figuri în text. Ca document al ediției, coperta tipărită se reproduce ca planșă pe pagină întreagă, la

sfârșitul «Notei asupra ediției»: trei chipuri regale egiptene cu coroana roșie și sceptrul «was», desenate de editură după iconografia faraonică. Chipul din stânga e tăiat de cotor chiar în exemplarul tipărit.

Coperta

Coperta urmează litera seriei — crem, chenar dublu, capitale spațiate, titlu roșu cursiv. Ilustrația este un desen propriu, geometric: schema «pantacolului» pe care autorul îl citește în icoana Arhanghelului Mihail de la Văratec — axa lumii, ternarul ceresc și cel pământesc, crucea al cărei braț orizontal e voievodul culcat, arcul cavernei. Nici o linie nu e luată din coperta editurii din 1992.

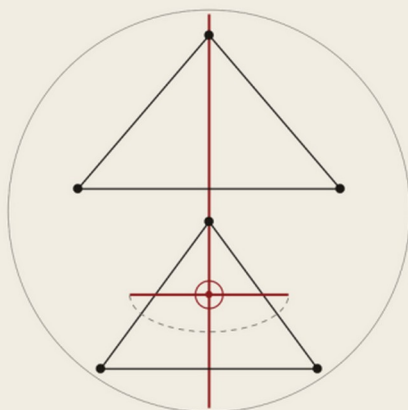
Ce a rămas de făcut

Icoana Arhanghelului Mihail de la Văratec, obiectul întregului studiu dintâi, nu s-a găsit în acces liber. Dacă se află o reproducere — la muzeul mănăstirii, la Institutul Național al Patrimoniului sau în fototeca Comisiunii Monumentelor Istorice —, ea se va pune ca planșă la pagina 28, după regula operei identificabile.

CUPRINS

Despre asprimea și bucuriile ocultării.....	7
Notă asupra ediției.....	17
Mitul monarhului ascuns.....	22
Frumoasa adormită.....	66
Ciubăr Vodă.....	101
Glosar de termeni.....	227

VASILE LOVINESCU

Monarhul ascuns

Permanență și ocultare — trei studii
Institutul European, Iași, 1992

Ediție critică adnotată

Cuvânt înainte

Despre asprimea și bucuriile ocultării

Nu mi-am închipuit niciodată că a scrie un *cuvânt înainte* pentru cartea unui om pe care l-ai cunoscut și l-ai iubit poate fi o misiune dificilă. Dar, iată, azi încerc acest sentiment. Și nu pentru faptul că acest *cuvânt înainte* e menit unei cărți al cărei conținut nu-l cunosc – nici de mai de mult, nici de acum. Ci pentru că – îmi dau seama acum! – știu așa de puține lucruri despre autorul textelor reunite sub titlul, care zgândărește puternic mintea și sufletul, Monarhul ascuns¹. Va fi fost el însuși, Vasile Lovinescu, un „monarh ascuns”?

Cel pe care publicul românesc l-a descoperit așa de târziu, spre sfârșitul anilor '60 – când „România literară” i-a tipărit vreo două texte – pentru a-l cunoaște mai bine, prin *Al patrulea hagialâc*, abia în preziua morții sale, a fost, în adevăr, un om în care, pentru majoritatea semenilor, ar fi fost imposibil de ghicit „monarhul”. Singuratec fără să fie mizantrop, tăcut fără să fie necomunicativ, concentrat fără să fie neatent la cele din jur, Vasile Lovinescu era omul care putea să treacă absolut neobservat. Îl văd – e o imagine prea puternică – străbătând spațiul cu un pas elastic, ușor aplecat într-o

¹ Monarhul ascuns — Funcția centrală a unui ciclu de umanitate, care nu poate părăsi lumea fără ca lumea să se surpe, dar care, în vremuri de întunecare, nu se mai poate arăta: atunci se ocultează, rămânând în lume, dar sub chipuri care îi ascund... (vezi pagina 233)

parte, de obicei cu o nuielușă în mână, îmbrăcat simplu, cu o bluză cu mâneca scurtă purtată peste pantaloni și cu pantofi de tenis: ținuta de plimbare. Când îi chem imaginea, din sacul amintirilor mele, *aceasta* e cea care vine imediat, deși l-am văzut de câteva ori și în ținută „de gală”. În drum spre plimbările sale pe dealurile din preajma orașului nostru natal ori la întoarcerea din aceste plimbări, trecea uneori și pe la poarta casei în

[3 (6)]

care am copilărit; de-l zăream pe fereastră, săream din locul meu și-i ieșeam în cale la poartă. „Ce faci, Sorinel?” – era suficient pentru ca băiatul cu pantaloni scurți să iasă din ogradă și să-l conducă până acasă.

Vasile Lovinescu face parte din amintirile mele cele mai vechi. Înainte de a-l ști – cu pe el, căci, altminteri, el mă știa pe mine de pe vremea când eram purtat în cărucior! – cunoscusem pe mama lui, Ana Lovinescu, femeie de o mare distincție, urmașă de nobili ardeleni (Cetățeanu de Săcele) și pe mătușa lui, Virginia Popescu. Înaltă, dreaptă, semeață, cu părul foarte alb și cu ochii foarte albaștri, cu mintea foarte limpede și cu judecata foarte severă, această soră a lui Eugen Lovinescu (știu, fac o impietate scriind numele întreg, câtă vreme el însuși iscălea doar E.) încarna foarte bine spiritul răzeșesc al spiței din care coborau Lovineștii. Femeia aceasta, o doamnă în înțeleșul cel mai înalt al cuvântului, suportându-și cu demnitate și stoicism soarta până la sfârșitul survenit într-un cămin din Gura Humorului, mă uimea întotdeauna prin povestirile sale despre întâmplări dinaintea primului război mondial, povestiri în care nelipsite erau detaliile despre prețuri. Și, întotdeauna, prețurile erau exprimate în *lei aur*! Ar fi fost, fără îndoială, cea mai bună sursă de informații genealogice – din păcate, însă, interesul meu genealogic a privit întotdeauna Evul Mediu. Așa s-a făcut că mica cercetare despre Lovinești n-a mai putut avea drept ghid decât pe Vasile Lovinescu.

Era în vara anului 1969, pe când urmăream toți, cu sufletul la gură, calea spre cel dintâi popas al omului pe Lună. La Fălticeni a ajuns Eugen Simion, în căutare de urme lovinesciene. Printre vizite și plimbări, a venit vorba și de spița neamului. Și cine s-ar putea îndeletnici cu o asemenea cercetare?! Mi-a revenit această misiune, așa că a trebuit să-l supun pe Vasile Lovinescu (în fond, o făceam chiar la sugestia sa!) unui adevărat interogatoriu privind pe înaintașii și colateralii săi. Datele toate, câte le-am adunat și de prin registre ale Stării Civile din Fălticeni, sunt reproduse de Eugen Simion în cartea sa despre E. Lovinescu.

Bătrânul Lovinescu, tatăl fraților Eugen, Octav, Constantin și Vasile (și al fetelor Antoaneta, Coruna și Virginia) se numise Vasile Teodorescu; școlar la seminarul din Socola, fusese pus în situația de a-și

[4 (7)]

schimba numele, pentru simplul motiv că erau acolo prea mulți... Teodorești! Mai-marele școlărimii, Isaia Teodorescu (și el...), l-a întrebat de numele mamei sale - era, însă, tot o Teodorescu; poate vreo rudă, mai depărtată, ar avea vreun alt patronim?! Da, ceva rude în satul Rădășeni se numesc Lovinescu. „Lovinescu te vei chema!”. Și întemeietorul clanului a semnat, toată viața, *V. Th. Lovinescu*. Sute sau mii de acte îi poartă semnătura, în calitate sa de profesor și director al Gimnaziului „Alec Donici” din Fălticeni. Ceva mi-a rămas, totuși, ascuns (și mă întreb dacă amănuntul cel ascuns va ieși vreodată la lumină): cum se înrudeau Teodoreștii cu Lovineștii din Rădășeni?!

Că spițele de neamuri formau pasiunea mea arzătoare, acest lucru Vasile Lovinescu îl știa de multă vreme, după cum știa, încă din anii studiilor mele liceale, că aveam să mă duc la Iași, pentru a urma acolo (aici) cursurile Facultății de Istorie. Nu fusese el cel dintâi îndreptător al scrisului meu de ... istoric?! Nu fusese el confidentul meu

pentru zbuciumul cu care urmărisem pe logofătul Tăutu în drumurile sale țarigrădene ori cracoviene, în închisoarea de la Liov ori în palatul vizirului unde trebuia să se opărească bând – cel dintâi ... – o ceașcă de cafea?!

Nu. Nu spun povești. Vasile Lovinescu a fost unul din primii mei dascăli – nu într-o istorie, nu într-o literatură. Ci într-o altă. O anumită inițiere într-o știință veche și într-o floare a istoriei lui Vasile Lovinescu o dădorez.

Eram încă elev de liceu – ani triști, bătuiți de atitudinile nedemne ale unor oameni care ar fi trebuit să fie modele pentru viață, ani de singurătate pentru un copil al cărui părinte trebuia să zacă într-o temniță necunoscută și să înfrunte, pentru chiar acest lucru, umilințe neînchipuite și, oricum, imposibil de radiat dintre amintiri. Doar cei vârstnici mă îngăduiau în preajma lor. Așa s-a făcut că pe la 14 - 15 ani – tocmai când și pasiunea pentru istorie și genealogie își făcuse apariția cu cea mai mare putere – am început a mă bucura de îngăduința de a asista la discuțiile dintre Vasile Lovinescu și Constantin Ghelleme.

Nu pot să spun cât de mult am învățat din „participarea” la aceste întâlniri. Constantin Ghelleme, jurist ca pregătire (ca și Vasile Lovinescu, de altfel), cu o memorie formidabilă și cu amintiri bogate, cobora din acel misterios colonel Singurov, pripășit în Moldova după

[5 (8)]

pacea de la Adrianopol, inginer și arhitect, trăitor multă vreme în Iași, retras pentru sfârșitul vieții la Fălticeni. Ceva înrudiri, foarte depărtate, mă legau de acest bărbat înalt, voinic, cu un frumos păr alb ondulat, pieptănat pe spate, cu mers tacticos și semeț, purtându-și povara anilor și a sărăciei cu o demnitate exemplară. Zeci, sute de ore am stat la taclale cu acest om – fie împreună cu Vasile Lovinescu, fie singur cu el – dar despre greutățile viețuirii sale mizere nu mi s-a plâns niciodată.

De cum începea „stagiul” fălțicenean al familiei Lovinescu (iarna și-o petreceau la București), se reînnoda firul întâlnirilor noastre, în fiecare luni și în fiecare joi dimineată, într-o chilie din atenansele fostei locuințe a lui Mihail Sadoveanu din vârful uliței Rădășenilor. Nici o „ședință” nu a durat, vreodată, mai puțin de trei ore. Treceam, călcând ușor pe scândurile unui balcon cam într-o parte, prin fața ferestrelor acelei „camere” în care locuia Constantin Ghelleme și-i vedeam pe amândoi – întotdeauna în aceleași locuri, întotdeauna în aceleași poziții; îmi semnalam prezența ciocnind ușor cu degetele în geam iar când ajungeam în dreptul ușii auzeam glasul lui Vasile Lovinescu, blând-poruncitor: Herein! Deschideam ușa numai după ce auzeam acest îndemn.

Era o formulă?

... Și conversația continua – acum, cu un al treilea, tăcut, sfios, partener. Pe nesimțite, însă, mi s-a făcut și mie o parte în această conversație. Despre oamenii lui Bogdan și ai lui Ștefan, despre boierii cei vechi, despre ziditorii de biserici, despre vechile familii ale târgului – cine trebuia să știe?! Și întrebările veneau, dintr-o parte sau alta. Pe ale sale, Vasile Lovinescu le preceda cu cuvintele: „Spune, Sorinel...”. Ca îndemnul din formulele unor basme românești: „... spune, măi băiete, spune...”.

Era o altă formulă?

A fost neștiută, nebănuită ucenicie într-o știință vremii. Așa că atunci când, pe la 17 ani, am îndrăznit să „comit” primul meu delict istoriografic – un mic studiu despre logofătul Ioan Tăutu, marele sfetnic al lui Ștefan cel Mare – gândul de a i-l arăta lui Vasile Lovinescu

[6 (9)]

și de a-i cere *lui* o judecată mi-a apărut ca foarte normal. Mi-a citit textul, a îndreptat câte ceva, mi-a dat câteva sfaturi. Era, acum, părtaş al tainei mele.

De la o vreme, întâlnirile din dealul Rădășenilor s-au dublat: tot de două ori pe săptămână, marți și vineri după amiaza, ne găzduia bătrâna căsuță a familiei Stino, din strada Ion Dragoslav.

Profesorul Aurel George Stino, vechi tovarăș de tainică tăifăsuială pentru Vasile Lovinescu, era un adevărat mit al orașului. Tatăl său fusese profesorul lui Sadoveanu, el însuși fusese profesorul lui Labiș – iată, în ochii bunilor burghezi, un fel de certificate de noblețe. Altele erau, însă, legăturile care mă făceau să mă simt acasă în locuința profesorului Stino. Bunicul său fusese dascălul bunicului meu, tatăl său fusese dascăl al tatălui meu și apoi coleg de cancelarie cu el; colegi în aceeași cancelarie a faimosului Liceu „Nicu Gane” fuseseră și Aurel George Stino și tatăl meu. O prietenie puternică legase pe bunicul meu atât de bătrânul profesor George Stino cât și de fiul acestuia, Aurel, care, în apusul vieții sale, avea să fie și dascălul meu de franceză în același liceu condus, ani în sir, pe când era doar gimnaziu, de Vasile Th. Lovinescu. Fire nevăzute, care uneau mai presus de vârste – de altfel, trebuie să mărturisesc faptul că niciodată, în compania acestor trei oameni, nu am simțit, *n-am fost făcut să simt*, o inegalitate care să fi venit din diferențele de vârstă. Un fel de aură mistică îi învăluia pe toți trei și cu emoție o simțeam atingându-mă și pe mine.

În casa profesorului Stino, în conversații care durau câte cinci ori șase ore, am ascultat pe Vasile Lovinescu vorbind despre subiectele care îl pasionau și despre care scria. Acolo ne-a povestit despre interpretările basmelor lui Creangă (apărute postum, în volumul *Creangă și creanga de aur*) și despre atâtea altele, în care topea știința lui adâncă și priceperea în lucruri care nu sunt la îndemâna oricui.

Am primit, din această știință și din această pricepere, stropi care au rodit. Numai stropi, pentru că altfel nu se

putea, șuvoiul mare al unei transmisiuni integrale m-ar fi dus de la ale mele spre zone incontrolabile pentru rațiunea istoricului. Dar acei stropi – fără îndoială necesari pentru însăși înțelegerea faptului istoric – mi-au deschis un

[7 (10)]

ochi. Iar pentru cineva care se ocupă de istoria medievală, de o epocă ai cărei oameni erau așa de amestecată, în viața de toate zilele, cu tot felul de simboluri (și în ce măsură suntem, încă, și noi, fără să ne dăm seama...), alcătuind o societate în care heraldica reprezintă și exprimă, acest strop de înțelegere diferită e cu deosebire necesar. I-l datorez.

Omul fermecător, cu aer straniu, avea un fel aparte de a povesti – scrisul său nu oglindește acest farmec. Străbăteam uneori drumurile în plimbări la care, de la o vreme, mă primise să-i fiu tovarăș de tăcere, rupând însă această tăcere pentru a povesti. Ritmul în care străbăteam spațiile nu era deloc alert, iar povestirea urma și ea acest ritm. Pornea de la vreo casă în care locuise cine știe cine, de la un deal, de la plopoica din vârful Tâmpeștilor („din vremea lui Alexandru cel Bun”) și apoi se înșiruiău explicațiile din ciclul vizibil al desfășurărilor, pe urmă cele din ciclul invizibil. Pe drumul Tâmpeștilor spre și dinspre Baia legendelor de început, ne-am prins și tovarăși pentru o mică lucrare comună; partea sa privea pecetea orașului Baia, cu cerbul Sfântului Hubert, care i-a oferit prilejul redactării unui superb eseu (am publicat, într-un almanah al „Convorbirilor Literare”, versiunea pe care am regăsit-o între hârtiile mele din studenție; Galeria Oamenilor de Seamă din Fălticeni păstrează un manuscris care s-ar putea să cuprindă o versiune mai „pre larg”). Nu știu dacă a dus până la capăt gândul de a pune pe hârtie și meditațiile sale în jurul stemelor lui Ștefan cel Mare: îi vorbisem despre ele și promisem, pentru unele din evoluțiile închise în acele scuturi, explicații tulburătoare;

istoricul ar căuta poate zadarnic temeiuri documentare pentru asemenea explicații, dar ele pot fi luate în seamă și acceptate chiar. Iarăși, nu știu dacă a apucat să închege pe pagini gândurile despre Petru-vodă Rareș; îi scrisesem, cândva, de la București, despre posibila paralelă între Regele Pescar din ciclul Graalului și acest fiu al lui Ștefan cel Mare (fiu al Văduvei și el...); părerea lui mă interesa, pentru că începusem a lucra la cărticica mea despre Rareș (apărută în 1982, dar cu un scandal care a făcut oarecari valuri...); din răspunsul său, am deslușit că el însuși văzuse demult acest paralelism, meditatase asupra lui și voia să scrie despre el. N-am îndrăznit, după aceea, niciodată să-l întreb de soarta acestor proiecte.

[8 (11)]

Cum aş putea uita „inițierea” în universul prozei fantastice a lui Mircea Eliade?! Explicarea *Secretului doctorului Honigberger* prin cheia *Noptilor la Serampore* m-a fascinat și m-a înfiorat. Târziu, când într-un anticariat am găsit un număr răzleț din „Boabe de grâu” – frumoasa revistă a marelui nedreptățit care a rămas Emanoil Bucuța – cu un portret al misteriosului doctor Honigberger, a fost o bucurie pentru amândoi. Istoricul, însă, ar fi dorit să știe mai multe lucruri și mai precise, și despre Honigberger, dar și despre acel alter ego² al său din Bucureștii începutului de veac, doctorul Zerlendi. Recunosc: nu le-am mai căutat niciodată...

Când a fost să scriu lui Mircea Eliade – cumplită îndrăzneală pentru un băiat de 22 de ani – pentru a-i cere studiul său despre Dragoș și vânătoarea rituală (era vremea când întemeierea principatului Moldova începea să devină o pasiune devoratoare), am pus în rândurile mele și ceva de la sau despre Vasile Lovinescu. N-am vrut să mă legăn în iluzia că voi primi vreun răspuns de la un om așa de ocupat, cum mi se spusese că este (era) Mircea

2 „celălalt eu” (lat.).

Eliade. Și cum a fost surpriza când, în Fălticeni, mi-a sosit întâi plicul cu scrisoarea savantului și apoi cartea, proaspăt ieșită la Payot, reunind mai multe studii, între care și acela despre Dragoș! (Un deceniu mai târziu, când această carte a avut și o versiune românească, nu m-am putut învrednici să cumpăr un exemplar: *De la Zamolxis la Ghinghis han* s-a „vândut” pe liste alcătuite prin comitete și comiții care numai de știință nu se ocupau, așa că am rămas numai cu volumul franțuzesc, din 1970.) Un cuvânt pentru Vasile Lovinescu s-a aflat și în scrisoarea lui Mircea Eliade: se înțelegea că mai existaseră tentative de reluare a legăturilor (îi trimisese, între altele probabil, cartea despre șamanism, fără ca Vasile Lovinescu să o primească vreodată...), dar toate fuseseră sortite neîmplinirii. Ca și aceea care a urmat acestui schimb de scrisori.

*

Mi se va ierta dacă în aceste cuvinte dinainte – dinaintea cuvintelor lui Vasile Lovinescu: iarăși o îndrăzneală... – n-am povestit decât frânturi de amintiri. Cititorii *Monarhului ascuns* vor dori, poate, să cunoască amănunte despre cariera scriitorului ori despre ocupațiile sale

[9 (12)]

publice. Biografia lui Vasile Lovinescu nu s-a scris. Nu știu, însă, ce ar putea să însemne mai mult pentru Vasile Lovinescu decât propria sa operă. El însuși un *monarh ascuns*, nu știu dacă exhibarea unor detalii (incidente) biografice l-ar fi interesat sau măgulit. Pentru el și despre el, cel mai mult și cel mai bine vorbesc scrierile sale. Acum, când al șaptelea an al nefinței sale se apropie de capăt, cartea sa cea nouă e și un mesaj și un îndemn. Primindu-le pe amândouă cu ne-trufie, ne vom bucura împreună cu el. Cât mă privește, aștept cu emoție să pot

Iar cel căruia Vasile Lovinescu i-a urat, cândva, să poată cunoaște și fiorul Istoriei, îi va răspunde: Euphorion a primit darul.³

Iasi, 4 februarie 1992 Stefan S. GOROVEI

3 sursa: **Johann Wolfgang von Goethe, *Faust*, partea a II-a, actul III**
— Euphorion, fiul lui Faust și al Elenei, e copilul care se avântă spre înălțimi și cade: chip al geniului poetic ce primește darul cu pretul

arderii. [J. W. Goethe — Faust, partea a II-a, germ.]

Notă asupra ediției

Nu s-ar putea afirma cu certitudine că Vasile Lovinescu este astăzi îndeajuns de familiar cetitorului valah. Asta fie și după *Al patrulea hagialâc*, cel din 1981, unde însoțea, în voluptuoasele lor inițieri nocturne, *Craii de Curte Veche* ai lui Mateiu Caragiale, ori după deșirarea țesăturii esoterice a textelor naratorului humuleștean din *Creangă și Creanga de aur* (1989).

Nu s-ar putea concede hotărât, fără riscul unei oarecari gratuități, nici că Omul din Fălticeni, suveranul «Print al Arcanelor» – cum îl numește Luca Pițu, în a sa primă *Navetă esențială* (Ed. Moldova, Iași, 1991, p.147) – și-ar fi câștigat, chiar și după grabnica epuizare a precedentelor, o cotă de popularitate suficientă pentru a-l imuniza definitiv la răceala și ignoranța posterității.

Firește, între popularitatea unui autor și valoarea scrierilor sale nu există un raport de condiționare directă și necesară – mai ales atâta vreme cât prejudecățile alterilor⁴ pot fi parazitare serios de prejudecăți ale momentului. Or nu declarase și Petre Țuțea – unul din Marii Neștiuți ai zilei – că popularitatea poate fi un simptom al excesului? Că și ea, ca orice surplus, ar putea să fie doar o copie a superficialului, a desfrâului narcisic, monden și modist?

De altfel, Vasile Lovinescu nu s-a lăsat ispitit de stridențele glorioasei salonarde, conferite spontan, la sunetele boemei literare bucureștene, nici de arbitrariile

4 de la lat. *alter*, „celălalt”: prejudecățile celorlalți.

pieței publicistice care, în schimbul acceptării unor insidioase ritualuri curtenitoare, l-ar fi aliniat, poate mai lesne, personalităților socotite acum câțiva ani en vogue.⁵ Zumzetului stereotip și convențional al celei mai mari părți a presei de atunci, i-au fost preferate, mai degrabă, tihna solitară a bibliotecilor, patosul investigațiilor erudite, juisarea izbânzilor teoretice.

[11 (14)]

Nu țintim defel să persuadăm cititorul măsluindu-i un portret idilic, contrafăcut, mai cu seamă pentru că învățatul pomenit a trecut în ochii apropiaților drept un ins ascuns, ademenit până la obsesie de lumea sacrului și a misterului, a doctrinelor esoterice, în genere. Adept al lui René Guénon și Julius Evola, Vasile Lovinescu este recunoscut deja ca fiind patronul spiritual al câtorva cercuri hermetice, devenind pentru mulți un fel de guru⁶ carpatic.

Deprins cu meșteșugul cititurii arheologice, de adâncime, recuza adesea desprinderea literaturiştilor – față de care își divulga un vădit dispreț – de a înota la suprafața textelor, fără a le bănuî capcanele. Hermeneutica practică de el are un cu totul alt accent axiologic decât cea a Profesorului din Chicago – care pare să-l fi impresionat favorabil. Diferența nu este doar de metodă – el adăugând arsenalului «clasic» și strategia «schematizării simbolurilor» (împrumutată din tradițiile astrologilor, cabaliștilor, alchimiștilor orientali și din tradiția primordială, polară), pe când Eliade practica un stil mult mai rece, erudit și impersonal – cât și de anvergura raportării. Dacă elevul lui Nae Ionescu găsește simbolurilor o «cheie» atemporală, Vasile Lovinescu folosește una istorică și, uneori, națională. Dovadă cele trei studii pe care le înfățișăm aici, pentru prima oară.

⁵ „la modă” (fr.).

⁶ guru — Învățătorul spiritual care transmite inițierea, în tradiția hindusă. (vezi pagina 230)

Fără doar și poate, istoricii de profesie vor întâmpina cu suspiciune prezumțiile și concluziile acestora. Din dorința de a nu le deconspira dintru început miezul ideatic, renunțăm la orice fel de comentarii preliminare, lăsându-i cetitorului savoarea de a descoperi, o dată cu autorul, cealaltă față, ocultă, a istoriei Moldovei.

*

Disparația intempestivă a lui Vasile Lovinescu a făcut ca bună parte a manuscriselor sale să nu depășească stadiul adnotărilor primare, prohibite atât de rigorile sistematicității, cât și de fardul stilistic. Textul brut n-ar fi căpătat, poate, virtuți publicistice, dacă n-ar fi suportat câteva operații cosmetice. Mai întâi a fost necesar ca fragmentele dispartate să fie reunite și ordonate după criteriile fidelității tematice și coerenței argumentative. Acest travaliu deosebit a fost asumat, cu un neprețuit devotament, de doamna Alexandrina Lovinescu (verișoară a autorului), cea care, de altfel, se ocupă de recuperarea tuturor scrierilor adăpostite (deocamdată, să sperăm) în sertarele familiei.

Misia noastră a fost aceea de a opera trebuincioasele corecții finale, în măsură să apropie textul de standardele editoriale. Ne-am îngăduit, de aceea,

[12 (15)]

să intervenim doar acolo unde sintaxa frazei se dovedea precară, îngreunând lectura, ori acolo unde limbajul fusese afectat de virușii dactilo- și orto-grafici. Au fost eliminate, totodată, și acele pasagii nerelevante, contradictorii, imprecise, care ar fi vătămat unitatea semantică a discursului.

După cum se va vedea, succesiunea celor trei studii nu este strict cronologică (Ciubăr Vodă⁷, spre pildă, este

⁷ Ciubăr Vodă — Nume de domn moldovean atestat o singură dată în istorie: Grigore Ureche scrie, între urmașii lui Alexandru cel Bun, că

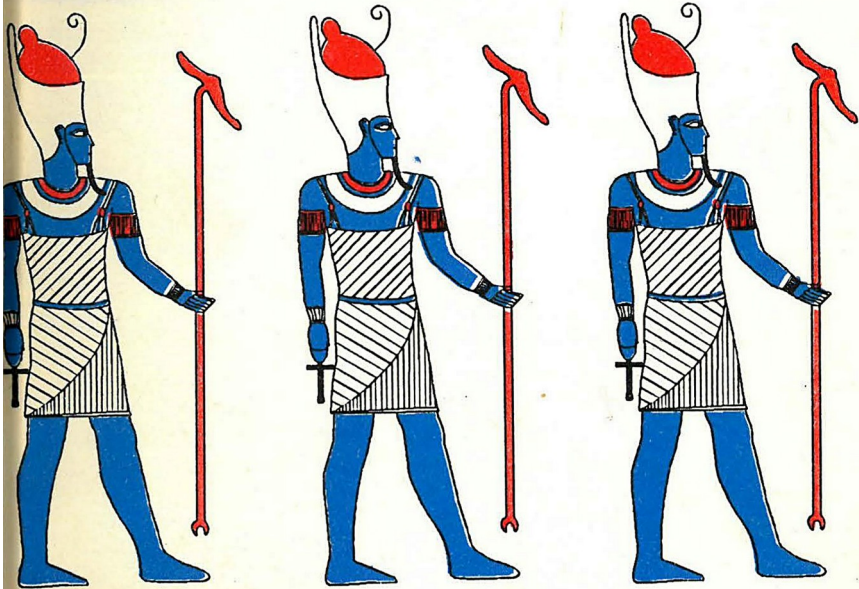
anterior *Frumoasei adormite*), ea fiind dictată de opțiunea pentru claritate și limpezime, mult înlesnite în formula preferată aici. Deoarece lucrarea se adresează în primul rând specialiștilor, am socotit inoportună adăugarea altor note explicative decât cele ale autorului.

Petru BEJAN

„dupre moartea lui Pătru vodă, au domnitu Ciubăru vodă 2 luni” (1448).
(vezi pagina 228)

VASILE
LOVINESCU

Monarhul ascuns

ESEURI DE IERI SI DE AZI

INSTITUTUL EUROPEAN

[13 (16)]

Mitul monarhului ascuns

(Permanență și ocultare)

Ideea de permanență nu este de loc solidară cu aceea de supranatural, cel puțin în aspectele ei imediate. Există pârgarii imuabile și în lumea noastră, care condiționează în mod necesar mișcarea, inconceptibilă fără ele. Orice dinamism în univers necesită un plan de referință, după cum și râul se scurge pe albie, între maluri.

Permanențele sunt evidente și în plan social, iar propagarea dialectică șerpuiește de fapt de-a lungul liniei drepte. În aspectul cel mai periferic, o funcție și titularul ei pot coincide un moment, dar solidare nu sunt; titularul dispăre, funcția rămâne, și un alt om o reprezintă succesiv. Este o aplicare a legii perpetue de solidaritate și dezbinare, de mișcare și rezistență, vizibilă până și în firul de cărbune incandescent, în lampa ce ne luminează masa: o flacăra cu tendință și natură devoratoare, o rezistență care-i fixează virulența; rezultatul este lumina. Rezistența este funcția, mișcarea e curgerea indefinită de ființe care se înfășoară în jurul ei, în spațiul unei clipe.

Mai de mult, în om, era o nevoie de absolut aproape incomprehensibilă evului nostru, care-l făcea să se întrebe, să se neliniștească: de ce efemerul nu se permanentiza?, de ce titularul nu poate dura cât și funcția?, de ce un Domn, Rege, Împărat, nu era tot atât de peren ca și demnitatea pe care și-o asumase cu plenitudine, cu o strălucire topind limitele temporalului?. Omul accepta greu efemerul, dar și mai greu disocierea dintre efemer și permanența care-l iluminează o clipă.

Aceeași năzuință care îl îndemna să încremenească clipa amurgului, precum Făt-Frumos⁸ leagă pe Murgilă de un copac în faptul serii, îi da

[15 (18)]

ghes să se întrebe dacă ființe fabuloase, care îi solicitaseră inima și îi asaltaseră imaginația, transfigurându-i prin reflex propria lui făptură, nu s-au adăpostit pe tărâmurî necunoscute, fără moarte. Au putut muri Sesostriș, Ahile, Alexandru, Carol cel Mare, cei doi Frederici? Nu le-a spus și lor un profet vorbe înaripate, ca acelea ale lui Prometeu către Menelaos?

*Soarta nu ți-a hărăzit să mori în Argos cu pășuni
de cai;⁹
Ci chemat în Câmpii Elizee la capătul lumii
Vei fi printre zei, acolo unde locuiește
Rhadamante cu
coama de aur,
Unde fără întristare trec zilele oamenilor
Unde fără zăpadă, nici ploi, nici iarnă mare,
Suflă zefirii urcând din Ocean ca să înprospăteze
pe oameni
Acolo te vor duce zeii, soț al Elenei și ginere al lui
Zeus.*

(*Odisseea*, c.4)

Omul contemporan s-a instalat comod într-un cimitir de concepte, într-o rețea de logică, într-o cămașă de forță, în fond, pe care nu o resimte ca o închisoare; e un fel de

8 Făt-Frumos — Eroul basmului românesc, căutătorul; autorul îl leagă de lat. (vezi pagina 229)

9 vers. **Homer, *Odisseea* IV, 561—569** — profeția bătrânului Proteu către Menelau. Autorul scrie „Prometeu”, dintr-o scăpare de condei: la Homer vorbește Proteu, „bătrânul mării”. Textul canonic, în tălmăcirea lui George Murnu: „Dar ție, mărite Menelau, / Nu-ți hărăzi-vor cerescii să mori în Argosul calnic, / Ci-n Elizeea câmpie, la capătul lumii, departe, / Unde-i bălanul Radamantis, nemuritorii te-or duce; / Viața acolo e dulce și lesne de dus pentru oameni, / N-ai nici ninsoare, nici iarnă cu vifor, nici ploaie vreodată, / Zefirul numai adie din mare și-adulmecă dulce / Și răcorește pe oameni; tu doar ești al Elenei bărbat / Și socotit de nemuritori e Zeus ca socru-ți.”

Laocoon instalat confortabil în nodul de șerpi care se încolăcește din ce în ce mai strâns în jurul lui. Nu poate înțelege că nevoia oamenilor primitivi, de extrapolare în eroi, pe tărâhuri necunoscute, își avea logica ei. Polul substanțial din lume și om năzuia să reintegreze polul esențial. Acțiunea de evadare se întorcea ca acțiune concordantă cu plenitudinile «Insulei Fericiților», topind timpul și spațiul.

Țesută în mituri, crescută în ele ca unghia din carne, societatea arhaică le actualiza periodic prin ritual, pentru că, în acest fel, suspenda timpul. Dar ceea ce era rezultatul excepțional și momentan al unei Teurgii în lumea noastră, pe tărâmul celălalt este permanent, în firea ambianței, neprovocat, ca în Montsalvat, muntele Graalului, «unde timpul devine spațiu» (Richard Wagner). Această stare de neînfrântă așteptare, de conjugare permanentă, nu se putea să nu atingă, ca o chemare, Tărâmul Fericit și ființele din el. Până la urmă, ecoul ei nu va răspunde? Altfel spus, *Tărâmul celălalt nu se va întoarce printre noi?*

[16 (19)]

Cristalizarea unor năzuințe colective în jurul unei ființe, uneori vie, de cele mai multe ori asfințită, are diferite grade. Începe cu eroi locali, tribali, (de exemplu, Ahile veșnic viu, în Insula Albă, a «Șerpilor», însoțit cu Elena sau cu Medeea), se generalizează în funcții mai vaste (cum este funcțiunea imperială), atingând termenul în vârful piramidei, în funcțiunea lui Manu¹⁰, Inteligența cosmică, formulând legea (Dharma¹¹) lumii noastre. Rector al unui ciclu de existență umană, Manu, după

10 Manvantara — Ciclul de existență al unei umanități, cârmuit de un Manu; se împarte în patru vârste, de la cea de aur la cea de fier. (vezi pagina 232)

11 Dharma — „Legea” proprie unei lumi sau unui ciclu; rânduiala care ține firea laolaltă. (vezi pagina 229)

tradiția hindusă, regentează perpetuu Manvantara¹² nostru, având totuși reprezentanți reînnoiți la fiecare generație.

Spun datinile că, într-o perioadă de întunecare ciclică, anumite funcții spirituale, centrale, a căror perpetuitate de-a lungul secolelor nu este decât oglindirea eternității principiilor pe care le reprezintă și le însușează în lumea generației și a morții – se ocultează fără să se stingă, împăcând astfel simbolic taina și actul de prezență. Ocultarea simplă este exprimată uneori prin scăderi, cum sunt somnul, amorteala, inerția, o rană mereu deschisă și fără evoluție. Înaltul inițiat ia cunoștință prin trăire de mizeriile lumii, pentru ca, printr-o aparentă comună măsură, să se producă o osmoză între el și ea.

Mitul Monarhului ascuns este o realitate obiectivă, pentru că impregnează toată firea cu ecuația lui. Este firul de continuitate, pecetea unui ciclu istoric, dar și finalitatea, entelehia umană în stază de transmutație. Coextensiv Omului Universal, a cărui artă o simbolizează, acest mit regentează lumea în cele două moduri ale ei, Macrocosmosul și Microcosmosul.

Mitul, prin natura lui, operează o continuitate organică, aidoma unui țesut, între basm, legendă, istorie, fără posibilitate de compartimentare, pe când gândirea conceptuală descoperă prăpăstii între ele. Oare aceasta din urmă are dreptate? Când distrugi o organicitate, trebuie să pui cel puțin alta în loc.

Este o continuitate sanguină și limfatică, între Făt-Frumos din *Povestea Porcului*, *Albă ca Zăpada*, *Frumoasa Adormită* și cei doi Staufen, împăratul Frederic Barbă Roșie și nepotul său, împăratul Frederic II, regele Arthur, Carol cel Mare, Alexandru Machedon și eroul moldovean

¹² Manu — Inteligența cosmică, Legislatorul primordial al unui ciclu de umanitate, care formulează Dharma lumii noastre; nu un om, ci o funcție, oglindită în fiecare generație. (vezi pagina 232)

de care vom vorbi; de asemenea, cu plodul nemuritor din fundul inimii noastre, germenile de aur, Hiranyagarbha¹³, care nu

[17 (20)]

cere decât «să crească într-o lună cât cresc ceilalți într-un an», «trăind din moartea noastră, murind din viața noastră» (Heraclit). «Locul» lor este același: țărml neînvișorât și lumina lină a înșerării, căci, cum spune Poetul,

*Vin din rumenirea sării¹⁴
Și din fundul sfânt al mării*

*

Înainte de a ajunge la exemplul ce ne atinge de aproape pe noi, românii, vom ilustra cele spuse prin pilde mai depărtate.¹⁵

Cel mai cunoscut exemplu este acela al Regelui Arthur al Bretaniei. Multă vreme considerat legendar, existența lui este admisă de ultimele cercetări istorice. Se pare că a fost un dux bellorum¹⁶ celtic, domnitor în părțile de vest ale Bretaniei, cam unde se află acum Țara Galilor. A fost ultimul și cel mai dârz apărător al existenței și independenței popoarelor kimrice, în fața năvălitorilor anglo-saxoni, din secolele V-VI. Numele lui înseamnă urs;

13 Hiranyagarbha — „Germenile de aur” (sanscr.) — sâmburele luminos din inima lumii și din inima omului, din care se desfășoară creația. (vezi pagina 230)

14 vers. **Colindă**. Versurile, citate și în *Dacia hiperboreană*, sunt date de autor fără indicație bibliografică; în culegerile de colinde ele descriu ivirea sorilor din „rumenirea sării” (a înșerării) și din „fundul sfânt al mării”.

15 Referințele se găsesc în: F.S. Hatland, *The Science of Fairy Tales*, London, Walter Scott, 1891; Bernard Töpfer, *Das Kommende Reich des Friedens*, Berlin, Akademie Verlag, 1964, p.341; J. Evola, *Il Mistero del Graal e la Tradizione ghibellina dell'Impero*; F. Kampers, *Die deutsche Kaiseridee in Prophetien und Sagen*.

16 „conducător de războaie, comandant de oști” (lat.) — titlul sub care apare Arthur la cronicarii britoni.

Arthur latine sonat ursum horribilem¹⁷ (Nennius). Ursul a fost unul din simbolurile principale ale tradiției nordice, hyperboreene. Bor, Bär, bear, Boreu, boreal¹⁸ sunt identice. Este și numele constelației polare Ursa Mare. Sfetnicul, mâna dreaptă, acela care l-a făcut rege, este vrăjitorul Merlin sau Myrddhin. Dacă Arthur reprezintă puterea regală, Merlin este autoritatea sacerdotală, și complementarismul lor e vădit. Îndemnat de Merlin, Arthur întemeiază «Masa Rotundă», cu cei 12 cavaleri din jurul ei. Simbolismul zodiacal este vizibil. În realitate, Masa Rotundă și cupa Graalului de deasupra ei aparțin unui vechi mit celtic. Arthur le-a readaptat noilor condiții ciclice, ivite odată cu apariția creștinismului.

[18 (21)]

Este cu totul în afara intențiilor acestei lucrări o privire cât de succintă asupra misterelor Graalului. Putem spune că găsirea lui, precedată de o căutare (la queste,¹⁹ în vechea franceză), echivala cu recuperarea stării primordiale a omului, neafectat de vreo servitute sau de vreo «cădere».

Mitul Graalului se încheie tot atât de măreț ca o Götterdämmerung.²⁰ Arthur pleacă într-o legendară expediție pentru cucerirea Romei, în vederea încoronării sale ca Rege al Lumii. Nepotul său, Mordred, căruia îi încredințase puterea în lipsă, uzurpă tronul și pune stăpânire pe regina Gunniver, soția lui Arthur. Urmează un război în care trădătorul este ucis, dar cad și cei mai buni cavaleri ai Mesei Rotunde. Arthur însuși este rănit

17 „Arthur sună în latinește «ursul înfricoșător»” (lat.). **Nennius, *Historia Brittonum*** — glosa e atestată de fapt în tradiția exegetică a cronicii, nu în textul ei primitiv.

18 „urs” în nordică veche, germană și engleză, alături de gr. *Boreas*, vântul de miazănoapte, și de lat. *borealis*, „nordic”.

19 „căutarea” (fr. veche) — termenul tehnic al romanelor Graalului pentru căutarea inițiativă.

20 „Amurgul zeilor” (germ.) — numele wagnerian al sfârșitului de ciclu din mitologia nordică (*Ragnarök*).

mortal, când pe mare apare o navă în care se află zâna Morgana, sora lui, însoțită de alte zâne. Regele rănit se urcă în arcă și este dus în insula Avallon, unde e vindecat. Dar rana se redeschide în fiecare an și credincioșii săi îi așteaptă mereu întoarcerea. În *Historia Regn. Brit.* se spune: Inclytus ille rex Arthurus letaliter vulneratus est, qui illinc ad sananda vulnera sua in insulam Avallonis evectus.²¹ De asemenea și în *La morte D'Arthur*, Malory scrie:

«Alții spun, în multe părți ale Angliei, că regele Arthur nu e mort, ci transportat în altă parte prin voința Domnului nostru și se spune că se va întoarce...Eu nu afirm aceasta, ci mai degrabă spun că, în oricare loc din această lume, viața sa a fost transformată (he changed his life²²).»

Nu se poate indica mai bine că ființa sa a fost transmutată într-o substanță susceptibilă să trăiască într-o «gură de rai»?

«Dar mulți spun că pe mormântul său stă scris acest vers: Hic jacet Arthurus, Rex Quondam, Rexque Futurus²³ (Aici zace Arthur, rege odinioară, rege viitor)»²⁴,

ceea ce întărește așteptarea bretonilor, așteptare a întoarcerii regelui care îi va dezrobi de Saxoni. De aici și enigmatica, echivoca formulă care i se aplică: *vivit non vivit*^{25, 26} «trăiește nu trăiește», arătând starea lui

21 sursa: „Vestitul acela rege Arthur a fost rănit de moarte și de acolo a fost dus în insula Avallon, ca să i se tămăduiască rănila” (lat.). **Geoffrey of Monmouth, *Historia Regum Britanniae* XI, 2.**

22 „și-a schimbat viața” (engl.) — formula lui Malory pentru trecerea regelui într-un alt mod de a fi.

23 Thomas Malory: *La morte D'Arthur*, în: *The book of kings Arthur and of the noble knights of the round Table*. Vol. V, London Medici Society Ltd. 1921, p.191, (Book XXI, chap.7)

24 sursa: „Aici zace Arthur, regele de odinioară și regele ce va să vină” (lat.) — traducerea o dată autorul îndată după citat. **Thomas Malory, *Le Morte d'Arthur* XXI, 7.**

de adormire, de latență, de *permanență însoțită de ocultare*, comună tuturor eroilor dispăruți, dar care se vor remanifesta la «sfârșitul timpurilor». De aceea am folosit formula ca titlu al acestui studiu.

Insula Avallon poate fi și insula lui Apollon, al cărui nume arhaic era Ablum sau Belen. Or, insula Apollon era insula Albă, habitatul Tradiției Primordiale, hyperboreene, al ciclului actual de umanitate.

Se înțelege, o repetăm, că așteptarea lui Arthur nu are numai un aspect macrocosmic, ci și unul microcosmic. Această așteptare, această speranță, această căutare, reactualizează pe regele ascuns din noi, germenul de aur din inima căutătorului, așa că liberarea lui coincide cu aceea a lumii. Acest fapt esențial nu trebuie uitat în toate exemplele ce vor urma. De aceea, monarhul ascuns este un parangon al tuturor perfecțiunilor, neanalizabil, fără comună măsură cu toți muritorii. Este norma omului pur și potența de exaltare pentru cei care-l invocă și așteaptă.

După o legendă, Carol cel Mare doarme în Unterberg, lângă Salzburg; după alte legende în Odenberg, unde se află și Odin. Siegfried, eroul Nibelungilor, se ascunde în fortăreața muntoasă din Geroldseeck. Diedrich odihnește în munții Alsaciei, până când vor veni Turcii să-și adape caii în Rin. În Grütli, unde s-au întâlnit ca să jure eliberarea țării lor, stau cei trei fondatori ai confederației elvețiene. Olger Danezul (Ardenezul, după Grimm) stă într-o subterană a castelului Kronburg.

Un mit celebru de acest fel este și acela al lui Frederic Barbarossa. Când, în timpul cruciadei a treia, s-a înecat, trecând râul Calycadmus din Asia Mică, țărani din Germania au refuzat să creadă în moartea lui și mereu l-

25 „trăiește nu trăiește” (lat.) — formula medievală a regelui adormit; autorul o desface pe larg la p. 33. (vezi pagina 235)

26 *vivit non vivit* — Formula latină pe care Evul Mediu o lega de mormântul regelui Arthur: „trăiește nu trăiește”. (vezi pagina 235)

au așteptat să se întoarcă. Poeme care merg până în mijlocul secolului al XIV-lea, un secol și jumătate după moartea lui Frederic, dovedesc existența unei tradiții în acest sens. Kyffhäuser, în Turingia, este muntele în care-l retrag, deși sunt și alte locuri revendicând această cinste. Stă la o masă de piatră, într-o peșteră, cu capul sprijinit pe mână. Barba-i înconjură masa de două ori; când o va înconjura a treia oară împăratul se va deștepta. Atunci va ieși din peșteră și își va atârna scutul de arborele uscat al imperiului care va reînverzi. S-au făcut descrieri spectaculoase ale cavernei: strălucește de aur și nestemate; deși este

[20 (23)]

adâncă în pământ, e iluminată ca ziua cea mai însorită. Arbori splendizi se află acolo și prin mijlocul acestui paradis șerpuiește un pâriu al cărui mâl este din aur. Muzica îl deșteaptă uneori din amorfirea lui. Un cioban i-a cântat din fluier; Frederic l-a întrebat: «Corbii mai zboară împrejurul muntelui?» «Da», răspunse ciobanul. «Atunci trebuie să mai dorm 100 de ani», murmură împăratul. Ciobanul fu dus în camera armurilor; fu răsplătit cu un scut, care se dovedi a fi de aur.²⁷

Legende similare se povestesc despre nepotul lui Frederic Barbarossa, împăratul Frederic al II-lea, eroul lui Dante și al Fedelilor d'Amore²⁸. El nu a murit, ci se ascunde în Etna din Sicilia, unde o altă tradiție îl așează și pe Arthur. Fiind încă în domnie, cancelarul imperial Pietro della Vigna îl prezintă cu caractere avatarice, nu din servilism, credem, ci pentru motivul spus mai sus: Frederic trebuie să ocupe un loc central în cosmos, un punct centripet care să atragă toți oamenii la dânsul, făcându-i să-și depășească prin aceasta limitările și condiția.

²⁷ E.S. Hartland: *op.cit.*

²⁸ Fedelilor d'Amore — „Credincioșii Iubirii” — frăția poetică și inițiatcă din care făceau parte Dante și prietenii lui. (vezi pagina 229)

Pietro della Vigna îl considera pe Frederic al II-lea un mântuitor trimis de Dumnezeu pentru a reinstaura pacea și armonia pe Pământ. Mircea Eliade ne spune că Frederic însuși se considera de natură divină, nu ca un trimis, ci ca un zeu încarnat, cel puțin de aceeași importanță ca Iisus Hristos, iar satul său natal ca un Betleem, lucru pe care îl recunoaște singur într-o scrisoare adresată de el satului său natal, Jesi.²⁹

Ca toți monarhii ascunși, Frederic este așteptat la sfârșitul lumii și atunci va reveni ca Fredericus tertius, Fredericus orientalis.³⁰

Minoritul Iohann din Winterthur, în cronica din 1348, scrie că împăratul Frederic al II-lea se va reîntoarce cu toată puterea lui ca să reformeze biserica, în întregime putredă. El va trebui să vină chiar dacă ar fi fărămițat într-o mie de bucăți și ars până la cenușă.

Blanik este numele unui munte din Boemia, sub care se află peșteri ale căror ziduri sunt făcute din cristal. În aceste peșteri, eroul bohemian, sfântul rege Wenzel, doarme cu o ceată de cavaleri aleși până în ziua

[21 (24)]

când primejdia strigătoare a poporului său îl va rechema pe pământ. Legenda mai spune că un fierar care locuia lângă munte cosea iarba în livada lui, când un străin veni și îl rugă să-l urmeze. Străinul îl conduse în munte, unde cavaleri adormiți, fiecare pe calul lui, stăteau plecați pe coamele acestora. Călăuza sa i-a adus unelte ca să potcovească animalele. Trebuia să se păzească, să nu atingă vreun cavaler. Fierarul își îndeplini treaba cu îndemânare dar, când potcovea ultimul cal, atinse din nebăgare de seamă călărețul. Acesta se deșteaptă și strigă:

29 Mircea Eliade: *Aspects du Mythe*, Paris, Gallimard, 1963, p.246, citând pe Norman Cohn, *The Pursuit of the Millennium*, p.104.

30 „Frederic al treilea, Frederic cel din Răsărit” (lat.) — numele sub care profețiile medievale îl așteptau pe împăratul întors.

«E timpul?» «Nu încă», spuse acela care adusese pe fierar.

Eroul sârb, Marko Kralievici, stă într-un palat, sau într-o insulă, sau într-un munte, nu departe de Porțile de Fier; călătorul care străbate muntele îl strigă: «Marko, mai trăiești?» și crede că Marko îi dă un răspuns în ecou. După alte legende, Marko trăiește adormit în muntele Urvina cu calul său Șaraț. Sabia sa iese încet din munte. Când va ieși toată, Marko se va deștepta și va elibera poporul său.

În munții Bucovinei a hălăduit haiducul Dobos. Stă într-o peșteră, adormit de o ibovnică a lui, ca și Merlin de către Viviana – după o altă variantă a dispariției sale într-o anumită zi a anului, Dobos iese din cavernă cu tovarășii lui și este văzut de locuitorii muntelui. El a fost contemporan și bun prieten cu marele cabalist Baal Șem Tov; o tradiție orală spune că, de fapt, erau o singură persoană.

Episcopul Melhizedek al Romanului menționează o sectă de lipoveni care așteaptă întoarcerea lui Napoleon ca să cucerească lumea.

În Rusia este răspândită credința că învingătorul lui Napoleon, țarul Alexandru I, nu a murit în 1825 – cum se spune oficial. Se pare că versiunea morții sale simulate este exactă. O argumentează seriosul istoric rus, principele Vladimir Baryatinski, în cartea sa publicată în nu mai puțin serioasa editură Payot. Semnificativ este că o datină afirmă supraviețuirea lui.

Și despre alte personaje deapănă legenda vești că nu ar fi murit și că vor subzista până la sfârșitul actualului ciclu. Așa sunt, în Biblie, Enoh, Melhisedek, Ilie, sf. Ioan Evanghelistul³¹. În tradițiile orientale se pomeneste de

31 sursa: Cei patru despre care Scriptura nu spune că ar fi murit: Enoh („și nu s-a mai aflat, pentru că l-a mutat Dumnezeu” — Facerea 5, 24), Melhisedec, „fără tată, fără mamă, fără spiță de neam” (Evrei 7, 3), Ilie, ridicat la cer în carul de foc (IV Regi 2, 11), și apostolul Ioan, despre care

«Nemuritorii Taoiști». Dacă trecem la budism, vedem că *Maitreya Samiti* și un text al *Tripitakei*, tradus în chineză de Dharmarakṣa, precizează că celebrul discipol al lui Sakyamuni,

[22 (25)]

Kaṣiāza, nu e mort, ci că așteaptă cufundat în meditare sosirea lui Maitreya, «Buda viitor»; după textul chinezesc, Kaṣiāza este unul din cei patru discipoli eminenți ai lui Buda care, deși au atins starea de arhat, rămân în viață până la sfârșitul ciclului.

În lamaism vom cita exemplul marelui guru tantric Padmasambhava, care, după legendă, nu a murit, ci a părăsit Tibetul, călărind prin nori pe un cal înaripat, ducându-se în țara *rākṣasilor* (demoni canibali), cărora le predică și acum doctrina. Tot așa se spune că eroul Ghesar din Ling va reveni la sfârșitul ciclului, ca să extermină pe dușmanii dreptății.

În Occident, pe lângă exemplele date, vom mai pomeni pe Meister Eckhart, care, ca și Lao-Tseu, a dispărut fără să lase urme; se zice că stă în fața Venusbergului, interzicând pătrunderea în el până în ziua judecății. Toate persoanele ce se interesează de hermetism știu, de asemenea, că Nicolas Flamel și alchimistul cunoscut sub numele de Filalet au faima că nu au părăsit pământul. Tot așa se spune despre Gualdo sau Gualdi și despre celebrul conte de Saint Germain.³² O legendă spune că sub biserica Sfintei Sofii din Constantinopol se află altă biserică. Când turcii au luat orașul, în 1453, preoții ce slujeau, poporul, împăratul Constantin Dragases, s-au coborât în ea și au adormit. Vor reveni când se va lua Constantinopolul de la turci. Întru turbare au adormit, întru turbare vor învia.

s-a răspândit vorba „că ucenicul acela nu va muri” (Ioan 21, 23). [\[Facerea](#)

[\(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

³² Paul Chacornac: *Le comte de Saint-Germain*, p.302-304 și *passim*.

Trebuie să cităm acum, ca exemplu, mitul cel mai complet al monarhului ascuns din cele câte ne-au rămas, complet în sensul că a prins toți ganglionii, toate forțele vitale ale unei colectivități umane, ale unui popor, în viața lui socială, politică și națională, până în contemporaneitate.

Este vorba de Iran, căruia i se spunea mai de mult și Persia. Câteva date istorice, pe care majoritatea cititorilor nu le cunosc, sunt indispensabile.

[23 (26)]

După moartea profetului Mohamad (632 e.n.), i-au urmat patru locotenenți numiți *Kholafa* (la singular *Khalif*): Abu Bakr, Omar, Othman; al patrulea, Ali, era nepotul și ginerele profetului, căsătorit cu fiica acestuia, Fatima. Este considerat în Islam ca maestrul superlativ al științelor spirituale. Ali a domnit de la 656 la 661. Dușmănit cu înverșunare de o parte din musulmanii epocii, a fost asasinat în 661, la Kufa, capitala lui. Tronul Khalifal a fost ocupat de dinastia Omeiazilor. Cei doi fii ai lui Ali, Hasan și Husein, au devenit, fără voia lor, centrul unei mișcări contestatare din partea partidului lui Ali, care până la sfârșit a dus la diviziunea islamului în două părți: suniți și šiiti, cei din urmă răspândiți în Iran și în anumite părți ale Indiei musulmane.

Cei doi fii ai lui Ali au fost numiți imami (conducători), nume luat și de posteritatea lor, până astăzi. Cel mai mare, Hasan, a fost otrăvit în 669. Cel mai mic, Husein, atras într-o cursă, a murit pe când se întorcea de la Mecca. Descendenții lui sunt considerați de către šiiti ca adevărații imami. Al șaselea imam, Geafar Sadâq (mort 765), a avut un fiu, Ismael, mort timpuriu. De la el a urmat împărțirea šiismului în două grupuri: šiismul indian și

șiismul iranian. Ne vom ocupa de acesta.³³ Al unsprezecelea descendent a devenit imam la vârsta de 22 de ani și a murit la 28, în 873 e.n., 265 de la Hegiră, după o viață scurtă, pe de-antregul consacrată științei, meditației și grijii de credincioși, torturată de supravegherea poliției dinastiei Abaside de la Bagdad. Legenda îi atribuie ca soție o principesă bizantină, Narkisa, în mod miraculos ajunsă în Persia. Un copil s-a născut. Copil misterios, a cărui existență a fost contestată de adversarii suniți sau de istoricii critici. «El este al doisprezecelea Imam, figura care împlinește Pleromul; este Qa'im³⁴-ul, Resurectorul, a cărui prezență latentă nu va înceta să neliniștească puterile acestei lumi. Nu are decât 5 sau 6 ani, când tatăl său moare tânăr... el ia grave responsabilități, împlinește acte decisive cu conștiința ce o poate avea un înger ascuns sub fragila aparență a unui copil. Apoi dispare, în împrejurări misterioase, scăpând de Adversarul

[24 (27)]

veșnic...începe acea perioadă pe care šiiti o numesc ocultarea minoră. Durează vreo 70 de ani (de la 869 până la 940), timp în care 4 personaje se succed ca reprezentanți ai Imamului, comunicând cu el. Atunci începe *ocultarea majoră (Ghaybat-kubrâ)*. Al 12-lea Imam rămâne invizibil și ascuns, dar există... ca și viitorul Buda Maitreya, trăiește într-o cetate misterioasă, Jabarsa³⁵, una din cetățile de smarald ale Muntelui Cosmic»

Haina musulmană a mitului este numai o adaptare la noi condiții istorice. Imamismul își are rădăcinile în zoroastrismul vechiului Iran, cu așteptarea lui Renovatio

33 Utilizăm datele unui studiu remarcabil al lui Henry Corbin: *Sur le douzième Imam*, apărut în: «Revue de la Table Ronde», din 1952. (Citatele sunt din articol).

34 Qa'im — „Cel care se ridică” (arab.) — numele dat Imamului ascuns ca Resurector al lumii. (vezi pagina 234)

35 Jabarsa — Una din cetățile de smarald ale Muntelui Cosmic, în care tradiția šiită îl așază pe Imamul ascuns. (vezi pagina 231)

Mundi³⁶ de către un ales, Saoșiant³⁷. Lupta dintre Ormuzd și Ahriman este continuată de lupta dintre Imamul Qa'im și Iblis.

Imamul de acum mai bine de o mie de ani este și Imamul timpului nostru în Iran. Parlamentul persan s-a deschis sub președinția unui jilt gol, în prezența Imamului ascuns.

«În fiecare an, în noaptea de 14 spre 15 Șa'bân, tot Iranul šiit celebrează o sărbătoare care îi este proprie: noaptea nașterii, în anul 255 H/868 e.n., a celui de-al doisprezecelea Imam, Imamul ascuns³⁸, *Imamul timpului nostru, așteptatul*. Mai în toate străzile, în fața fiecărei dugheni, fiecărei tarabe, este înălțat un mic altar provizoriu. Frumoase covoare, perine brodate îl împodobesc; pe el tronează icoana primului Imam, Ali ibn-Abi-Tâleb, în timp ce luminile lămpilor multicolore, veghind în jurul ei, proiectează în noapte strălucirea unei feerii pașnice și reculeasă.

A medita sensul acestei sărbători este pur și simplu a medita sensul profund al credinței šiite.

Imam ascuns, Imam al timpului nostru; sarcina vieții fiecăruia din credincioșii lui este căutarea Imamului său. Unii l-au întâlnit, l-au văzut în vis. Se spune că fiecare suflet căruia Imamul i se arată este o venire a Imamului în această lume. În acest fel, acoperă tainic sau aluziv întregul orizont al šiitului pios iranian. Cine e lipsit de viziunea lui în vis, poate comunica cu el prin scris. Un ceremonial scurt e prevăzut: scrisoarea e aruncată într-un fluviu, în mare, într-o fântână, mesageră a unei speranțe, a cărei formulare și trimitere comportă împlinirea ei. Domină într-atât viața întregii comunități, încât șeful dinastiei actuale domnitoare iraniene nu este decât păzitorul unui

36 „înnoirea lumii” (lat.).

37 Saoșiant — Mântuitorul așteptat al zoroastrismului, care va săvârși înnoirea lumii. (vezi pagina 234)

38 Imamul ascuns — Al doisprezecelea imam al šiiților duodecimani, fiul lui Hasan al-Askari, născut după tradiție în 255 H (868 e.n.) și dispărut copil. (vezi pagina 230)

ordin temporar până la întoarcerea (*raj'a*) Așteptatului. De aceea, orice ambiție politică, revendicând Khalifatul, în

[25 (28)]

sensul aceleia care agită din când în când islamul sunit, e absolut de negândit în islamul šiit...De aceea sentimentul continuu al acestei prezențe prezervă comunitatea iraniană, menținând-o totuși într-o perspectivă eshatologică, apărută de extravaganțele și agitațiile de felul acelor pe care le-au provocat diferitele forme ale milenarismului...

Grupul celor Patrusprezece Foarte Curați (Ali, Fatima și cei doisprezece Imami) are întreaga forță a unei Imagini Primordiale (și imagini primordiale sunt, în primul rând, tot șirul de monarhi ascunși pe care i-am pomenit, *n.n.*)

În fondul intim al acestei «cavalerii spirituale» (Cavaleria Graalului, am spune noi, *n.n.*), care s-a cheltuit în serviciul Imamului și-i întreține Prezența, se descoperă sentimentul complex al unei coincidentia oppositorum³⁹...⁴⁰ O cauză disperată care niciodată nu disperează... Este ceva care se exprimă în rugăciunea zoroastriană: *De-am putea fi dintre acei ce vor făptui transfigurarea lumii!...* Grație acestei dimensiuni a viitorului, ființa omenească poate să nu sucumbă la toți Iblis-Ahrimanii acestei lumi; a se pune pe sine însuși la *prezentul* acestui futurum resurrectionis⁴¹ înseamnă a-l respinge într-un trecut absolut și aceasta este singura, adevărata depășire a trecutului».

39 „coincidența contrariilor” (lat.) — formula lui Nicolaus Cusanus pentru unirea opozițiilor în Principiu. (vezi pagina 229)

40 „viitorul învierii” (lat.).

41 coincidentia oppositorum — „Coincidența contrariilor” — unirea opozițiilor în Principiu, semnul celui care ține „puterea cheilor”. (vezi pagina 229)

Am socotit această introducere ca alaiul potrivit unei mari personalități creștine din legendă și istorie. Îi înlesnim intrarea pe portalul cel mare, în cetatea Monarhului ascuns, laobarsa. Exemplele date sunt un fond și o încadrare potrivită pentru Făt-Frumosul nostru. Vom expune doctrina metafizică din dosul legendei pe care o structurează, până la țeserea ei în Arhetipul transcendent, care nu-i altceva, după cum am spus-o de la început, decât funcția perenă a lui Manu, Regentul unui ciclu de umanitate. Pretextul, punctul de plecare, va fi o icoană. Am ales-o dinadins, mai întâi pentru marea ei valoare simbolică, apoi pentru vădita probă că înfățișarea creștină este masca dată de perioada istorică în care ne aflăm, unei doctrine perpetue, pre și supra confesionale.

Petru Manoliu a publicat, sunt mai mult de 30 de ani, exact la 2 august 1938, în ziarul «România», un studiu ilustrat cu reproduceri fotografice, privind o icoană a arhanghelului Mihail, aflătoare la

[26 (29)]

acea vreme în pronaosul bisericii din Văleni, județul Neamț, acum în muzeul mănăstirii Văratec.

Icoana are 1,10 m înălțime, 0,85 m lățime. Sus se află inscripția: «Arhanghelul Mihail, păzitorul de Dumnezeu al țării».

La stânga: «Această icoană este făcută de către oamenii din Crăcăoani, Gavrilaş Vătămanu, Simeon Starleț, Mihăilă Efrim, Kraveț ce avea pe Ana, Savu Constantin, Constantin Vătămanu, Ana». Termenul «făcută» trebuie înțeles că icoana a fost, în realitate, comandată de acest grup de oameni.

La dreapta: «Această icoană a fost făcută din porunca lui Io Vasile Voevod, domnitorul țării Moldovei, în luna august, ziua 11, veleatul 7156 (1651)».

Dedesubt: «Această icoană a fost făcută de Tihomir sau Tugomir, zugravul din Țara Românească».

Icoana a ajuns la Văleni; acum se află în muzeul mănăstirii Văratec, provenind, nu se știe cum, din «biserica de la sfânta mănăstire de la Cetatea Neamțu». În acea vreme, Cetatea Neamțului, păstrându-și caracterul militar, era și mănăstire, probabil schit în obediența apropiatei Mănăstiri a Neamțului. Rugăm pe cititori să rețină acest dublu caracter războinic și călugăresc al Castelului de la Neamț, reamintind dublul caracter cavaleresc și conventual al presupușilor ei fondatori. De altminteri, orice cetate avea un paraclis.

Arhanghelul Mihail este reprezentat cu sabia scoasă, ridicată în sus cu mâna dreaptă, mâna stângă atârână în jos, ținând teaca goală, «faisant le geste de l'androgynne hermétique», observa R. Guénon într-o scrisoare, adresată nouă, după ce-i comunicasem fotografia icoanei. Regăsim gestul în nenumărate gravuri alchimice; el corespunde celei mai riguroase ortodoxii tradiționale, mâna și partea dreaptă fiind pozitiv-masculine, mâna și partea stângă negativ-feminine. Mâna dreaptă ținând sus spre cer, mâna stângă arătând în jos pământul. Sabia propriu-zisă este un plin, teaca un vid, marcând plusul și minusul, activul și pasivul. Dar când o figură simbolică face gestul androgynului hermetic, înseamnă că reprezintă direct Principiul, însumând în el *coincidentia oppositorum*; altfel spus, persoana sa deține «puterea cheilor», potestas ligandi et deligandi⁴², puterea de a lega și dezlega.

[27 (30)]

înseamnă că administrează într-o lume pe care o regentează. Și aceasta este prin delegație Mikael – în lumea noastră și în tradiția iudeo-creștină. Numele lui înseamnă în traducerea literală *Mi-ka-El*, «(acel) care

42 potestas ligandi et deligandi — „Puterea de a lega și de a dezlega” — atributul celui care stăpânește cheile celor două lumi. (vezi pagina 233)

(este) ca Dumnezeu». Această distribuie de contrarii nu este posibilă decât unei ființe care reprezintă și însumează direct Unitatea, principiul necesar al oricărei dualități; ea se situează, în fapt, deci simbolic, în punctul unde aceste cupluri de complementare se dezbină și se unifică. Or acest punct nu poate fi decât unul în «lumea noastră», centrul planului de existență în care ne aflăm, «locul» unde toate antinomiile dispar, fiindcă nu mai sunt posibile în el; altfel spus, punctul de incidență al axului lumii cu planul de fire propriu zis. (Am destinat un studiu special acestei icoane. Aici am vrut doar să arătăm că Mi-ka-El reprezintă centrul despre care am amintit.)

Acest centru și funcțiunea care îl însumează sunt pomenite și fac parte integrantă din toate tradițiile autentice ale lumii. René Guénon le-a consacrat o carte întreagă, *Le roi du monde*.

«Titlul de Rege al Lumii, luat în accepțiunea lui cea mai ridicată, cea mai completă și în același timp cea mai riguroasă, se aplică în mod propriu lui *Manu*, Legislatorul primordial și universal, al cărui nume se găsește sub forme diverse la un mare număr de popoare vechi; să reamintim numai pe *Mina* sau *Menes* al egiptenilor, *Menu*, al Celților și *Minos* al Grecilor, regele *Numa* al Romanilor (la noi i se spune *Manea*, în basme și balade – n.n.). Acest nume, de altminteri, nu desemnează de loc un personaj istoric, mai mult sau mai puțin legendar; ceea ce desemnează în realitate este un Principiu, Inteligența cosmică, oglindind lumina spirituală pură, formulând Legea (*Dharma*) proprie condițiilor lumii noastre sau ciclului nostru de existență; este în același timp arhetipul omului considerat special ca ființă gânditoare (în sanscrită *manava*)».⁴³

43 René Guénon: *Le roi du Monde*; Paris, Gallimard, 1985, p.13. *Mens*, minte, sunt termeni derivați din *Manu*. Pentru a preîntâmpina o obiecție, vom spune că dacă ființe istorice și legendare au avut caracter de monarh universal, a fost numai prin participare și delegație a lui *Manu*, Inteligența cosmică, reflectând Inteligența transcendentă.

În tradiția iudeo-creștină, ființa care reprezintă această funcție, echivalentul lui Manu, este, cum am spus mai sus, Mi-ka-El, «care

[28 (31)]

este ca Dumnezeu», adică arhanghelul Mihail al nostru, și se vede că nu ne-am îndepărtat de subiect.

Se vorbește în kabala ebraică de Metatron⁴⁴, care

«comportă toate accepțiunile de Păzitor, Domn, Trimis, Mediator; este autorul teofaniilor în lumea sensibilă. Este îngerul Feței și Principele Lumii (*Sâr-ha-olam*). Vom spune că, precum șeful ierarhiei inițiatice este Polul pământesc, *Metatron* este Polul Ceresc și că acesta își are reflexul în celălalt, cu care e în legătură directă de-a lungul Axului Lumii. Numele său e Mikael, marele Preot, care este holocaust și oblațiune în fața lui Dumnezeu. [...] *Metatron* nu este numai aspectul de clemență, are și pe acela de justiție, nu este numai Mare Preot (*Kohen-ha-gadol*) dar și Mare Principe (*Sâr-ha-gadol*), șeful armatelor cerești; în el este principiul puterii regale și al autorității sacerdotale sau pontificale».⁴⁵

Vom scoate subsecvent implicațiile acestor enunțări fundamentale. Deocamdată, să continuăm examinarea icoanei. Arhanghelul atinge cu picioarele pământul. Or, cum am văzut, el se identifică cu Axa Lumii, ceea ce arată legitimitatea reprezentării unui principiu prin ființe umane. Dar, fără raportarea la principiu, ființa este neant, idol. Fiind Axa Lumii, punctul de tangență al lui Mikael cu ea este în mod necesar centrul lumii, sau o specificare a lui într-un punct geografic, într-o țară. Inscripția din vârf, din cheia de boltă a icoanei («Arhanghelul Mihail, păzitorul de Dumnezeu al țării») își pierde caracterul său

⁴⁴ Metatron — În kabală, îngerul Feței și Principele Lumii (*Sâr-ha-olam*), Polul ceresc al cărui reflex este Polul pământesc; identificat cu arhanghelul Mihail. (vezi pagina 233)

⁴⁵ René Guénon: *Op.cit.*, p.28-29.

evaziv religios și capătă o semnificație tehnică, riguros geometrică.

Picioarele îngerului sunt depărtate unul de altul. Era poziția militară de drepti, din secolul al XVII-lea, iar Mikael e comandant de oști. Dar semnificația e mai adâncă, pentru că Unitatea principală nu devine sensibilă în lumea noastră decât prin polarizare. «A pus piciorul drept pe mare și piciorul stâng pe pământ⁴⁶», adică tot depărtate, se spune despre Înger.

Tot așa, gravurile hermetice reprezentând colosul din visul lui Nabucodonosor⁴⁷ îl arată uneori cu picioarele depărtate, cu o torță ridicată în mâna dreaptă și cu un vas din care curge apă, în cea stângă, gest cu aceeași semnificație ca al îngerului din icoana noastră.

[29 (32)]

Menționăm faptul important, pe care-l vom interpreta, că cele două picioare și orizontala pământească formează un triunghi cu vârful în sus.

Sub picioarele îngerului, dar sub pământ, într-o groapă care este propriu-zis o cavernă sau o criptă, stă lungit un voievod încoronat, înfășurat în mantie. El figurează brațul orizontal al unei cruci, al cărei braț vertical este însuși îngerul – amândouă ființele fiind reductibile la linii geometrice. Crucea este făcută din intersecția unui ax vertical cu o linie orizontală. Amândouă sunt reprezentate prin simboluri umanizate, am putea zice, de către Arhanghel și Voievod. Nu vom insista niciodată de ajuns asupra posibilității simbolizării

46 sursa: Trimitere scripturară: „și a pus piciorul lui cel drept pe mare, iar cel stâng pe pământ” — Apocalipsa 10, 2. [\[Apocalipsa \(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

[ro.\]](#)

47 sursa: Trimitere scripturară: chipul cu capul de aur, pieptul de argint, pânțele de aramă și picioarele parte de fier, parte de lut — Daniel 2, 31

—35. [\[Daniel \(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

unor principii transcendente prin lucruri și ființe sensibile, deci, prin implicație, posibilitatea procedului invers, de jos în sus, prin reducerea lumii la scheme geometrice. Avem deci în icoană un organism unic, în echilibrul lui perfect de activitate și pasivitate. Unei astfel de reprezentări, cei vechi îi spuneau «pantacol», adică un «mic tot».

Nu se menționează nicăieri în icoană cine este Voievodul din cavernă; se spune că icoana a fost poruncită de Vasile Lupu, dar voievodul din peșteră e anonim și acest fapt este prin el însuși foarte semnificativ. Petru Manoliu dovedește – într-un studiu în care acesta este scopul principal – că e vorba de Ștefan cel Mare. Reproduce chipul din fresca de la Dobrovăț și din Evangheliarul de la Humor, socotite ca fiind cele mai portretistice din imaginile rămase de la marele voievod și, într-adevăr, asemănarea este izbitoare. Dar acesta este un fapt secundar, dacă îl considerăm numai prin el însuși; principalul este că avem o imagine simbolică a funcției principatului moldovenesc, de la întemeiere până la Vasile Lupu. Că în intenția autorilor icoanei voievodul reprezintă în primul rând o funcție, o dovedește anonimatul imaginii, pe când comanditarii și voievodul pe atunci domnitor sunt specificați, individualizați prin numele lor. Era și firesc ca această funcție să fie reprezentată *în afară* de cel mai mare, cel mai strălucit, cel mai complet titular al ei. Faptul ar fi de ajuns ca să justifice alegerea iconarilor. Mai sunt și alte motive foarte importante, după cum vom vedea. Am subliniat *în afară*, pentru că vicisitudinile acestei lumi nu permit o perfecțiune exterioară continuă. Înăuntru, funcția este tot-

[30 (33)]

deauna perfectă și egală cu ea însăși, ca toate marile funcții spirituale perene. Această perfecțiune perpetuă o arată icoana prin chipul Arhanghelului Mikael, care adumbrește pe voievod până aproape de topire în ființa

lui. O mai arată și prin acel «IO» din titulatura lui Vasile Lupu, emblemă a întregului principat românesc, moldovean și muntean, de la descălecători până în secolul al XIX-lea, care, printre altele, era un act de omagiu feudal față de Ioan Botezătorul; Ioan, în ebraică Iokanan, «harul lui IO», este numele prescurtat al lui Dumnezeu în tradiția ebraică, după cum o arată Emil Vârtosul.⁴⁸ Firmanele turcești de investire a domnilor au tradus oarecum acest simbolic Ioan prin vorbele: «Întâiule din neamul lui Mesia». Dar IO era și numele lui Ianus⁴⁹. După Macrobius, (*Saturnale*; I, 18), IAO a fost declarat de oracolul lui Apollo ca fiind primul și cel mai mare dintre zei. IAO, *panton despotes*, IAO, Stăpânul tuturor. Nu putem întârzia asupra acestei vaste și importante probleme: este de ajuns să semnalăm posibilitatea unei influențe, a unei prelungiri precreștine în titulatura Domnilor români, prin viforul veacurilor, fără excluziur ea zestrei creștine.

*

Pentru cercetătorul obișnuit, voievodul lungit în groapă, învăluit de o mantie-giulgiu, e mort, dar pentru cine se uită mai atent, mortul are ochii deschiși, mortul nu e mort, dar totuși nu e viu, fără să fie mort. Și pe această piatră de poticnire de primă mărime, nimic nu ar fi mai potrivit decât inscripția de care am pomenit, de pe mormântul regelui Arthur: *vivit non vivit*, ceea ce arată unanimitatea tradițională a mitului; formula e o minune de cimilitură ezoterică, putând fi citită ca și unele oracole de la Delfi: *vivit – nonvivit, vivitnon – vivit*, care exprimă viața

⁴⁸ Emil Vârtosu: *Titulatura Domnilor și asocierea la Domnie în Țara Românească și Moldova până în secolul al XII-lea*, București, Editura Academiei R.P.R., 1960.

⁴⁹ Ianus — Zeul roman cu două fețe, al pragurilor și al trecerii dintre cicluri; Ianus Bifrons, cel cu îndoită privire, spre trecut și spre viitor. (vezi pagina 230)

și moartea și face imposibilă postularea exclusivă a unuia din termeni. *Vivit* este anulat de *nonvivit*, ce-l urmează, *vivitnon* este anulat de *vivit* următor; formulă prin care viața și moartea reies riguros

[31 (34)]

una din alta, încât acel căruia i se aplică este în mod necesar între ele două; mai precis, se identifică cu principiul lor comun. Pentru a fi nemuritor nu e suficient să învingi moartea, ci și viața; formulă cu chip de Ianus, în care *non*-ul central este vidul metafizic, care, imuabil în el însuși, afirmă sau neagă pe *vivit*, după solicitare și după perspectivă. Cei doi *vivit* sunt în absolută dependență a *non*-ului principal. Formula este în fond identică cu cuplurile de complementare sanscrite *vyaktavyakta*, *satasat niruktanirukta*, *parapara*,⁵⁰ simbolizând Identitatea Supremă.

Revenind la icoană, ocultarea lui Ștefan e coroborată de mantaua care-l înfășoară. *Re-velatio*,⁵¹ în latină, înseamnă învăluire și dezvăluire în același timp a teofaniei, a doctrinei sacre. Dante scria cu competență și în cunoștință de cauză:

50 „manifestat-nemanifestat, fiind-nefiind, rostit-nerostit, depărtat-apropiat” (sanscr.) — cupluri de complementare care, luate împreună, numesc Identitatea Supremă.

51 lat. *revelatio*, desfăcut în *re-velatio*: și „dezvăluire”, și „învăluire din nou” — jocul de sens pe care se sprijină toată pagina.

*O voi, ch'avete gl'intelletti sani,
Mirate la dottrina, che s'asconde
Sotto'l velame degli versi strani.*⁵²

*(Inf. IX 61–63)*⁵³

*O, voi care aveți intelectul sănătos,
Admirați doctrina care se ascunde
Sub vălul versurilor stranii.*

Și mai sunt oameni care neagă sensul ascuns al *Divinei Comedii*, când autorul îl afirmă răspicat! Vălul despre care vorbește Dante poate învălui o doctrină, dar și pe omul ce s-a identificat cu doctrina. În Coran, îngerul Gabriel se adresează lui Mohamad: «O, tu cel învăluit cu mantaua» (*Surata 74*).

Faptul că Ștefan cel Mare nu a murit, că se integrează în familia monarhilor ascunși, dar fără moarte, în grupa lui Arthur, a celor doi Frederici, a lui Carol cel Mare, a Imamului šiit și a atâtor altora, este afirmat cu tărie de tradițiile populare moldovenești. Reproducem doar câteva, din cartea lui Simion T. Kirileanu, *Ștefan cel Mare și Sfânt* (Ed.III, Tipografia Mănăstirii Neamțu, 1924).

[32 (35)]

«Lumea crede că Ștefan cel Mare și Sfânt n-a murit, fără să s-a înălțat la cer, cu trup cu tot, ca să dea samă de faptele lui bune și creștinești» (p.16).

«În vremea lui Ștefan cel Mare, era tare bine în țara Moldovei. Iar bătrânii spun că Ștefan cel Mare nu e mort. El are să mai vie și atunci are să fie ferice în țara aiasta» (p.19).

52 vers. **Dante, *Infernul IX*, 61–63.** Textul canonic (ediția Petrocchi): *O voi ch'avete li 'ntelletti sani, / mirate la dottrina che s'asconde / sotto 'l velame de li versi strani.* Deosebiri față de citat (*gl'intelletti, degli versi*) sunt ale ortografiei vechi a ediției Firmin Didot 1861, pe care o folosea autorul, nu citare aproximativă. Traducerea o dă autorul îndată după versuri. [[Dante Alighieri — Divina Commedia: Inferno \(textul italian\), it.](#)]

53 Dante Alighieri: *La Divina Commedia*, Parigi, Firmin Didot 1861, p.34.

«Calul lui Ștefan cel Mare paște de una pin păduri,
dar cine-l poate prinde?» (p.18).

Toți monarhii ascunși au un rol eshatologic⁵⁴. Căci mai departe autorul spune:

«Ștefan cel Mare și Sfânt ar' să vie înainte de
învierea cea de obște, călare pe calul lui și cu sabia în
mână ținând-o drept în sus» (ca arhanghelul din
icoană, *n.n.*). «Atunci are să fie războiul cel mare.
Locul războiului are să fie pe valea cea mare de pe
Apa Moldovei, la Șese băi, și atâta vărsare de sânge
are să fie acolo, încât caii o să înnoate până în coame
în sânge omenesc».

Se vede deci că Eminescu nu scotea din capul lui:

*Ștefane, Măria Ta,⁵⁵
Tu la Putna nu mai sta...
Tu te-nalță din mormânt⁵⁶
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.*

Invocație cu tâlc pe care acest mare culegător de folclor, Eminescu, o strânsese probabil din popor, chintesentiind-o.

Invocație care nu este o vagă aspirație, ci o conjurare, o tehnică de actualizare, ca toate invocațiile către monarhii ascunși, dar cu menire de revenire la sfârșit. Încrederea pe care ne-o inspiră Eminescu ne face să

54 eshatologic — Care privește cele de pe urmă: sfârșitul ciclului, judecata, înnoirea lumii. (vezi pagina 229)

55 vers. **Mihai Eminescu, *Doina*** (1883), vv. 33—40. Strofa întreagă: „Ștefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta, / Las' arhimandritului / Toată grija schitului, / Lasă grija sfinților / În sama părinților, / Clopotele să le tragă / Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă”. [[Mihai Eminescu — opera](#)

[poetică \(texte integrale\), ro.](#)]

56 vers. **Mihai Eminescu, *Doina*** (1883), vv. 41—45: „Doar s-a-ndura Dumnezeu, / Ca să-ți mântui neamul tău! / Tu te-nalță din mormânt, / Să te-aud din corn sunând / Și Moldova adunând”. Autorul citează din memorie, cu „Să te-aud” în loc de „Să te-aud”, fără altă deosebire de fond. [[Mihai Eminescu — opera poetică \(texte integrale\), ro.](#)]

creдем că actualizarea lui Ștefan, din matricea unde doarme, va avea trei etape:

*De-i suna din corn odată
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori*

[33 (36)]

*Îți vin codri-n ajutor
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotară în hotară.⁵⁷*

Și dacă ne întrebăm cum vor veni codrii în ajutorul lui Ștefan, tot Eminescu ne răspunde, foarte consecvent și riguros în inspirația lui. Codrul se adresează lui Mușatin – care e Ștefan – cu aceste incomparabile versuri profetice:

⁵⁷ Mihai Eminescu: *Poezii*. Ediție completă, vol.I, București, Editura Eminescu, 1923, p.172-178 (*Mușatin și Codrul*).

*Căci mă știi, iubite frate*⁵⁸
Că nu-s codru, ci cetate
Dar vrăjit sunt eu de mult
Până când o să ascult
Răsunând din deal în deal
Cornul mândru triumfal
Al craiului Decebal
Atunci trunchi-mi s-or desface
Și-n palate s-or preface.
Vei vedea eșind din ele
Mii copile tinerele
Și din brazii cât de mici
Vei vedea ieșind voinici
Căci la sunetul de corn
Toate-n viață să întorn.

(*Mușatin și codrul*)

Se vede cât de solidară este revenirea lui Ștefan cu *renovatio mundi*, condiționându-se una pe alta. De asemenea, nașterea oamenilor din lemn (*xylogeneză*), sau din piatră (*lithogeneză*), este una din marile teme mitice ale lumii. Când Matca umană, complet spurcată, nu va mai putea da decât bastarzi, un neam omenesc virgin va ieși din trunchiul Arborelui Lumii. Iam redit et Virgo⁵⁹ – spunea în egloga lui profetică poetul clarvăzător, Vergiliu.

[34 (37)]

*

Ceea ce reiese foarte limpede din icoană este calitatea de Om Adevărat a lui Ștefan, în concepția autorilor ei.

58 vers. **Mihai Eminescu**, *Mușatin și codrul*, **postumă** (ed. Perpessicius, *Opere* IV, 1952). Versurile citate de autor urmează textul ediției din 1923 pe care o dă în nota 11; forma stabilită de Perpessicius sună: „Căci mă știi, iubite frate, / Că nu-s codru, ci cetate, / Dar vrăjit sunt eu de mult / Pân' ce-n codri voi asculta / Cornul mândru triumfal / Al craiului Decebal”. [[Mihai Eminescu — opera poetică \(texte integrale\), ro.](#)]

59 sursa: „Iată, se întoarce și Fecioara” (lat.). **Vergiliu**, *Bucolice (Ecloga) IV, 6*, în forma canonică: *iam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna* — „se întoarce Fecioara, se întorc domniile lui Saturn”.

Luăm cuvântul în sensul lui riguros tehnic, care este traducerea termenului sen-jen⁶⁰ chinezesc. În adevăr, Ștefan închipuie brațul orizontal al unei cruci; brațul vertical e închipuit de arhanghel. Cu alte cuvinte, Ștefan e totală pasivitate față de Principiu, care este total activ, după însuși simbolismul liniilor (orizontală și verticală). Or, cine este total pasiv (musulmanii spun *muslim*, supus) față de principiu, este ipso facto,⁶¹ și în mod necesar, total activ față de lume, pentru restabilirea echilibrului; această caracterizare nu poate conveni decât exclusiv omului care a reintegrat centrul lumii și al ființei sale, adică a recuperat starea lui Adam înainte de cădere, sau pe aceea a unui Făt-Frumos la sfârșitul căutării lui.

Iată câteva precizări ale lui Guénon în cartea sa, *La Grande Triade*. Vorbind despre simbolul extrem oriental al Yin-Yang-ului, precizează că tot ce este activ, pozitiv sau masculin este *Yang*, tot ce este pasiv, negativ sau feminin este *Yin*. În orice aparține naturii manifestatului, există un dozaj indefinit variabil al acestor două principii. La ființa efectiv reintegrată, echilibrul este perfect realizat între *Yin* și *Yang*, în sensul că Omul Primordial este total *Yin* față de principiu, deci, prin compensare, total *Yang* față de lume, pe care, prin structurarea lui și natura lucrurilor, o stăpânește și o regentează prin mandatul Cerului.

Or, exact așa ni-l arată icoana pe Ștefan cel Mare, nu numai din perspectiva doctrinei Yin-Yang⁶²-ului, ci și prin alte date ale ei.

Am făcut la început observația că picioarele lui Mikael și solul alcătuiesc un triunghi cu vârful în sus. Baza triunghiului este solul, dar orizontalitatea lui este total

60 „prin însuși acest fapt” (lat.).

61 sen-jen — „Omul adevărat” (chin.) — cel care a împlinit până la capăt starea umană și e total pasiv față de Principiu, deci total activ față de lume. (vezi pagina 234)

62 Yin-Yang — Perechea de forțe complementare din tradiția extrem-orientală: Yang, activ, luminos, și Yin, pasiv, întunecat; fiecare poartă în el un punct din celălalt. (vezi pagina 235)

însușită, personificată de Ștefan, făcându-l total pasiv față de principiu, deci, din această cauză, total activ față de lume; altfel spus, stăpân efectiv al ei, oricare ar fi aparențele și limitele exterioare ale puterii lui. Este vorba de puteri lăuntrice. Mikael este șeful ierarhiei spirituale în divinis;⁶³ reprezentantul lui în lumea noastră e șeful ierarhiei terestre, localizată simbolic, cum arătam mai sus, într-un centru suprem, condus de Manu, centru numit în sanscrită Agarttha⁶⁴.

[35 (38)]

Șeful acesteia are doi asesori care formează un ternar, simbolizat de un triunghi cu vârful în sus. Aici trebuie să ne referim din nou la Guénon.

«După părerea lui Saint-Yves d'Alveydre, șeful suprem al *Agartthei* poartă numele de Brahâtmă⁶⁵, (...) suport al sufletului în spiritul lui Dumnezeu; cei doi asesori ai lui sunt Mahâtmă⁶⁶, reprezentând sufletul universal și Mahânga⁶⁷, simbolul întregii organizări materiale a Cosmosului; este diviziunea ierarhică pe care doctrinele occidentale o reprezintă prin ternarul Spiritus, Anima⁶⁸ (sau sufletul), *Corpus*, aplicată aici după analogia constitutivă a macrocosmosului și microcosmosului.

Este important de remarcat că acești termeni, în sanscrită, desemnează propriu-zis principii și că nu pot fi aplicați la ființe omenești, decât în măsura în

63 „în cele dumnezeiești” (lat.).

64 Agarttha — Numele sanscrit (lit. (vezi pagina 227)

65 „Spirit, Suflet” (lat.) — primii doi termeni ai ternarului hermetic, al treilea fiind *Corpus*, „Trup”.

66 Brahâtmă — „Suportul sufletelor în duhul lui Dumnezeu” — capul ierarhiei inițiatice, în care puterea sacerdotală și cea regală stau încă nedespărțite. (vezi pagina 228)

67 Mahâtmă — „Sufletul cel mare” — al doilea termen al ternarului Agartthei, reprezentând puterea sacerdotală și sufletul universal. (vezi pagina 232)

68 Mahânga — „Trupul cel mare” — al treilea termen al ternarului Agartthei, principiul puterii regale și al întocmirii materiale a lumii. (vezi pagina 232)

care ele reprezintă aceste principii, dar, chiar și așa, sunt atașați la funcții, nu la individualități».⁶⁹

Și atunci, examinând icoana, putem constata cu ușurință care era funcția Principatului moldovenesc, în principialitatea lui exteriorizată în rare ocazii (cazul lui Ștefan cel Mare, de exemplu), dar permanentă în taină: aceea de *Mahânga*, principiul organizării materiale și politice a cosmosului. Aici, pentru a întâmpina orice confuzie, trebuie să adăugăm că aparența exterioară a unei funcții spirituale ascunse nu trebuie de loc să coincidă cu rădăcina ei ocultă, de n-ar fi decât pentru derutarea indiscreților și a ostilității lumii din afară. Au fost epoci în vechime, când *Mahânga*, Principiul organizării exterioare a lumii, se manifesta printr-un mare monarh, un Cosmocrator. Ultimul în Occident a fost, pare-se, împăratul Frederic al II-lea Hohenstaufen. Din motive de prudență elementară, un principiu spiritual exteriorizat în epoca noastră nu trebuie să bată la ochi; este necesar să se manifeste în țări și prin principii mici. Un punct, un focar este suficient ca să reflecte soarele în lume. Evident, ideea că Moldova regenta lumea e absurdă și ridicolă. Vrem numai să spunem că în epoci grele ale omenirii, principiul spiritual ascuns al organizării materiale a putut să se exprime în țărișoare mici, cărora nimeni nu le dădea atenție, fără știrea lor, cu excepția unor organizații secrete foarte închise.

[36 (39)]

Acestate fiind zise și bine ținute minte, putem afirma, cum am mai făcut-o, că triumphiul suprem inițiatic de care vorbea Guénon, este redat în icoană de picioarele îngerului, Ștefan cel Mare servind de bază a lui.

«Pentru ca să ne servim de un alt simbolism, nu mai puțin riguros exact, vom spune că *Mahânga* este baza triumphiului inițiatic și *Brahâtna* vârful lui; între ele

69 René Guénon: *Le roi du Monde*, Paris, Ed. Gallimard, 1958, p.31.

două *Mahâtma* încarnează un principiu mediator (Vitalitatea cosmică), Anima Mundi⁷⁰ a hermetiștilor. [...] Să ne explicăm și mai net: lui *Brahâtma* îi aparține plenitudinea celor două puteri, sacerdotală și regală, privite oarecum în stare nediferențiată; aceste două puteri deosebindu-se apoi ca să se manifeste, una în *Mahâtma*, reprezentând în special puterea sacerdotală, cealaltă în *Mahânga*, reprezentând puterea regală. Această distincție corespunde aceleia a *Brâhmanilor* și a *Kșatry*-lor (a sacerdoțiului și a cavalerilor în Evul Mediu *n.n.*). De altminteri, fiind dincolo de caste, *Mahâtma* și *Mahânga* au în ei, ca și *Brâhatma*, un caracter în același timp sacerdotal și regal». ⁷¹

Se poate «remarca riguroasa analogie care există între ternarul suprem al *Agartthei* și acela al lamaismului, [...] *Dalai-lama* realizând sfințenia (sau pura spiritualitate a lui Buddha), *Tași-lama* realizând știința sa teurgică⁷² și *Bogdokhan* reprezentând puterea sa materială și războinică». ⁷³ Este curioasă asemănarea de nume dintre *Bogdokhan* și Bogdan, numele întemeietorului oficial al Moldovei, eponimul ei, deoarece la turci și la orientali, Moldova avea numele de Bogdan. Avem aici o ilustrare a celor spuse mai sus: *Bogdokhan* nu exercita decât o putere locală limitată în Mongolia, ceea ce nu-l împiedica să reprezinte, să simbolizeze, toată puterea mandatului său, *Mahânga*, principiul întregii puteri de organizare a lumii. Același lucru spuneam despre Moldova, mai ales că nu este vorba de o stăpânire efectivă a globului, ci de o «prezență» ignorată, de un «martor» neștiut de nimeni, mai ales că o conducere se poate exercita pe căi subtile, nedetectabile.

⁷⁰ René Guénon: *Ibidem*, p.35-36.

⁷¹ Anima Mundi — „Sufletul lumii” (lat.) — viața difuză a cosmosului, pe care Frumoasa adormită o închipuie în somnul ei. (vezi pagina 227)

⁷² René Guénon: *Ibidem*, p.37.

⁷³ teurgică — Lucrarea rituală prin care influențele cerești sunt chemate și fixate în lumea de jos. (vezi pagina 234)

Că un principe relativ puțin important în istoria lumii, așa cum este cunoscută de profani, a putut totuși exercita un mandat de Cosmo-

[37 (40)]

crator, este o trăsătură caracteristică a vârstei de fier; Constantin Dragases, ultimul împărat al Bizanțului, nu mai stăpânea decât orașul Constantinopol; era totuși legitim, autentic «împărat al romanilor», egal calitativ cu August și Traian. Dar cititorul obișnuit poate fi nedumerit. Concedem. După prăbușirea puterii imperiale în Evul Mediu, după otrăvirea lui Enric al VII-lea de Luxemburg, împăratul lui Dante și al *Fedelilor D'Amore*, după desființarea Ordinului Templului, în noua organizare mult mai secretă a ezoterismului în Occident, funcția de *Mahânga*, de Chakravarti⁷⁴, a putut fi suportată de o monarhie pe care nimeni nu o bagă în seamă din cauza exiguității și excentricității ei, ferită de curiozitățile indiscrete, dar nu prea îndepărtată, situată în Orientul apropiat european.

Iată, tot din cartea lui Simion T. Kirileanu, o tradiție care îl arată pe Ștefan cum nu se poate mai bine, în funcția de *Mahânga*, de *Chakravarti*:

«Înainte de a muri, Ștefan făcu o hartă și pe hartă însemnă soarta ce-l aștepta pe fiecare popor.

După aceea, puse harta într-o ladă de fier și porunci s-o îngroape în Suceava. Cheia o aruncă.

Toate neamurile, ci-că știi de această hartă, dar li-i frică să dezgroape lada căci s-ar porni războaie crâncene.

De aceea, mai bine lasă lada îngropată.»

Lada de fier din legendă este un chivot; este de fier pentru că suntem în vârsta de fier. Este vădit că Ștefan nu apare aici ca un simplu vizionar, ca un prevăzător al

74 Chakravarti — „Cel care învârte roata” (sanscr.) — Monarhul universal, nemișcat în centrul roții lumii. (vezi pagina 228)

evenimentelor viitoare ale lumii, ci ca un *făuritor* al lor; că o dată hotărârile sale luate, ele sunt irevocabile, ireversibile. Descuind și încuind lada, Voievodul se arată și ca stăpân al cheilor, funcție eminamente «polară».

Am arătat, după Guénon, că nu numai *Brahâtma*, ci și *Mahâtma* și *Mahânga* însumează dubla putere sacerdotală și regală. Este semnificativ în această privință numele popular al Voievodului nostru: «Ștefan cel Mare și Sfânt», indicând foarte bine acest dublu caracter. De ce nu sunt numiți sfinți și alți voievozi români, tot așa de evlavioși,

[38 (41)]

cu teamă de Dumnezeu, ctitori de mănăstiri și biserici ca și Ștefan cel Mare? Nu e vorba de o sfințenie obișnuită; Ștefan numai ușă de biserică nu era, «iute la mânia, tăia oameni la ospete».

Pe pieptul îngerului din icoană e o cruce elementară, ale cărei brațe sunt făcute dintr-o serie de cruci mici, în formă de X, care este crucea calităților sensibile.

Până acum ne-am ocupat de ierarhia pământească, simbolizată de triunghiul inferior, format din picioarele îngerului și Ștefan cel Mare. Ne rămâne acum să privim triunghiul superior ceresc. Repetăm citatul lui Guénon. «Vom spune că precum șeful ierarhiei inițiatice (Regele Lumii *n.n.*) este «Polul pământesc», *Metatron* este «Polul ceresc» și aceasta își are reflexul în celălalt, *cu care e în legătură directă de-a lungul Axei Lumii* (sublinierea este a noastră). Numele său este Mikael, Marele Preot, care este holocaust și oblațiune în fața lui Dumnezeu».⁷⁵

Geometric, cele spuse se pot simboliza prin două triunghiuri echilaterale cu vârful în sus, unul superior și altul inferior, unite printr-un ax vertical trecând prin vârful lor, perpendicular pe bază.

Deci ierarhia inițiatică pământească este oglindirea ierarhiei cerești, «cu care este în legătură directă de-a

75 René Guénon: *Ibidem*, p.28-29.

lungul Axului Lumii». Dacă ierarhia pământească este simbolizată de triumghiul făcut din picioarele lui Mikael și de Voievod, ca să aflăm acum triumghiul superior nu avem decât să imprimăm privirii o mișcare de translație ascendentă, de-a lungul corpului îngerului, care, în speță, este Axul Lumii, și ajungem la triumghiul de sus, format din creștetul capului lui Mikael și de cei doi umeri ai lui, pe care, parcă așteptând să ilustreze o doctrină perpetuă și augustă, aflăm două capete cu barba răspândită pe antebraț; împreună cu acela al îngerului fac termenul ceresc, căruia ternarul pământesc, pe care l-am studiat până acum, îi este numai o oglindire.

Se poate spune că cele două capete de pe umăr sunt capete de ciobani, dar se poate spune și mai bine că sunt capete de daci; o simplă privire pe coloana traiană și pe bustul lui Decebal de la muzeul Termelor din Roma ne-o arată cu prisosință. Căciulile nu sunt făcute din blană de oaie, ca la ciobani, ci cușme de pâslă, ca la regii și la pileații⁷⁶ daci. Nu se poate exagera importanța acestei constatări, căci

[39 (42)]

sugerează firesc ideea continuității unor tradiții precreștine până în secolul al XVII-lea, mascate de un fard de creștinism. De altminteri, continuitatea e insinuată și altfel: Ștefan stă ascuns în caverna lui, după cum stă Zalmoxis în peștera din muntele sfânt. Avem aici prelungiri zalmoxiene până în secolul al XVII-lea? Dacă cele două capete sunt dacice, după ce model le-a pictat cu atâta exactitate zugravul nostru? Căci asemănarea este impecabilă, ceea ce nu era obiceiul picturii din acel secol. Pictura nu devenise arheologică. În veacul al XVII-lea n-avea lumea grija exactității, iar pictori contemporani cu zugravul nostru, un Rubens, un Rembrandt, pictau pe

⁷⁶ lat. *pileati*, „purătorii de căciulă” — nobilimea dacă, numită așa după cușma de pâslă, spre deosebire de *comati*, „pletoșii”.

faraon îmbrăcat în pașă turcesc și pe Cleopatra în rochiile Helenei Fourmant și ale Saskiei. Și asta în țări occidentale ce marinau un umanism de trei secole! Ce să mai spunem de Moldova acelor vremuri, scoasă din istorie, cufundată într-o sublimă noapte atemporală? Nu vedem pe meșterul Tugomir studiind la Roma Coloana Traiană și Muzeul Termelor.

Întrebarea totuși subsistă: de unde această riguroasă asemănare cu capetele strămoșilor daci? Răspunsul nu poate fi decât unul: o continuitate tradițională, un același costum ritual, liturgic, trecut din veac în veac, de la Deceneu la Vasile Lupu, o dată cu inițierea de care depindea, vehiculând-o «sub pecetea tainei».

*

Și, cântărind bine lucrurile, acest ternar ceresc din icoană poate fi cheia, rostul adânc și suprem al misterelor *Mioriței*.

Nu există element mai pozitiv, mai binefăcător, vital, tămăduitor, în viața și în continuitatea unui popor, decât prezența în centrul lui ocult, mitic, dar cu atât mai real, a unui personaj arhetipal despre care se spune că nu a murit, că ascuns pătimește și înflorește o dată cu el, îi adună într-un focar chintesențial toate posibilitățile sale latente, îi sublimează pătimirile și îi melancolizează bucuriile și, între soare și lună, dibuie locul Luceafărului.

Reluăm citatul redat mai sus din *Le Roi du Monde*:

«Titlul de Rege al lumii, luat în accepțiunea lui cea mai ridicată, cea mai completă și în același timp cea mai riguroasă, se aplică în mod propriu lui *Manu*, Legislatorul Primordial. [...] Acest nume, de

[40 (43)]

altminteri, nu desemnează deloc un personaj istoric, mai mult sau mai puțin legendar; ceea ce desemnează în realitate este un principiu, inteligență

cosmică oglindind lumina spirituală pură, formulând legea (*Dharma*) proprie pozițiilor lumii noastre sau a ciclului nostru de existență; și atragem atenția asupra ultimului membru al frazei: „Este în același timp arhetipul omului considerat special ca ființă gânditoare (*manava*)”».

Deci, pe lângă existența arhetipală a lui Manu pentru întregul neam omenesc, există specificații secunde la unele popoare cu tradiția proprie a Monarhilor ascunși, care devin astfel arhetipuri particulare; iar în fiecare individ, Monarhul ascuns este germenul, bobocul protoapal din fundul inimii, așteptând înflorirea prin suflul și sărutarea lui Făt-Frumos.

Este de ajuns să ai sumare cunoștințe tradiționale, ca să-ți dai seama de imensul beneficiu al acestei stări de fapt. Ștefan e arhetipul românesc, specificarea omului universal în poporul nostru, permanența noastră națională, băgându-se bine de seamă să nu se dea nici un iz modern-patriotic acestui cuvânt.

Am văzut că acest arhetip al genului uman este Manu, prin urmare și arhetipurile particulare sunt localizate simbolic în caverne; echivalentul lor în microcosmul uman este inima. De aceea, legendele, cântecele preamărind pe Ștefan cel Mare, îl dezmoșesc în caverna inimii, cu condiția să fie repetate, pomenite, reamintite într-una; devin o repetiție sacră, un japa⁷⁷, un dhikr⁷⁸, cum îi spun hindușii și musulmanii. Ele trebuie să fie încadrate de un ritual de mistere și nu e sigur că acest ritual a fost în esența lui creștin. Este foarte probabil că aceste incantații, actualizând pe Ștefan cel Mare în felul incantațiilor Imamului ascuns, existau în organizațiile inițiatice din Moldova, după cum este mai mult decât

77 Mantra — Formula sonoră cu putere rituală; perechea ei vizuală este Yantra, diagrama. (vezi pagina 232)

78 Yantra — Diagrama rituală, chipul spațial al unei formule; icoana de la Văratec e citită de autor ca o yantra. (vezi pagina 235)

probabil că numele scrise pe icoană, ale acelor ce au făcut-o, pomenesc pe membrii unei asemenea organizații, al cărei patron suprem să fi fost IO Vasile Voevod, după cum regele Angliei este patronul organizațiilor masonice din țara lui. Icoana este un element al unui ansamblu de mijloace rituale fonetice și vizuale (Mantra⁷⁹ și Yantra⁸⁰). Mai precis, icoana este expresia fixă, spațială, a unor litanii, cam în genul acelor presimțite de Eminescu, ce se

[41 (44)]

desfășura în timp. Spațializarea timpului e definiția lui Magnum Opus^{81, 82} realizând dispariția timpului, solemn jurată de toate tradițiile. Primejdii de interferențe sumbre există pentru imprudentul care face asemenea invocații pe socoteala lui, fără transmisiune și fără încadrare: totul se ține în țesutul cosmic, de la borboros⁸³ până la ceruri; criteriul pentru deosebirea autenticului de parodie este transmisia și continuitatea lanțului inițiativ; primejdia nu există pentru cei din lanț, pentru care aceste litanii-invocații făceau parte din ritual; lucrul se vede și acum în organizațiile secrete șiite din Iran, unde invocarea Imamului ascuns este fundamentală. Un invocator al lui Ștefan cel Mare, împlinind aceste condiții, era ocrotit de «chiurasa impenetrabilă și de busola infailibilă» a cunoașterii doctrinale, a bunei intenții și a mijloacelor rituale autentice.

Că Ștefan cel Mare este o rană deschisă, sângărând în centrul vital al poporului nostru, pătimire și tămăduire în același timp, împiedicând împietrirea inimii prin

79 dhikr — „Pomenirea” (arab.) — repetarea numelui divin în tarikaturile musulmane; corespondentul musulman al lui japa. (vezi pagina 229)

80 japa — Repetarea rituală a unei formule sau a unui nume divin, în tradiția hindusă. (vezi pagina 231)

81 „Marea Lucrare” (lat.) — numele operei alchimice în întregul ei. (vezi pagina 232)

82 gr. βόρβορος, „mâl, noroi” — numele dat de gnostici substanței celei mai de jos a lumii.

83 Magnum Opus — „Marea Lucrare” a alchimiei, cu cele trei culori ale ei: Nigredo (negru), Albedo (alb), Rubedo (roșu). (vezi pagina 232)

sângerarea ei, o arată și alte tradiții. Astfel, se spune că în zilele când a fost smulsă Bucovina din trupul Moldovei, călugării de la Putna au fost înspăimântați câteva nopți de flăcările roșiatice ale unui foc care ardea în interiorul bisericii și care, bineînțeles, nu avea nici o realitate materială.

Altă tradiție este raportată de Iorga în *Istoria lui Ștefan cel Mare*. Sabia voievodului va ieși încet și treptat din mormânt, la vreme de mare primejdie pentru țară. Am menționat o legendă similară despre eroul național al sârbilor, Marko Kralievici.

Toate legende, cântecele, gesturile, imaginile, converg simultan spre un centru nedetectabil, unde se pregătește la întuneric un miracol, care nu poate trece de la putere la act, de la latență la lumina zilei, decât solicitat mai întâi de un grup restrâns de «veghetori», la rândul lui sprijinit de aspirațiile profunde ale unei colectivități.

Dar eforturile cutremurătoare, periodice, ale lui Ștefan cel Mare, de a se reactualiza în mijlocul poporului său în clipe înstelate, cu izbândă relativă dar nu totală, pentru că toate condițiile nu-s încă îndeplinite, sunt admirabil povestite de o datină basarabeană, culeasă și publicată de Tudor Pamfile, în 1910, în revista⁸⁴ *Ion Creangă*. Citam din ea:

«Oamenii mai dinainte erau mai cu frică de Dumnezeu și cu rușine de oameni, de aceea și Dumnezeu le mai arăta câte o taină, pe care cei de

[42 (45)]

amu n-o mai pot vede. Spun că peste Prut, în cealaltă (parte, *n.n.*) moldovenească, pe malul Prutului, la un loc aproape de un târg Ștefănești, într-un câmp,

84 sursa: **Tudor Pamfile, în revista *Ion Creangă*, Bârlad, anul III, 1910.** Revista de limbă, literatură și artă populară, scoasă la Bârlad între 1908 și 1921 de Tudor Pamfile și Mihai Lupescu. [[Ion Creangă — opera](#)

încungiurat de jurâmprejur de ogoare și finețe, este o stâncă mare, naltă de *te'nceuri* (te înfiori, *n.n.*) când te uiți la dânsa.⁸⁵ Acolo, sus, sus de tot, este *Casa Doamnei*, unde-i biserica sufletului Sfântului Ștefan Vodă și comorile lui din viață. Mai vine el pe pământ, dar mai încolo, că îi vine îndămână să vadă pretutindenii. Necuratului nu-i place asta și încearcă să prăbușească stâncile, scociorându-le ca pe corabia lui Noe și n-a fost chip. Stâncele-s apropiate una de alta de parcă-s gură în gură; ci-că chiar vorbesc tare de taina asta în limba lor.

Aici, cum am spus, vine sfântul odată pe an, la Paști, nu singur; Da cine-i așa de bun la Dumnezeu ca să-l poată vedea? Cei mai demult l-au văzut, că noi, altfel, n-am ști lucrurile ce aveți să le auziți. În sara spre Paști, când toate duhurile rele și gujuliile cele necurate se ascund prin adâncimile și zămcile (zămnicele, *n.n.*) lor, vine un înger dumnezeiesc de-al Sfântului Ștefan - că el are mai mulți ca slugi - și scoate cheia de aur de la Casa Doamnei dintr-o bulboană din Prut, unde-i dată în sama unui somn mare, născut mai înainte de Ștefan, și deschide ușa casei. Se luminează ca vara la amiaz și mai ceva încă; nici o suflare străină nu se mai aude atunci; tac toate. Îngerul face un semn și orice duh necurat s-a dus din văzduh, din ape, pe pustiu. În casa împodobită cu icoane din cer și mândrețuri nespuse se aprind lumânări de te taie lumina. Și-i de-a mirare mulțimea mare de suflete bune de moldoveni, ce-s sus la Divanul din Cer, dar gios în astă sară. Și mai sunt și alți oameni de limba și legea noastră, da au chip de păsăruți (păsărele, *n.n.*) albe și frumușele, îngeri cu ochi blânzi dar de foc. Apele Prutului stau. El stă pe loc. Nici un larmăt. Chiar somnul iese din adânc, să-și

85 Stâncă există în realitate. Iată o tradiție culeasă de Elena-Niculită-Voronca în: *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol.I, Cernăuți, Isidor Wiegler, 1903, p.14: «Diavolul de ciudă, s-a apucat într-o noapte să iezească Prutul cu stânci, că doar s-or îneca oamenii. Numai o stâncă mai era de pus și ne prăpădea. Dar Dumnezeu a dat de-a cântat cocoșul și stâncă a picat alături și noi am scăpat. Stâncile acele se pot vedea la Ștefănești, în Moldova.»

mai vadă pe Vodă odată. Deschis e cerul la Miezul Noptii. Ștefan se coboară lin, dar în trup așa adevărat, că așa i-a dat trup de sfânt nevăzut cum a fost în viață în haine albe, la cingătoare are iataganul, în mână buzduganul, pe cap o coroană

[43 (46)]

de pietre – da's stele – e încongiurat de păsărici, tot suflete ce i-au fost lui mai dragi în viață. El vine să-și mai vadă ce-i mai fac, somnul lui, moldovenii, dacă mai sunt curați ori se corcesc și sufăr cu lifte spurcate. Se așază pe tronul de aur și cu ochii spre apa Nistrului face un semn cu mâna și ca din senin dealurile se pleacă, toate înălțimile pier, făcându-se una cu văile, își mișcă înapoi mâinile, face aceleași semne, își vede ca în palmă locul și neamul. Zboară spre el lânguirile inimilor curat moldovenești și vede ce mare-i amarul și jalea. Și cât îi de sfânt, el începe a plânge și plânge cu lacrimi de foc. Sare ca ars de durere și uită că-i dus dintre noi, dar plânge înainte în picioare; și plâng jalnic toate sufletele! dar nu poate nimic să îndrepteze el, sfântul, ci la toți le trimite vorbă să gândească că mare-i Dumnezeu: aude, vede și toate le înseamnă la carte; și creșaturi pe răbuș el tot face până s-a umplea cartea gândită și odată și lemn de răbușuri în cer n-a mai fi pentru ale noastre nevoi. Pe loc îngenunchie el, Domnul cel mic din cer, că acolo numai Dumnezeu e mare și sufletele și îngerii îs de giur împregiur și cu el îngenunchie și ele; se roagă el vajnic să-l lase în larg, să mai iasă o dată.

Și nu se îndură prea Sfântul Dumnezeu. Se roagă cu lacrimi ce rugul sfințesc și apa ușoară o fac și plâng întărind inima celor români, a moldovenilor necorciți; și îngerii în ceruri și sfinții viteji, tovarăși de ai lui, ca de alde Sân-Gheorghe, Sîmedru! și păsăruicile albe stau gata să cadă de jele! Prutul, el încă jelește iar Dumnezeu, ce caută la ei toți din cer deabia își mai ține inima că așa de scârbit îi e cerul. Deodată însă, Ștefan sare român în picioare, fața-i e roșie ca gotca; e foc și pară în suflet; se crede iar Vodă și

buzduganul cu dreapta îl învârtește iar cu stânga scoate iartaganul tăios. Pe loc se strânge în giurul lui poporul din sânge domnesc. Și-i pare lui bine, că îi vede pe toți ca-n ulcică. Mai zice o vorbă, da' nu știu spre cine: „Asvârle-vor oasele afară pământul și loc pentru suflet voi nici în iad să aveți! Perdutu-mi-ați neamul! Veni-voi eu doară – nu-s veacuri de om – și atunci veți cârșca!”

Dumnezeu însă îl vede, nu-l lasă, și de-ndată îl cheamă, căci se umezește de ziuă și voia nu-i este ca să-l apuce aicea pe el. O sfântă umbră cu duh – că cerul se închide – face un semn și lumina cea sfântă asfințe iar casa se-n cuie cu huet de trăznet. Și Ștefan cu inima tângă, spre înălțime, ca fulger, ca un arhanghel cu îngeri, plutește voinic spre cer; și toate aice se-ntorc cum au fost. Somnul se cufunde în casă-i cea veche. Prutul duduie și clocotește de ciudă, că l-a făcut leneș o clipă, că tare îi drag să tot vadă mai (mai vadă, *n.n.*) pe sfânt și viteaz. Ușa se închide, cheia sare ca o stea în valuri, somnul o prinde și o pune în cămară că are să dea samă

[44 (47)]

de ea. A doua zi, în toate sufletele moldovene se simte o întărire, că Tata și Sfântul nu uită de noi și vede măișoarele (necazurile, dorul *n.n.*) noastre și ziua de mâne, a noastră, e a lui. Iar Sfântul nostru de Vodă nu contenește; se roagă să-l lase în lume că nu poate să rabde, dar Domnul prea Sfântul, ce drag îi este de Ștefan și lui, că-l știe sfetnic cuminte și aproape de el îi zice:

„Mai este vreme! Așteaptă: are să fie și asta!”

Și noi așteptăm, că așteptarea e cuvânt străbun și bun. Iar cartea cea mare a noastră, mai, mai, e umplută – și Sfântul e gata să vie înarmat întocmai ca fârtatu lui, Sfântul Gheorghe, din lifte o să facă o movilă, pe care flăcăii noștri să joace.»

Vedem că Monarhul ascuns are două fețe: una involutivă, reprezentată prin ocultarea, prin reducerea lui

la un germen în oul lumii, și una expansivă, sincronizată cu bătaile inimii țării; o față patibilă și alta impatibilă. E natural să fie așa, pentru că Monarhul ascuns este o expresie specificată a Omului Primordial, a inimii lumii, prin urmare și a sistolei și diastolei ei, limită între Principiu și Manifestare, Mijlocitor, Primul și Ultimul în creațiune, după cum Principiul e Primul și Ultimul în planul cauzal. Numai că Alfa și Omega exprimă principial o tautologie, un scurtcircuit etern, pe când la Omul Universal⁸⁶ ele sunt la începutul unei Anabaze și terminarea unei Katabaze. De aceea, manifestarea Monarhului ascuns nu are arbitrarul unei inițiative individuale; ea se face pe ritmul mersului astrelor, în momente critice ale ciclului anual, la curmătura stihliilor. Litaniile pe care le-am citat în cursul acestui studiu nu au menirea să invoce o ființă, o entitate, ci să actualizeze o prezență reală, un nod de forțe cu lungimi de undă analoge cu acelea ale incantatorului. Această sincronizare produce actualizarea feții ascunse a Omului Primordial în adâncul inimii invocatorului. Este un fel de maturare a Oului Lumii în microcosmul uman. Principiul permite relativizarea elementelor eterne într-o colectivitate tradițională și națională, cu condiția că aceasta să recunoască universalitatea metafizică ce se ascunde în dosul acestei relativizări. Soarta a vrut ca o specificare a Omului Universal să se producă chiar pe planul statal și politic al neamului nostru, pentru ca să adapteze principii

[45 (48)]

transcendente la condiții imanente de existență. Altfel spus, este un fenomen de încarnare avatarică, cum ne-o arată în icoană coborârea axială de la Mikael la Ștefan. Procesul nu trebuie să se oprească în mijlocul drumului, ci să atingă în naveta lui cele două extremități, superioară și

⁸⁶ Omul Universal — Ființa care însumează toate posibilitățile stării umane și le raportează la Principiu; sinonim, în acest volum, cu Omul Primordial. (vezi pagina 233)

inferioară, ale Axului. În acest fel, și numai în acest fel, cultul de *dulie*⁸⁷ adresat Voievodului producea redeșteptarea Arhetipului adormit în inima credinciosului, putea reactualiza pe Manu de pe tărâmul lui nevăzut pe tărâmul nostru. Dar pentru aceasta trebuie să îndeplinim o condiție pe care o formulează un profesor de teologie de la Oxford, C.S.Lewis:

«Zei nu ne vor vorbi față în față, decât atunci când și noi vom avea o față».

⁸⁷ Cultul *dulie* este adresat îngerilor și sfinților, în opoziție cu cel al *latriei*, adresat direct lui Dumnezeu, și al *hiperduliei*, adresat Maicii Domnului.

Frumoasa adormită⁸⁸

Considerațiile pe care le-am făcut într-un alt studiu al nostru, referitoare la mitul lui Ciubăr Vodă, gravitează în jurul doctrinei esențiale a unei funcțiuni centrale și perpetue în ciclu, ocultată din cauza întunecării vremurilor. Această ocultare apare, din afară, ca o cădere în letargie și torpoare a titularului funcțiunei, dar numai în perspectivă exterioară și profană. În ea însăși, funcția este imuabilă și fără scăderi; nu doctrina s-a depărtat de oameni, ci oamenii de doctrină. Ca atare, și doctrina și purtătorul ei se pot oricând reactualiza, trecând de la putere (potențialitate) la act, fie pentru solitarul care-și amintește de ele printr-un fenomen de anamnesis^{89, 90} fie pentru colectivitatea umană, cum o arată cu prisosință și unanim toate speranțele eshatologice.

În mituri ocultarea este simbolizată în felurite chipuri: se spune că Frederic Barbarossa stă toropit pe tronul său din peștera turingiană, iar barba-i înconjură aproape de trei ori masa rotundă; la o sută de ani ridică pleoapele și întreabă dacă se mai rotesc corbii deasupra muntelui Kyffhauser; despre regele Arthur legenda zice că, rănit de spada nepotului său răzvrătit, zace în comă, între viață și moarte, în insula sfântă Avallon. De asemenea, se spune că Imamul ascuns al șiiților iranieni, după o ocultare

⁸⁸ Am ales acest titlu pentru a indica de fapt pe toți «eroii adormiți» care apar în basme.

⁸⁹ gr. ἀνάμνησις, „re-amintire” — în sens platonician, redeșteptarea unei cunoașteri pe care sufletul o avea mai înainte. (vezi pagina 227)

⁹⁰ anamnesis — „Re-amintirea” platoniciană: cunoașterea nu se dobândește, ci se redeșteaptă. (vezi pagina 227)

minoră de 70 de ani, s-a cufundat în apele ocultării majore până la ziua hotărâtă de Plerom; iar pe Ciubăr Vodă l-au

[47 (50)]

mâncat guganii. Lui Asura, Măselele pământului i-au măcinat substanța; esențialitatea Voievodului perpetuu este la adăpostul oricărei scăderi.

Ni s-a părut interesant să dăm o completare acestor considerații, urmare firească a lor, arătând ocultarea funcției, de data asta reprezentată de o entitate feminină.

La prima vedere, pare contradictor ca un punct central să fie simbolizat de o femeie; totuși, nimic mai firesc. Dacă centrul în el însuși este imuabil și masculin, strălucirea, radianța și prezența lui țin de Șakti⁹¹ a sa, deci sunt feminine. E vorba, în mitul ocultării feminine, de latența Prezenței Reale, de învăluirea Șechinei⁹². Când strălucirea Cetății Soarelui înnoptează, exilată în câmpurile invizibile ale spectrului solar, și nici o ființă nu mai vede Curcubeul pe cer, Paredrul, tovarășul ei pozitiv, este proiectat centrifug în întunericul din afară, într-o stare de pribegie și nemernicie sacrificială, până ce, la capătul Căutării, își regăsește soața (atunci poate să arunce pe cei doi luminători în cerul sideral).

Este cheia căutării Ianei Sânziana de către Făt-Frumos. De obicei, Iana e robită de puteri titanice; sunt câteva mituri în care aceste puteri titanice apar ca agenți virulenți, adormind, toropind pe Stăpâna Lumii; eroina cade într-un somn letargic, fără speranță și aparent fără sfârșit după cântarele omenești.

Exemplul cel mai cunoscut se află în basmul lui Perrault: *La Belle au bois dormant* (Frumoasa din pădurea adormită) cu strania și pregnantă lui desinență în

91 Șechinei — „Prezența” (ebr.) — sălășluirea slavei lui Dumnezeu în lume; în kabală, partea exilată și pătimitoare a dumnezeirii. (vezi pagina 234)

92 Șakti — Puterea, strălucirea activă a unui principiu, închipuită ca soață a lui; de aceea un centru poate fi simbolizat de o ființă femeiască. (vezi pagina 234)

participiu. O sută cincizeci de ani mai târziu, Grimm a dat variantele germanice: *Dornröschen* și *Schneewittchen*, *Albă ca Zăpada*. Tot în această familie de mituri, găsim pe Walkyria războinică, Brünhilda, adormită de tatăl ei, Odin, care ridică un zid de foc în jurul fiicei sale încât nu putea fi trezită decât de cel ce va trece prin foc pentru ca să o trezească (focul simbolizând elementul transformator). Până la sfârșit este deșteptată de Sigurd, Siegfried-ul germanic. E interesant de semnalat că o lojă masonică ce nu mai lucrează, nu este considerată ca desființată; i se spune tehnic, «intrată în adormire» (sau ocultată). Se poate vedea până unde merge simbolismul *Frumoasei din pădurea adormită*. Masonii își spun «Fiii Văduvei», adică ai Inițierii

[48 (51)]

văduvite prin supliciul lui Jacques de Molay și prin desființarea Ordinului Templului; simbolul merge și mai departe într-o formă derivată: inițiații se socotesc fiii Văduvei Maria și, prin asta, frații adoptivi ai lui Hristos.

Trei simboluri domină povestea lui Perrault: fusul fatal, somnul letargic și deșteptarea eroinei la capătul «questei» Prințului.

În treacăt semnalăm că, numai printr-o degenerare a limbii și a sensibilității franceze, termenul de *Prince Charmant* a căpătat nuanța *fleac* de astăzi. În sens strict, un *Charmeur* este unul care știe farmecele (*les Charmes*, *les Incantations*) și, prin această precizare, formula își recuperează accentul magic și ezoteric. Prințul Fermecător, Prințul Încântător, este stăpânul farmecelor și al incantațiilor.

Un rege și o regină, după multe așteptări și înlăcrămări, au o fetiță. Părinții cheamă toată firea la botez, prin urmare și în primul rând, pe zâne, care, pe vremea aceea, umblau printre oameni.

«... Și micii prințese îi dădură ca nașe pe toate zânele câte le putuseră afla în cuprinsul țării (și ce crezi: găsiră șapte!). Pasămite le poftiseră pentru ca fiecare din ele să-i mearse numai bine, cum era obiceiul zânelor în acele vremuri și în chipul asta prințesa să dobândească cele mai alese însușiri».⁹³

Cele șapte zâne sunt cele șapte genii planetare. Într-o doină culeasă de Neculai Istrate, se spune explicit: «Șapte zâne, șapte stele». Ele sunt în mod necesar prezente la nașterea oricărei ființe din lumea noastră, deoarece unicitatea ei este rezultatul interferenței lungimilor lor de undă într-o anumită clipă. Iar când sunt special solicitate la o a doua naștere, botez sau inițiere, darurile lor capătă un relief, o virulență care nu se află la oamenii obișnuiți. Aceste daruri exprimă esențialitatea fiecărei zâne, sunt definitorii, act pur și nu potențialități. Se manifestă activ pe măsura dezvoltării organice a individului pe care-l copleșesc, cum se mai întâmpla încă, pe vremurile acelea, la hotarul dintre primele două și ultimile două vârste ale Manvantarului.

[49 (52)]

În versiunea germană a lui Grimm, mai adâncă decât aceea franceză, cele douăsprezece zâne care vin la botezul lui Dornröschen reprezintă prin urmare Zodiacul, cerc mai amplu și mai înalt decât ciclul planetar, care se află în interiorul lui. Numărul 7 este suma lui 3 și 4, operație generală, pe când doisprezece este rezultatul înmulțirii lui 3 cu 4, operație universală.

Reluăm citatul:

«Se așezară oaspeții la masă și ce crezi: chiar în momentul acela văzură intrând o bătrână care nu fusese poftită la praznic! Și nici nu-i de mirare, că trecuseră mai bine de 50 de ani de când nu mai ieșise în lume din foisorul ei singuratec și oamenii o

⁹³ Citatele sunt date pentru această poveste din: Charles Perrault, *Povești*, București, Editura Tineretului, 1957, p.3.

crezuseră ori pierită de pe lumea asta, ori sub povara unei vrăji.

Regele porunci să se aducă degrabă un tacâm pentru noul oaspete, dar slujitorii nu mai avură de unde să-i aducă unul de aur, că nu se făcuseră decât șapte, pentru cele 7 zâne.

Dacă văzu asta, zâna cea bătrână crezu că cei de la curte o disprețuiau și începu a bolborosi printre dinți tot soiul de amenințări. Dar tot fu un noroc, că una dintre zâne, care se găsea pe lângă ea, o auzi ce tot îngâna și se gândi că-i pornită pe rău și că s-ar putea să-i cășuneze vreun neajuns prințesei. De aceea, de îndată ce se sculară de la masă, zâna merse de se ascunse pe după o perdea, cu gândul să vorbească ultima, că în alt chip n-ar fi avut cum să-i mai îndrepte răul pe care l-ar fi făcut băbușca.»

După masă au început darurile.

«Vezi însă că veni și rândul bătrânei să-i menească și bălăngănindu-și capul – mai mult de ciudă decât de bătrânețe – se porni să spună că prințesa se va înțepa la un deget cu un fus și că din asta o să i se tragă moartea.»

Atunci tânăra zână ieși și repară într-o anumită măsură blestemul: principesa se va înțepa cu un fus, dar nu va muri, ci va dormi o sută de ani.

Regele interzise fusele în tot regatul lui.

Când principesa împlinise 15 ani și părinții erau lipsă de acasă, ea alergă din cameră în cameră, ca toate fetele de împărat când lipsesc cei mari. Se urcă în vârful unui turn unde torcea o bătrână, care nu auzise de

[50 (53)]

porunca regelui. Principesa care nu mai văzuse fus, îl luă în mână, curioasă. Se înțepă cu el și căzu leșinată. Numele principesei în versiunea germană este *Dornröschen*, iar *Dorn* înseamnă spin. Totul intră în adormire în castel, cu excepția regelui și a reginei care îl

părăsesc, și o pădure deasă, plină cu măracini, îl înconjoară.

Dacă cele șapte zâne reprezintă cele șapte planete, printre care și soarele, ce poate fi a opta zână, ascunsă și uitată în turnul ei? Satelitul sumbru, le Soleil Noir de la Mélancolie,⁹⁴ Regentul celei de a opta sfere, care în toate doctrinele ezoterice este împărăția Morții și a pulverizării universale; este lăcașul Morarului din străfunduri al basmelor noastre, care macină cantitatea continuă, transformând-o în cantitate discontinuă. Suntem mai jos decât planul potențelor, căci acestea mai au o vocație de determinare, deci o posibilitate calitativă de manifestare efectivă. Vai de paiața, de risipitorul, de spiritul răătăcitor care ajunge acolo, în mâini fără jertfă, fără prinos, fără spor, ca Nebunul din lama 21 a Tarotului. Îl așteaptă dezintegrarea (în fălcile căscate ale crocodilului lui Set). Dar acela care, viu încă, a străbătut de două ori Aheronul, cu minte neșovăit fixată pe l'altre stelle,⁹⁵ își datorește desăvârșirea sferei a opta. Regenta ei, buna zână, îl despoaie de toate superfluitățile, accidente, alienațiunile, de tot ce în el mai are formă.

Principesei i se dau daruri, care prin însăși calificarea lor au un element limitativ, piedică în calea desăvârșirii. Zâna a opta le mai adaugă moartea, dimensiune nemanifestată care le neagă limitările și este, astfel, cauza, agentul principal al transfigurării Domniței. Căci părinții și nașele fetiței bucuroși de la mers spre o înțepenire a Devenirii, vană încercare, ca toate prometeismele, de a realiza cercul perfect în lumea noastră, muncă de Sisif, absurditatea calificată. Zâna a

94 sursa: „Soarele Negru al Melancoliei” (fr.). **Gérard de Nerval, *El Desdichado*** (1853), v. 4: *Ma seule étoile est morte, — et mon luth constellé / Porte le Soleil noir de la Mélancolie.*

95 sursa: „celelalte stele” (it.). **Dante, *Paradisul XXXIII*, 145**, ultimul vers al poemului: *l'amor che move il sole e l'altre stelle* — „iubirea care mișcă soarele și celelalte stele”.

opta o demonstrează, rupând cercul în ultimul punct de încheiere al lui; astfel, îl arată ca fiind în realitate o spirală; și numai pe o spirală este posibilă escaladarea cerului; dar o spirală dă în spirala imediat superioară, și zâna a opta este regenta punctului infinitezimal unde se produce trecerea într-o stază superioară. Într-o mână ține capătul spiralei inferioare și în cealaltă începutul spiralei superioare. După o admirabilă locuțiune franceză, zâna este un „*empêcheur de danser en rond*”⁹⁶, cum ar fi vrut-o, cu multă complezență narcisică, celelalte șapte. Zâna a

[51 (54)]

opta împiedică hora, pentru că hora *nu este* o posibilitate în creațiune. Iluzia că *este* duce de-a dreptul la Iad. Ea operează intervenția Infinitului în Indefinit, este trâmbița judecății din urmă. Dar trecerea de la o spiră la aceea imediat superioară este supratemporală, este clipa pură și, ca atare, reprezintă moartea pentru acela care trece prin ea. Este Sandhya^{97, 98} cum îi spun hindușii, punctul nemanifestat care unește și desparte două cicluri consecutive manifestate.

De la botez până la adormirea domniței trec 15 ani. Bătrâna pe care o găsește fetița torcând în turn nu este decât tot zâna a opta, regăsită în momentul fatidic, de data asta operând demiurgic și traducând în fapt oracolul ei inițial. Și aici este necesară o mică oprire asupra semnificației torsului și a fusului. Numele francez al Zânelor, *Fées*, vine de la latinescul *Fata*, pluralul de la *Fatum*, Soartă. Ar putea fi una din originile numelui lui Făt-Frumos, Omul Destinului (ca realizare pozitivă). Ele au elemente comune cu Parcele antice, care «torceau»

96 „cel care împiedică hora” (fr.) — în limbajul curent, acela care strică petrecerea celorlalți.

97 sanscr. *sandhyā*, „îmbinare, cumpănă” — intervalul fără durată care desparte și leagă două cicluri sau două vârste ale lumii. (vezi pagina 234)

98 Sandhya — „îmbinarea” (sanscr.) — clipa fără durată care desparte și leagă două cicluri; potopul și amurgul sunt chipurile ei. (vezi pagina 234)

destinele omenești. Ursitoarele noastre nu ne sunt arătate torcând, dar ar putea fi altfel, când *Ursită* și *urzeală* vin de la aceeași rădăcină? În Grecia, Parcele sunt: Clotho, care ține furca, Lachesis, care învârte fusul, și Atropos, care taie firul vieții cu foarfecul, ca și Zâna a opta, care taie cercul din basmul nostru. Avem deci de-a face cu aceeași entitate. În Egipt, divinitățile destinului sunt șapte, ca în basm (cele șapte Hathor). Găsim fusul în mâinile lui Iștar, ale «Doamnei din Prinias», în Creta, în acelea ale Marei Zeițe Hitite și în altele. Bineînțeles, rotația fusului este în directă legătură cu rotația astrelor, cum o arată și Platon în mitul lui Er.⁹⁹ Îl au și Ananke, Necesitatea, și Nornele scandinave.

Când Regele interzice torsul în țară, încearcă să suprimă Devenirea, în sensul prost al cuvântului. Intervenția ulterioară (ca bătrână care toarce) a zânei a opta «rectifică» operația, și-i dă sensul și înfățișarea pozitivă, metafizică.

Datinile populare interziceau torsul în momentele critice ale anului, când timpul se oprește, de exemplu, la solstiții. «Este un obicei țărănesc observat în Italia, spune Pliniu, ca în anumite momente femeile să nu toarcă, nici măcar să nu lase să fie văzute fusurile lor, căci altfel erau

[52 (55)]

periclitare recoltele.» În Grecia de astăzi, este oprit torsul între cele două nopți sfinte, adică în cele douăsprezece zile dintre noaptea de Crăciun și cea a Sf. Ion.

În versiunea franceză anterioară lui Perrault, *Les Chroniques du roi Perce-forest*,¹⁰⁰ fusul nu rănește numai degetul fetei, ci face să pătrundă în el un capăt de fir de in. Numai când va fi supt afară, fetița va învia.

⁹⁹ Reprodus în dialogul *Republica*.

¹⁰⁰ „Cronicile regelui Perceforest” (fr.) — vastul roman anonim din secolul al XIV-lea în care se află cea mai veche formă franceză a basmului.

Rana letargică este uneori produsă de un spin, ca în mitologia Eddelor, de un ac, în legendele indiene, de o cingătoare, de un pieptene otrăvit, în *Albă ca Zăpada* și apoi de o bucată de măr rămas în gâtul eroinei. În Letonia, cele trei Parce¹⁰¹, care poartă numele de Dekla, Laima și Karta, torc destinul vieții omenești, iar pe măsură ce zânele urzesc firul, el se înfășoară în jurul mânuțelor noului născut. Acesta își strânge atât de tare pumnișorii, încât firele invizibile își imprimă indelebil urmele în liniile mâinilor.

Când vrei să colaborezi cu destinul, îi imiți gestul; când vrei să-l împiedici, desfaci ceea ce el face. Desfaci opera ursitoarelor, făcând gestul contrariu. Nu să interzică fusele în împărăția sa trebuia Regele, Prometeu nătâng, ci să se urce în camera din vârful turnului și s-o facă pe Zâna a opta să învârtă în sens contrar fusul. Trebuia s-o roage cu versurile lui Horațiu:

*Citumque retro solve, solve turbina.*¹⁰²

(«Te rog cruță-mă, și întoarce, întoarce iute fusul în sens contrar.»)

Penelopa, ca să câștige timp de la pețitori, le-a cerut răgaz până va toarce și va țese un lințoliu pentru socrul ei, Laerte. Dar ce făcea ziua noaptea strica, și răgazul s-a sublimat astfel în Intemporalitate. De altminteri, faptul că lucra și desfăcea un lințoliu, o arată ca stăpâna Vieții și a Morții, Vitae et Mortis Locus.¹⁰³ Iată adevărata colaborare cu Destinul. Se pare că Penelopa era o zeiță lunară care imita în regnul hominal Luna, *crescens*¹⁰⁴ și *descrescens*.

101 Parce — Cele trei zeițe latine ale destinului: Clotho ține furca, Lachesis învârtte fusul, Atropos taie firul. (vezi pagina 233)

102 Epoda XVII.

103 „Locul Vieții și al Morții” (lat.).

104 „crescând” (lat.), despre luna nouă; perechea lui, *descrescens*, „scăzând”.

Ciclul de o sută de ani este durata expiatorie hotărâtă pentru fiecare păcat în infernul platonician.¹⁰⁵ După tradițiile vergiliene, o sută este numărul anilor pe care sufletele morților ce n-au primit sepultura rituală trebuie să-l petreacă pe țărmurile infernale, până să meargă spre Câmpiile Elizee.

[53 (56)]

Uneori, la numărul 100 se adaugă șapte; 107 sau 177 reprezintă anii cât au stat ascunși în peștera lor cei 7 coconi din Efes.

Pădurea și mă răcinii care învăluie într-o clipă castelul vrăjit sunt «acoperirea exterioară» a unui centru spiritual. Principesa adormită, înconjurată de spini, sugerează firesc imaginea unui trandafir cu țepii lui. S-ar putea deci ca mitul să fie și în legătură cu instituirea Rosa-Crocei. Tot «acoperire exterioară» este și focul care înconjoară pe Brünhilde. Zâna Viviana, după ce adoarme pe Merlin, îl învăluie într-un zid de aer; reamintim, cerul este proximal element în ordinea manifestării, procedând din Eterul central.

Se știe sfârșitul. Când sorocul fatidic s-a împlinit, Prințul Fermecător se apropie de pădure, care, miraculos, se desface, sau dispare în fața lui. Intră în castelul adormit, en tremblant et en admirant,¹⁰⁶ scrie Perrault în *Dornröschen*, și o sărută. Ea atunci se deșteaptă: Est-ce vous, mon Prince? Vous vous êtes bien fait attendre.¹⁰⁷ Când, la sfârșitul ciclului Mesei Rotunde, sosește Galaad

105 Vezi mitul lui Er, susmenționat.

106 „tremurând și minunându-se” (fr.).

107 sursa: „Dumneata ești, Prințul meu? Mult te-ai lăsat așteptat.” (fr.).

Charles Perrault, *La Belle au bois dormant*. [Charles Perrault — La

[Belle au bois dormant, fr.\]](#)

la Curte și se așază pe le Siège Périlleux^{108, 109} care nu suferea pe nimeni să se apropie de el, Regele Arthur îi adresează cuvinte similare: Bien-Venu soyez, Seigneur. Vous vous êtes moult fait attendre.¹¹⁰

Anima Mundi¹¹¹ este deșteptată de un sărut, în strictă conformitate cu ambianța Misterelor lui Eros Kosmogonos. Devenirea își începe din nou depănarea circulară, în următoarea Spirală. Sărutul fiind simbolul comuniunii la nivel de energii din categoria «esență», se înțelege că reînceperea unui nou ciclu cere intervenția unor astfel de energii, care să-i fie transmise.

Înzestrată de cele șapte zâne, Principesa este lira cu cele 7 coarde, zâna a opta fiind vidul cutiei de rezonanță. Inițiat pythagorician, Prințul Fermecător, stimulat de Eros, mânuind heptacordul în care vibrează armonia Sferelor, se apropie de Cetatea Soarelui¹¹².

În variante războinice ale mitului, sabia are rolul hotărâtor. Ea este simbolul lui Axis Mundi¹¹³.

Sigurd ajunge la Castelul Walkiriei, înconjurat de ziduri de flăcări; ele se dau la o parte. Walkiria doarme îmbrăcată în întregime în armura sa. Sigurd îi smulge casca, despică cu sabia cuirasa și o dezghioacă.

108 „Jilțul Primejdios” (fr.) — locul gol de la Masa Rotundă, pe care nu-l putea ocupa decât cavalerul desăvârșit.

109 sursa: „Bine ai venit, Doamne. Mult te-ai lăsat așteptat.” (fr. veche) — cuvintele de primire a lui Galaad în ciclul Vulgatei arthuriene (*La Queste del Saint Graal*).

110 Siège Périlleux — „Jilțul primejdios” de la Masa Rotundă, pe care nu-l putea ocupa decât cavalerul desăvârșit; oricine altcineva era înghițit de pământ. (vezi pagina 234)

111 „Sufletul Lumii” (lat.). (vezi pagina 227)

112 Cetatea Soarelui — „Civitas Solis” — cetatea ideală a lui Campanella, apropiată de autor de „citadela solară” a rosacrucienilor. (vezi pagina 228)

113 Axis Mundi — Axa lumii — linia verticală care leagă toate stările de fire prin centrul lor; în basme, arborele, stâlpul, cornul sau trupul eroului. (vezi pagina 228)

Walkiria se deșteaptă și intonează un imn Zilei și Noptii, Zeilor și Pământului fecund. După ce oferă lui Sigurd o băutură de bună-venire, – băutura care este și un elixir de viață –, învață pe erou tainele runelor și ale Naturii.

În unele versiuni, scoaterea unui inel produce deșteptarea. În *Povestea Porcului* (Ion Creangă), trezirea se face prin refuzul de a bea o băutură adormitoare; în *Porcul Fermecat* (Petre Ispirescu), dezocultarea se face prin pătrunderea fetei într-o locuință construită din bușteni, astfel încât nu se putea intra și ieși decât prin partea de sus.

Amintim doar în treacăt, pentru că ar cere un studiu special, problema statuiilor însuflețite, în mitul lui Pygmalion. În India meridională, preotul atinge imaginea în toate membrele ei și, la sfârșit, îi suflă în gură. La egipteni se practica «deschiderea gurii» statuii faraonului decedat.

Se găsesc în Grecia arhaică statui cu ochii închiși sau lipsă, care par să aștepte gestul și cuvintele rituale care le vor face vii.

În sfârșit, uneori, Adormitul este deșteptat de o lacrimă, identică cu roua ce cade din Arborele Vieții, deșteptând morții. În basmul *Eros și Psyhè* al lui Apuleius, Eros adormit este deșteptat de arsura unei picături de ulei care cade din lampa pe care o ținea sus, Psyhè contemplându-l.

Rezumăm un basm indian: un prinț frumos a fost adormit cu un spin de o vrăjitoare rea, care-și duse victima într-un castel, în pustie. Logodnica lui îl caută zadarnic în toate părțile. După pribegii și rătăcirii, ajunge la castelul fermecat. Palatul n-are nici uși, nici ferestre. Sleită de suferință și de osteneală, Principesa se sprijină de zid, care se desface. Ajunge în iatacul logodnicului ei. Îi atinge mâinile, fruntea, obraji, îl cheamă. Zadarnic.

Atunci, nenorocita, cuprinsă de deznădejde, izbucnește în plâns. O lacrimă cade pe obrazul Prințului, care se deșteaptă.

Am rezumat acest mit pentru că asemănarea cu *Povestea Porcului*, a lui Creangă, atinge aproape identitatea. Și în basmul moldovenesc, Domnița ajunge la Mănăstirea de Tămâie după pribegiri cumplite. Darurile ei îi deschid ușa iatacului, tot în mod nenatural. Dar hârca de babă pune somnoroasă în laptele lui Făt-Frumos, echivalentă cu spinul

[55 (58)]

vrăjitoarei din mitul indian. Deși în basmul românesc intervine ca terț Credinciosul Împăratului, Făt-Frumos – Mistricean, care îi spune acestuia ce se întâmplă noaptea, este deșteptat la realitate tot de lacrimile soției lui, care de două zile tot plângea la căpătâiul său și care, prin mijlocirea Credinciosului, tot pe el îl ating.

Dar orice-ar fi, sărut, sabie, lacrimă, picătură de ulei fierbinte, este vorba tot de redeșteptarea unor energii pozitive care fuseseră inactivate și de reintegrarea lor activă în armonia cosmică la începutul unui ciclu nou.

O variantă a mitului cu prețioase simboluri inedite este *Schneewittchen, Albă ca Zăpada*, culeasă de Frații Grimm.

O regină stătea la o fereastră înrămată în lemn negru și lucra; la un moment dat, se înțeapă în deget cu acul și trei picături de sânge căzură pe zăpadă. Atunci își dori o fetiță cu părul negru ca rama ferestrei, albă ca zăpada și în obraz roșie ca sângele.

Un câștig trebuie compensat cu o pierdere care, în cazul de față, este sacrificială. Ca să conceapă viața, regina trebuie să-și dea din lichidul care vehiculează suflul vital, după care moare. E de remarcat contrastul dintre căldura sângelui și răceala zăpezii, fapt care indică realizarea complementarității contrariilor, ce are ca rezultată licoarea de nemurire pe care o va însuma Albă ca Zăpada chiar de la conceperea ei. Apoi, sunt de notat

cele trei culori progresive ale lui *Magnum Opus: Nigredo, Albedo, Rubedo*. Este de notat și importanța acului, care este un simbol al lui Axis Mundi. Albă ca Zăpada apare ca Omul Primordial, sub aspectul lui feminin, iar numele ei ar putea fi o sugerare a caracterului polar al entității.

Observăm o deplasare în succesiunea temporală a simbolurilor. Nu se vorbește de cele șapte zâne la botezul fetei. Dar cum ele apar ca ocrotitoare sub înfățișarea celor șapte pitici, când Domnița este alungată de acasă, trebuie socotit că, neapărat și implicit, deși nevăzut, au fost prezente și la nașterea ei. Piticii ne sunt arătați în basm, ceea ce sunt în toate miturile: mineri, săpători de metale. Dacă zânele sunt cele șapte planete, piticii sunt cele șapte metale, oglindirea acestora în sânul pământului. *Frumoasa din pădurea adormită* are un simbolism vegetal; simbolismul *Albei ca Zăpada* este mineral. Dar unde este a opta zână? O găsim îndată.

[56 (59)]

După naștere, mama fetei moare, perfectând sacrificiul inițial al celor trei picături de sânge. Regele se însoară din nou și dă ca mașteră fetei pe cea mai frumoasă femeie din lume. Ea avea o oglindă pe care o întreba într-una:

«Oglindă, oglindă din perete, cine e cea mai frumoasă în toată țara?»

Și aceasta îi răspundea negreșit:

«Doamnă Regină, sunteți cea mai frumoasă din țară.»

Zâna a opta are în acest basm un simbolism simplificat, redus la aspectul toxic și dizolvant, care, de altminteri, este cauza directă a palingenezei fiicei de rege.

Îi lipsește, cel puțin explicit, aspectul de Parcă și, mai ales, acel, atât de metafizic, de Regentă a Spirelor, deci de vameșă și mijlocitoare între două cicluri de existență consecutive; cu alte cuvinte, nu mai distribuie viața, ci

numai moartea. Dovadă pentru aceasta este că atributul esențial al mamei vitrege nu mai e spirala, ci un cerc închis, oglinda. În vidul pe care-l circumscrie, se vede, într-o nesățioasă contemplare narcisică, numai pe ea, adică în realitate vede un spectru. Cum am mai spus, Cercul unește o posibilitate de manifestare, dar ignorantul care se încumetă să-l realizeze, încercând să îmbine cele două capete ale cercului (care trebuie de fapt să fie spirală), nu poate, firește, izbuti, dar poate provoca un scurt-circuit care-l fulgeră, precum trăsnetul pe Titani. Este exact ce o așteaptă și pe regina vitregă.

Mitul din basmul *Frumoasa din pădurea adormită* se referă la energii mai subtile decât cele din povestea *Albă ca Zăpada*, deci la un moment (ciclul mic) mai apropiat de sfârșitul ciclului mare, când energiile folosite sunt mai groșiere și au tendințe din ce în ce mai mari de solidificare.

Când Albă ca Zăpada împlinește vârsta Frumoasei Adormite, Oglinda își schimbă răspunsul:

«Doamnă Regină, ești cea mai frumoasă aici, dar
Albă ca Zăpada este de o mie de ori mai frumoasă.»

[57 (60)]

Regina trimite pe un servitor cu fetița în pădure, ca s-o omoare. Din milă, vânătorul îi lasă viața și aduce acasă inima unei căprioare, ca dovadă că și-a îndeplinit misiunea. Fetița pribeagă își găsește adăpost la șapte pitici care lucrau în munte. Ei o găzduiesc cu toată dragostea, dar o sfătuiesc să nu primească pe nimeni în lipsa lor. Regina află adevărul de la Oglindă, se deghizează în bătrână negustoreasă și de trei ori îi aduce moartea în sacul ei. Prima oară o sufocă cu un cordon, a doua oară îi înfige un pieptene otrăvit în păr, cu rol asemănător spinului și fusului, însă cu efecte de scurtă durată; de amândouă dățile, piticii scot uneltele morții și o reînsuflețesc. A treia oară, regina aduce un măr pe

jumătate otrăvit și, ca să câștige încrederea fetei, mănâncă în fața ei, jumătatea sănătoasă. Albă ca Zăpada o mușcă pe cealaltă și cade moartă. Această dualitate a mărului îl identifică neîndoielnic cu mărul dual al Cunoștinței Binelui și Răului, din Biblie¹¹⁴. De remarcat că otrava nu acționează. Doar duminatul îi rămâne în gât Albei ca Zăpada. Piticii de data asta nu nimeresc pricina morții, își pun prietena într-un sicriu de sticlă, consecvenți simbolismului mineral al basmului. Reamintim de palatul de sticlă din legendele celtice și românești, Glastonbury, sanctuarul preistoric din Anglia este, cum i-o arată numele, castelul de sticlă, *Ynis Wetrin*, în vechea limbă.

Până la urmă, Prințul fermecător o găsește și se îndrăgostește de fata moartă. Pe când îi ducea trupul, o zguduitură în mișcare face să sară din gât bucata de măr și Albă ca Zăpada învie, pregătită acum pentru hierogamie¹¹⁵.

Regina, Maștiha din temeliiile lumii, Abisul căscat, ucigătoarea germenilor, Rădăcina întunecată a lumilor, conul-fus de umbră al pământului, fuge și se mistuie fără urmă în codri, ducă-se pe pustii! Nimeni nu a mai știut de dânsa, mistuită în Înânțelegibil. Dar Făt-Frumos a depășit insulele imagine, topindu-se în punctul de dincolo de timp, acolo unde nici *aici* și nici *acum* nu mai există.

*

În folclorul român, amortirea eroului solar are trăsături originale. Motivul «Frumoasei Adormite» lipsește uneori din basme, cel puțin în forma lui directă, dar răpirea Ilenei Cosânzene de către zmeu are în

114 sursa: Trimitere scripturară: „Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci” — Facerea 2, 17; călcarea poruncii, la Facerea 3,

6. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

115 hierogamie — „Nunta sfântă” — unirea rituală a celor două principii, cerul și pământul, eroul și zâna. (vezi pagina 230)

fond aceeași semnificație. În general, cade în stare letargică un personaj masculin, în basmele pe care le cunoaștem. Ne-am ocupat îndelung de *Povestea Porcului*, a lui Creangă și de *Porcul Fermecat* al lui Ispirescu, unde arderea pielii, prin care Făt-Frumos sensibiliza lumea de afară, și ața putredă dată de vrăjitoare, care leagă piciorul eroului, au același efect ca și înțepătura de ac din povestea *Albă ca Zăpada* sau ca aceea de fus, din *Frumoasa din Pădurea adormită*. În exemplele de mai sus, eroul nu va putea fi dezocultat decât prin eforturi supraomenești.

Vom face câteva observații asupra unor basme în care Făt-Frumos cade într-o letargie asimilabilă cu moartea, din cauza agresivității unei entități feminine din familia zânei a opta întâlnită în povestea *Frumoasei din Pădurea adormită* (Charles Perrault). Această trăsătură fundamentală le este comună. Că moartea nu durează 100 de ani, nu are importanță; 1000 de ani sunt ca o clipă în fața Domnului, și o clipă ca 1000 de ani. Vom atinge în treacăt și unele probleme conexe, lămurind aspecte inedite ale subiectului ce-l studiem.

Din chiar numele admirabil al basmului lui Ispirescu, *Copiii văduvului și Epurele, Vulpea, Lupul și Ursul*, se vede că este vorba de doi copii oropsiți providențial de ambianța unde s-au născut, pentru că erau predestinați să întemeieze un nou centru spiritual, într-o altă insulă a umanității noastre.

Deci, după motivul bine cunoscut, copiii alungați de mama lor vitregă sunt duși într-un codru; prima oară, se întorc acasă de-a lungul cordonului ombilical care-i lega de matca lor, cu băgare de seamă notat de fetiță. Aceasta, stând ex parte substantiae,¹¹⁶ este irezistibil împinsă de

116 „de partea substanței” (lat.) — polul pasiv, material, al manifestării, opus celui esențial.

imboldul spre rădăcina telurică, bazică. Va rămâne credincioasă acestei porniri în tot lungul basmului. A doua oară cordonul este tăiat definitiv. La începutul deșteptării ei, Kundalini¹¹⁷ are întoarceri spre cuibul ei bazic, până când, stârnită bine, pornește de-a lungul coloanei vertebrale fără spirit de întoarcere. În codru, copiii înspăimântați se întâlnesc chiar cu Dumnezeu, ceea ce arată că este vorba nu mai puțin decât de o revelație, adică de instaurarea unui subciclu tradițional în era actualului Manu.

Dumnezeu, prin energii de tip «esență», actualizează din părul fetei - substanță - un arc și lațuri pentru prins păsări, apoi învață pe băiat cum să se folosească de ele. Și-au pus întrebarea literalistii, ce

[59 (62)]

putere pot avea niște fire de păr? Și o au, dacă identificăm în ele liniile de forță invizibile ale Vortexului cosmic. Numai ele fac posibilă elaborarea unor lațuri care permit prinderea de păsări, efectuând o fundamentală operație alchimică, fixarea volatilului, încorporarea energiilor subtile cerești; arcul actualizează cele șase direcții schematice ale spațiului.

Așa au trăit fratele și sora câțeva vreme, ca o pereche complementară Dianus-Diana; dar vom vedea că realitatea este mai nuanțată, iar complementarismul lor de altă natură. În câte una din vânătorile lui, băiatul dăruiește viața unui iepure, unei vulpi, unui lup și unui urs. Ca recunoștință și omagiu primește câte un pui de la fiecare. Vom vedea ce reprezintă acești «câini» ai lui Făt-Frumos. Deocamdată, privindu-l hieratic și imuabil, îl vedem în mijlocul «câinilor» lui, ca pe Arborele Vieții la obârșia celor patru fluvii din Paradis¹¹⁸.

117 Kundalini — Puterea încolăcită la baza coloanei vertebrale, care, trezită, urcă de-a lungul axului până în creștet. (vezi pagina 231)

118 sursa: Trimitere scripturară: pomul vieții în mijlocul raiului (Facerea 2, 9) și râul care se împarte în patru brațe — Fison, Gihon, Tigru și Eufrat

Urându-li-se în pădure, pornesc spre curțile unui zmeu care îi primește. În realitate, ceea ce caută ei când renunță la viața pribeagă în codru este un fixativ, care permite instituirea unui centru radiant, deci un punct cu puteri și expansive și constrictive. Or, forțele asurice, telurice, reprezentate în basme prin zmei, sunt eminamente bazice. Vedem imediat ambivalența simbolului acestuia precum și cât este de primejdios, ca atunci când vrem să studiem un mit în adâncime, să cedăm ispitelor criteriilor morale și sentimentale.

În basm, prin afinitate electivă, Asura se agreghează cu Asura, fata devine iubita Zmeului (prin identitatea naturii lor), și complicea lui, pentru omorârea fratelui ei, adică într-o operație care decantează pe eroul solar de toate impuritățile, de toate superfluitățile lui, ca să rămână o simplă flacără cu feștila împlântată în substanța celor două entități titanice, amândouă mortificate. Dacă basmele sunt numai produse țărănești cu irizări fantastice, cum o susțin școlile moderne, schimbarea aceasta subită este inexplicabilă și absurdă. Explicația este numai ezoterică, și anume aceea pe care am dat-o mai sus. Așezându-ne în perspectiva celor trei gune¹¹⁹, constatăm că guna *sattwa* și guna *tamas* se situează pe un singur și unic ax vertical, unind toate lumile prin centrul lor, și numai un plan de referință le dă caracterul respectiv. Or, realizarea inițiatică a lui Făt-Frumos este în esență un transfer ierarhic

[60 (63)]

al acestui plan în superioris;¹²⁰ vorbind geometric, o translație a lui în sus, de-a lungul Axului vertical. Și atunci, în mod obligatoriu, porțiunea de axă parcursă,

(Facerea 2, 10—14). [[Facerea \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

119 gune — Cele trei calități ale substanței universale: *sattwa* (luminoasă), *rajas* (expansivă), *tamas* (grea, întunecată). (vezi pagina 230)

120 „în cele de sus” (lat.).

care a fost *sattwa*, devine *tamas*, în măsura exactă în care a fost parcursă și etapa superioară a fost atinsă. Totul depinde deci de perspectivă, de planul de referință. Sora lui Făt-Frumos, simbol ascendent și luminos până la un punct al realizării lui, care este centrul stării noastre de fire, devine impuls descendent, tenebre, reziduu, abis mistuitor-când este depășită. Lumina se prelungește în umbră, dar continuitatea este riguroasă. Fratele și sora sunt în adevăr complementari, Dianus-Diana, dar în secțiune transversală, nu longitudinală. Și ea va deveni o dușmană tot atât de perseverentă, de tenace, pe cât a fost de devotată și prielnică până acum.

Sora îi cere o dată să-i lase «câinii» acasă, ca să-i ție de urât, zicea ea. Fără ei, Făt-Frumos era strict nepunticios. Zmeul se ia după el, îl ajunge din urmă și-i spune să se pregătească de moarte. Băiatul îi cere un răgaz și se suie într-un copac (Axis Mundi - centrul stării de fire), de unde strigă:

Uu! N'Aude

N'a Vede

Na Greul Pământului

Ușurelul Vântului,

adică își cheamă în ajutor puterile.

O cercetare distrată îl face pe cititor să creadă că, în primul vers, *n'Aude*, scris cu apostrof, este un *nu aude* cu «u» elidat. Al doilea vers ar fi suficient să dea de gândit, căci nu avem *Nu vede*, ci *n'a Vede*. Dar al treilea vers este hotărâtor. Nu poate fi vorba de o negațiune în *Na Greul Pământului* și *Na* se arată a fi interjecția bine cunoscută și familiară, sinonima lui «ține», «iată». De obicei, aceasta este chemarea obișnuită a câinilor. Le spunem: Na cuțu-cuțu, Na Azorică, atunci când li se dă ceva de mâncare. De altminteri, interpretarea aceasta este conformă cu spiritul formulelor care constituie o chemare desnădăjduită.

Ce sunt «cățeii», se poate imediat vedea. *N'Aude* exprimă Auzul, calitatea sensibilă a Eterului; *N'a Vede* este firește Văzul, calitatea

[61 (64)]

sensibilă a Focului; *Na Greul Pământului* își dezvăluie singur natura și își spune singur pe nume, ca și *Ușurelul Vântului*. Lipsește Apa, afară doar dacă ne este exprimată de Uu!-ul inițial, imitând huetul unei ape curgătoare.

Făt-Frumos stă deci, hieratic, la centrul crucii elementare.

Strigătul eroului este auzit de ființele elementare în ordinea «subtilității» lor, adică succesiv de Iepure, Vulpe, Lup și Urs, de la calitativ la cantitativ. Dar când este cazul să dea la o parte stânca ce astupa intrarea peșterii unde fuseseră închiși (este vorba probabil de cuibul lui Kundalini), eficacitatea este în sens invers și de abia Ursul reușește să prăvălească stânca. Este deci o operație cu un dublu curent compensatoriu.

Într-o clipă, «cățeii» ajung la poalele copacului unde era stăpânul lor. De frică, Zmeul se prefacă în buștean, adică devine analog rădăcinii copacului:

- *Ce poruncești stăpâne?*

- *Vedeți voi bușteanul ăla pârlitu?*

- *Îl vedem.*

- *Să mi-l faceți harcea-parcea; să mi-l scuturați, să mi-l sfâșiați, tot trupul să-i mâncați, doar inima și ficatții să-i lăsați, că-mi trebuie mie.*

Treaba se face îndată, Făt-Frumos vârstă într-o frigare chintesența zmeului (tradițional, pasionalitatea este localizată în inima întunecată, iar *frenes*¹²¹ în ficat), și cu ele fripte, adică trecute prin «foc», plesnește în ochi pe sora lui și-o orbește, ceea ce nu este decât ducerea până la capăt a procesului de «titanizare» pe care singură și l-a

121 Termen indicând limitarea cunoașterii prin dezlănțuirea pasiunii.

ales, dându-se complet de partea substanței. Făt-Frumos o lipsește de organul prin excelență al cunoașterii, Văzul, de care, în staza ei actuală, nu mai are nevoie. Prakriti¹²², neavând inteligibilitate, trebuie să se manifeste hominal printr-o ființă oarbă. Dar ochii îi mai sunt încă buni ca să plângă, deci ca să ajungă la un fel de integrare prin disoluție. De aceea, fratele

[62 (65)]

dă sorei canon să umple zece buți cu lacrimi, spunându-i că la a zecea o va ajuta și el (zece buți – decada pitagoreică).

Făt-Frumos pleacă în lume și urmează apoi aventura bine cunoscută a lui Perseu și a Sfântului Gheorghe, atât de răspândită și în folclorul nostru. Un balaur vămuește apa din fântâna vieții unei întregi împărății: trebuie să i se dea zilnic o fecioară ca jertfă. A venit rândul fetei împăratului. Făt-Frumos omoară balaurul și restabilește ordinea. Un ȋigan (forța negativă) încearcă să uzurpe victoria o clipă, dar eroul solar care tăia vârfurile limbilor balaurului, adică elementul lui de Logos, îi dovedește impostura. ȋiganul este atomizat iar Făt-Frumos se însoară cu fata împăratului, adică reconstituie cuplul Ianus-Iana pe orizontală (cum trebuie când este necesar să se organizeze o lume nouă), pe când cu sora lui este în continuitate verticală, ea fiind rădăcina tenebroasă a lui.

Se întoarce la ea și o găsește cu nouă buți umplute cu lacrimi. O ajută să umple și pe a zecea, plângând împreună cu ea, adică face să dispară o clipă punctul intermediar critic care îi diferențiază: pe el – în sus, pe ea – în jos. Amândoi se confundă, devin otova pe aceeași linie verticală, într-un diluviu de lacrimi, care este riguros un potop, adică *sandhya*, punctul critic dintre două cicluri. Dar iremediabil asurică, fata îl narcotizează, mai întâi

122 Prakriti — „Natura” (sanscr.) — substanța universală, polul pasiv al manifestării, lipsit prin el însuși de inteligibilitate. (vezi pagina 233)

momindu-l să doarmă în poalele ei, apoi atacă mortal, înfingându-i după ureche un oscior al zmeului, care are același efect asupra lui ca și înțepătura fusului asupra Frumoasei din Pădurea adormită. Deosebirea este că, în acest ultim basm, somnul de moarte ține o sută de ani; cu alte cuvinte, semnifică ocultarea unei funcții, pe când în basmul lui Ispirescu și în cel pe care îl vom cerceta, letargia este scurtă. Dar au comun faptul că eroul sau eroina sunt intoxicați de o forță negativizantă (feminină) virulentă, coextensivă, într-o bună măsură, rădăcinii tenebroase a lumilor.

Revenind la basmul nostru, Făt-Frumos este înviat de «câinii» lui, care îi picură trei picături de sânge angelic din gâtul unei păsări. Sunt aceleași trei picături de sânge ale reginei care cad pe zăpadă și se includ de fapt în Albă ca Zăpada. Apoi Ursul, Na Greul Pământului, îi sugerează osul de după ureche, ultima rămășiță a elementului asuric.

[63 (66)]

Aceeași temă o găsim în *Aliman Voinicul*,¹²³ basm vast, cules de Virgil Caraivan; dacă îl cercetăm este din cauza simbolurilor lui adjuvante, extrem de semnificative; semnalăm de la început numele. Relevăm asonanța acestuia cu Kăliman

Prima parte a basmului aduce cu *Ileana Sânziana*, a lui Ispirescu, apoi cu *Copiii Văduvului*, cu povestea *Băietului cu cartea în mână născut*, cu *Harap-Alb*, precum și cu întâmplări din mai multe povești, cum este aceea despre lupta cu zmeul sub formă de roți și apoi de flăcări, cu ciocârlanul care este solicitat să aducă apă, să stingă o flăcără, cu fântâna din care un balaur nu dădea apă decât în schimbul unui om, cu întreg episodul până la căsătoria cu fiica împăratului, cu lacrimile care trebuiau să umple niște băi, etc.

123 Virgil Caraivan: *Aliman Voinicul*, București, Editura Librăriei Universale, Alcala & Co. f.a.

Un Împărat ce fusese mare, dar din nevoia vremilor fusese învins de un Împărat și mai mare, i-a cerut să-i trimită un om de oaste să-i slujească. Toată desfășurarea basmului arată că este vorba de un centru spiritual decăzut, pe care propria lui propenșiune tenebroasă îl duce între pietrele de moară atomizante ale Infernului, terminus fatal și necesar al revoltei tuturor ființelor răzvrătite. În *Ileana Sânziana*, de Ispirescu, centrul este numai «rectificat», ceea ce arată că nu suferise iremediabila decadență din basmul de care ne ocupăm, în care împărăția este distrusă fără leac.

Împăratul nostru are numai fete; le trimite pe rând, îmbrăcate în băieți, să încerce marea aventură. Prima și a doua, înspăimântate de tatăl lor ce le iese înaintea, prefăcut în balaur, la trecerea unui pod, se întorc acasă.

Când veni rândul fetei celei mici, aleasă de soartă, ca și fiul craiului, ce avea să devină Harap-Alb, Principiul imuabil și perpetuu care conduce soarta unei umanități, interveni, dar nu ca în *Harap-Alb*, sub înfățișarea Îngerului Solar, ci sub aceea a unei mrețe, simbol strict hyperborean, identic cu Matsya Avatara¹²⁴, «Avatarul-Pește», prima coborâre avatică a lui Vișnu în Manvantara actual, salvând de potop pe Manu Satyavrata, Regentul actualului ciclu.

[64 (67)]

Fata își găsește calul de foc, folosind tehnica lui Harap Alb. Cu hainele și armele tatălui său, din tinerețea acestuia, pornește la drum. Înfruntă pe părintele ce-i aținea calea sub chip de balaur, scorpie, zmeu cu douăzeci și patru de aripi.

Aliman Voinicul, cum își zicea acum, ajunge la scaunul lui Verde Împărat. Acesta îndată îl și trimite să potolească un vaet care de ani de zile tulbură împărăția. Își dădu

124 Matsya Avatara — „Întruparea-Pește” — cea dintâi coborâre a lui Vișnu în ciclul de față, care scapă de potop pe Manu Satyavrata. (vezi pagina 232)

drumul o zi și o noapte în fundul unei văgăuni întunecate, ceea ce arată caracterul infernal al încercării. Acolo găsește o ființă de coșmar, alcătuită dintr-un zmeu care înghițise pe jumătate un cerb, dar restul nu-l putea, din cauza coarnelor. Cerbul scotea vaetul care înspăimânta lumile. Este vizibil un simbol clasic, alchimic, având în vedere caracterul mercurial al cerbului, lupta dintre cele două naturi, fixă și volatilă. Aliman alege integrațiunea: taie coarnele cerbului iar zmeul sulfuros poate înghiți și însuma pe Cerb.

Zmeul zboară cu voinicul nostru la Palatul lui de fier. Deocamdată, menționăm numai acest detaliu semnificativ. Acolo îl așteptau cele trei fete ale lui. Cea mai mică (și cea mai frumoasă) se îndrăgostește de Aliman. După îndemnul ei, o cere pe dânsa și alege calul cel mai nemernic, după aparențe, din herghelie. În realitate este Bun Galben de Soare. Cum galbenul este culoarea și chiar numele monedei de aur, calul evertuat este Bun Aur Solar. Ne întrebăm în ce altă tradiție se mai poate găsi un nume atât de adecvat cu caracterul lui de foc ceresc?

Zmeul este nevoit să-și țină făgăduiala. De obicei, Făt-Frumos își duce «questa» la bun capăt cu ajutorul unui singur cal. Sunt câteva basme rare, printre care și al nostru, marcând distinctivitatea și progresivitatea focului hermetic.

Întors la împărăție cu fata zmeului, încercări noi, pe măsura puterilor cucerite, cad pe capul lui. Trebuie să aducă butucul de vie cu struguri de aur care așezați pe masă vorbesc, divinul butuc al lui Dionysos. Îl aduce, sfătuit de cal, de la Tatăl fetei, care i-l oferă. Apoi stăpânul său îl trimite să prindă și să aducă îndată calul Sfântului Gheorghe. Pornește la drum. Sfântul Gheorghe sta la masă. Voinicul se preface în muscă, intră în grajd și, până la sfârșit, izbutește să fugă cu

calul fără de care Sfântul Gheorghe nu mai este Sfântul Gheorghe. Am ajuns la a treia etapă a focului filozofal.

Păgubit de talismanul specific lui, Sfântul proferează «blestemul», ca acela care i-a făcut paguba, de-i bărbat să se facă femeie, de-i femeie să se facă bărbat. Ceea ce se și întâmplă. Un mit în care eroul începe ca femeie și sfârșește ca bărbat marchează cu evidentă trecerea de la o stare subangelică la cea angelică, ceea ce este definiția însăși a realizării inițiatice. Dar mai este ceva extrem de important. În tradiția musulmană se vorbește de Profetul Verde, Alkhidr, în afara ierarhiei inițiatice obișnuite, nesupus jurisdicției Polului și, oarecum, superior lui. Coranul îl pomenește aluziv în surata XVIII, paragrafele 60 - 82. Nemuritor, Khidr¹²⁵ este Oceanul Științei Ezoterice, stăpânul Apei Viei. Este pus în legătură strânsă cu legenda lui Alexandru. El patronează izbucnirea evenimentelor neașteptate, mutațiile bruște, ca aceea a eroului nostru, din femeie în bărbat. Este stăpânul barzachului, a istmului ce desparte Marea Dulce de Marea Amară, Marea Albă de Marea Neagră. Pentru cine totuși izbuteste să treacă prin el, istmul devine un punct de refracție inversă, punctul median al X-ului, al Clepsidrei. Aceasta este explicația că Aliman, femeie dincoace de istm, devine bărbat dincolo de el. Or, după comentariile coranice și după ezoterismul musulman, Khidr s-a mai manifestat de nenumărate ori, de pildă ca Pineas. Din punctul de vedere al științei literelor, putem spune că după această încercare, Aliman, devenit bărbat, a căpătat litera puterii spirituale și războinice, care nu este alta decât litera K. Prin urmare, din Aliman devine în fapt Kăliman.

125 Khidr — „Cel Verde” — profetul nemuritor al tradiției musulmane, stăpân al apei viei și al trecerilor neașteptate, în afara ierarhiei obișnuite. (vezi pagina 231)

A treia oară, Aliman este trimis să aducă ursul de fier. Or, cine altul poate fi ursul de fier, decât stăpânul Palatului de Fier, Zmeul, Socrul eroului nostru? Așa că Împăratul, sfetnicii și complicitii lui se pomeniră cu el, uriaș, în sala unde voroveau, surpând totul pe unde călca. Și fără să mai lungim vorba, ursul ia pe împărat, pe împărăteasă, pe fiul lor, îi lungește jos, apoi așează în movilă pe toți sfetnicii și slujitorii, el se pune deasupra și-i face chisăliță. Citam acum:

«Și pe urmă, să vedeți grozăvie, oameni buni! Ieși ursul în cerdac și prinse a urla de ți se încrețea carnea pe tine; apoi făcu vreo două, trei raite,

[66 (69)]

de mîncă tot târgul, că rămăsese numai un pustiu și-o jale; cătu-i cetatea de cuprinsă, nu mai găseai de leac, țipenie de om, ori ce altă viețuitoare. După ce-și făcu mendrele prin târg, curățind totul ce întâlnea în cale, ursul se întoarse ghiftuit acasă, chemă pe Aliman și pe fie-sa și le zise:

- Acuma, dragii tatei, veniți să fiți voi stăpâni, iar nu nevrednicul acela care vă păștea zilele. Numai de un lucru să vă păziți ca de foc: să nu cumva să vă văd posomorâți or plângând, că atâta v-au fost, trebuie să vă mănânc!»

Ursul de Fier este cu evidență vârsta de fier, a patra și ultima din ciclu. Este terminusul fatal al impulsului descendent, subversiv și ireversibil. O dată urnit la vale, tăvălugul nu se mai poate opri până la punctul de impact; cine s-a aruncat de pe acoperiș nu poate pretinde rezonabil să se oprească în aer, la înălțimea primului etaj. În ciclul primordial, ursul simboliza pe Kșatria¹²⁶, răsculată contra puterii sacerdotale. La sfârșitul ciclului, Ursul de Fier, vârsta de fier, trebuie să-și facă mendrele,

126 „în cele de jos, în infern” (lat.).

pulverizând și integrând în inferis¹²⁷ o umanitate unde domnește numai cantitatea. Ursul spune textual Împăratului, înainte de a-l face plăcintă: «Voi singuri ați râvnit la urs de fier». Căci, ca toate miturile autentice, prin legea de corespondență, evenimentele din trecut revin în viitor, analogic. Sfârșitul unui ciclu secundar vestește pe acela al ciclului total. Prezicerile sunt atât de exacte, încât trebuie să ne uităm la dată, pe cartea lui Caraivan, 1907, ca să vedem că avem de-a face cu o autentică previziune și nu cu o operă elaborată post hoc ergo propter hoc.¹²⁸ Ce să zicem de acest urs al cărui nume se poate buchisi U.R.S.S., care face chisăliță sub el toate clasele sociale, de-a valma; sub a cărui domnie, fericirea este obligatorie prin constituție și H.C.M. guvernamental iar oamenii trebuie să fie veseli la consemn, în cor și pe căprării? Zice basmul: «Iacă așa pătimeau din pricina toanelor păgânești ale ursului, căci duceau o viață legată de ață, c-un picior în groapă și unul afară» (p.57).

Nu le rămâne celor doi decât să încerce să fugă. Prima oară, soția lui Aliman se înalță pe aripile unui vultur. Dar ursul, «numai că urlă ca o pară de foc» și vulturul, ars, cade de-a valma cu fata.

[67 (70)]

Această prăbușire cu vulturul nu este și o aluzie la vulturul Imperiului, devenit ineficace după distrugerea Ordinului Templului, și moartea, probabil prin otrăvire, a Împăratului Enric al VII-lea de Luxemburg?

A doua încercare de fugă reușește, și episodul semnifică, după cum se va vedea, întemeierea unui nou centru spiritual, o readaptare tradițională după tragedia templieră și ghibelină, cu intervenția unor simboluri care

127 „după aceasta, deci din pricina aceasta” (lat.) — numele unui sofism: a lua succesiunea drept cauză.

128 Kșatria — Casta războinicilor și a cărmuitorilor în tradiția hindusă; răzvrătirea ei împotriva sacerdoțiului e o temă ciclică. (vezi pagina 231)

integrează basmul nostru ca parte constitutivă, în mitul întemeierii Moldovei.

Iată ce-i spune lui Aliman, calul Bun de Soare, Învățătorul lui suprem, coborât din Soare:

«-Dragul meu stăpân, pe voi numai boul cel năzdrăvan, care umblă creangă prin lume, dacă vă va putea scăpa și acela încă cu greu! Măine să te duci în întâmpinarea lui, că el vine pe la chindie, de se adapă la cișmeaua de lângă scorbură uscată.»

Stăpânul Cetății Solare îl îndrumă pe Aliman (care acum e Kăliman) spre acea imanență și permanență divină care este în ființa Moldovei, Bourul¹²⁹. Acum, «umblă creangă în lume» - și notăm în treacăt că acest cuvânt, «creangă», mai are și sensul de pribegie, de tribulație, în legătură directă și cu tribulațiile lui Ion Creangă al nostru - și se adapă la scorbură uscată a Imperiului, căci izvorul și arborele sunt simboluri complementare.

«A doua zi, Aliman și soția lui erau la izvor. Numai ce răsări boul cel năzdrăvan de după un tișmăn de deal și veni spre dânșii.

-Hai suiți pe mine, dragii mei, că avem mult de furcă până ne-om vedea scăpați la larg și atunci tot primejduiți vom fi.»

Aliman Voinicul se aruncă pe bou și își ia soția în brațe, iar ea îi înconjură gâtul cu mâinile, de păreau doi tei împlețiți. Notăm asemănarea cu Europa suită pe taur; în mitul românesc, ființa este androgenică, perechea primordială, reprezentată în microcosm de curențele subtile, de o parte și de alta ale coloanei vertebrale, Ida și Pingala¹³⁰, suportate de Boul fermecat, Sușmna.

129 Bourul — Zimbrul din stema Moldovei și din legenda descălecatului, jertfit în mitul întemeierii; chip al puterii solare. (vezi pagina 228)

130 Ida și Pingala — Cele două curențe subtile care șerpuiesc de o parte și de alta a coloanei vertebrale, în jurul canalului median Sușmna. (vezi pagina 230)

Reluăm:

«Bun Galben se prefăcu într-un măr de aur și Făt-Frumos îl puse subsuoară. Se mai moșmoliră ei cât se mai moșmoliră, până îi întrebă boul:

-Gata, feții mei?

-Gata, drăguțele bou!»

Începe acum o vânătoare care este aceea a lui Dragoș:

«Iar boul o croi cu dânșii la goană peste câmpii, prin dumbrăvi și peste dealuri, pe unde îl duceau ochii și picioarele. Și așa mergeau de iute, de credeai că aleargă împreună cu dânșii toate cele pe unde treceau» (p.59).

Ursul până la urmă descoperi fuga și se luă după dânșii, vărsând un șuvoi de foc după urmele din glod ale bourului (notăm motivul foarte important și universal al lui *vestigium pedi*;¹³¹ de asemenea, că ființele infernale nu percep din cele cerești decât urma lor în borboros). Goana este spre Miază Noapte, spre Pol. Urmează motivele bine cunoscute ale lui Făt-Frumos, scoțând din urechea boului (în alte părți, a calului) obstacole: întâi un pieptene se prefăce în pădure, apoi o cutie devine un munte.

Ursul le străbate. Vom fi părtași acum la instituirea unui centru spiritual potențial și, după cunoștințele noastre, nicăieri n-am găsit previziunile, rigoarea, tehnicitatea din basmul moldovenesc. Iată ce-i spune acum Boul lui Aliman:

«- Îți plac, Voinicule, locurile pe aici? Vezi, alege-ți din ochi pe unde ți-ar părea mai frumos, că eu mult nu mai pot ținea la drum acum. Pe urmă, vâra mâna în urechea mea cea stângă, că-i găsi acolo o năframă cusută cu floricele pe margini. Scoate-o binișor, iar

131 lat. *vestigium pedis*, „urma piciorului” — semnul lăsat de o ființă cerească în lumea de jos, singurul lucru din ea pe care-l pot vedea cei de aici.

când vom ajunge prin locurile care ți s-or lipi mai mult de suflet, învârtește năframa pe deasupra capului înapoi aproape de tot, iar înainte cât mai departe, să poți cuprinde loc cât mai mult. Dar nu sta mult pe gânduri fătul meu, că ne paște moartea din urmă.

[69 (72)]

Aliman voinicul se uită peste câmpiile și peste zăvoaiele negre, peste livezi și lunci înverzite, și erau ținuturile acelea frumoase ca prin basme, de să trăiești acolo și-n veci să nu mai urăști. Trase băsmăluța din urechea boului și făcu după cum îl pusese la cale sfătuitorul lui cel năzdrăvan. Când isprăvi de învârtit năframa, izvorî pe loc o apă adâncă și lată de jur-împrejurul pământului ce-l cuprinse cu năframa, iar ursul, din goana cea mare, dădu în bot în apă și se opri, că nu mai avea încotro dihania». (p.62-63)

Deci, cu batista scoasă din ureche, din însuși eterul chintesentțial al Boului Solar, Aliman înscrie un disc solar pe pământul moldovenesc, circumscris de o apă care-și unește sfârșitul cu începutul. Apă a Sâmbetei, Șarpe Uroboros¹³², păzitor al pragului. Dacă apa ar fi fost un obstacol ca toate celelalte, ar fi fost o nimica pentru urs s-o treacă; dacă râul circular este un obstacol de netrecut, înseamnă că Aliman și Boul au instituit printr-un rit sacerdotal un alt spațiu decât acela al lumii noastre, spațiu unde puterile asurice nu-și pot avea locul, nu pot pătrunde în el.

După ce-au făcut opreliștea ce păzea centrul inaccesibil din afară, Aliman și Boul încep Înșuflețirea, mobilarea lui interioară, exact ca un templu. Boul îl trage la o parte de nevăstă și-i spune:

132 Uroboros — Șarpele care-și mușcă coada, chip al ciclului închis și al apei primordiale ce înconjură lumea. (vezi pagina 234)

«- Pleacă-te jos, Făt-Frumos și scoate o bărdiță de sub copita mea; iar cu bărdița mi-i atinge ușurel în frunte cu tăișul. Eu m-oi desface în două părți; tu să dezbați coarnele, iar leșul să mi-l îngropi la tulpina vreunui plop, dragul meu. Pe urmă să suflă în cornul stâng, c-au să apară *patru câini* (subl. ns.) și-au să te ajute când ți-o fi mai greu, voinicule; iar de-ai sufla în cornul cel drept, se va face un palat măiestrit și frumos, ca și ținuturile pe care le-ai ales, să trăiești și să huzurești de bine într-însul. Dar mai ales câinii, fătul meu, *să nu-i deosebești de tine* (subl.ns.) și să-i păzești ca pe ochii din cap (câinii erau puterile lui.n.n.)... Acuma na și năframa asta fermecată; în ea îți stă toată puterea și paza ta împotriva ursului. Să nu care cumva s-o scapi în ghearele femeii, că ți-e viața în cumpănă» (p.64-65).

Aliman scoate bărdița de sub copită și face întocmai. Este înaltul, supremul sacrificiu al Boului Solar, ca în mitul lui Mitra - care-și infuzează astfel ființa în centrul spiritual nou instituit. Și atunci, cercul de ape acum

[70 (73)]

tras, devine un Ying-Yang, prin repartizarea celor două jumătăți, pozitivă și negativă, a boului în el. Corpul este îngropat ca talisman la tulpina Arborelui Lumii; prin Fiat-urile suflate în cele două coarne se iscă cele patru puteri adjuvante și Cetatea Solară propriu-zisă.

Mitul este o adaptare a unor tradiții foarte vechi, care îl fac identic cu acela al întemeierii Moldovei, însă altfel prezentat. Căci Aliman-Kăliman nu este de fapt altul decât Dragoș și ceea ce s-a petrecut la Baia, după marea Vânătoare, basmul nostru explicitează cu competență. Principalul este să nu vezi mitul sub aspectul lui competitiv, care-i învăluie sensul adânc, și să-ți dai seama că, Dragoș, Bourul, incinta sacră a Băii, Aliman, soția lui, Bun Galben de Soare, Ursul, Boul, Palatul sunt una și aceeași entitate polimorfă, în diferite ipostaze sacrificiale.

Spuneam mai sus că litera K este prin excelență litera indicând puterea, în dubla ei ipostază spirituală: sacerdotală și regală. În articolul său, *Un hiéroglyphe du Pôle*, R. Guénon scrie că hieroglyful literii K este securea. Prin urmare, nu mai este nici o îndoială că stăpân acum pe bărdița de sub copita bouului, care prin exiguitatea ei nu poate avea decât o utilitate rituală, Aliman devine Kăliman și pol. Bărdița de sub copită este și ea un *vestigium pedi*, care arată calea și urma scării cerești.

Că Aliman-Kăliman a devenit Pol, o arată basmul cu o strălucire neegalată. În fiecare zi, Voinicul nostru pleca la vânătoare cu «câinii» lui. Se oprea la cel mai mare copac al pădurii, probabil acela sub care era îngropat bourul, și zilnic săpa câte o scară în el, cu bărdița lui. Săpă astfel 99, câte nume divine sunt. Se suia astfel zilnic în vârful copacului, prelungire și punct uman al lui, privea în zări, mai ales spre douăsprezece mori ale unor zmei, evident brâu zodiacal al cercului, în al cărui centru se afla copacul lumii. În vârf, Kăliman, cu securea rituală, ieroglif al polului, însumând Exaltațiunea, dominând Amploarea; la rădăcină, cei patru câini elementari în pozițiile crucială orizontală, precum cele 4 fluvii din Paradisul Pământesc. Reprezentare hieratică, strictă și impecabilă, a Centrului Lumii.¹³³

[71 (74)]

Urmează aceeași desfășurare ca în basmul lui Ispirescu, cu variante foarte interesante, asupra cărora nu ne putem lungi. Femeia se plectisea de moarte în Paradis, care nu era locul său normal de viață. Înnoadă din nou legătura cu tatăl ei de dincolo de râu: fură batista

133 O observație importantă: în trecut am spus că prima încercare de fugă cu ajutorul vulturului nu reușește, vulturul Imperiului, devenit ineficace după distrugerea Templului și moartea lui Enric al VII-lea de Luxemburg. Se știe că a urmat o readaptare, după indicațiile tradițiilor românești, în țara noastră. Basmul nostru confirmă presupunerea că sarcina ce nu o mai putea îndeplini vulturul imperial, o îndeplinește Bourul Alb.

fermecată și o moaie în apa care dispare într-o clipă; deci în năframă era principiul, solve¹³⁴ și *coagula*. Urmează intrarea zmeului în acel cerc magic. Aici încearcă de trei ori să-l omoare pe Aliman, însă câinii săi îl salvează. Cu inima zmeului înfiptă într-o țepușă și friptă (trecută prin foc), orbește pe fica acestuia. Apoi o spânzură de limbă (organ al logosului, al cărui latură asurică trebuie pusă în imposibilitate de a se manifesta), atârând-o de o grindă. Îi pune două băi, una în dreptul fiecărui ochi, să vadă pe cine va plânge. Dacă peste un an, când se va întoarce, va fi plină cea din stânga, înseamnă că l-a plâns pe zmeu, iar dacă va fi plină cea din dreapta, va ști că l-a plâns pe el. Dacă îl va plânge pe zmeu o va mai pedepsi încă un an. Pleacă. Într-o împărăție are loc episodul cu fântâna, în care un balaur cu 7 capete nu lasă pe oameni să ia apă decât în schimbul unui om. Omorând balaurul (simbol al deschiderii celor 7 ceacre principale ale eroului), Aliman se însoară cu fata împăratului, devenind împărat (activând centrul inițiativ potențial, întemeiat anterior cu ajutorul bourului, așa cum după întemeierea ezoterică a Moldovei, de către Dragoș, ca potențialitate), în mod necesar urmează întemeierea Țării Moldovei (manifestată, adică), materializată de către Bogdan.

După un an se întoarce la Zmeoaică, dar găsește baia stângă plină. O șterge cu lichidul respectiv pe la ochi și ea începe să vadă ca prin sită. O mai lasă un an ca să-și ispășească din păcate, iar când vine a doua oară o ia în împărăția lui ca pe o soră. Însă ea încearcă să-l omoare. O dată îl otrăvește, dar câinii lui, ajutați de o pajură, îl învie, ungându-l cu apă moartă și apă vie. A doua oară, îi pune în pătuțul pe care se lăsa câteva clipe să se odihnească, atunci când venea de la vânătoare, doi țepi de fier vrăjiți pe care îi avea de la tatăl său, Zmeul (unul în pernă și

134 „desfă” (lat.), în perechea alchimică *solve et coagula*, „desfă și leagă la loc”.

celălalt ascuns în dreptul tăbliei), și în felul acesta iar îl omoară. Și de data asta tot câinii îl salvează, scoțându-i țepii și fărâmându-i tocmai când era să fie pus în mormânt. Am arătat, când am vorbit de basmul lui Ispirescu, cauzele căderii tovarășei eroului, care nu sunt altele decât natura ei asurică. În *Aliman Voinicul*, scrie textual: «partea cea zmeiască din ea trebuia să-și dea în petec».(p.125)

[72 (75)]

Urmează episodul legării Zmeoaicei, împreună cu un sac plin de nuci, de 4 iepe, și unde cădea nuca acolo cădea și bucățica, episod care indică o formă de purificare pe calea rigorii.

Dar, de fapt, acest episod arată că în «quèsta» sa eroul a ajuns la purificarea completă, căci toată partea de povestire a luptei cu zmeul și zmeoaica nu este altceva decât acțiunea, lupta eroului de a scăpa de patimile și impuritățile spiritului său, precum și de deprinderile rămase de pe urma acestor impurificări spirituale.

Toate basmele cu înțelesuri ezoterice au, pe lângă un înțeles macrocosmic, și unul microcosmic, încifrate în simbolurile lor.

Ciubăr Vodă

Nu există nimic mai complex, mai subtil, decât un organism tradițional, cauza fiind caracterul lor global și sintetic, or, ochiul omenesc obișnuit nu vede decât succesiv și aditiv. Hărțile din atlasele geografice sunt plane; cine ar putea citi în ele dacă ni s-ar oferi în structuri de adâncime, de înălțime și de amploare, așa cum *sunt în realitate* ținuturile pe care geografiile obișnuite ni le arată în schemă?

Cum creșterea organică se desfășoară în stări deosebite una de alta, posibilitățile organismului de care vorbeam nu sunt simultan sesizabile observatorului din afară; în lumină apar numai acelea care corespund condițiilor momentului ciclic de dezvoltare în care sunt considerate; celelalte rămân în umbră și nu sunt perceptibile decât de cineva care a oprit roata devenirii în loc, adică este prezent în locul ei – acesta este singurul mijloc de a o opri – și a-i vedea toate punctele în simultaneitate. Pe acel «cineva» îl cheamă «Nimeni», ca pe Odiseu.

Adevărul acesta este valabil în microcosm dar și în macrocosm. Percepem aspectele sensibile ale unei ființe vii, sentimentele ei destinate exteriorizării, posibilitățile sale care se pot formula discursiv, dar posibilitățile sale subliminale sau cele transcendente se ascund în Tenebrele sale inferioare și superioare.

Tot așa, într-un organism macrocosmic cum, de pildă, este un popor, aspectele lui sensibile, istoria vizibilă și cunoscută nu reprezintă decât o minimă parte, și nu cea

mai interesantă din ființa sa. Și cum o entitate trăiește într-o multiplicitate de planuri ierarhizate, fiecare din

[74 (77)]

ele deosebindu-se de celelalte prin condițiile lui definitorii, niciodată nu putem infera după un plan importanța altui plan, superior sau inferior, luând pe primul ca punct de referință; mai ales că aici se aplică adesea legea analogiei în sens invers, a cărei mânăuire este arta artelor. Un detaliu neglijabil din istoria exterioară poate fi simptomul unui rug arzător pe plan superior.

Un popor deci poate să aibă vizibil o istorie considerabilă, spectaculară, dar fără importanță, deficitară în invizibil; inversul este tot atât de adevărat. Trebuie un ochi de linx pentru ca privirea să străbată zidurile groase ale istoriei aparente și să ajungă în sanctuarul unei entități, în inima ei vie, în punctul de interferență unde se aud șoptele ursitoarelor ei.

Dar planurile de existență nu sunt numai deosebite prin condițiile și locul lor ierarhic, ci în același timp și omogene, din cauza Unicității divine care cuprinde multiplicitatea ca atare, deci și pe ele, Unicitatea care este Unitatea divină prezentă în lumile manifestate. Prin urmare, posibilitățile unui plan reflectă în mod necesar și celelalte planuri, însă prin analogie inversă, în moduri contrarii. Ceea ce este mare jos, este mic sus. Dumnezeu este mic, exiguu și tribulant în lumea noastră; tot așa și entitățile suverane din jurul Tronului Său îl imită. Când Principatele cerești imobile își iau ca suport de manifestare o ființă vie din lumea noastră, sau o cufundă într-un întuneric de nepătruns, sau o fac să evolueze incomprehensibil pentru oameni, în moduri tribulante, în sensul vast al cuvântului, adică rătăcind nu numai în exterior, dar și în mentalul lor, nebunia lor simulată ia forme grotești, pentru a șterge cea mai vagă bănuială asupra caracterului lor real, dar mai ales pentru a pune o cât mai mare distanță între polul lor esențial și cel

substanțial. Putem da ca exemplu istoric funcția bufonilor pe lângă regi și principii. Nu numai Triboulet (ce nume sugestiv!), nebunul lui Ludovic al XII-lea și al lui Francisc I, ar fi putut spune Rabelais că era un «morosof», un nebun înțelept.

Aceste precizări preliminare erau necesare în vederea încercării de lămurire a unei entități fabuloase și inconsistente. Recunoaștem că în următoarele pagini vom alergera după o nălucă ce pâlpâie ca un foc

[75 (78)]

albastru deasupra folclorului, legendelor, zicalilor, snoavelor, dar într-un punct și un moment tangent chiar cu istoria Moldovei. E vorba de Ciubăr Vodă.

Singura mențiune istorică despre Ciubăr Vodă o găsim în cronica lui Grigore Ureche: «după moartea lui Pătru-Vodă, au domnitu Ciubăr Vodă două luni¹³⁵». Faptul este contestat de unii istorici; alții l-au identificat pe Ciubăr Vodă cu un anume Csupor, comandant al corpului de oaste pe care Iancu Corvin, principele Ardealului, l-a trimis pentru ocrotirea vasalului și cumnatului său, voievodul Moldovei, Petru al II-lea, Pătru Vodă al lui Ureche, care a domnit în Moldova în două rânduri; prima oară în anii 1443 - 1445 și a doua oară în 1448, când se crede că a murit. Alții susțin că Csupor nu a fost domnul Moldovei, ci numai comandantul Cetății Chilia, în numele lui Iancu Corvin de «Inidoara» (vechiul nume al Hunedoarei), stăpânul ei de atunci.

În privința etimologiei cuvântului «ciubăr», Lazăr Șăineanu îl face să derive din ungureasca «csobor» și de la germanicul «Zuber» (=ciubăr, hârdău) (L. Șăineanu:

135 sursa: **Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei***, capitolul despre urmașii lui Alexandru cel Bun. Textul ediției P.P. Panaitescu: „Dupre moartea lui Pătru vodă, au domnitu Ciubăru vodă 2 luni”.

Dicționar universal al limbii române¹³⁶). Dicționarul limbii române moderne, Ediția Academiei R.S.R., îl derivă din bulgărescul «cebar».

Dacă Ciubăr Vodă al lui Grigore Ureche este totuși Csupor, locotenentul lui Iancu Corvin, numele românesc «ciubăr» este într-o măsură interesant, pe bunul motiv că, în ungurește, «csupor» înseamnă ceașcă, cupă. Și cupa și ciubărul sunt destinate să «conțină» ceva. Diferența de mărime, de deosebire exterioară nu are importanță, pentru că stă de partea cantitativului. Astfel, la vechii celti, ceaunul conține băutura de nemurire ca și cupa. Deci, în «demnitate», din punct de vedere ezoteric, cupa și ciubărul sunt egale, cu toată diferența de aspect și destinație, din perspectiva profană. Prin urmare, să nu ne lăsăm înșelați de aparențe: Ciubăr Vodă este în aceeași măsură deținătorul unui ciubăr și al unei cupe sacre. Este și Ciubăr Vodă ... și Cupă Vodă!

Figura lui Ciubăr Vodă a intrat emblematic în folclor. Copiii se joacă de-a Ciubăr Vodă, îmbrăcând haine voievodale extravagante, punându-și pe cap coșuri, lighene sau ciubărașe. Lazăr Șăineanu menționează expresia «de pe vremea lui Ciubăr Vodă», indicând o

[76 (79)]

epocă îndepărtată, cu nuanța că, pe atunci, lucrurile erau pe dos, cel puțin în comparație cu timpul nostru, analogia inversă jucând între trecut și prezent. Anton Pann spunea enigmatic: «voinic ca Ciubăr Vodă pe care l-au mâncat guzganii», formulă ce va necesita explicații, căci nu este atât de simplă pe cât pare. Regăsim formula și la alt scriitor, despre care vom vorbi.

Acum intrăm, aparent, în pură literatură. Să fie însă numai literatură, când Alecsandri introduce pe Ciubăr Vodă în drama sa *Despot Vodă*, în mod anacronic? E greu

136 sursa: Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române, Craiova, Samitca, 1896* (și numeroasele ediții ulterioare).

de crezut că ignora pe Grigore Ureche! Despot Vodă a domnit la o sută zece ani după Ciubăr al cronicarului nostru. De ce autorul l-a ales *pe acesta*, când putea pune în dramă oricare alt măscărici sau nebun, cu nălucirea că este adevăratul, unicul și legitimul Domn al Moldovei? S-ar fi încumetat Alecsandri la un anacronism atât de grosolan, dacă nu ar fi cunoscut cu precizie anumite tradiții orale despre «perpetuitatea» personajului? Nu avea el știre despre vreo datină necunoscută nouă, în care Ciubăr Vodă apare fără moarte, manifestându-se la intervale mari de timp, când astrele o permit? Se va vedea în continuare cât de plauzibilă este această supoziție. De altminteri, asemenea legende despre individualități care nu mor, ci se ocultează, cu viață «perpetuă» în ciclu, în mod obișnuit latente, dar manifestându-se în momente a căror importanță numai ele o pot aprecia, există și la noi și la alte popoare. De fapt, este vorba de reîncarnări ale unor spirite, ce revin pe pământ trimise să împlinească anumite slujbe. Aspectele lor exterioare în lumea noastră materială pot fi foarte variate: de la sacerdot și domnitor la cerșetor și nebun. Vom reveni.

«Colaborarea» lui Alecsandri cu personaje necunoscute ni se pare perfect posibilă; nu s-a produs și în elaborarea Mioriței, cel mai mare titlu de glorie al lui Alecsandri? Apoi, pomenirile despre Ciubăr Vodă nu sunt chiar așa de ascunse. Le vom găsi și la alți literați...

Remarcabil este faptul că în drama *Despot Vodă*¹³⁷, Ciubăr este adevăratul personaj central, făcând și desfăcând pe Despot, care este o simplă fantoșă în mâinile „nebulului”. Această idee profundă, de a da

[77 (80)]

rolul principal unui așa-zis nebun, n-o putea găsi Alecsandri. Asemenea lucruri nu le poate inventa o

137 * Vasile Alecsandri: *Despot Vodă*, București, Editura Tineretului, 1966.

individualitate; ele se găsesc în ambianță, în tradiții oculte și în realitate, preced apariția omului, căci ating de aproape ideea «motorului imobil», a «Centrului» necunoscut, atât prin caracterul lui nespațial și netemporal, cât și prin masca de nepătruns a demenței și a absurdității pe care și-o pun reprezentanții lui. Centrul precede circumferința, prin urmare motorul imobil precede ciclul. Implicația este că Ciubăr Vodă precede Moldova. Cele ce urmează, elaborate de Alecsandri, nu se găsesc în folclorul cunoscut, de aceea putem atrage atenția că de multe ori și literatura cultă a putut vehicula elemente ezoterice.

Acțiunea începe la straja țării, la punctul ei limită, cu un dialog între plăieșii grăniceri Jumătate și Limbă Dulce. Acesta anunță o vânătoare boierească:

*«Și mai era cu dânșii...mult am mai răs văzându-l,
Un soi de hop-deoparte cu portul și cu gândul,
Numit Ciubăr și Vodă.»*

Este curios că Alecsandri, care este atras totdeauna ca un magnet de imaginile clare, căzând sub simțul comun, Alecsandri, pentru care cerul este albastru, punctul negru, cocostârcul falnic și al primăverii vestitor, găsește o imagine atât de remarcabilă și complicată ca «un soi de hop-deoparte». Termenul este complex căci, pe lângă sensul imediat, poate desemna pe cineva sau ceva alături cu drumul, fără ca totuși să-l părăsească, interferându-l și încrucișându-se cu el, uneori în puncte privilegiate, supraveghindu-l fără să fie supravegheat, căci nu poți fi „hop-deoparte” decât față de o linie de referință comună și accesibilă tuturor. Putem întrebuința un simbol din jocul de șah; dacă desemnăm calea dreaptă, axa normală, prin mersul Turnului, un «hop-deoparte» e nebunul care îl interferează când la stânga, când la dreapta, ca șerpini pe caduceu, dinamizând, «comentând», linia dreaptă ducând final la același punct de integrare ca și ea, fără ca cele

două linii să se confunde. Tot un «hop-deoparte» e și Calul din jocul de șah, și el figură năzdrăvană, care din fiecare din pătratele ce constituie parcursul Turnului, poate actualiza

[78 (81)]

o zvastică. Pilduri care merg incomparabil mai departe decât ar bănuși-o profanii; pentru cei care «știu», epuizează enigma lui Ciubăr Vodă. Deghizat în nebun, călare pe un băț cum ni-l arată mai jos Alecsandri, unește în el ambele figuri de șah. Ca «deoparte», Ciubăr este alături cu drumul; ca «hop», are totdeauna posibilitatea să-l interfereze.

Cum am văzut, Alecsandri spune:

«Numit Ciubăr și Vodă»,

disjungând emblema de funcțiune, precauție elementară, prealabilă, pentru oricine studiază un personaj care este în același timp simbolic și real.

Cei doi plăieși care spun despre ei:

«... căci noi suntem de pază

Aici în pragul țării...»

sunt aceeași care anunță și primesc, în două scene consecutive, pe de o parte, venind din lăuntrul țării, pe voievodul perpetuu și legitim al ei, pe de alta, venind din afară, pe Venetic, pe aventurierul Despot. Lăsând la o parte comparația dintre ei, putem spune că Ciubăr Vodă primește pe Despot la punctul de barzakh¹³⁸,¹³⁹ de poartă strâmtă, de nod vital al țării, pentru motive pe care numai el le știe.

Apar în scenă boierii nemulțumiți de Lăpușneanu, căutând alt Domn, ceea ce atrage reacția lui Spancioc, exprimată în fraze ambigui, «din bătrâni», deci cu două înțelesuri, ca unul care știe anumite lucruri:

138 arab. *barzakh*, „istm, prag” — în Coran (XXIII, 100; XXV, 53) hotarul care desparte și leagă două lumi sau două mări. (vezi pagina 228)

139 *barzakh* — „Istmul” (arab.) — hotarul care desparte și unește două lumi sau două mări; locul trecerii. (vezi pagina 228)

«*Schimbare de domnie, fălire de nebun*»,

începe el. Proverbul este transpozabil pe un plan superior.

Toate domniile se schimbă, chiar dacă durează o jumătate de secol, din cauză curgerii timpului; toate sunt deci «nebunești», sunt o «fălire de nebun», falacioase, iluzorii, ca Maya¹⁴⁰, reprezentabile în exterior printr-un «nebun», în faldurile mantiei acestuia stă ascuns «Monarhul Perpetuu», fără naștere și fără moarte, identic cu Aion-ul,¹⁴¹ desemnat uneori cu un nume descreierat, dar vertiginos ca adâncime, când îi spargi coaja.

[79 (82)]

«... *Mă-nchin și cred, Moțoace, în datini
strămoșești*

*Ca-n dogmele preasfinte a legii creștinești;
Cred că treptat se pierde a neamului ființă,
Când el se depărtează de-a bunilor credință.
Da! cred că astă țară, lipsită de noroc,
Sătulă-i de-a fi astfel tot scoasă-n iarmaroc,
De-a trece ca o vită din mână-n altă mână,
Și zimbrul să ajungă un bou ce toți îl mână.»*

Ultimul vers este, evident, o revenire la fabula *Zimbrul și vulpea*, de același autor, plină de tâlc și ea. Spancioc spune că nu numai ființa vizibilă a țării e primejduită de tulburări, ci și esențialitatea, perpetuitatea ei, simbolizată de boul ajuns în iarmaroc. Și atunci, unde să se refugieze *principiul* care a legitimat pe Dragoș și Bogdan și Ștefan, când și bourul din stemă e pus la mezat? Răspunsul este: într-o funcțiune tribulantă și a unui fals nebun, care îl ocrotește prin însăși demența sa înșelătoare. Spancioc termină cu tâlc:

140 gr. αἰών, „veacul, vremea fără sfârșit” — zeul-ciclu al misterelor târzii, înfățișat cu trupul înfășurat de un șarpe. (vezi pagina 227)

141 Maya — Puterea de a plăsmui aparențe; vâlul care și ascunde, și arată realitatea. (vezi pagina 232)

... nu văd, zău,
 Menit pentru domnie din noi toți nici pe unul,
 Doar numai Ciubăr Vodă, Ciubăr Vodă nebunul;
 Și de vă place vouă, nu mie-ntr-adevăr,
 Nu-mi place să văd tronul ascuns sub un ciubăr!

Frază aparent contradictorie; Ciubăr Vodă este singurul demn de tron, crede Spancioc, dar nu-i place pentru că tronul este ascuns sub un ciubăr; în realitate, Ciubărul inversat este Tronul; importanța faptului este, fără exagerare, colosală, când știi ce este «Ciubărul». Spancioc știe ceva despre aceste taine, dar fiind boier prins în mrejele acțiunii politice, suportă cu murmur ca Voievodul adevărat să se ascundă sub un ciubăr, că tribulațiile ciclice l-au obligat să-și ascundă «lumina». Ascuns sub ciubăr, domnul legitim este ocultat, acoperit ca de oborocul evanghelic¹⁴². Și normal, după Cartea Sfântă, lumina nu trebuie ascunsă sub oboroc. Am putea spune că Spancioc insinuează lui

[80 (83)]

Ciubăr, îl invită discret, să-și scoată ciubărul din cap, să-și arate adevărata față. Dar pe planurile oculte, domnul legitim și perpetuu al Moldovei ține în mâini Ciubărul, Cupa sfântă, simbol feminin, iar pe cap are Coroana, simbol masculin. Dar asta o știu numai câțiva, și Moțoc se scandalizează:

- *Spancioc, ești bun de gură dar gluma-ți câteodată...*

- *Rostește adevărul? (ripostează Spancioc n.n.)*

Și cum, după tradiție, Adevărul nu este numai în gura copiilor, ci și a nebunilor, se aude imediat Ciubăr țipând:

142 sursa: Trimitere scripturară: „Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic” — Matei 5, 15; v. și Marcu 4, 21 și Luca 11, 33. [Matei

- *Săriți, mă mănca ursul!*

Am văzut în studiul anterior asupra basmului Harap-Alb, că ursul e simbolul războinicilor care, în diferite momente ciclice, au uzurpat autoritatea sacerdotală, sau mai exact, în cazul lui Ciubăr, principiul ambelor puteri.

Așa că Spancioc spune cuvântul just:

O, trist al lumii curs!

Căutăm un Domn; Domnul e-n laba unui urs!

Ciubăr, la rândul său, după ce-și povestește aventura, pune punctele pe «i»:

Ce jale, ce durere, pe voi și pe popor!

Îmi pare că văzduhul de clopote răsună,

Prin sate, prin orașe, toți oamenii s-adună

Și zic cu-nduioșare: Ah, lumea-i pe sfârșit!

Ciubăr, adevăratul Domn, iată c-a murit!

Și din nou Spancioc, sibilic:

...te jelim

Și, ca pe un mort în viață, voioși te prohodim...

[81 (84)]

Adică, foarte exact, echivalentul formulei obișnuit rostită în Evul Mediu: *Vivit non vivit*, despre ascunsul dar veșnic viul Rege Arthur. La fel, Ciubăr Vodă nu poate fi desemnat decât de o secvență de antinomii aparent absurde.

Alecsandri dă indicația scenică: «Ciubăr Vodă intră purtând hlamidă peticită și stemă de hârtie poleită.» Or, mai este un rege, ilustru în legendă și în marea literatură, care apare la fel. E regele Lear. Shakespeare nu dă niciodată indicații scenice dar este o tradiție constantă și implicită să ni se arate monarhul legitim despuiat, rătăcind cu Edgar, și el spoliat, făcând și el pe nebunul, în noapte, pe landa pustie, costumat precum Ciubăr Vodă, cu sceptru și coroană derizorii, făcute din vargă, iederă și hârtie.

Regele Lear cu cele trei fete ale lui, Goneril, Regan și Cordelia, nu este altcineva decât Ler-Împărat al nostru, și

el cu trei fete-iele, Mărgălina, Rujalina, Savatina, la fel de teribile, și unele și altele (de fapt, cele trei gune: *Satva*, *Rajas* și *Tamas*). Ielele sunt arătate ca fiicele lui Rusalim-Împărat, dar uneori și ca ale lui Ler. Într-un descântec cules de L. Șăineanu se spune¹⁴³: «M-am luat la casă sănătos și voios și când am fost la miez de drum, m-am întâlnit cu Savalina și Mădălina și cu Ler, împăratul lor».

În mitologia celtică, Lear e fiul lui Man, adică al lui Manu, monarhul perpetuu, neîncarnat, regentul unui întreg ciclu mare de umanitate. Și în ciclul de descendență și întunecare ai acestei umanități, când monarhul ei legitim are a se manifesta în exterior, pentru motive numai de el cunoscute, își asumă în mod necesar haina de delir și de nebunie a lumii, de «hop-deoparte», cu atribute derizorii de monarh, pentru că numai așa capătă o comună măsură aparentă cu restul omenirii.

Și pentru a da un ultim exemplu, care încheie discuția, reamintim că Iisus Hristos, Făcătorul Lumilor și Stăpânul lor, Mare preot în fața celui Veșnic, îmbrăcat în hlamidă roșie, cu coroană de spini, cu sceptru de trestie, scuipat și luat în răs de slugile Procuratorului din Iudeia¹⁴⁴, este un trimis în această lume de pe pământ ca și Ciubăr Vodă!

Când se găsește câte unul ca Spancioc, având adesea presimțirea adevăratei stări de lucruri, este judecat astfel:

[82 (85)]

Părere,

Spancioc! Tu ești lunatic, ți-i frică de strigoi,

De iele, de vântoase, de stafii, de moroi.

Ler apare și în formula de debut din colinde, ca portar al Mănăstirii Albe, cu nouă altare, din insula albă;

143 sursa: **Lazăr Șăineanu, *Ielele, dânselle, vântoasele...*, București, 1986** — culegerea în care sunt strânse descântecul cu Ler și cu ielele.

144 sursa: Trimitere scripturară: hlamida roșie, cununa de spini și trestia dată în mâna dreaptă — Matei 27, 28—31; v. și Marcu 15, 17—20 și Ioan

invocarea lui este precedată de monosilabul IO, a cărui semnificație adâncă nimeni nu a prins-o încă. Același IO precede și numele Voievozilor noștri, ca o investitură de taină, care prin diferite trepte intermediare, duce până la Monarhul perpetuu și ascuns. Și cum Ciubăr Vodă este adevăratul Voievod, ne putem da seama că tot delirul acesta aparent capătă consistență, se «ține», se înlănțuie, se organizează, și fraza lui Spancioc capătă o justă rezonanță:

Boieri! a sa-nălțime Ciubăr ne poruncește.

La Curte, dar, căci tronul de dorul lui tânjește,

fiind văduvit de adevăratul lui Domn. Acest simbol ne reamintește de *le Siège périlleux*, de la Masa Rotundă, pe care numai deținătorul legitim al cupei sau al «ciubărului», Regele Graalului, avea drept să se așeze. Oricine încerca, în mod nelegitim, să se așeze pe el, era înghițit de pământul întredeschis.

Trebuie să reamintim mereu, pentru că niciodată nu se poate insista prea mult asupra acestui subiect capital, că există anumite funcții cosmice care nu pot părăsi niciodată lumea, deoarece aceasta s-ar prăbuși fără ele. În vremurile de întunecare spirituală, aceste funcții se ocultează, rămânând în lume, în virtutea legii de analogie inversă, un reziduu, o nălucire falacioasă și derizorie a lor, prilej de poticnire și perplexitate pentru aproape toți oamenii. Nimeni nu-și dă seama că aceste semne de poticnire sunt, în realitate, lumini de far, indicii că momentul și locul unde se arată constituie un punct critic al ciclului, o interferență a Devenirii, a lumii întunecate, cu *Țara de dincolo de negură*. În asemenea momente, *Anima Mundi* devine în mod necesar Văduva simbolică, Fiul legitim, întâiul născut – pribeag și desmoștenit, el

Desdichado,¹⁴⁵ Cheia de boltă a universului - piatra azvârlită-n șanț¹⁴⁶,

[83 (86)]

Monarhul Universal, Regele Lumii - rege de mascaradă și deținătorul Cupei Graalului: Ciubăr Vodă!

Ciubăr Vodă, regele Graalului? Cuvintele urlă că se regăsesc împreună împerecheate. *De aceea*, lucrul este adevărat!

Că la urechea lui Alecsandri ajunseseră zvonuri tainice de acest fel, o arată faptul că-l pune pe Ciubăr Vodă la o sută zece ani după prima ivire a lui, deci după un timp care depășește cu totul limitele obișnuite ale vieții umane; era evident chiar pentru Alecsandri ca este vorba de o funcție perpetuă, «suportată» de un singur individ sau de o colectivitate de indivizi care se succed, după cum, între Episcopii Romei, Petru e totdeauna prezent.

Tradiția Monarhului ascuns se regăsește aproape la toate popoarele. Vom cita în treacăt pe Frederic Barbarossa, după legendă ascuns în muntele Kufhauser, din Turingia, așteptând clipa când va putea ieși din nou în lume ca să salveze Germania. Atunci își va atârna scutul pe arborele uscat al Imperiului, care va reînverzi într-o clipă.

Același lucru se spune despre nepotul său, Frederic al II-lea de Hohenstaufen, adăpostit în Etna.

Pomenim, de asemenea, despre Imamul ascuns al Șiiților, ocultat într-un munte și el, pe Sfântul Ioan Evanghelistul, pe contele de Saint Germain (Comes

145 sursa: „Deznădăduitul, cel lipsit de noroc” (sp.). **Gérard de Nerval**, *El Desdichado* (1853), v. 1—2: *Je suis le Ténébreux, — le Veuf, — l'Inconsolé, / Le Prince d'Aquitaine à la Tour abolie*.

146 sursa: Trimitere scripturară: „Piatra pe care n-au băgat-o în seamă ziditorii, aceasta s-a făcut în capul unghiului” — Psalmul 117, 22; reluat

de Mântuitorul la Matei 21, 42. [[Psalmii \(Biblia sinodală\), ro.](http://Biblia.sinodală.ro)]

Sanctes Fraternitatis¹⁴⁷), pe Regele Arthur care așteaptă rănit, în insula Avallon, clipa când va putea să reapară în lume ca să mântuiască pe bretonii urgisiți.

Tradiții similare există și asupra lui Charlamagne și Ștefan cel Mare. Bineînțeles, în toate exemplele citate nu interesează individualitățile, ci principiile pe care le reprezintă. Ocultarea acestor mari inițiatori simbolizează ocultarea vârstei de aur, ai cărei reprezentanți tardivi erau. Inadecvarea acestor personaje cu lumea noastră, latența lor, este de obicei simbolizată și de o *diminutio capitis*,¹⁴⁸ de o servitute care grevează facultățile lor de inițiativă; rana care îi simbolizează, o letargie sau o inerție care-i face pe acești supraoameni să fie inferiori chiar unor argați. Neputința este un simbol al ocultării. Dar e o inferioritate sacrificială, inferioritatea unor ființe care au acceptat sacrificiul pentru a ajuta lumii să scape de păcate, cum a făcut și Hristos.

[84 (87)]

Amfortas, Regele Graalului, înainte de apariția mântuitoare a lui Parsifal, zace în patul lui, lovit de o rană misterioasă și nevindecabilă. E adus la oficierea misterelor Graalului pe patul lui. Corespondentul său în ciclul breton este Mordrain (al cărui nume, foarte semnificativ pentru noi românii, înainte de creștinare fusese Evalac). Acesta este le roi méhaigné,¹⁴⁹ rănit prin coapse de o lance misterioasă, deoarece privise indiscret și nepregătit înăuntrul cupei Graalului. Frederic Barbă-Roșie zace inert pe tronul său și barba lui a înconjurat aproape de trei ori masa la care șade. Acest stăpân al lumii nu poate face nici gesturile elementare ale unui

147 „Conte al Sfintei Frății” (lat.) — titlul pe care tradiția i-l dă contelui de Saint-Germain; forma corectă ar fi *Comes Sanctae Fraternitatis*.

148 lat. *capitis diminutio*, „micșorarea capului” — în dreptul roman, pierderea totală sau parțială a drepturilor cetățenești.

149 „regele schilodit, regele rănit” (fr. veche) — numele dat în romanele Graalului regelui a cărui rană nevindecată face țara pustie.

copil. Regele Arthur, rănit în ultima luptă cu nepotul său uzurpator, se târâie până la malul mării, unde vine să-l ia, într-o corabie fermecată, sora lui, zâna Morgan. Este dus în insula inaccesibilă Avallon, unde, între viață și moarte, își așteaptă clipa reactualizării. De aceea bătrânul cronicar spune despre dânsul: *vivit non vivit...*, trăiește nu trăiește..., care de fapt înseamnă că trăiește ca spirit neîncarnat, nu ca om adică spirit încarnat.

Dar că va reveni, ne-o arată epitaful lui reprodus de Nennius:

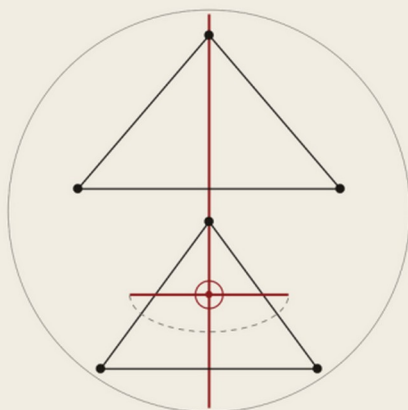
Hic jacet Arthurus

Rex quondam, rexque futurus

Cum prezentul e numai o limită între trecut și viitor, sintetizându-le, inscripția vrea să spună că Arthur e regele fără moarte, a cărui domnie nu are nici început, nici sfârșit, cel mult are ocultări în cicli obscuri, urmând să se remanifeste la timpul potrivit.¹⁵⁰

150 Găsim în ediția Iorgu Iordan a operelor lui Ion Creangă (vol.II, București, Edit. Minerva, 1970), în capitolul *Postume* (subcapitolul *Rostiri, zicători, cuvinte*), la p.178, reprodusă următoarea notație a lui Ion Creangă: «Am fost și am văzut. Era și nu era. A zis c-a veni, dacă n-a veni. Se vede c-a venit de n-a mai venit.» Este inutil să insistăm asupra izului taoist al oracolului. Fraza este aproape din aceeași «familie» cu ceea ce spunea în Evul Mediu despre veșnicul rege Arthur: *Vivit non vivit*. Mulțumim d-lui ing. Florin Mihăescu care ne-a indicat textul lui Creangă și locul unde se află.

VASILE LOVINESCU

Monarhul ascuns

Permanență și ocultare — trei studii
Institutul European, Iași, 1992

Ediție critică adnotată

Or, găsim la Ciubăr Vodă indicații similare. Astfel, expresia «de pe vremea lui Ciubăr Vodă», arată o mare vechime; de asemenea, există legende despre apariția lui la distanțe mari de timp, până în timpurile moderne, cum vom vedea. Reamintim, mai ales cu privire la monarhul ocultat și devenit inert, formula enigmatică a lui Anton Pann, care se găsește și la alt scriitor: «voinic ca Ciubăr Vodă pe care l-au mâncat guzganii», ceea ce nu înseamnă că guzganii au mâncat un cadavru; înseamnă că «voinicia», «virtutea» lui, elementele de inițiativă, de atac și apărare, comune neamului omenesc, au fost lovite de inerție și toropite; că nu mai poate face gestul elementar accesibil și unui copil, de a alunga șobolanii din jurul lui. *Vivit non vivit*. Este exact aceeași torpoare ca a regelui Arthur, a regelui Evalac și a Împăratului Frederic Barbă-roșie. Dar această inerție exterioară este mărturia unei imuabilități interioare, care nu numai că nu-i inerție, dar este *Actul* prin excelență, *Actus purus*¹ al contemplativului, linia verticală imperceptibilă și nemișcată a Polului, în jurul căruia toate Galaxiile fizice și spirituale se învârtesc.

Ca să facem comprehensibile cele de mai sus, vom reaminti de doctrina teologică a celor două naturi ale lui Hristos, firea umană și firea divină. Deși indisolubil legate într-o singură ipostază, sunt riguros separate și nu se amestecă una cu alta; natura umană e patibilă, cea divină impatibilă și neafectată de tribulațiile, de suferințele firii patibile, oricât de teribile ar fi ele. Și ca ultim cuvânt, putem spune că «Monarhul ascuns» este simbolul imanenței divine prezente în lume.²

1 „act pur” (lat.) — în limbajul scolastic, ființa în care nu mai rămâne nimic în potență.

2 Un mare Kabalist, rabbi Mendel din Kuzk a trăit ultimii ani ai vieții închis în cămăruța lui. Ucenicii spuneau că izbucnise un izvor în ea pentru abluțiuni. Dar adversarii lui spuneau că pe rabbi îl mâncaseră guzganii. Identitatea de termeni cu A.Pann.

Acestea fiind precizate, putem reveni la Ciubăr Vodă așa cum ni-l prezintă Vasile Alecsandri. Dacă, după cum o presupunem, autorul nostru a vorbit într-adevăr în numele unei tradiții secrete, pe care nu era deloc obligat s-o indice, implicația este că, după învățăturile acestei tradiții, «Ciubăr Vodă» a intervenit în momentul indicat de Alecsandri, pentru atingerea unei ținte foarte importante. Suntem reduși la

[86 (89)]

conjecturi cu privire la natura ei, și nu poate fi decât așa, deoarece acest fel de intervenții nu lasă nici o urmă scripturală.

Putem deci presupune că anumite organizații secrete din Orient și Occident au încercat, în plină deslănțuire a Sabatului Renașterii și Reformei, să salveze ce se mai putea din Occident, prin reluarea anumitor contacte ale acestuia cu Răsăritul apropiat, reprezentat atunci pentru apuseni de Moldova, și prin Moldova cu Islamul: raporturi de subordonare, contrar aparențelor, pentru că Moldova era atunci în plin Ev Mediu, și nu de partea ei se afla subversiunea. Pentru o încercare de restabilire a contactelor rupte sau slăbite cu Răsăritul apropiat, trebuia un personaj, oriental de origină, dar cunoscător și al Occidentului, trăit în el. Era exact cazul lui Iacob Heraclidul. Încercarea nu a reușit și instrumentul, recunoscut inapt, a fost sfărâmat. Că așa a fost situația, ne-o indică faptul că, imediat după înscăunare, Despot nu are altceva mai grabnic de făcut decât să atragă în Moldova un puhoi de protestanți...

Ciubăr Vodă nu este numai un martor și comentator, ca bufonii lui Shakespeare; este personaj principal, pentru că *el face și desface pe Despot*. Alecsandri nu s-a mărginit la imitarea lui Shakespeare și a lui Victor Hugo, cum se spune în mod obișnuit. Aici este originalitatea piesei, unicitatea ei, și ni se pare cel puțin neverosimil ca Alecsandri să fi pus din capul său acest element genial,

într-o dramă petulantă și searbădă, cu mediocre merite literare, ca *Despot Vodă*.

Intervenția e directă și Ciubăr se arată ca un stăpânitor autentic și legitim al «cheilor», Magister Clavium,³ cu puterea de a lega și a dezlega, potestas ligandi et deligandi,⁴ distribuind Viața și Moartea, Mortis et Vitas locus.⁵

Într-adevăr, îl regăsim pe Despot în închisoare. Intră Ciubăr. Cum a putut intra într-o închisoare de stat păzită? Criticii au pus în evidență, după premieră, acest fapt neverosimil. Ciubăr se putea face invizibil paznicilor și avea el în palmă iarba fiarelor? Urmează, până la sfârșitul piesei, o secvență de detalii precise, tehnice, pe care este imposibil să le admiți ca fiind întâmplătoare.

[87 (90)]

În mărginirea lui îngâmfată, Despot îl face năuc pe Ciubăr. Acesta ripostează și, după cele spuse până acum, răspunsul capătă o semnificație, confirmând ipotezele noastre. Ciubăr spune:

Năuc ești tu și prost.

Tu vezi ce sunt eu astăzi, nu ceea ce am fost.

Am fost odinioară un domn în strălucire

Cât soarele cu mine era-n nepotrivire;

Când acestea? Evident că nu în secolul al XVI-lea, pentru că de un asemenea monarh nu s-a pomenit pe atunci. Deci, în alte avatare și în alte secole. Altă soluție nu este.

Și Ciubăr continuă:

Puternic ca trei Chezari,

3 „Stăpânul cheilor” (lat.).

4 „puterea de a lega și de a dezlega” (lat.) — traducerea o dă autorul îndată după citat; forma obișnuită e *potestas ligandi et solvendi*. (vezi pagina 233)

5 „Locul Morții și al Vieții” (lat.); forma corectă, *Mortis et Vitae locus*.

cât cei trei Magi sau cât Hermes Trismegistos⁶, cel de trei ori mai mare, în cele trei lumi, cât Regele Lumii, cu sfetnicul din dreapta și cel din stânga.

*... frumos ca Machedon,
Călare pe un sceptru iar nu pe-acest baston
Și mă loveam cu capul de nourii și de stele
Și mă măsuram pământul cu pasurile mele!...*

Ax în lumile informale, măsurător în cele formale, supuse divizibilității. În unele colinde, Ion Sfânt Ion, stăpân pe cheile Raiului, «cumătru» mai mare al lui Dumnezeu, ne este arătat măsurând pământul cu pașii lui. Tot așa, în tradiția hindusă, Vișnu creează și măsoară lumile cu trei pași pe care îi face, iar Buddha, când s-a născut, a făcut șapte pași pe pământul pe care trebuia să-l mântuiască.

Mai jos își spune:

...al lumilor stăpân

Și Alecsandri precizează:

[88 (91)]

*Dar eu sunt Ciubăr Vodă, născut din fiu în tată
Cu tron pe cap, cu stemă sub mine așezată.*

Inversarea de care vorbeam, întors ca Harap Alb când se avântă cu calul în cer.

*Eu care-n linie dreaptă prin Ștefan mă cobor
Din Cezar, știți, al lumii stăpân învingător,
Cum dar, stolnice Petre, cum dar, tu Lăpușnene,
Te rățoiești la soare, fudul cu-a mele pene?*

Este curios că Ciubăr Vodă își spune coborât din Ștefan și din Cezar. Nu înseamnă că toți trei au reprezentat eminent funcția imperială și că Mușatinii⁷ au sânge împărătesc?

⁶ Hermes Trismegistos — „Hermes cel de trei ori mare” — patronul hermetismului, numit așa fiindcă stăpânește cele trei lumi. (vezi pagina 230)

⁷ Mușatinii — Dinastia moldovenească a urmașilor Mușatei, din care se trag Ștefan cel Mare și ceilalți voievozi. (vezi pagina 233)

Delirul măririlor... spun cei ce rezolvă totul în epitete; în acest caz, un delir structurat în formule tehnice, ezoterice, admirabile.

În vremurile noastre, ca să spui un adevăr fundamental, trebuie să-l pui în gura unui nebun, pentru ca, auzind, nimeni să nu priceapă.

Apoi reflexiile acestea, cel puțin stranii în gura unui nebun:

Așa-i că viața-i scurtă?

Așa-i că nu plătește nici cât un dram de turtă?

Trei pași de-abia și-n capăt picioarele ajung.

*Omul ca iarba.*⁸

Revine la simbolismul celor trei pași; urmează aceste versuri ambigui:

Eu unul cred că omul nerezemat de tron

*E mic ca și o muscă pe muntele Sion.*⁹

Despre ce tron e vorba? De tronul ceresc din care cade perpendicular; axa care leagă toate lumile prin centrul lor. Orice autenticitate, orice pozitivitate nu e posibilă și reală decât în măsura în care ființa se reazimă de tron, de Axis Mundi, și participă la esențialitatea lui. Altfel, este o simplă muscă; în realitate, un strict neant.

[89 (92)]

Ciubăr Vodă îmbracă pe Despot Vodă în hlamida lui, îi pune coroana pe cap și-i dă sceptrul; e o investitură în sensul feudal al cuvântului: îl trimite în lume ca să arate ce poate. Nu mare lucru, cum s-a văzut.

Când Ciubăr Vodă rămâne singur, spune:

8 sursa: Trimitere scripturară: „Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului” — Psalmul 102, 15; v. și Isaia 40, 6: „Tot trupul este ca iarba”.

[[Psalmii \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

9 sursa: Muntele Sion, „muntele cel sfânt al Lui, bucuria a tot pământul” (Psalmul 47, 1—2), luat aici ca măsură a Axei lumii. [[Psalmii \(Biblia](#)

[sinodală\), ro.\]](#)

Dar eu cuminte, mă-nalt și zbor și zbor

Sus, sus, pe vârful lumii ce-n visuri se arată.

Vârful lumii este în mod necesar Axis Mundi, în extremitatea lui superioară, cerească, cheia de boltă a firmamentului.

Învestit de Ciubăr, Despot cucerește tronul.

Unul din ultimii editori ai lui *Despot Vodă* a remarcat că toți cronicarii spectacolului ce premieră au criticat fără excepție acest tablou, obiectându-i autorului că a creat, de dragul unui monolog retoric, o scenă inconsistentă din punct de vedere dramatic și neverosimilă..., că uzurpatorii prezumtivi nu-și petrec ultimele clipe în prezența mășcăricilor. O obiecție foarte justă, dacă am avea, în adevăr, de-a face cu un mășcărici. Dar dacă e altceva, dacă este principiul de legitimitate al tuturor monarhilor autentici, scena capătă consistență și semnificație.

Ciubăr Vodă apare din nou în actul 4, scena a IV-a. Despot e Domn. Și aici, o idee teatrală a lui Alecsandri, o indicație scenică fără nici un rost dramatic, dar decisivă din punct de vedere tradițional, care-l arată pe autor informat în anumite date ezoterice, negăsibile în cărți sau în erudiția curentă. Până în acest moment al piesei, Ciubăr Vodă era îmbrăcat în haine și cu insigne regale. *Acum apare în rasă de călugăr*, adică în vestmintele sacerdotale. De data aceasta nu se poate vorbi de coincidență; este vorba de cunoștințe tehnice precise, cu atât mai mult cu cât, cum am spus, acest dublu aspect al lui Ciubăr nu are nici o utilitate, nici literară și nici scenică. Cu alte cuvinte, Ciubăr Vodă reprezintă, însumează, principiul comun al celor două puteri, regală și sacerdotală. Este un Rege Preot, un Rege Mag. Guénon semnalează unirea dublei puteri la Templieri¹⁰ – cavaleri și

¹⁰ Templieri — Ordinul Templului (1119—1312), cavaleri și călugări în același timp, prin care Apusul ținea legătura cu Centrul lumii. (vezi pagina 234)

călugări în același timp – și spune că acest cumul este o caracteristică a tot ce reprezintă în exterior Centrul Suprem, unde este principiul comun al Secerdoțiului și al Imperiului. Cunoștința acestor fapte e cu atât mai probabilă la

[90 (93)]

Alescandri și la cei care l-au comisionat, cu cât, în mod deliberat, sunt deghizate în bufonerie. Chiar Despot o subliniază printr-o întrebare de profan:

Prin ce minune stema căzut-au de pe cap

Și-n locul ei pe frunte crescut-au un potcap?

«Schimbând coroana de carton poleit și hlamida cu rasa și potcapul, Ciubăr va trece de la monarhomanie la exaltarea mistică», remarcă cu gravitate editorul citat.

Se cunoaște sfârșitul. Detronat, Despot și-ar fi scăpat poate viața, dacă nu l-ar fi înjunghiat Ciubăr. Ceea ce a făcut, desface acum, cu acea *potestas ligandi et deligandi* pe care o stăpânește, cu puterea cheilor; ceea ce leagă pe pământ, e legat și în cer¹¹, și ce desleagă în cer, desleagă și pe pământ. Ciubăr spune, înjunghiindu-l:

Ai vrut să ucizi legea? Mori! Legea te ucide!

Prin urmare, Ciubăr Vodă se identifică cu legea, cu Dharma, definiție riguroasă a «Regelui Lumii».

Cum a vrut să ucidă Despot legea? În primul rând, prin încercarea de a împământenii protestantismul. Cu ocazia aceasta, reamintim că regele Franței, Carol al IX-lea, contemporan cu Despot, a avut o comportare similară față de protestanți, culminând în Noaptea Sfântului Bartolomeu. Anumite tradiții orale spun că instigatorul ascuns al ei a fost bufonul regelui, Chicot, despre care se

¹¹ sursa: Trimitere scripturară: „Și îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri” — Matei 16, 19; v. și

Matei 18, 18. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

zice că ar fi avut în Franța un rol similar cu acel al lui Ciubăr Vodă în Moldova.

Privită astfel, tradiția despre Csupor, trimis în Moldova de Stăpânul său, voievodul Ardealului, își capătă toată semnificația. Ceea ce nu se știe, și pe drept cuvânt, căci asemenea lucruri nu lasă urme scrise, este eminentul, suveranul rol ocult pe care l-a jucat în Europa secolului al XV-lea, Ioan Corvin de Inidoara, le Chevalier Blanc de Valachie,¹² mai precis vorbind, transcendența și suprema entitate spirituală care, timp de câteva decenii, a purtat masca Voievodului Transilvaniei.

[91 (94)]

Unul dintre apropiații eroului, Csupor, deținător comisionar al Cupei, purtându-i și numele, cum am văzut, a fost trimis în Moldova cu o misiune aparent cunoscută: ocrotirea lui Pătru Vodă, cumnatul lui Ion Corvin și întărirea garnizoanei din Cetatea Chilie; în istoria sacră, asemenea misiuni servesc de obicei să acopere altele mult mai importante și mai tainice. Conjecturând, după cele spuse până acum, ar putea fi vorba de «reactualizarea» unei funcții voievodale în Moldova, «hop-deoparte» față de voievodul vizibil. Și dacă, în adevăr, Csupor a domnit două luni, a reunit o clipă cele două voievodate în pragul domniei lui Ștefan cel Mare, netezindu-i parcă drumul, Înainte Mergător, Prodrom al lui Ștefan, cel mult așteptat ca Galaad, Regele Graalului, și acesta din urmă supranumit «Chevalier Blanc» din cauza culorii armurii sale, ca să menționăm motivul exterior. Csupor a transmis, oare, cupa și cele două funcții lui Ștefan, direct sau prin intermediar? Ele s-au despărțit, cea mai importantă ocultându-se când urmașii lui Ștefan n-au mai fost vrednici să suporte pe umeri ambele puteri. Repetăm, simple conjecturi. Transformarea lui «Csupor Vodă»

12 „Cavalerul Alb al Valahiei” (fr.) — numele sub care Iancu de Hunedoara e pomenit în cronicile apusene.

(Cupă Vodă) în Ciubăr Vodă indică o ocultare și a esențialității lui prin trivializare, procedeu curent în toate tradițiile.

Ciubăr Vodă deci nu este o figură folclorică decât în câteva zicale și jocuri de copii, mai ales când simbolizează o lume întoarsă pe dos, descreierată, și în câteva cântece izolate întâlnite pe la Boroaia sau pe la Rădășeni. Lumea exact inversă pe care ne-o sugerează Ciubăr Vodă impune numaidecât amintirea marii legi tradiționale, analogia în sens invers.

Uneori, voievodul cu ciubărul pe cap aparține nu celor câtorva elemente folclorice amintite, ci literaturii culte. Această apartenență, am amintit că nu-i scade valoarea simbolică și ezoterică. Am coroborat afirmația aceasta a noastră cu numeroase citate din *Despot Vodă*. Explicația acestei stări de lucruri poate fi faptul că Alecsandri a vorbit nu numai în numele lui, ci și în acela al unei colectivități secrete, dezvăluind și învăluind o parte a tainei.

* * *

[92 (95)]

Cel puțin cu o valoare simbolică egală, regăsim pe Ciubăr Vodă în opera unui scriitor pe nedrept uitat, căci, precum spune G. Călinescu, «lipsa unei tradiții critice face pe mulți să socotească pe C. Stamati scriitor mediocru. În realitate, el este eminent, mai mare în privința limbii decât Bolintineanu, în câteva puncte comparabil doar cu Eminescu. El aduce accente byroniene. O limbă moldovenească fastuoasă, în care se amestecă cuvântul dialectal și finul neologism, îi dă o personalitate netedă. Urmând pe Asachi, Stamati cultivă miturile naționale, însă

cu mijloace artistice superioare. Numai Eminescu a pus atâta invenție verbală în viziunile lui».¹³

Și vorbind de *Povestea poveștilor* (apărută în 1843, la Iași, în «Cantora Foiei sătești»), de care ne vom ocupa, criticul o arată «ca un lung basm în versuri albe, amestec fericit de duh popular, ariostesc și poem burlesc».¹⁴

Cititorul trebuie să ia acest ultim termen în sensul său renașcentist; burlesc este numai numele eroului, dar nu este deloc burlesc faptul că desemnează pe un «conținător» de licoare necunoscută, probabil de nemurire, ținând seama de simbolismul ceaunului și al cupei la celti și la alte popoare. Acest contrast dintre epitet și sensul lui adânc este de o importanță covârșitoare.

Publicat în 1843¹⁵ și republicat în 1868¹⁶, formă din care reproducem fragmentele de mai jos, poemul lui C. Stamati se intitulează exact:

Eroulu Ciubăr Vodă

Fabula fabulelor vechi populare

sau

Rolando furiosu moldovenescu,

rămas în literatura română cu titlul de *Povestea poveștilor*.

[93 (96)]

După însuși titlul, Stamati consideră poemul ca o chintesență a basmului românesc; atragem atenția că termenii «fabulă» și «poveste» impun în mod imperios recunoașterea unui tâlc intrinsec.

O stranie tăcere a învăluit pe bătrânul boier și opera sa de la început. Să fie numai uitare? Eminescu, care a

¹³ George Călinescu: *Istoria literaturii române*, vol.II, București, Editura Academiei, 1968, p.229-230.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ C.Stamati: *Povestea poveștilor*, Iași, «Cantora Foiei Sătești», vol.I, 1843.

¹⁶ C.Stamati: *Musa românească*, vol.I, Iași, Tipografia Buciumul român, 1868, p.72-144.

scotocit toate cotloanele literaturii române pentru a-și mobila *Epigonii*, care a «inventat» până și pe Prale și pe Damiil Scavinschi, nici nu pomenește de numele lui C. Stamati.

Vom cita fragmente din *Fabula Fabulelor* sau *Povestea Poveștilor*, însoțite de comentarii, când se impun.

*Ciubăr Vodă domn faimos
Lui Papură strănepot,
Avea un singur ficior
Frumos ca luna lui mai,
Gigât ca un tânăr brad,
Vârtos ca un vechi stejar,
Și viteaz ca un român.
Acest fiu când s-au născut,
Moașa ce l-au strâns de nas
Și l-au prenumit Bogdan,
Au tras boghii și au spus
Mancii ce l-au aplecat,
Ce soție va lua
Și câte va pătimi
Despre farmice și vrăji;
Deci domnișorul Bogdan
Făcându-se flăcăoaș
Tatăl său, domn bătrân,
L-au chemat în curtea sa,
Fiind boierii adunați
Și după ce l-au pupat
I-au zis: «Fătul meu să știi
Că de-acuma vreau să te-nsor,
Și mireasă să-ți alegi
Fată de domn sau de crai
Că să nu piară cu noi
A lui Ciubăr soi vestit,*

[94 (97)]

*Din care eu rămăsei
Căci pe faimoșii strămoși
Guzanii i-au ospătat...»*

Am arătat că Ciubăr Vodă apare cu o tangență istorică în anul 1448, în cronica lui Grigore Ureche; în literatură și în legendă istorică, la Vasile Alecsandri, în *Despot Vodă* vom vedea că apare și la sfârșitul secolului al XVIII-lea; acum îl regăsim în poemul lui C. Stamati, înainte de

întemeierea istorică (nu legendară) a Moldovei, în 1360, căci Bogdan din poem nu este altcineva decât primul Domn efectiv al țării, eponimul ei în limba turcă. Lucrul este spus limpede în versurile citate: tatăl lui Bogdan, Ciubăr Vodă, se declară ultimul dintr-o linie de Ciuberi, «soi vestit». Nu este porecla unui singur om, ci a unui șir întreg.

Avem mitul primei descălecări în legenda *Dragoș și bourul*. Pe a doua descălecare o „mitizează” Stamati.

Semnificația acestei quasi-omniprezențe temporale, care este indiciul unei permanențe funcționale, am căutat s-o arătăm mai sus.

Tot poemul este țesut pe elemente de basm, autorul vrând, evident, să arate că în istoria hieratică mitul și istoria sunt urzeala și băteala unui covor unic. Mai mult, autorul își intitulează poemul *Povestea poveștilor*, subliniind astfel că nu are numai o tangență cu folclorul, ci este însăși chintesența, miezul lui, dându-i semnificația reală și adâncă.

Bogdan răspunde părintelui său:

*Tată, nu pot să mă-nsor
Cu fată de trup de om,
Ci baba ce m-au moșit
Mi-au spus că ursita mea
Zână frumoasă va fi,
Ce subt soare n-au mai fost;
Deci dă-mi arme și ostași,
Să mă duc să o gălesc.
Atunci tatăl lăcrămând
Au împlinit voia lui.*

[95 (98)]

Bogdan arată că intenția, misiunea lui hotărâtă de Ursitoare¹⁷, este să creeze o rasă eroică, în sensul literal

¹⁷ „neam de zâne” (fr.) — familiile despre care legenda spune că se trag dintr-un muritor și o ființă din lumea cealaltă.

al cuvântului, căci neam eroic se numea, în vechea Grecie, o stirpe ieșită din unirea unui muritor cu o nemuritoare sau invers. Chiar în Evul Mediu se vorbea de race *fée*,¹⁸ rasă zână, de neamuri mari, ieșite dintr-un muritor și o zână, ca Lusignanii, coborâtori din zâna Mélusine sau Casa de Anjou, care are un rol esențial în „Parsifalul” lui Wolfram; în general, regii și eroii Graalului sunt *race fée*.

În treacăt, semnalăm faptul, neștiut în general de cei mai buni cunoscători ai limbii franceze, că în folclorul poitevin, angevin, breton, normand... „*fée*” desemnează și entități masculine.

Bogdan își alege arme și un cal, ca oricare Făt-Frumos, și
pornește la drum.

În codri îi iese înaintea Norocul, sub chipul unei roți rostogolindu-se pe stânci – și îl întreabă: «Să-ți dau noroc, să te fac împărat?»

18 Ursitoare — Cele trei (sau șapte) zâne care torc soarta omului la naștere; corespund Parcelor și Nornelor. (vezi pagina 235)

- Nu, spune-mi unde e ursita mea.
Atunci Norocul i-a zis:
«Mergi, Bogdane, spre Apus
Nouă zile, nouă nopți,
Și pe-a unui munte pisc
Pe sora mea vei afla
Ursitele împărțind,
Însă chibzuind așa
Ca să fie potriviți
Acei ce se însoțesc,
Pentru că ea are ochi...
Și ea îți va da un măr
Cu care tu să-alergi
La izvor sau la pârâu;
Și acel măr despicând
Din el pruncă va eși,
Ursita mireasa ta,
Căreia din al tău pumn
Îndată apă să-i dai
Căci negrăbind, va muri.»

[96 (99)]

Altfel redat, este chiar mitul din basmul *Cele trei rodii aurite*, al lui Ispirescu. Bogdan trebuie să-și actualizeze mireasa, care acum e numai o potențialitate:

*Ear Bogdan, mire Erou
Pohodnicul ș-a întors,
Spe Apus l-au îndreptat,
Cu pintinul l-au împuns,
Și ca săgeata din arc
Slobozită de un brav
La fugă l-au răpezit.
Aleargă negrul comos,
Și zdravănul său picior,
Unde calcă peste stânci
Scapără mii de scânteii;
Aleargă negru țintat
De nu semăna a cal
Ci chiar negru nouraș,
Gonit de un vânt cumplit,
Lucind la mijlocul său
O steluță când și când
Ca ținta din fruntea lui;
Fugea negru pântănog
Și lasă în urma sa,
Munți, câmpii, văi și păduri
Și companionii toți;
Iar în vârtejul de colb
Ale lui picioare iuți,
Se văd numai fluturând
Ca patru albe aripi...*

Calului, entitate cerească, i se vede numai „vestigium pedi”. Dumbrava cu pomi roșiți cearcă să-l ispitească, dar Bogdan râde de ele, căci el vrea să ajungă

[97 (100)]

*Pân la muntele nalt
A pământului sfârșit...*

ceea ce este definiția impecabilă, tehnică, a lui Axis Mundi, Muntele Polar ce se găsește totodată și antinomic

la centrul și la marginea lumii. În amândouă cazurile este «finis terrae»¹⁹. Iar Bogdan

*Dă pintenii negrului său
Și toate în urma sa
Se tupilă, pier încet,
Ca o dungă înnegrind
Departa de orison.
Aleargă negrul meu
Peste stânci și peste răpi,
Și de ropotul grozav
Potcoavelor de argint
Vulturii s-au spăriet
Și cârâind între ei
Zic: - flecău neghiob ce ești,
Tu ești timp și calul tâmp,
Că ați venit pe aice;
Căci oricine au văzut
Acest a nostru pustiu,
Stărvul lui nouă l-au dat;
Păn și zefirul ușor
De vine p-aici suflând,
Se sfărâmă printre stânci;
Păn și noi de ne lăsăm
Pe locul unde alergii,
Balaurii ne înghit.*

Este câmpul morții nesățioase, care mistuie tot ce aparține devenirii, prin acest fapt meritând să fie nimicit. Inițiatul trebuie numaidecât să-l străbată, pentru ca nimic altceva să nu subsiste din el, decât elementul nepieritor. Am mai spus că fenomenul se numește «separație», în limbaj alchimic. Într-un astfel de regn, Făt-Frumos nu poate trece decât pe cărarea limită între Vulturi și Balauri. Până și Zefirul,

19 „capătul pământului” (lat.).

adică Suflul, se stârvește aici; cine a ajuns în acest regn, nu are decât alternativa: extincțiunea, «nirvana» în Ether sau căderea în câmpul ireversibil al celei de-a „opta sferă”.

*Ear el în loc de răspuns
Le zice: «Fugiți, fugiți,
De nu vreți să vă pătrund
Cu săgețile ce port.»
Deci vulturii spărieți
Sburând roată în orison
Se urcă mereu mai sus,
Până când s-au văzut pe ceri,
Întâi ca niște porumbi,
Apoi ca niște lăstuni,
Apoi ca niște țânțari,
Și apoi încet, încet,
În nouri s-au mistuit.*

Întrebăm în treacăt, căci nu facem aici un studiu literar, ce valoare au baladele anemice ale unui Coșbuc sau Vlahuță și tutti quanti,²⁰ pe lângă aceste versuri incomparabile? Căci până la Eminescu nimeni în poezia noastră nu poate sta alături de această poezie cosmică înaripată.

Mai încolo, Bogdan străbate un ciclon pe care-l risipește; trece pe lângă un șir de cavaleri morți, ce sucombaseră în aceeași căutare a Muntelui Sfânt...

20 „toți ceilalți de un fel cu ei” (it.).

*Deci Bogdan, bun sănătos,
Pân la munte au agiuns,
A cărui vârf trecea
Pest nourii ușor,
Ear cu temelia sa
Pân a mărilor fund.*

adică exact ce se spune despre Muntele Meru, cu rădăcinile în Okeanos și cu vârful în Tărie. Local, poate fi vorba de Ceahlău.

[99 (102)]

*Deci soarele au apus
După muntele înalt,
Și stelele încep
Să clipească în senin
Ca niște de aur ochi
Ce se uită la Bogdan
Țintă, ca, când se-ar mira;
Căci ele prea rar vedea
Alt om pe acolo umblând.*

Bogdan, ajuns la capătul călătoriei sale, adoarme.

*Deci eu, să doarmă îl las
Fiind și eu ostenit,
Și contenesc să vă spui,
Boieri cuminți ce-ascultați
Ceastă fabulă a mea
Pân și Dumneavoastră toți
Nu-ți zice precum zic eu
Că ceea ce eu v-am spus
Chiar așa - a fost, a fost!*

Și aici Stamati pune un asterisc, care trimite la o notă de mai jos, arătând că pentru el povestirea unui basm este în realitate un fenomen de *anamnesis*, de reamintire

platoniciană, de dhikr,²¹ de «pogorământ» (kenosis²²) de idei, în condițiile limitative ale lumii noastre, ceea ce este posibil numai dacă afirmației băsmuitorului îi răspunde consimțământul ascultătorilor, întrebare și răspuns formând un inel, ca în ritualurile de inițiere cosmologică. Iată acum nota la care ne trimite asteriscul lui Stamati:

«Din vechi, la Moldoveni era îndătinat că spuind cineva o poveste, apoi la fiește care period toți ascultătorii erau să zică: au fost, au fost, adică credeau ce spune cuvântătorul măcar să fie minciună, căci altminterea cel ce spunea fabula se socotea disprețuit și contenea de a mai bărfi.»

Mai jos, Stamati repetă formula.

[100 (103)]

Nicăieri, în afară de Stamati, nu se mai găsește această indicație capitală, privitoare la ritualul «băsmuirii». Formula «chiar așa au fost, au fost» nu este decât traducerea literală a termenului sanscrit *itihasa* (Astfel, da, a fost) care desemnează poemele sacre, *Puranele* (*Ramayana*, *Mahabharata*) Indiei.

21 arab. *dhikr*, „pomenire” — repetarea rituală a numelui divin în tarikaturile musulmane; grafia *dhikr* e a autorului.

22 gr. κένωσις, „golire, deșertare de sine” — termenul pe care sfântul Pavel îl folosește despre pogorârea Fiului (Filipeni 2, 7). [[Filipeni \(Biblia](#)

*Acolo pe un nor coboară o zână
Ce purta pe al său cap
Coroană de mare preț,
Și pe trup un veșmânt alb,
Fiind văpsite pe el
Ursitele omenеști.
Deci această zână ținea
În dreapta corn de belșug
Plin de roduri și de flori,
Ear în stânga smoc de șărpi.
Deci ea lui Bogdan i-au zis:
«Eu împărăteasa sunt
Ursitelor omenеști
Și pe care mie îmi plac
Și sunt la fapte onești
Soție bună le dau
Din îmbelșugatul corn,
Ear muritorilor răi
Ce sunt mândri sau pizmași,
Le arunc din acest smoc
A șărpilor veninoși».*

Deci zâna distribuie rigoarea și mansuetudinea (mila), ceea ce arată că este principiul lor, *exteriorizare* a lui Axis Mundi, prin urmare, Șakti a Muntelui Polar care răsare din mare și ajunge la cer.

*Tu însă care te tragi
Dintr-o viță ce iubesc
A lui Ciubăr, Domn vestit,*

[101 (104)]

*Lui Papură strănepot
Îți dau ție acest măr
În care s-au zămislit
Ursita soția ta,
Pe care eu ți-am ales
Dintre ale mele zâni
Ca să te pot ferici.*

Din măr va ieși Iana Sânziana²³, un nume strict hyperborean, fruct al Arborelui Lumii, Zâna Muntelui. Bogdan se identifică prin hierogamie cu Polul, adică devine Pol:

*«Însă, Bogdane, să știi
Că multe ai să pățești
Pe când te vei însoți
Cu mireasa care-ți dau.»
Acestea grăind
Împărăteasa pieri,
Și pe capul lui Bogdan
Cunună de trandafiri
Aruncă din al ei corn.
Ear în mână s-au trezit
Bogdan cu un măr domnesc.*

Adevărată investitură de Chakravarti, de Monarh Universal; cu o coroană de trandafiri, care este foarte exact un rozariu sculptat în Axa Lumii, îl încununează pe Bogdan ca Imperator al Roza-Crucii. Un poet profan, prost sau bun, ar fi vorbit de o coroană de Aur; dar un scriitor care știe că „Fraternitas Rosae-Crocis” s-a manifestat în exterior, în timpul domniei lui Bogdan, este departe de a fi

²³ Iana Sânziana — Zâna din basmele românești, soața ursită a lui Făt-Frumos; chipul Prezenței luminoase care trebuie căutată și trezită. (vezi pagina 230)

un profan, când îl arată pe acesta încununat de Zeiță cu o coroană de roze. Deci, în cap cu coroană, în mână cu mărul, glob al lumii și simbol al perfecțiunii, cu atributele esențiale ale încoronării regilor, transmise de un principiu sacerdotal sau, mai exact, de principiul comun al ambelor puteri.

*Cu care (măr) el alergând
Pân sub munte la izvor,*

[102 (105)]

*Îndată l-a despicat,
Și dintr-însul a eșit
Pruncă cât un pușor,
Mândrișor și mititel,
Și gurița sa căscând
Apă cerea de băut,
Căreea, bunul Bogdan
Din pumnul său i-a și dat
Apoi în năframa sa
Învălit l-a pus la sân
Și încălecând pe cal
Chiar ca vântul s-a pornit
Înapoi spre țara sa
Unde degrab a agiuns
Căci nimic în drumul său
Nu l-a oprit la întors.
Deci bătrânul Domn Ciubăr
Zi și noapte aștepta
Să-și vadă fiul viind.
Și zărind din foișor (... ca Verde Împărat pe
Harap-Alb, n.n.)
Ridicându-se pe deal.
Ca de vânt un mare colb,
Și un călăreț frumos
Ca săgiata alergând,
Îndată a înțelea
Că Bogdan se întorcea;
Și-naintea lui eșind
Bătrânul Domn cu alai,
În brațe a priimit
Pe mult dorit fiul său,
Și în frunte l-a pupat,
Ear Bogdan i-a pus în pumn*

*Mireasa ce și-a adus,
De care prea s-a mirat
Ciubăr înțeleptul Domn;*

[103 (106)]

*Dar pricepând mai apoi
Că este de zână pui,
Ciubăr nu s-a mai mirat,
Ci s-a făcut ei nănaș,
Numind-o din botez
Ileana cea cu părul lung
(Cosânzeana la români)²⁴
Ear cununa cea de flori
Ortodoxul meu Bogdan
La icoană o a pus (deci o suprapunere a Rosa-
Crocii peste creștinism, n.n.)
Deci miresii înadins
Leagăn de aur făcu
Și mancă i-a însemnat
Pe soția unui crai
Ce-o sclăvise în răzbel
Viteazu Domn Ciubăr...*

(cum a ales Laerte pe roaba Euricleea ca doică lui Ulysse).

Toată Questa²⁵ lui Bogdan este însuflețită de acel Wunsch vom Paradis,²⁶ cum îi spune Wolfram von Eschenbach, fără de care orice căutare a Tărâmului Primordial e o imposibilitate. Este foarte exact sensul «dorului» românesc. Ceea ce Bogdan aduce din Paradis, din Muntele Polar, este un germene, și asta ne

24 Sublinierea este a noastră. Ileana, Selena în ceruri, devine Sânziana la români. Botezatul arată că s-a încadrat în schemă creștină o tradiție străveche, precreștină, hyperboreană, în speță pentru că e vorba de Ileana Cosânzeana, recte «Iana Sânziana». Poate fi vorba și de un mit de agregare, similar botezului.

25 „Căutarea” (it. și fr. veche) — drumul inițiativ al cavalerului Graalului.

26 „dorul de Paradis” (germ.) — formula lui Wolfram von Eschenbach din *Parzival*, unde *wunsch von pardâs* numește desăvârșirea venită din Rai.

reamintește de simbolică «Germanie», țară a «germenilor» din tradiția «rosa-crociană». Aduce și cununa de roze tot de acolo. Leagănul de aur în care e pus germenul este o arcă inviolabilă, în care-și desăvârșește maturația Iana Sânziana; este un punct diacritic de trecere dintr-un ciclu în altul; este leagănul pe care îl are între coarne Cerbul și cel în care odihnește «Domnul mititel și înfășățel» din colinde, e Zâna Zânelor, sufletul mortului (sau al inițiatului, ceea ce este același lucru), în staza de palingenezie din bocete. E «Oul filozofal», Athanorul vegetal.

[104 (107)]

*Dar ades a trebuit
Leagănul de prefăcut
Căci zâna creștea din trup
Cât într-o lună pe zi,
Pe lună cât într-un an,
Și în sfârșit, în doi ani,
Ea era de măritat.*

După cum se vede, este o incubatie hermetică. Urmează descrierea lungă a nunții, la sfârșitul căreia, spre ziuă, nuntașii adorm.

*Dar eată, tocmai în zori
De-odată a răsunat
Clopotul de dandana (de primejdie, n.n.)
Și răcnite pân-la ceri
Din orașul ce ardea,
Cu clocot se ridica,
Strigând poporul: „Săriți
Că tătarii ne-a călcat!”*

Ciubăr și Bogdan adună oști și contraatacă:

*Dar bătrânul domn Ciubăr
Lângă-o biserică stând
Unde păgânii prăda,
Rândui oștenii lui
Ca să-i e prizonieri
Însă-n biserică sta
Însuși Hanul tătăresc
Care trântind la pământ
a Maicii Domnului chip,
Sub picioare îl ținea,
Și cu mânele rupând
Podoabele de pe el
.....
Acest han cel mai cumplit
.....
A Moldovei prădător.*

[105 (108)]

Hanul avea o armă pe care moldovenii nu o cunoșteau,
praful de pușcă.

*Și când focul a buhnit,
Ciubăr parcă n-a mai fost.*

Deocamdată ne mulțumim să subliniem acest vers ambiguu, prin adăugarea lui „parcă”. De ce Stamati nu spune răspicat că Ciubăr a murit? E un indiscutabil semn de luciditate, de conștiință inițiatică a lui Stamate.

Hanul se face nevăzut și Bogdan pornește pe urmele lui. Cade însă în mrejele unei vrăjitoare cumplite, care-și ia chip de zână, ca Herakles în mrejele Omfalei. Scapă cu greu din ele. Bogdan ia de la vrăjitoare o brățară.

*Cu multe scrijilituri.
Ce foarte se potrivea
Cu slova ce-au fost scris
Împăratul Solomon
În Solomonia sa,
Pe care carte cetea
Prea ades Domnul Ciubăr.*

Ceea ce-l arată pe Ciubăr ca «strămoșul», «maestrul», «patronul» solomonarilor care, contrar părerii obișnuite, ce-i consideră vrăjitori, reprezintă, în realitate, o categorie de înalți inițiați. Un solomonar nu devine ca atare decât după ce a fost „săltat” pe capul unui balaur de sub pământ, peste nori. Săpienti sat!²⁷

Mai încolo, Bogdan scapă pe o zână de un tricolici. Drept răsplată, zâna îi dăruiește un «junghi» (junghier, n.n.) fermecat și-l învață ce să facă cu el.

Tocmai atunci însă, năvăliseră din nou tătarii.

*Iar poporul spăriat,
Striga cerând ajutor,
Și zicând: unde-i Ciubăr*

[106 (109)]

*Al nostru părinte bun,
Unde-i fiul său Bogdan
Să ne scape de tătarii?*

Hanul avea un singur punct vulnerabil și acolo împlântă Bogdan jungerul dat de zână. Hanul moare și Bogdan îi taie capul. Aidoma cu episodul David și Goliat²⁸ din Vechiul Testament, tot în ochiul central din frunte a fost înjunghiat și hanul. Zâna îl vindecă de răni pe Bogdan.

27 „Înțeleptului îi ajunge (atât)” (lat.) — proverb latin, după Plaut, *Persa*, v. 729: *dictum sapienti sat est*.

28 sursa: Trimitere scripturară: piatra din praștie care l-a lovit pe filistean „în frunte... și a căzut cu fața la pământ” — I Regi 17, 49. [\[I Regi \(Biblia](#)

*Ș-a-poi înarmându-l ear
 I-a zis: Bogdane, să știi
 Că ai să fii Domn faimos
 Că tu ai să biruiești
 Și pe alți vrăjmași cumpliți,
 Și că din prăsila ta,
 Vor eși mulți domni viteji,
 Moldovei ocrotitori
 Și românilor părinți,*

ceea ce arată fără nici o îndoială că în mintea lui Stamati și în iconomia miturilor, în numele cărora vorbea poetul nostru, Bogdan se identifică și cu urmașii lui Bogdan, «reîntemeietorul» Moldovei neatârinate, Bogdan începător al unui șir de descendenți privilegiați.

Bogdan se întoarce acasă și își găsește mireasa în mâinile unei țigănci, care se dă drept Ileana cea adevărată – motiv curent în basme. Urmează o serie de transmutații ale Ilenei, mereu ucisă de țigancă: în peștișor de aur, în tei, în flăcău (care scapă pe Bogdan la o vânătoare din labelle unui urs), în porumbel așezându-se pe umărul lui Bogdan când stă pe tron, ceea ce arată caracterul pneumatic al Domnitorului. În cele din urmă, Zâna își reia chipul uman, iar țigancă moare cum se cuvine într-un basm, legată și târâtă de coada unui cal sălbatic. În sfârșit, Bogdan se însoară cu Sânziana. Aceasta nu poate fi Domnița Mușata, matca și eponimul Mușatinilor, ca Melusina, a Lusingnarilor?

Înainte de toate, trebuie să situăm exact acest poem. Privind problema profan și din afară, numai o alternativă pare posibilă. Sau

[107 (110)]

Povestea poveștilor este un mit de origină folclorică, prelucrat de Stamati, sau este exclusiv o operă literară, inventată pe de-a-ntregul de poet, ceea ce era dreptul lui. Ori, nici unui cercetător nu i-a trecut prin minte până acum să claseze poemul în material inspirat din folclor, și

pe drept cuvânt, pentru că nu s-a mai găsit în ambianța populară alte versiuni similare cu Ciubăr Vodă, așa cum ni-l prezintă autorul. Prin urmare, poemul este exclusiv literar, țesut pe o canava și cu elemente generale de basm, ceea ce, încă o dată, nu aduce deloc după sine autenticitatea folclorică particulară a mitului și a eroilor lui. Din această dilemă nu se poate ieși; de aceea, pentru un etnograf, nici Ciubăr Vodă al lui Stamati, nici al lui Alecsandri, nu pot constitui material folcloric, decât în detaliu și încadrare.

Realitatea are totdeauna oroare de simplitate, mai exact de simplism, și de aceea, din punct de vedere tradițional, problema este mult mai complexă, mai nuanțată. Spunem dintr-un început, citând pe Guénon, că departe de a fi de origine populară, o parte din ceea ce este socotit folclor, producție populară, nu e nici măcar de origine umană; că organizațiile inițiatice pe cale de dispariție încredințează memoriei populare, masei etnice lunare, învățământul secret al organizației, sub formă de basme și de mituri, pentru ca să nu se piardă totul iremediabil și pentru ca acei care vor putea să le reinterpreteze, când va fi momentul, să aibă la îndemână materialul.

Mai poate fi și cazul mijlociu, când, fără să dispară anumite organizații inițiatice, socotesc ora potrivită pentru «exteriorizarea» unor anumite tezaure din depozitul lor ezoteric; în acest scop, aleg de obicei pe unii din membrii lor, având talent și notorietate. „Dezvăluirea” este cu totul relativă, pentru că se produce tot în moduri mitice și cere calificări speciale pentru decriptare.

Oricum, tendința centrifugă de explicitare este incontestabilă. Este posibil ca acesta să fi fost cazul lui Asachi, al lui Neculai Istrati, al lui Alecsandri... al lui Constantin Stamati. Și atunci avem exemplele de literatură ce nu poate fi deloc considerată *populară*;

Despot Vodă, istorioarele și replăsmuirile de doine ale lui Neculai Istrati, legendele asupra Dochiei puse în circulație de grupul lui Asachi, opera lui Creangă, mai târziu, *Prin munții Neamțului*, de Calistrat Hogaș -

[108 (111)]

literatură cultă, totuși cu elemente ezoterice de primă ordine, în prea mare cantitate și prea bine închegate, prea consecvent inițiatice, ca să ne putem permite presupunerea că redactorii lor le-au cules de pe drum, ca pe niște pietre, la întâmplare. Credem că același lucru e cazul cu *Povestea poveștilor* a lui Stamati. În rezumat, este posibil ca anumite personalități să fie alese pentru a exprima lucruri până atunci ținute secrete, într-o formă ambiguă, înșelător populară.

Cazul acesta presupune o decadentă mai puțin gravă decât acela în care organizații «inițiatice», „intrând în somn”, ca să întrebuițăm expresia consacrată, își aruncă depozitul inițiativ bogat în mare, într-o butelie. Când o societate secretă alege un mod de exteriorizare prin intermediul literaturii culte, înseamnă că din motive ciclice a hotărât să dezvăluie ceva din tezaurul ei tradițional, ceea ce nu implică deloc o dispariție concomitentă, ca în primul caz. Acestea sunt motivele pentru care cele scrise de Stamati și Alecsandri despre Ciubăr Vodă, deși lipsite de valoare folclorică, au totuși valoare tradițională și ezoterică.

Povestea poveștilor exprimă tradiții mistice, făcând parte din istoria secretă a întemeierii Moldovei. Faptele se întâmplă în alt spațiu și alt timp decât timpul și spațiul istorici profane; evenimentul «a fost odată ca niciodată», după admirabila figură populară, ceea ce nu înseamnă deloc că n-a fost, ci că s-a petrecut în *Illo tempore*,²⁹ în

29 „în vremea aceea” (lat.) — formula cu care se deschid pericopele evanghelice, folosită aici pentru timpul mitic.

dimensiuni inaccesibile și totuși cauzale față de istoria obișnuită.

Vom proceda acum la anumite considerații care, în mod necesar, derivă din «l'esprit de finesse»,³⁰ și nu din «l'esprit de géométrie», rămânând totuși credincioase logicii interne a problemei.

Dacă *Povestea poveștilor* ar izvorî exclusiv din imaginația lui Stamati, dacă ar aparține exclusiv unei individualități și unei literaturi profane, de ce Stamati, cu incontestabilul său instinct poetic, și-a ales pentru eroul fastuosului său poem romantic un nume trivial ca Ciubăr Vodă, când nimic nu-l obliga? Nu s-a putut ca vulgaritatea numelui să nu-l izbească. Avea la îndemână, pentru poemul lui, care nu e deloc eroi-comic, o mulțime de nume „nobile” din bogata magazie de recuzite romantice, nume coșbuciene și altele de aceeași calitate, gen Fulger, Bărbat, Gelu, Dan căpitan de plai. La Stamati, nepotrivirea

[109 (112)]

dintre valoarea artistică a poemului, seriozitatea subiectului și numele grotesc al eroului, izbește adânc și imediat.

Din perspectiva obișnuită a istoriei literare, această mică enigmă este inexplicabilă. Atunci trebuie găsite alte explicații «supraliterare», ca să ne exprimăm așa.

Revenim la același punct, pe altă cale: Stamati a vorbit în numele unui grup secret moldovean, masonic sau altul, iar poemul lui, ca și basmele lui Creangă, aparține „literaturii de sanctuare” – am zice noi. Istoria literară modernă nu bănuiește existența ei, ceea ce nu împiedică faptul real că cele mai înalte culmi ale creației omenești au purces din ea. Că istoria literară modernă nu vrea, sau nu poate, să recunoască arhitectura tainică și caracterul

30 sursa: „duhul fineții” (fr.), opus lui *l'esprit de géométrie*, „duhul geometriei”. **Blaise Pascal, *Pensées*, fr. 512 (ed. Brunschvicg).**

ezoteric al poemelor homerice, al tragediilor grecești, al *Eneidei*, al *Divinei Comedii*, al romanelor Graalului, al lui Tavelais, al infoliului shakesperian... nu poate să li-l ia, nici să înlăture o stare de fapt obiectivă; avem de-a face cu una din multiplele încercări de „secularizare” a Sacrului, specifice lumii moderne, de „profanare”, în sensul literal al cuvântului (adică de profanizare), perfect consecventă cu ura contra misterului a acestui moment ciclic și cu încercarea de a coborî totul la nivelul „bazic”, substanțial al lucrurilor.

Ca posibil mason sau altceva, Stamati era riguros limitat de servituile organizației inițiatice din care făcea parte și, în special, în interpretarea simbolurilor ei; trebuia să dea mitului ce i se încredințase spre dezvăluire exact dimensiunile, semnificația, tâlcuirea ce le avea în depozitul tradițional. Nuanța de „constrângere” pe care o insinuăm este un fel de exprimare sugestivă; în realitate, toți acei care au vorbit lucid și în cunoștință de cauză în numele organizațiilor secrete, erau perfect de acord asupra sensului adânc al mitului ce primiseră misiunea să-l exprime, așa că „servitutea” de care vorbeam nu avea un caracter de consemn și nici de corvoadă.

Trebuie să spunem că intenționat nu am reprodus sfârșitul *Poveștii poveștilor*, pentru că era necesar să fie lămurite în prealabil cele spuse mai sus.

Bogdan se însoară cu Ileana Cosânzeana și autorul descrie desăvârșirea nunții întrerupte de năvălirea tătarilor. Urmează trei rânduri de puncte de suspensie, apoi Stamati reia:

.....
.....
.....
*Acolo m-a deșteptat
Soarele ce răsărea
Tocmai în fereastra mea;
Și pe masa, ce era
Lângă al meu așternut,
Luminarea tot ardea;
Ear lângă mine pe pat,
Era un hronicar vechi
Deschis tocmai acolo,
Unde scrie de Ciubăr,
Ear jos lângă cuptoraș
Dormea bătrânul chelar,
Ce-mi tot fabule spunea
Sara păn ce-adormeam.
Deci atunci am înțăles
Că și fantazia mea
S-a fost prea înfierbântat,
De hronicarul cel vechi
Și de-a lui bărfături.
Și acest vis minunat
Ce în somnul meu văzui,
Adunătură a fost
Din fabule ce mi-a spus el
Și din ceea ce citii
Sara când am adormit...*

La prima vedere, scena pare obișnuită; privită cu luare aminte, își arată părțile neverosimile. Mai întâi, ce căuta „chelarul” în camera stăpânului, în timpul somnului acestuia? Chiar dacă povestise ceva de cu seară, normal era să se retragă în odaia lui, căci numai loc nu lipsea în conacul lui Stamati. În realitate, „chelarul”, cum i-o arată numele, este stăpânul cheilor, care deschide și închide

poarta celor ascunse, cartea tainelor. Chelarul a rămas toată noaptea în camera stăpânului, fiindcă era elementul indispensabil în evocarea lui Ciubăr Vodă,

[111 (114)]

precum și a fiului său Bogdan. Stamati nu putea spune mai răspicat că a avut două izvoare de informație, cartea și tradiția orală; mistagogul, în amândouă, era bătrânul chelar. În jurul focului sacrificial, indispensabil în orice evocare, Stamati a avut o «visio»,³¹ o «uimire» – cum se spunea în secolul trecut; că s-a petrecut în stare de vis sau de veghe, e un detaliu secundar; scena este magică și în efectuarea ei raporturile dintre servitor-stăpân s-au inversat.

Acum, «hronicul cel vechi», deschis pe masă, putea fi în adevăr cronică lui Ureche, cu unicul ei rând: „după Pătru Vodă, au domnitu Ciubăr Vodă, două luni!” Propoziția aceasta scurtă și anodină a putut ea deslănțui mitul vast și complex din *Povestea povestelor*?

Poetul scrie:

*... fantazia mea
S-a fost prea înfierbântat
De hronicarul cel vechi
Și de-a lui bârfituri...,*

dar cum poate o simplă mențiune a lui Ureche să constituie o bârfitură? O bârfitură se întinde pe pagini; un rând de cronică este o simplă mențiune, pretext numai pentru o narațiune cu rădăcini în altă parte. Versul n-ar putea fi în realitate o aluzie la documente scrise, secrete? Sau, mai degrabă, «cartea de pe masă» nu reprezintă chiar Liber Vitae?³² Cartea ursitelor în care stau scrise toate ce au fost, sunt și vor fi? că i-a deschis-o... acela

31 „vedenie” (lat.).

32 „Cartea Vieții” (lat.) — cartea în care stau scrise numele celor vii,

pomenită în Apocalipsa 20, 12. [\[Apocalipsa \(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

care o închide și o deschide, stăpânul cheilor, bătrânul chelar? Scena este magică și o găsim în povești. Ne reamintește o scenă din basmul *Porcul fermecat* al lui Ispirescu. Împăratul, tatăl a trei fete, pleacă la război, interzicând fiicelor lui să intre într-o anumită cămară. Natural, ele nu rezistă la ispită și:

«Cea mai mare din surori care era păzitoarea cheilor (deci „chelăriță”, *n.n.*) băgă cheia în broască și întorcând-o, scârț, ușa se deschise. Fetele intrară. Când colo, ce să vadă? Camera n-avea nici o podoabă; dară în mijloc era o masă mare cu un covor scump pe dânsa și d'asupra o carte mare deschisă.»

[112 (115)]

În cartea aceasta, arată povestea în continuare, și-au citit fetele destinele.

Aceasta în ceea ce privește izvorul scris al lui Stamati. Despre cel oral spune:

*Ear jos lângă cuptoraș
Dormea bătrânul chelar
Ce-mi tot fabule spunea
A domnilor celor vechi.*

.....

*Și acest vis minunat
Ce în somnul meu văzui
Adunătură a fost (deci o îmbinare, *n.n.*)
Din fabule ce mi-a spus el
Și din ceea ce citii.*

Este clar: tradiție orală și tradiție scrisă. Or, cum am mai spus mai sus, tradiția orală a chelarului nu se găsește decât în doză infimizezimală în folclor; ea nu s-a transvazat în exterior până la Stamati și Alecsandri. Ca atare, există numai o singură explicație: ea aparține unor tradiții orale secrete, ceea ce nu era posibil decât dacă subzistau pe vremea lui Stamati organizații inițiatice cu depozitul ezoteric și având conștiința „sacralității”, a importanței

lui. S-a crezut de cuviință, prin jurul anilor 1840 (începutul ciclului Vărsătorului suprapus pe sfârșitul ciclului Peștilor) să se manifeste, învăluit și simbolic, o parte a acestui depozit, desigur nu cea mai importantă, pe motive de oportunitate ciclică.

Povestea se situează la punctul critic care desparte preistoria Moldovei de istoria ei. Eroul este, după cum am văzut, Bogdan Întemeietorul. Or, mitul arată că acest «întemeietor» este în realitate moștenitorul unui neam lung, sacral, al unei *race faée*, de Ciubărești, al cărei nume (Ciubăr arată un conținător) este posibil să indice inițiați mai vechi decât chiar acei stăpânitori ai Graalului, îmbrăcați în haine de rosa croce-eni. Când am vorbit de drama *Despot Vodă* a lui Alecsandri, am arătat îndelung motivele ce ne fac să înclinăm spre această soluție. Or, mitul primează istoriei. Mitul îi dă istoriei tâlcul adânc, printr-o dimensiune ce rămâne ascunsă, dar condiționând totul. Am putea

[113 (116)]

simboliza, tot în spiritul miturilor, „cadrul” evenimentelor dinaintea și de după întemeierea Moldovei, cu o clepsidră sau cu proiecția ei plană, litera X, în care preistoria este în recipientul superior, istoria în cel inferior; în punctul diacritic, intermediar, nespațial și netemporal, stă fabula propriu-zisă, prin care se scurge nisipul devenirii, repartizând cele de sus în cele de jos, preistoria în istorie, în sens invers, per speculum in aenigmate.³³ Analogia în sens invers se aplică în mod riguros; *Ciubăr Vodă cel Vestit*, din „soi vestit”, a devenit pe parcurs și rege al Graalului în obârșii, Domnul legitim și vizibil în preistoria Moldovei, devine invizibil în istorie:

³³ sursa: „ca prin oglindă, în ghicitoră” (lat.). **I Corinteni 13, 12**, după Vulgata: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad*

faciem. [I Corinteni (Biblia sinodală), ro.]

«Ciubăr parcă n-a mai fost»... scrie textual Stamati. Acest «parcă» face versul afin și solidar cu «*vivit non vivit*» al regelui Arthur. Ciubăr devine un tribulant cu funcție ocultă, nepărăsindu-și însă țara, care s-ar pulveriza fără actul lui de prezență ascunsă, reapărând din când în când, în momente grave, pe care le cunoaște numai el. După caz, când poate, ia ca suport de manifestare pe unii din marii voievozi moldoveni; în mod obișnuit însă dă târcoale pricipilor sub înfățișarea nemernică de măscărici, mască ce permite proximitatea și familiaritatea.

Dacă obârșia voievodatului moldovean trebuie căutată printre vechii inițiați, deveniți cu timpul cavaleri ai Graalului, apoi cui li se poate aplica mai bine decât legendelor de întemeiere a Moldovei și a Țării Românești, ceea ce spune Wolfram von Eschenbach în *Parsifal*? Și anume că acei cavaleri ai Graalului aveau misiunea să dea popoarelor regi aleși de Dumnezeu.

Revenind la Ciubăr și fiul său Bogdan, această readaptare a unei funcții este inevitabilă într-un ciclu descendent de umanitate; este o «învăluire-involuție», un «pogorământ», o «micșorare», dar sacrificială, ca și încarnarea lui Christos, deci neafectând Principiul, fața intimă a funcției. Reamintim istoria Egiptului peste care au domnit la început, mii de ani, dinastii divine, pentru ca în istoria propriu-zisă să le ia loc dinastiile umane. Este o cădere din Paradis, dar inevitabilă, readaptare teurgică, salvând esențialul prin ocultare.

Această readaptare de tradiție e în primul rând o readaptare de doctrine ezoterice la noi condiții de viață. La noi, ea s-a întâmplat în

[114 (117)]

secolul al XIV-lea și atunci ne întrebăm dacă nu este în legătură cu tragedia Ordinului Templului; mai exact dacă nu e vorba în mitul spus de Stamati și de readaptarea tradiției templiere la rosacroceanism. Iată ce scrie Guénon: «...se poate înțelege că în aceste condiții,

distrugerea Ordinului Templului a provocat pentru Occident ruptura relațiilor regulate cu «Centrul Lumii»; și trebuie să situăm în secolul al XIV-lea deviația care, inevitabil, avea să rezulte din această ruptură și care a mers accentuându-se până în epoca noastră. Nu se poate spune totuși că orice legătură a fost sfărâmată deodată; destul de mult timp, relațiile au putut fi menținute într-o anumită măsură, dar într-un mod ascuns, prin intermediul unor organizații ca Fede Santa³⁴ sau a *Fedeli-lor d'Amore*, ca «Massenia Sfântului Graal³⁵» și, fără îndoială, încă prin multe altele, toate moștenitoare ale spiritului Ordinului Templului și cele mai multe ieșite din el, printr-o filiațiune mai mult sau mai puțin directă. Acei care au consacrat acest spirit viu și care au inspirat aceste organizații, fără ca ei înșiși să se constituie în vreo grupare definită, au fost acei numiți cu un nume esențial simbolic, «Rosa Croce»; dar a venit o zi în care înșiși acești «rosa-crocești» au trebuit să părăsească Occidentul...³⁶

În legătură cu templierii, o tradiție spune că Ciubăr Vodă era numit astfel pentru că bea nemăsurat vin cu ciubărul. Dar cum să nu apropii aceasta cu proverbul „boire comme un templier”? Expresia aceasta, arată Guénou, este explicată de vulg în sensul grosolan-literal, dar «în realitate indică vinul cunoașterii». În ebraică *iain* (vin) și *soct* (mister) au numere echivalente.

Îngurgitarea nemăsurată de vin simbolizează aici, în realitate, o capacitate excepțională de comuniune cu Divinul.

34 R. Guénou: *Les Gardiens de la Terre Sainte*, în: *Symboles fondamentaux de la science sacrée*, Paris, Gallimard, 1962, p.113.

35 Fede Santa — „Credința Sfântă” — organizație terțiară legată de spiritul Templului, pomenită de Guénou alături de Fedeli d'Amore. (vezi pagina 229)

36 Graal — Cupa Cinei celei de Taină, în care Iosif din Arimateea ar fi adunat sângele Mântuitorului; în romanele medievale, obiectul căutării cavalierești (la queste) și semnul unei regalități sacre, păstrată de o familie și de o „cavalerie... (vezi pagina 229)

Aceeași putere de îngurgitare o găsim și la Novăcești,
despre care vom vorbi mai târziu.

Acesta este aspectul de băutură al Euharistiei, dar mai este și un aspect comestibil. În basmul *Povestea celor trei zâne, ce s-au prefăcut în trei păsări măiestre de peste nouă mări și nouă țări, unde creștea în vârful ierbii mărgăritar*, basm cules de Simeon Florea Marian (*Basme*

[115 (118)]

din țara de sus, Iași, Junimea, 1975) se spune: „Tatăl său adevărat (al eroului, *n.n.*) vrea să facă un praznic minunat ca și acela al lui Ciubăr Vodă...”

Or, legenda care spune că Decebal a băut „otravă” împreună cu tovarășii lui, trebuie luată numai în sens literal?” „Vitriolum³⁷” este și el o otravă; contemplarea interiorului cupei Graalului aduce moartea imediată. Bătrânii alchimiști spun că „Magnum Opus” este o otravă cristalizată. Au fost Burebista și Decebal Ciuberi Vodă?

Ni s-a atras atenția că în Țara de Jos, la Nicorești, de pildă, în regiunea de vii, se spune „ciubăr” exclusiv la un recipient mare în care se pun strugurii culeși și se zdrobesc cu „mustuitorul”. Ciubărul nu are altă întrebuințare acolo. Caracterul euharistic și identitatea cu cupa sunt evidente.

Revenind la Templieri, Guénon citează în *L'ésoterisme de Dante* versuri ale poetului florentin, care par să exprime discret transformarea Templarismului, după aparenta sa distrugere, ca să dea naștere Rosa-croceanismului;

37 Vitriolum — Formula alchimică V.I.T.R.I.O.L. (vezi pagina 235)

*În forma dunque di candida rosa³⁸
mi si mostrava la milizie santa
che nel suo sangue Cristo face sposa.*

(Paradiso, XXXI, 1-3)³⁹

*(«În forma de roza albă
Mi s-a arătat miliția sfântă
Cu care Hristos s-a căsătorit în sângele tău».)*

Lângă versurile ilustrului Ghibelin, punem pe acelea ale lui Stamati, spre comparație. Zâna Muntelui Polar, cu haina pe care erau scrise destinele omenirii, cu cornul abundenței în mâna dreaptă și cu mănunchiul de șerpi în cea stângă...

*Și pe capul lui Bogdan
Cunună de trandafiri*

[116 (119)]

*Aruncă din al ei horn
Iar în mână s-au trezit
Bogdan cu un măr domnesc.*

Rit de consacrare a lui Bogdan, fiul regelui Graalului, ca Monarh Universal și ca Imperator al Rosa-Crocei și, implicit, rit de readaptare a vechii tradiții în Rosacroceanism. Și dacă Stamati ar fi fost liber de orice «consemn», «de capul lui», cum se zice popular, fără instrucțiuni riguroase primite de la alții, nu i-ar fi venit mai la îndemână să scrie că Bogdan a fost încoronat cu o coroană de aur? Interesant este faptul că, în adevăr, transformarea Templarismului în Rosacroceanism a fost contemporană cu «suscitarea» Moldovei.

În concluzie, faptul semnificativ că *Povestea poveștilor* a lui Stamati nu s-a prăvălit în folclorul propriu-zis, înseamnă că a rămas, deși semidezvăluită, patrimoniul

38 vers. **Dante, Paradisul XXXI, 1—3.** Textul canonic (ediția Petrocchi): *In forma dunque di candida rosa / mi si mostrava la milizia santa / che nel suo sangue Cristo fece sposa.* Traducerea pe care o dă autorul („în sângele tău”) e o scăpare: *nel suo sangue* înseamnă „în sângele Său”, al lui Hristos.

39 R. Guénon: *L'ésoterisme de Dante*, Paris, Gallimard, 1957, p.29.

unei fraternități ascunse; în alți termeni, aceste fraternități au continuat să existe până târziu în stare aproape pură, căci altfel, prin mecanismul pe care am încercat să-l arătăm în cursul acestui studiu, în mod inevitabil, mitul ar fi devenit folcloric, prin devoluție. O probă este că Vasile Alecsandri a scris atât de puțin popularul și totuși atât de inițiativul *Despot Vodă* la 40 de ani după «povestea» lui Stamati, același număr de ani cât a durat tribulațiile în pustie ale lui Israel⁴⁰. La 40 de ani distanță, figura fundamentală a lui Ciubăr Vodă apare în două opere de literatură exclusiv cultă.

O intervenție extrem de semnificativă în această problemă o găsim într-un articol pe care vechiul și intimul prieten al lui Alecsandri, Alexandru Papadopol-Calimah, l-a publicat în 1882, în „Convorbiri literare”, vol. XVI, cu ocazia reprezentării piesei istorice a lui Alecsandri, care a constituit obiectul unei comunicări la Academie. După ce constată că istoric nu se știe aproape nimic despre Ciubăr Vodă, Papadopol se referă la poemul lui Stamati și-i face o lungă analiză, ca și când putea să aibă valoare folclorică sau istorică. Un cercetător prob și harnic cum era Papadopol Calimah nu putea fi atât de naiv încât să acorde valoare informativă operei Cavalerului, dacă ar fi privit problema din afară, ca marea masă a cititorilor. Dacă totuși se prevalează și se referă la ea, înseamnă că avea informații secrete despre autenticitatea tradițională și autoritatea ei, de la societățile masonice sau altele, din care făcea probabil parte ca mulți fruntași din generația și

[117 (120)]

clasa lui. Un fapt semnificativ coroborează această ipoteză; citând versurile pe care Stamati le pune în gura lui Ciubăr Vodă, adresându-se fiului său:

⁴⁰ sursa: Trimitere scripturară: cei patruzeci de ani de rătăcire prin pustie — Numerii 14, 33—34; v. și Ieșirea 16, 35. [[Numerii \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

*Fătul meu, vreau să te-nsor
 Ca să nu piară cu noi
 A lui Ciubăr soi vestit
 Din care eu rămăsei,
 Căci vestiții strămoși
 Guzanii i-au mâncat...*

Papadopol pune în italice ultimele două versuri tipărite normal de Stamati, adăugând puncte de suspensiune ce nu există în text.

Și apoi comentează: «Ciubăr știa Solomonichia și-și prevedea fatalul sfârșit, tot de Guzani sau Ghizhani...» Aici alte puncte de suspensie ca și cum ar vrea să insinueze: cine are minte, să priceapă.

Aparenta inexactitate a afirmației lui Papadopol a flagrantă, căci mai jos, în poem, vedem pe Ciubăr Vodă omorât nu de guzani, ci de hanul tătărăsc...

Alăturarea acestor două cuvinte, guzanul și ghizhani este o pură invenție a lui Papadopol-Calimah, pe care n-o găsim răspicat la Alecsandri, nici la cavalerul Stamati. Dar dacă circula oral? Dacă se șoptea în societăți secrete la care Papadopol-Calimah nu se putea referi în ședința publică a Academiei Române din cauza jurământului inițiativ? Se mulțumește să insinueze asonanțe, limpede pentru aceia cărora le servea de cuvânt de pasă.

E probabil că pentru Papadopol cititorii se împărțeau în două categorii: o infimă parte, care nu avea nevoie de explicații, deoarece le ținea din aceleași surse ca și el iar aluziile îi erau suficiente, și restul, făcut din profani, care nu conta. Aceștia n-aveau decât să reflecteze, dacă îi ducea capul, ceea ce nu s-a produs până acum. Papadopol are aerul să insinueze: „v-am spus indispensabilul. Mai departe mergeți voi cât vă duce mintea”. „A bon entendeur salut!” Vă atrag numai atenția că guzanii care-l mănâncă pe Ciubăr Vodă sunt ghiz-hani, ghizhanii tătărăști.

Dacă Papadopol Calimah ar fi fost numai un cercetător independent, liber în inițiativele sale, s-ar fi exprimat normal cam așa: «după părerea mea, cuvântul guzan este un termen simbolic substituit lui Ghizhan, hanul tătaresc; cât despre ghiz incipient, este posibil să fie a doua silabă din Cin-ghiz, termenul întreg fiind Cinghiz-Han». Cuvântul întreg este simbolic deoarece marele han al mongolilor nu a ajuns în Moldova, nici măcar în Europa, pe care a pustiit-o până la Nipru prin locotenenții săi, naianii Gebe și Subotai. Valul mongol ne-a atins abia sub nepotul lui, Batu-Han, întemeietorul Hoardei de Aur. Dar este permis să iei pe cel mai mare erou al mongolilor ca simbol al întregului neam, ale cărui năvăliri și pustiiri au fost pentru noi echivalentul macrocosmic al Voiajului infernal microcosmic pe care orice entitate individuală în stază de reintegrare trebuie să-l epuizeze? Că mongolii sau tătarii au simbolizat nu numai pentru noi, ci pentru întregul Occident, Infernul, o dovedește deformarea numelui lor în Tartar, identificând neamul năvălitorilor cu locuitorii Hadesului, Tartarul antic;

«S'ils arrivent ces Tartares, ou nous les ferons entrer dans le Tartare d'ou ils sont sortis, ou bien ils nous enverront nous-mêmes jouir, dans le ciel, du bonheur promis aux élus; le jeu de mots qu'on prête ici à Saint-Louis se retrouvent dans presque tous les écrits de cette époque; et c'est peut-être là, pour le dire en passant, la véritable cause de l'altération que les Occidentaux ont apportée au nom des Tartares.»⁴¹

Deci, guzanii-ghizhani sunt o desemnare nu numai a mongolilor, nu numai a tătarilor, ci a tuturor neamurilor nomade ugroaltaice care ne-au năpăstuit, începând cu hunii, bulgarii, maghiarii, turcii, până la cei care, după ce au stat două veacuri sub călcâiul Hoardei de Aur, i-au

41 *Dictionnaire Littré*, la cuvântul «Tartare».

preluat moștenirea, ambițiile, mentalitatea. E un obicei universal răspândit în societățile secrete să se simbolizeze generalul prin particular și individual, iar felul insidios, ambiguu, în care Papadopol-Calimah ne sugerează asonanța guzan-ghizhan, îl face solidar, complice, am putea zice, cu alți contemporani: Vasile Alecsandri, Neculai Istrati, Asachi și alții.

[119 (122)]

Ne-au năpădit neamurile, ne-au pustiit vijeliile; în învăluirea lor a rămas nestins și statornic un sâmbure de foc, neatins de furtuni pentru că nu e din lumea lor; o taină de la începutul lumii încredințată Descălecătorilor și retransmisă de ei mai departe, în lungul veacurilor, unui mănunchi mereu viu și mereu înflorit de Veghetori. Spuneam că și în cazul de față mitul primează istoria. În economia și dimensiunile *Poveștii poveștilor*, Mușatinii sunt coborâtori, pe de o parte din Regii Graalului, pe de altă parte din Iana Sânziana, căreia

*«Din cosiță ruja-i cântă,
Nouă-mpărății ascultă,
Dumnezeu se minunează.»*

Istoricii literari spun că Stamati își zicea «cavaler», pentru că fusese decorat cu cea mai insignifiantă decorație rusească, ordinul «Sfântul Stanislav», în cel mai mic grad al ei. Nu era cu ce te fâli. Decorația îi fusese acordată de țarul Alexandru I, căruia Stamati îi fusese prezentat cu ocazia vizitei acestuia în Basarabia. În realitate, și aici ar putea fi un echivoc, membrii ordinului masonic al «Strictei Observanțe» căpătau un nume emblematic precedat de termenul *Eques* (Cavaler); de exemplu *Eques a capite galeato*, *Eques ab ense*, *Eques a cygno triumphante*, *Eques a penna rubra*⁴² (prințul Charles

42 „Cavalerul capului coifat, Cavalerul spadei, Cavalerul lebedei triumfătoare, Cavalerul penei roșii” (lat.) — nume de ordin din «Stricta Observanță»; ultimul, *Eques a penna rubra*, era al prințului Charles Edward Stuart.

Edward Stuart, pretendent la tronul Angliei), Eques a floribus⁴³ (Joseph de Maistre) etc.

După Conventul de la Wilhelmsbad, «Stricta Observanță» a devenit «Regimul scoțian rectificat», care a păstrat totuși obiceiul de a acorda titluri cavalierești. Alexandru I era membru al acestui Regim și purta numele de «Cavaler binefăcător al Cetății Sfinte». Nu era și Stamati cumva cavaler al «Regimului scoțian Rectificant»? De aici echivocul cu «Cavaler al Sf. Stanislau».

Aceeași întrebare se poate pune și în legătură cu marele mitropolit al Moldovei, Veniamin Costache. Crescut în duhul evanghelic, al smereniei și disprețului pentru tot ce este fală trecătoare pământească, înaltul prelat semna însă în documentele vremii și pe cărțile ce ieșeau din tiparnița Mitropoliei de la Iași, drept «Cavaler al Ordinului Sfânta Ana». Nu cumva și la dânsul, ca și la Stamati, modestele decorații pe care le

[120 (123)]

primise erau paravanul după care se ascundea altceva? Ceea ce se știe este faptul că Mitropolitul Veniamin Costache era mason, iar ordinul Sfânta Ana are un rol important în romanul *Craii de la Curtea Veche*.

* * *

Ciubăr Vodă mai este menționat în scrisoarea a XII-a, intitulată *Pâcală și Tândală*, a lui Costache Negruzzi⁴⁴, apărută în „Albina Românească” a lui Asachi. Și poemul lui Stamati și *Pâcală și Tândală* a lui Negruzzi au apărut cam în același timp. Parcă autorii lor și-ar fi vorbit. *Povestea poveștilor* e din 1843, iar *Pâcală și Tândală* din 1842. Conținutul scrisorii e la unison cu numele și noțiunea de Ciubăr Vodă. Aceștia, Păcală și Tândală, aparțin aceleiași familii spirituale. Scrisoarea începe cu

43 „Cavalerul florilor” (lat.) — numele de ordin al lui Joseph de Maistre.

44 C. Negruzzi: *Opere*, vol.I, București, Minerva, 1974, p.250-254.

un rând de puncte, ca și cum anumite lucruri nu s-au spus și nici nu trebuie spuse, fiind totuși cunoscute aluziv de anumiți cititori.

Februarie 1842

.....

«- Dar d-ta, moșule, n-o să ne spui ceva? am zis către bătrânul pădurar ce ne primise în gazdă.

- Ce vreți să vă spun? răspunse el. ce să vă spun vouă, oameni de ieri, eu omul veacului care port două sute de ierni în spate? Voi vă ziceți români ș-apoi vorbiți o limbă pe care eu nu o înțeleg. Purați niște haine sucite pe niște trupuri stricate în care mă îndoiesc că este inimă. Sunteți așa de jigăriți și gingași, încât de v-ar vedea străbunii noștri ar plânge de jale.»

La prima vedere, găsim aparent tema comună a deosebirii dintre generații, dar când bătrânul spune că are 200 de ani intrăm de-a dreptul în incredibil, în farsă și fleac, cum o vrea și numele bătrânului, Tândală,

[121 (124)]

paredru cu Păcală, nașul său. De altminteri, toată scrisoarea este o flecăreală; dar dacă este o flecăreală voită, ca aceea a lui Rabelais, de exemplu, și a atâtor alte scrieri simbolice cu formă comico-divagantă?

De la început se învederează că nu este vorba de contraste dintre generații, ci de opoziția între succesiunea generațiilor efemere și un principiu imuabil, perpetuu, numit bufonic Tândală. Derezonarea continuă:

«Trebuie să știți, feții mei, că eu sunt feciorul vestitului Strâmbă-Lemne care lua stejarul cât de gros, îl îndoia cu mâinile și-l făcea obadă de roată. El era un om foarte învățat și cunoscut pe vremea lui. Copilărise cu Ciubăr Vodă cu care învățase carte la dascălul Pascal din Podul Iloaiei ce știa toată Alexandria pe de rost, făcută de numitul dascăl Pascal, de unde nu știu cum a căzut în miinile

domnului Barac de a tipărit-o. Petrecuse toată junețea sa la curtea lui Lăcustă, a lui Papură, și a lui Pârlea Vodă. Ce mai vemî acelea! Când venea primăvara și ieșeau oamenii la arat, dacă nu le ajungeau boii la plug, se duceau la Unguri sau la Leși și luând de-acolo oameni, fie nemeși sau proști, șleahțici sau mojici – nu mai alegeau, îi înjugau și arau lanuri cât vezi cu ochii, unde semănau ghindă de creșteau dumbrăvi pentru ca să aibă strănepoții lemne de ars. De aceea, luat-ați samă când e ger și vântul vâjâie, că dacă vă puneți la vatră dinaintea focului, auziți unele lemne țișând și vedeți strecurându-se din ele o apă fierbinte? Acele, feții mei, sunt sufletele leșilor care țișă și lacrimile ungurilor care pică, căci sufletele lor – pentru păcate pesemne le-a osândit Domnul Dumnezeu să intre în copacii pădurilor pe care le-au arat cu sudoarea lor. Ce să mai zic de oamenii vremilor aceloră? Erau înalți ca brazii și voinici ca zmeii. Tatăl meu era nepot viteazului Sfarmă Piatră care avea obicei când se pune la masă să înghită mai întâi șapte-opt bolovani ca să-i facă poftă de mâncare.»

Să luăm deci notă că Negruzzi a cunoscut în anul 1842 pe vestitul pădurar Tândală, finul lui Păcală, fiul lui Strâmbă-Lemne, care strâmbă Lemne fusese conșcolar cu Ciubăr Vodă, nepot al lui Sfarmă Piatră, în tinerețea lui la curtea lui Lăcustă, Papură, Pârlea Vodă. Cumătrii fabuloase, prietenii mitice care seamănă ca două picături de apă cu însoțitorii lui Harap-Alb, cu care cititorii vor face cunoștință abia peste vreo 35 de ani de la scrisoarea lui Negruzzi. Iată, de pildă, cum este descris Ochilă din basmul Harap-Alb:

[122 (125)]

«– Doamne ferește de omul nebun că tare-i de jălit sărmanul! Pe de o parte îți vine a râde, pe de alta îți vine a plânge. (Cele două fețe ale lui Ianus *n.n.*)/.../ Poate că acesta-i vestitul Ochilă, frate cu Orbilă, văr primar cu Chiorilă, nepot de soră lui Pândilă, din sat de la Chitilă, peste drum de Nimerilă. Ori din târg de

la *Să-l cați*, megieș cu *Căutați și de urmă că nu-i mai dați*»⁴⁵ (sublinierile noastre).

Cimiliturile, frământările de limbă, seamănă ca două picături de apă. Același stil divagant dar cu tâlc. Negruzzi însă mai strecoară, neglijent, și numele lui Ciubăr Vodă.

Suntem în plină fabulă. Toate bune, dar de ce autorul, după ce spune că Strâmbă-Lemne copilărise cu Ciubăr Vodă, acum 483 de ani, adaugă că învățase cu dascălul Pascal din Podul Iloaci, care știa Alexandria pe de rost, de la care a aflat-o și a tipărit-o domnul Barac, care mai trăia încă pe vremea scrisorii lui Negruzzi, deoarece a murit în 1848? După cele ce le-am spus până acum, nu e vădit că Strâmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Pârlea, Lăcustă, Papură Vodă, Păcală și Tândală, Ciubăr Vodă, Harap-Alb și *tutti quanti* sunt nume hieratice purtate de oameni în carne și oase, însumând înalte funcții spirituale, transmisibile din generație în generație, cel puțin până în anul de grație 1842, anul Scrisorii a XII-a? Pădurarul Tândală este paznicul gemetelor generațiilor trecute, încorporate în murmurul și geamătul pădurii, cu alte cuvinte în murmurul și geamătul Verbului Primordial, tribulant în lumea noastră, vehiculat de suflu, șoptit la gura sobei.

Când moare, Strâmbă-Lemne își încredințează fiul nașului său, Păcală, pentru învățătură, apoi... se stinge *la patru sute opt zeci și trei de ani*. Nașul Păcală nu se dă în lături și iată cam ce-i spune lui Tândală, ucenicul său:

«Fine, de vrei să trăiești bine și să ai tihnă să te silești totdeauna a fi la mijloc de masă și la colț de țară pentru că e mai bine să fii fruntea cozii decât coadă frunții. Șezi strâmb și grăiește drept. Nu băga mâna unde nu-ți fierbe oala, nici câta cai morți să le iei potcoavele, căci pentru Behehe vei pierde și pe Mihoho.»

45 Ion Creangă: *Harap-Alb*, în: *Povești, Amintiri*, București, Editura Minerva, 1982, p.112.

Cascada de zicale, proverbe, cimilituri, frământări de limbă... continuă pe patru mari pagini. Le citești și aștepți să înceapă adevărata poveste. Nici gând! Te gândești atunci la faimosul „langage clus” al truverilor, la limba păsărilor, hărăzită năzdrăvanilor din basme.

Sfârșitul «Scrisorii» este acesta:

«Avea multe de spus moș Tândală (deci cele patru pagini erau doar o introducere, *n.n.*) când a luat seama că nu-l mai ascultă nimeni (nimeni nu mai era în stare să-i tâlcuie secretul, *n.n.*) căci noi cu toții adormisem și horăiam. Așa dar făcu și el ca noi».

Punem o întrebare nevinovată literalistilor: dacă toți dormeau, cum au auzit și cum au înregistrat secvența de proverbe a lui Tândală?

Lăsând la o parte ghidușiile, - limbuția așternută pe 6 pagini este numai o acoperire exterioară a unei discipline a tăcerii absorbită de buretele somnului, ca în marele sanctuare din Epidaur și din văgăuna lui Trofonius - poate fi fără îndoială vorba de o lojă masonică intrată «en sommeil», în somn, pe o perioadă nedeterminată de ocultare.

Tot așa adorm și Stamati și chelarul în camera lor, în *Povestea Poveștilor*. Asemănarea este izbitoare. Scrisoarea a XII-a este din 1842: linie liberă pentru Stamati în 1843, data publicării acesteia.

Să ne reamintim că în *Povestea poveștilor* tatăl lui Bogdan este ultimul dintre Ciubărești, dinastie păstrătoare a unui vas prețios, în speță a Graalului. Schimbarea de domnie semnifică adaptarea vechii tradiții, inclusiv a Graalului, la noi condiții ciclice, trecerea de la templarism la rozacroceanism, manifestarea unei țări ascunse, ca Moldova istorică. Or, Bogdan s-a urcat pe tron în 1360.

Ce spune Negruzzi? Că tatăl interlocutorului său Tândală, Strâmbă-Lemne, copilărise și învățase carte cu Ciubăr Vodă. Toate acestea s-au întâmplat acum «patru sute optzeci și trei de ani». Această precizie matematică în plină curgere a unui delir oniric, miră. Scădem pe 483 din 1842, obținem 1359, adică, mitic vorbind, ultimul an al lui Ciubăr Vodă stamatin, tatăl Bogdanului istoric, stirpe a Mușatinilor, care, astfel, *in illo tempore*, în mit, descind din precedenții Graalului. După socotelile din vremea lui Negruzzi, Bogdan s-a urcat pe tron în 1360.

[124 (127)]

Cum spuneam, Scrisoarea a XII-a este din 1842. Foc verde pentru Stamatii.

Coliba din pădure a lui Negruzzi era, după părerea noastră, o lojă cărbunărească. Carbonarii constituiau o masonerie forestieră; cărbunele lor era făcut din lemn. Este vorba de un simbolism vegetal care se urcă de-a dreptul la «Paradisul Terestru», de esență vegetală. Simbolismul vegetal premerge simbolismul mineral, primul reprezentat de Strâmbă-Lemne (tatăl lui Tândală), al doilea de Sfarmă-Piatră. În basmele noastre, Strâmbă-Lemne este masca «Marelui Dulgher al Universului» (Twaștri), Sfarmă-Piatră a «Marelui Arhitect».

Ca în toate chestiunile în adevăr vitale, existențiale, problemele țâșnesc în jerbă la fiecare pas. Este imposibil măcar să le pomenim pe toate. menționăm doar una. Se știe importanța considerabilă pe care o au în lingvistica sacră, în hermeneutica tradițională, asonanțele, «coincidențele» verbale. E cea mai ignorată din toate disciplinele ezoterice. Și atunci, ne punem întrebarea, o simplă întrebare, căci o dezvoltare a răspunsului s-ar întinde într-un volum; «Ciubăr Vodă» nu este în realitate

«Geber Vodă»? Cu alte cuvinte, și tehnic vorbind, «Ciubăr» nu este un cuvânt substituit arabului Geber?⁴⁶

* * *

Nu știu dacă acest lung excursus⁴⁷ a solicitat interesul cititorului. Sigur este că se va întreba: au oare de-a face toate acestea și cu Creangă? Dacă din opera lui Creangă ar lipsi o propoziție de cinci cuvinte, răspunsul ar fi: nimic! Dar această propoziție există și straniul personaj captează încă un izvor subteran din Apa Vie a neamului nostru, după ce le-a capat pe toate celelalte. Căci, într-un volum de 300 de pagini, Creangă a spus totul.

Iată acum propoziția cu pricina. Se găsește la începutul povestirii lui *Moș Nichifor Coțcariul*:⁴⁸

[125 (128)]

«Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci e un om ca toți oamenii; el a fost odată, când a fost, trăitor în mahalaua Țuțuieni din Târgul Neamțului, dinspre satul Vânătorii Neamțului. Cam pe vremea aceea trăia moș Nichifor în Țuțuieni, pe când bunicul bunicului meu fusese cimpoieș la cumătria lui moș Dediu din Vânători, *fiind cumătru mare Ciubăr Vodă* (sublinierea noastră), căruia moș Dediu i-a dăruit patruzeci și nouă de mioare oacheșe numai de câte un ochi; iar popă unchiul unchiului mamei mele, Ciubuc Clopotarul, de la Mănăstirea Neamțului, care făcuse un clopot mare la această mănăstire cu cheltuiala lui și-avea dragostea să-l tragă singur la sărbători mari – pentru aceea îi și ziceau Clopotarul. Tocmai pe acea vreme trăia și moș Nichifor din Țuțuieni.»

⁴⁶ **Geber** — numele sub care Apusul l-a cunoscut pe alchimistul arab Jābir ibn Hayyān (sec. VIII); autorul pune întrebarea dacă nu cumva «Ciubăr» îl ascunde.

⁴⁷ „ocol, digresiune” (lat.).

⁴⁸ Și în alte lucrări ale lui I. Creangă găsim situații și propoziții care ne duc spre Ciubăr Vodă.

S-a remarcat cu perfectă dreptate că *Moș Nichifor Coțcariul* este cea mai bine construită nuvelă din literatura română. Cum subiectul ei aparține vieții de toate zilele, fără elemente senzaționale – cel puțin în aparență – de ce această stranie, literar inutilă introducere, cu precizii, circumlocuțiuni și insistențe pe care subiectul nu le cere, ci că este un «hop de-o parte» față de el? De ce această «deschidere» ușor divagantă, aducând a cimilitură? Un harabagiu ducând cu plată oamenii și boccelele lor de la un loc la altul, îl găseam oriunde și orișicând în cuprinsul țării, acum două sute de ani, și chiar până-n zilele noastre. «Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci un om ca toți oamenii» – începe Creangă. Afirmatie inutilă. Nimeni nu se îndoiește de aceasta, pentru că nu are nici un motiv, intrinsec sau extrinsec. Atunci de ce acest mare scriitor se repede să deschidă uși larg deschise? Precauțiile lui Creangă ar fi fost potrivite dacă ar fi vrut să ne convingă că, în ciuda credibilității, acum vreo 200 de ani, Zmeul Zmeilor sau Balaurul cu douăsprezece capete s-au manifestat la Târgul-Neamț. S-a manifestat însă... numai Moș Nichifor Coțcariul. Ce avea ea, această apariție, atât de senzațional, încât povestitorul să dea luxul de precizii și de asigurări pe care nici subiectul, nici cititorul nu le cereau?

«Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci un om ca toți oamenii». Corect era: «a fost». Nu de alta, dar fraza echivocă ne-ar putea face să bănuim că harabagiul nostru nu a fost contemporan cu bunicul bunicului, ci chiar cu povestitorul, că este o funcție per-

[126 (129)]

manentă și că prolixitatea subsecventă nu are alt rost decât să învăluie fulgerarea de sinceritate incipientă...

«El a fost odată când a fost»... și această ușoară, abia deghizată, parafrizare a ilustrului debut al basmului românesc; «a fost odată ca niciodată» risipește în mod

deliberat toate precauțiile cronologice ale autorului nostru, luând cu o mână ce dăduse cu alta, adevărată măsluire de cărți ce ne lasă mai nedumeriți ca la început, învăluind și dezvăluind într-o clipită *ceva* pe care scriitorul crede că trebuie dezvăluit și învăluit.

Acest «ceva» merita toate precauțiile lui Creangă?

Cititorul va aprecia după cele ce urmează.

Începutul povestirii *Moș Nichifor Coțcariul* este inutil și, din punct de vedere strict literar, umplutură. Nuvela ar fi trebuit să înceapă de-a dreptul cu al doilea paragraf: «Moș Nichifor (era un) harabagiu (din Târgu Neamț). Căruța lui...», etc. Primul paragraf pe care l-am citat în întregime este o extrapolare față de subiect, lipsită de interes literar. E inutilă în nuvelă. Prezența ei nu poate fi explicată printr-un deficit artistic al lui Creangă: humuleșteanul nu are pereche în literatura noastră în stăpânirea completă a meseriei scriitoricești, în sobrietate, chiar atunci când este sfătos. Prin urmare, Creangă a scris acest început pentru alte motive decât literare. Mențiunea, inutilă artistic, a lui Ciubăr Vodă, este decisivă, după toate lămuririle pe care le-am dat. Dacă Moș Nichifor *este*, atunci *sunt*, la prezent, Ciubăr Vodă, Moș Dediu și ceilalți titulari noi ai vechilor funcții. «Cumătria» poate fi un mister inițiativ periodic, reînnoindu-se ciclic, prin noii titulari ai vechilor funcții, până la vremea dezvăluirii lui Creangă, o agapă, o Cină de Taină.

Vedem întruniți în contemporaneitate, în paragraful incipient, pe Moș Nichifor din Țuțuieni care *este*, pe «bunicul bunicului meu», cimpoieș, pe Moș Dediu, pe «Ciubuc Clopotarul», unchiul unchiului mamei mele”, care deci nu e identic cu „cimpoieșul”. Iar cumătrul mare era

Ciubăr Vodă... Existența lui Moș Dediu este adevărată și într-un loc din *Amintiri*⁴⁹:

[127 (130)]

David Creangă explică fiicei sale că asemenea școli ca aceea din Broșteni «doar la Iași să fi fost ceva și la Mănăstirea Neamțului, pe vremea lui mitropolitul Iacob⁵⁰, care era oleacă de cîmotie cu noi de pe Ciubuc Clopotarul de la Mănăstirea Neamțului, bunicul mîne-ta, Smarandă, al cărui nume stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din Pipirig. Ciubuc Clopotarul, tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine și apoi a pribegit de acolo ca și noi, s-a tras cu bucatele încoace ca și Moș Dediu din Vânători și alți mocani, din pricina papistășiei mai mult, pe cât știu eu. Și atâtea era de cuprins, de s-au umplut munții: Hălăuca, Piatra lui Iepure, Bărnariul, Cotnărelul și Boampele, până dincolo, peste Pătru Vodă, de turmele și tamazlăcurile lui”.⁵¹ Vom da restul citatului mai jos. De pe acum se poate vedea că și paragraful din *Moș Nichifor* și cel din *Amintiri* se coroborează.

Cuvintele «bunicului mîne-ta» (deci bunicul bunicii lui Creangă) ne permit să situăm personajele cu o aproximație satisfăcătoare, prin anii 1790-1800. Ce constatăm? Că pe la epoca aceea, două personaje perfect și incontestabil reale, «în carne și oase», ca să întrebuițăm expresia curentă, s-au hotărât să facă o «cumătrie», fapt iar de toate zilele, la care e posibil să fi asistat și Moșul Nichifor Coțcariul, contemporan al lor, după însăși spusa lui Ion Creangă. Și cumătru mare a fost Ciubăr Vodă!

49 Ion Creangă: *Povești, Amintiri*, București, Minerva, 1982, p.164.

50 Mitropolitul Iacob Stamati, răspânditor de cultură în Moldova (1748-1803). Nepotul lui a fost cavalerul Stamati, autorul *Poveștii Poveștilor*. Creangă se ținea neam cu primul, deci era și cu al doilea. Nu sunt semnificative toate înădăririle acestea?

51 Ion Creangă: *Op.cit.*, p.164-165.

Obişnuit să treacă repede şi distrat peste pagini pe care le-a citit din copilărie, cititorul nu observă enormitatea faptului relatat. Este exact ca şi cum ai spune: Ionescu şi Popescu au hotărât să facă cumătrie; cumătrul mare a fost Verde-Împărat!

Insistăm asupra faptului că Dediu, Ciubuc şi Ciubăr Vodă sunt angajaţi într-o acţiune care presupune comuna măsură, omogenitatea şi solidaritatea existenţială a actorilor, pentru că toţi trei se situează pe acelaşi plan, condiţionat de aceleaşi moduri de fire.

[128 (131)]

Şi atunci avem o alternativă, o singură alternativă, pe care rugăm pe cititorii noştri s-o cântărească cu cea mai minuţioasă atenţie:

Sau Ciubăr Vodă este o nălucire, dar atunci Ciubuc şi Moş Dediu sunt şi ei năluciri; sau Moş Dediu şi Ciubuc sunt oameni reali, care au existat şi atunci, prin comună măsură şi implicaţie, şi Ciubăr Vodă este tot aşa de real, tot aşa de «carnal», ca şi ei.

Cu alte cuvinte: realitatea lui Moş Dediu şi a lui Ciubuc Clopotarul impun o realitate solidară şi similară a lui Ciubăr Vodă. Oamenii în carne şi oase nu cer să boteze sau să cunune... alegorii, iar un spectru nu primeşte în dar o turmă de oi. Şi totuşi... pe Ciubăr Vodă l-am mai întâlnit în secolele XIV, XV, XVI; acum îl găsim la sfârşitul secolului al XVIII-lea...

Constatările acestea sunt atât de uluitoare încât ne oprim o clipă şi asupra unei improbabile posibilităţi: ar fi vorba de o mistificare a lui Creangă? Să admitem un moment că, incorigibil, pince-sans-rire,⁵² Creangă vrea să se amuze pe spinarea cititorului. În cazul acesta farsa nu a reuşit. Iată de ce: când un nebun aruncă o piatră în baltă, se dă la o parte şi lasă pe înţelepţi să cerce a o

52 „glumeţ cu faţa serioasă” (fr.) — acela care spune lucruri hazlii fără să râdă.

scoate, asistând nevinovat la zarvă și păruială. O mistificare literară este reușită când mistifică de la început, când produce imediat gâlceavă. Or, nu este deloc cazul aici, fiindcă este foarte probabil, ca să nu spunem sigur, că suntem primul care relevă, după 90 de ani de la apariție, inadvertențele și incongruențele începutului lui *Moș Nichifor Coțcariul*. Misterul poate fi învăluit în farsă; este unul din obișnuitele moduri de ocultare ezoterică; dar niciodată nu poate fi farsă, intrinsec și esențial.

Că humuleșteanul a vrut să creeze ceva în cimitirul cu care începe nuvela *Moș Nichifor Coțcariul*, nu mai încapă îndoială; rămâne să stabilim ce.

În primul rând, observăm că este vorba de o cumătrie prilejuită de un botez sau de o nuntă. Creangă nu precizează. Or, și nunta și botezul, ca taine, sunt unanim folosite, pe tot globul, ca simboluri de rituri inițiatice; este suficient să ne reamintim termenul substituit de «hierogamie» pentru nuntă și de «a doua naștere» pentru botez. Unul din textele fundamentale ale Rosacroceanismului se numește *Die Che-*

[129 (132)]

mische Hochzeit Christians Rosenkreuz – Nunta chimică a lui Christian Rosenkreuz. Aceste *Chemische Hochzeiten*⁵³ nu se repetau periodic, ca toate misterele inițiatice, până la «cumătria» de care vorbește Creangă?

Rămâne de văzut cine a fost beneficiarul, obiectul cumătriei, a cumătriei-inițieri. Nu Ciubăr Vodă, nici Ciubuc Clopotarul, nici Moș Dediu care o oficiază: primul pentru că e cumătru mare; Ciubuc Clopotarul pentru că a oficiat în calitate de preot, al treilea pentru că este naș.

Afară de aceasta, *cumătria* a putut însemna și reînnoire, primenirea unei organizații inițiatice, adaptarea la noi condiții ciclice.

53 „Nunți chimice” (germ.) — după titlul scrierii rosacruciene *Chymische Hochzeit Christiani Rosencreutz anno 1459* (Strasbourg, 1616), atribuită lui Johann Valentin Andreae.

Această scenă de inițiere este întovărășită de anumite episoade cu trăsături caracteristice de ritual, care prin amploarea lor depășesc cu mult integrarea unui individ într-un lanț inițiativ, oricât de calificat ar fi el. Sunt aparențe că evenimentul are o importanță macrocosmică, angajând o colectivitate tradițională - Moldova de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Cităm o frază revelatoare: «fiind cumătru mare Ciubăr Vodă, căruia Moș Dediu i-a dăruit 49 de mioare oacheșe numai de un ochi».

Ce fel de cimilitură mai e și aceasta? Are semnificația unui adevărat omagiu al lui Moș Dediu, de la vasal la suzeran. Reamintește omagiul lui Avram către Melhisedec: «Și când se întorcea Avram, după înfrângerea lui Kedarlaomer... Melhisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin⁵⁴; Melhisedec acesta era preotul Dumnezeului celui Preaînalt. Și a binecuvântat Melhisedec pe Avram («Fără de nici o îndoială, cel mai mic ia binecuvântare decât cel mai mare.», comentează sfântul apostol Pavel episodul, în *Epistola către Evrei*, c.7, versetul 7) și a zis: «Binecuvântat să fie Avram de Dumnezeul cel Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului. Și binecuvântat să fie Dumnezeul cel Preaînalt, Care a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale!». Și Avram i-a dat lui Melhisedec zeciuială din toate.” (*Facerea*, 14, 17-20). Este de notat că jertfa de pâine și vin a lui Melhisedec are un caracter net euharistic.

Fraza citată din Creangă este incomprehensibilă, dacă nu o considerăm ca simbolică; întâi numărul de 49 de oi, 7x7, număr sacru printre cele sacre, numărul sabatic al integrării, al perfectării ciclice, înmulțit

54 sursa: Trimitere scripturară: *Facerea* 14, 17—20, citată de autor; comentariul apostolic, la *Evrei* 7, 1—7. [[Facerea \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

prin el însuși, apoi indicația care afară de domeniul ezoteric este lipsită de orice noimă, anume că mioarele erau oacheșe de un ochi, adică albe, cu o pată neagră în jurul ochiului, purtând, altfel spus, pecetea Yin-Yangului; deci în așa-zisele «mioare» s-a actualizat un ochi nocturn și un ochi diurn, polarizare posibilă numai dacă s-a deșteptat ochiul frontal sintetic. În realitate avem de-a face cu oameni, cu Harap-Alb, iar turma de 49 de oi este o imagine abia deghezată a unei fraternități oculte de 49 inițiați considerabili, ajunși la starea de perfecțiune umană, simbolizată de cuplul Negru-Alb; «turmă» pe care păstorul ei, Moș Dediu, o predă superiorului său Ciubăr Vodă. Și atunci avem $7 \times 7 + 1$, adică 49 de mioare și ciobanul lor, «o turmă și un păstor»⁵⁵, reprezentați prin numărul jubileului, 50. Se numea Jubileu sau An Sabatic, la evrei⁵⁶, un an care revenea după 7×7 ani, adică al 50-lea an, după cum Sabatul revine după 7 zile. Cu acest prilej datoriile erau șterse, robii și captivii erau puși în libertate, totul revenea la început.

Cavalerii Mesei rotunde erau în număr de 12, dar în unele versiuni de 50.

Toate aceste expresii: «Sabat», «An sabatic», «Jubileu», «o turmă și un păstor», sunt simboluri mesianice, apocaliptice, semnificând un sfârșit de ciclu și începerea altuia. Ciubăr Vodă este ciobanul nocturn, care va redeveni diurn la sfârșitul timpurilor – cum vom vedea într-un text folcloric descoperit la Boroaia.

55 sursa: Trimitere scripturară: „și va fi o turmă și un păstor” — Ioan 10,

16. [\[Ioan \(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

56 sursa: Trimitere scripturară: anul al cincizecilea, când „să se întoarcă fiecare la moșia sa” și robii sunt slobozi — Leviticul 25, 8—13. [\[Leviticul](#)

[\(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

Atunci, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în momentul izbucnirii Marii Revoluții Franceze, - care avea să ne învioreze și pe noi, după pierderea Bucovinei, primă etapă pentru Moldova a unui lanț de neînchipuite tribulații, de invazii ale dușmanilor, ale veneticilor, înaintea modernismului, a pierderii Basarabiei - este posibil ca șefii supremi ai inițierii în Moldova, să fi procedat la o readaptare a organizațiilor inițiatice, potrivită cu condițiile acelui moment ale ciclului. Căci ternarul Moș Dediu, Ciubuc Clopotarul, Ciubăr Vodă... nu este mai puțin decât triumghiul suprem al ierarhiei inițiatice. Iată câteva indicii semnificative: Moș Dediu era din Vânătorii Neamțului, sat situat între Târgul-Neamț și Mănăstirea Neamț. Menționăm faptul riguros istoric că, în vechime, locuitorii satului aveau sarcina să dea o garnizoană permanentă Cetății Neamțului, de unde și numele lor

[131 (134)]

militar de vânători; în schimb erau scutiți de orice alte obligații și dări. Creangă pomenește în *Amintiri* de satul Vânătorii Neamțului, cu «sămânță de oameni de aceia care s-au hărțuit odinioară cu Sobiețki, craiul Poloniei». Moș Dediu reprezintă deci puterea regală, inițierea războinică pe treapta imediat mai sus; Ciubuc Clopotarul, care, după cuvintele lui Creangă a fost popă la cumătrie, reprezenta autoritatea sacerdotală cu inițierea aferentă; la rândul lor, cei doi stau de-a dreapta și de-a stânga lui Ciubăr Vodă, suzeranul lor, reprezentând Principiul unic și comun al celor două inițieri, Mare Cumătru⁵⁷. Cu alte cuvinte, avem o imagine exactă a ternarului suprem al Agartthei: Mahanga, Mahatma și Brahatma; primul regentând lumea fizică, al doilea lumea intermediară psihică, al treilea lumea cauzală, spirituală, principiul celor două.

⁵⁷ Cu titlu de curiozitate, menționăm că prima parte a cuvintelor Ciubăr, Ciubuc și Cioban (Dediu) este identică.

Ținând seama de caracterul de «conținător» al ciubărului, am arătat motivele care ne fac să vedem în titulatura de Ciubăr Vodă o echivalență a regelui Graalului. Guénon observa că, în anumite versiuni, cavalerii Mesei Rotunde sunt în număr de 50, de $7 \times 7 + 1$, adică numărul «mioarelor oacheșe de un ochi», din jurul lui Ciubăr Vodă, plus acesta. Așa-zisa cumătrie e o Cină de Taină, în care Regele Voievod distribuie băutura sacră din «ciubăr».

Este posibil ca una din aceste «Cine» să fi avut loc în momentul izbucnirii Revoluției Franceze, în anul 1789.

Am spus, în repetate rânduri, că una din cheile majore ale simbolismului este schematizarea simbolurilor. S-o aplicăm și aici: ciubărul este reductibil la schema geometrică a unei emisfere, prin intermediul cilindrului, clopotul, de asemenea, numai că ciubărul reprezintă emisfera inferioară iar clopotul emisfera superioară. «Coincidența» întâlnirii lui Ciubăr Vodă cu Ciubuc Clopotarul produce o sferă perfectă. Printre altele, joncțiunea celor două emisfere simbolizează concentrarea, ocultarea într-un singur punct a elementelor tradiționale din Moldova, până atunci difuze, strângerea lor într-o arcă, într-o navă

[132 (135)]

spirituală («Ciubărul» este și el o navă), menită să plutească pe apele dezlănțuite ale ciclului sfârșind, și să supraviețuiască potopului până la apariția curcubeului; altfel spus, sfera, arca, este *sandhyia*, punctul indiscernabil care separă și leagă două cicluri de existență; este învăluirea misterelor într-un hobot de nepătruns până în clipa hotărâtă pentru o nouă expansiune; simpla probitate ne silește să constatăm că *acum* cele două emisfere au fost din nou separate.

În fond, privit și singur, Ciubuc Clopotarul reprezintă o sferă perfectă, pentru că ciubucul este simbolul unei sfere inferioare, ca și ciubărul. Când a primit supranumele de

clopotar, de la clopot, emisferă superioară, a însumat în el sfera perfectă.

Atragem atenția că simbolismul clopotului este în legătură directă cu manifestarea și propagarea Sunetului primordial, Parașabda⁵⁸ și a Verbului; reamintim clopotul tras de o mână nevăzută în *Melancholia* lui Dürer, care și el declanșează, în gravură, drama sfârșitului de ciclu.

Ne putem da seama acum de importanța afirmației lui Creangă, când spune că Ciubuc Clopotarul făcuse pe cheltuiala lui un clopot la Mănăstirea Neamț și-i plăcea să-l tragă singur. Cu privire la «ciubuc», mai amintim că la indienii din America de Nord este o pipă sacră în riturile calumet⁵⁹-ului.

Mai este un fragment din *Amintirile* lui Creangă, a cărui enigmă se lămurește în lumina celor spuse mai sus. Am arătat pe David Creangă povestind, despre obârșia neamului lor, ficei și ginerelui său; cum în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea au venit din Ardeal în Moldova, Moș Dediu, Ciubuc Clopotarul cu neamurile, cu turmele și tamazlâcurile lor. Iată acum sfârșitul citatului:

«Și se pomeneste că Ciubuc era om de omenie; fiecare oaspe ce trăgea la odaia lui era primit cu dragă inimă și ospătat cu îndestulare. Și se dusesse vestea în toate părțile despre bunătatea și bogăția sa. Până și Vodă cic-ar fi tras odată în gazdă la Ciubuc și întrebându-l cu cine mai ține atât amar de bucate, el ar fi răspuns: «Cu cei slabi de minte și tari de vârtute, Măria-Ta». Atunci Vodă nu s-a putut stăpâni de mirare, spuind: «Ia, asta-i om, zic și eu; de-ar fi mulți ca dânsul în domnia mea, puțină lipsă ar duce țara la nevoi». Și i-a bătut Vodă pe umăr zicându-i: «Moșule, să știi că de azi

58 Parașabda — „Sunetul cel dintâi, nerostit” — Verbul în starea lui neuzită, din care purcede toată vorbirea. (vezi pagina 233)

59 „pipa păcii” (fr., din lat. *calamus*, trestie) — pipa rituală a indienilor din America de Nord.

înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa orișicând». Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de *Omul lui Vodă* (subl. ns.) încât și până astăzi un deal în partea dintre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului...»

Apoi puțin mai jos:

«... Ciubuc mocanul care neavând femeie nici copii, ce i-a venit mai târziu, de evlavie multă ce avea sau din alte împrejurări, a închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului și el s-a călugărit mai cu toți haidăii lui, făcând multe pomeniri cât a fost în viață, iar astăzi petrece în liniște lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească întru împărăția cerească!»⁶⁰

Un text trebuie solicitat în amănuntele și structura lui imediată; numai așa își descoperă trăsăturile generale și chiar universale.

Ciubuc Clopotarul a apărut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Și-a pus cineva întrebarea: cine-i Domnul Moldovei cu care a avut întrevvedere și schimbul de vorbe citate mai sus? Verzimea replicilor, graiul atât de neaoș românesc, spontaneitatea ripostelor, presupun în mod necesar doi români din cele mai bune esențe ale codrului românesc. O convorbire prin interpret este inacceptabilă. Care-i domnul fanariot dintre 1760-1800, știutor măcar al unei boabe de vorbă românească? Răspunsul este net: nici unul!

Atunci concluzia este precisă: nu poate fi vorba de nici unul din efemerii și derizorii domni care se vânturau pe atunci în scaunul țării. Este vorba de adevăratul, unicul, legitimul, fără de moarte Domn tainic al Moldovei, care din cauza nenorocirilor neamului a trebuit, pentru a putea ocroti luminița ce mai pâlpâia pe altar, să-și pună

⁶⁰ Ion Creangă: *Povești, Amintiri*. București, Editura Minerva, 1982, p.164-165.

obrăzarul de abjecțiune al lui Ciubăr Vodă, precum Domnul Hristos cârpa roșie pe spate, coroana de spini, sceptrul de trestie, în curtea pretoriului din Ierusalim.

Și când îi spune lui Ciubuc: «Moșule, ești omul meu», și-l bate pe umăr, așa cum seniorul feudal bătea cu spada pe umăr pe cavalerul nou

[134 (137)]

înarmat, acest gest este un rit de inițiere, sau de nu, nu există rituri de inițiere. Și i-a rămas numele de «omul lui Vodă», al lui Ciubăr Vodă, adică manifestarea și reprezentantul lui în afară. Dealul unde-și avea rostul a căpătat numele de *Dealul Omului*, ca și vârful Caraimanului. Guénon semnala importanța excepțională a munților purtând nume de om. Printre altele, această botezare presupune o foarte înaltă stare spirituală, o stare «polară» a celui care-și dă numele muntelui - simbol polar. David Creangă spune că acest deal al Omului se află lângă Plotunul. Or, plotun este vechiul nume al bourului.

Printre munții pomeniți, peste care se întinsese Ciubuc, este și Pătru Vodă, munte care desparte valea Ozanei de valea Bistriței. În general, nu se crede că numele i-ar veni de la Petru Rareș. Ar putea fi mai degrabă al lui Pătru Vodă, cumnatul lui Ioan Corvin de Inidoara, căruia acesta i-a trimis un pâlc de oaste sub comanda lui Csupor, presupus Ciubăr Vodă, din 1448.

«Ia, aista-i om», exclamația lui Vodă bătând umărul lui Ciubuc, e traducerea riguroasă a lui Ecce Homo⁶¹ și poate fi explicată inițiativ prin «acesta-i omul veritabil», singurul om veritabil, termen tehnic cu care diferitele tradiții, printre care și cea extrem-orientală, desemnează ființele care au atins perfecțiunea stării umane. Aceștia sunt

61 sursa: Trimitere scripturară: „Iată Omul!” — cuvintele lui Pilat, Ioan 19,

5. [[Ioan \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

adevăratele spectre, oamenii nevăzuți. Ceilalți, restul, sunt oameni în devenire.

Reamintim că din începutul nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul* s-ar putea presupune o integrare a acestuia în lanțul inițiativ ale cărui două capete le ține Ciubăr Vodă, care e Întâiul și Ultimul, Alfa și Omega⁶². Ritul de inițiere presupune și actualizează o afinitate între cele trei lumi, între recipiendar și inițiator. Asemănările dintre Moș Nichifor Coțcariul și Maestrul lui sunt evidente: dacă Ciubăr Vodă este un măscărici, coțcarul este o mască mai «fățuită» de măscărici, iar Nichifor Coțcariul este un tribulant, un caraghios, un rătăcitor cu harabaua lui. Și el este un nocturn; avea iepe albe la căruța lui, spune Creangă, «pentru că albeața iepelor îi slujea de frânar noaptea la drum» - afirmație cu dublu înțeles. Moș Nichifor era și geambaș de cai, adică avea una din cele două meserii - a doua fiind aceea de măscărici jongleur - sub care se ascundea în Occident, ca și în Orient, o categorie de mari inițiați cu

[135 (138)]

funcție tribulantă de mesageri și de intermediari. Iar mai jos, Moș Nichifor spune pe șleau că e solomonar, pentru ca nimeni să nu observe. Ajungând în Dealul Balaurlui cu jupânesica Malca, unde înnoptează cu ea, îi povestește legenda locului și la sfârșit zice:

«— Noroc că eu unul știu solomonii și nu mă prea tem de balaur.

— Da ce-s acelea, solomonii, Moș Nichifor?

— Ei, jupânesică dragă, asta nu se poate spune. Eu babei mele - că merge pe 24 de ani de când m-a luat

⁶² sursa: Trimitere scripturară: „Eu sunt Alfa și Omega, Cel dintâi și Cel de pe urmă” — Apocalipsa 1, 8 și 22, 13. [[Apocalipsa \(Biblia sinodală\)](#)].

cu dânsa și ce n-a făcut ea? Și cât m-a chihăit de cap
să-i spun și tot nu i-am spus».

Să punem acestea în legătură cu faptul că Ciubăr Vodă este arătat de Stamati ca rege al solomonarilor și atunci filiațiunea spirituală de la Vodă la harabagiu devine aparentă.

Cât despre obiecția moralistă privitoare la aventura erotică a lui Moș Nichifor cu jupânesica Malca, este total lipsită de valoare. Simbolismul sexual e universal folosit în toate tradițiile, chiar în cele ascetice, cum este creștinismul, fiindcă închipuie integrarea și agregarea de forțe duale antagoniste, atât pe plan microcosmic, cât și pe cel macrocosmic. Moș Nichifor este solomonar; am arătat că înaltul inițiat desemnat cu acest titlu stă în nori, pe capul unui balaur; ori, pe dealul Balaurului se unește Moș Nichifor, «Purtătorul de biruință» (sensul cuvântului Nikeforos), cu «Împărăteasa» (sensul cuvântului Malca). Este vorba deci de o hierogamie inițiativă. Dar de ce aventura aceasta cu o evreică? Printre altele, ar putea însemna că integrarea anumitor valori «folclorice» din tradiția și «psihea» iudaică a fost posibilă și providențială în ambianța moldovenească, probabil unindu-se cu o tradiție greacă. Nu ne putem întinde asupra acestei importante chestiuni pentru că ar trebui să vorbim de tradiția ebraică, în special de hasidism și de răspândirea lui în Moldova. Fondatorul hasidismului, ilustrul kabalist Baal Șem Tow, și-a făcut ucenicia în Moldova de nord și a avut strânse legături cu personaje enigmatice de la noi; mă gândesc în special la haiducul Doboș; numai când s-a manifestat în afară, Baal Șem s-a mutat în Polonia. Baal Șem a murit în 1760, adică în proximitate temporală cu întâmplările povestite mai sus. Reamintim, de asemenea, numele de «Jidovi» dat de poporul nostru Uriașilor antediluvieni.

Revenind la subiectul nostru, s-ar putea, ținând seama de transmisibilitatea prin generații a funcțiilor inițiatice (funcția fiind permanentă, iar individualitățile purtătoare, trecătoare), să fi existat o succesiune de Nichifori Coțcari, începând cu acela al lui Ciubăr Vodă, altul în fiecare generație, dar toți una în același spirit și în aceeași continuitate, toți «purtători de biruință», transmitându-și din generație în generație depozitul tradițional, până la Nichiforul de care vorbește Creangă la prezent? «Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci e un om ca toți oamenii». Am avut o primă exteriorizare a ceea ce reprezintă Ciubăr Vodă în Ciubuc Clopotarul și Moș Dediu; a doua în Moș Nichifor Coțcariul; este posibil să fi fost o a treia exteriorizare în Ion Creangă, cu misiunea de a exprima în basme și mituri o înțelepciune «non-umană» (apaurușea).⁶³ Regăsim astfel și tripla incintă druidică.

Vorbeam de afinitatea dintre Ciubăr Vodă și Moș Nichifor Coțcariul. Aceeași afinitate există între acești doi și Ion Creangă însuși. Toată viața a făcut-o pe mășcăriciul și pe coțcariul printre boieri: expansiv, jovial, aparent fără secrete; dar nici unul din jurul lui, cu excepția poate a lui Eminescu, nu a trecut dincolo de masca lui insondabilă, de Silen lucid și de beția lui înțeleaptă.

Este posibil ca humuleșteanul să fi primit o inițiere de mășcărici, cea mai înaltă și cea mai adâncă din câte există, în primul rând pentru că masca hilară este o oglindire a măștii lui Brahma, care a creat lumea jucând în arșice - cum spun hindușii; iar gnosticii învățau că Universul a fost creat printr-un hohot de râs al Demiurgului. Dar masca hilară este complementară cu cea tragică, de Ianus Bifrons:

⁶³ sanscr. *apaurușeya*, „ne-omenesc, care nu purcede de la un om” — calitatea pe care tradiția hindusă o dă Vedelor.

«De plânge Demiurgos doar el aude plânsu-și».

(Eminescu)

Moș Nichifor nu este numai coțcar, dar și harabagiu, colindând lumea. Trebuie să menționăm că după marele Sufi musulman Mahyddin ibn Arabi, poreclit hieratic «Cel mai mare Maestru spiritual, Sulful Roșu, Lumina Albastră» (ash - Sheihu al-akbar va al-kibritu-l-ahmar va ah-nuru-l-azhar⁶⁴), în tratatul său, «Categoriile inițierii» (at-tartibat ttacawuf⁶⁵), desemna categoria a patra cu numele as-sayhuna,⁶⁶

[137 (140)]

«călători», acei care colindă lumea în căutarea oamenilor lui Allah (ca Diogene cu finarul lui, care pare să fi aparținut acestei categorii), ducând solii de la unul la altul.

* * *

Aruncând o privire înapoi, reținem ca deosebit de semnificative: «amorsa» istorică a lui Ciubăr Vodă în Grigore Ureche; apoi în legendele culte ale autorilor citați; faptul că Ciubăr conduce «hop-deoparte» ridicarea și prăbușirea lui Despot Vodă; că pe Ciubăr Vodă l-au mâncat guzanii, ghishanii, alias hanii tătărești; că, lovit, Ciubăr Vodă «parcă n-ar fi fost», expresie ambiguă ca «*vivit non vivit*» arthurian, ce implică moartea ca formă de ocultare; că Bogdan, fiul lui Ciubăr, este încununat cu o cunună de trandafiri, nu cu o coroană de aur; că fantasticul Ciubăr Vodă este tatăl foarte realului Bogdan Vodă, întemeietorul Moldovei; că într-un poem fastuos, romantic, numele de Ciubăr face pată și e trivial, afară

64 „Șeicul cel mai mare, Sulful roșu și Lumina cea mai strălucitoare” (arab.) — titlurile date lui Muhyī-d-dīn ibn ‘Arabī; traducerea o dă autorul îndată după formulă.

65 arab. *at-tartībāt aṣ-ṣūfiyya*, „rânduielile (treptele) sufismului”.

66 arab. *as-sayyāḥūn*, „cei care umblă, călătorii” — traducerea o dă autorul îndată după cuvânt.

dacă nu este simbolic; că ciubărul, ca și cupa Graalului, poate fi «conținătorul» unei băuturi sacre; că Ciubăreștii sunt o dinastie având contingente probabile cu Graalul, ai cărei continuatori legitimi sunt Mușatinii; că Bogdan s-a însurat cu Iana Sânziana; că «dascălul Pascal» făcuse *Alexandria*, care a căzut în mâinile editorului Barac, mort în 1848, ceea ce nu-l împiedică să fi fost profesorul lui Ciubăr Vodă, tatăl lui Strâmbă-Lemne, bunicul lui Tândală; că Moș Nichifor Coțcariul, tovarăș de cumătrie cu Ciubăr Vodă, este pus ambiguu la prezent la începutul nuvelei și proiectat apoi în trecut; că o enigmatică cumătrie a întrunit personaje atât de enigmatice, deși reale;

Se aflau la cumătrie:

- 1) Bunicul bunicului lui Creangă, «cimpoieș» la ceremonie;
- 2) Ciubuc Clopotarul, perfect identificat, «unchiul unchiului mamei mele»;
- 3) Moș Dediu, din Vânătorii Neamțului;
- 4) Ciubăr Vodă

[138 (141)]

și insinuat ca posibil, Moș Nichifor Coțcariul, contemporanul lor, recipiendar, ca verigă în lanțul inițiativ din așa-zisa «cumătrie»

Moș Dediu din Vânătorii Neamțului este tot atât de real ca și Ciubuc Clopotarul, tovarășul său de pribegie. Creangă ne spune despre ei în *Amintiri* vorbele bunicului său David Creangă:

«Ciubuc Clopotarul tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine; și apoi a pribegit de acolo ca și noi, s-a retras cu bucatele încoace ca și Moș Dediu și alți mocani din pricina papistășiei mai mult, pe cât știu eu».

Iată însă acum pe acest foarte real «în carne și oase» Moș Dediu, devenind personaj de fabulă în cu totul alte

izvoare decât în amintirile lui Creangă, după cum alte personaje mitice ce le-am întâlnit, au devenit oameni ca toți oamenii, atât de adevărat este că mitul nu exclude, ci se întrepătrunde cu viața zilnică, pentru că, în realitate, o generează. Iată ce am găsit despre Moș Dediu, în Simeon Florea Marian, *Tradiții poporane române din Bucovina*⁶⁷, la pag.305 și următoarele, în capitolul «Pâriul Dediului»:

«La o depărtare cam de două mile spre miezul nopții de orașul Suceava, se află satul Pătrăuți.

Între pâraiele ce curg pe hotarul acestui sat este unul, care se numește *Pârâul Dediului*.

Dediul se zice că a fost un om foarte bogat, că avea turme nenumărate de oi, încât nici el însuși nu le mai știa numărul. [...]

Dediu nu avea nici un copil. El ținea numai pre unul de suflet, care era tare la trup dar cam slab la minte. Pre acest copil de suflet îl pune stăpân și privighetor peste toți ciobanii.[...]

Pentru turmele lui Dediu era Bucovina prea îngustă, de aceea își cumpără moșii pentru oile sale prin toată Moldova și Basarabia, până la Marea Neagră».

Are loc o nuntă domnească. Dediu dăruiește mirilor trei sute de mioare albe, oacheșe de un ochi și pintoage de un picior. La Crean-

[139 (142)]

gă, darul de 49 de mioare îl face tot Dediu. Și mioarele tot oacheșe. Nu credem că poate fi vorba de o contaminare, din moment ce satul Pătrăuți și Pârâul Dediului există real.

«Însuși Domnitorul s-a mirat foarte mult de aceasta și de aceea l-a și întrebat:

— Cu cine ții dumneata atâta avere [...] atâta amar de oi?

⁶⁷ Simion Florea Marian: *Tradiții poporane române din Bucovina*, București, Imprimeria statului, 1895, p.305.

— Cu cine?... ia cu cei slabi de minte, dar tari de
vârtute». ⁶⁸

La Creangă acest răspuns i-l dă lui Vodă Ciubuc
Clopotarul.

Domnul cere lui Dediu să-i trimită pe unul din oamenii
săi, să se ia la întrecere cu unul din voinicii săi, Dediu
cere un burduf de *făină* în caz de victorie. Toată *făina* țării
nu umple sacul, pentru că burduful, ca și turbinca lui Ivan,
era pur calitativ.

Feciorul Dediului se bate cu un balaur. Îi vâără securea
în cap. Se suie pe capul balaurului, care se urcă la cer trei
zile și trei nopți, apoi se coboară. (Ascendit a terra in
coelum iterumque descendit in terram et recipit vim
inferiorum et superiorum). ⁶⁹ Aceasta este suficient ca să
se facă din *Fiul adoptiv* (deci discipol) al Dediului, un
inițiat de rang înalt, mai precis un solomonar ca Bogdan
din *Povestea poveștilor* a lui C. Stamati.

Mitul e același până în detalii; răspunsul dat de Dediu
«Domnului de la Iași» îl identifică pe acesta din urmă cu
Ciubăr Vodă. Funcția este unică, dar «suportată» probabil
de mai multe personalități.

La pagina 326 a aceleiași cărți se vorbește de Valea
Dediului. De data aceasta, Dediul, cu ocazia cumătriei
botezului copilului lui Vodă (Ciubăr Vodă, spunem noi),
dăruiește 500 de oi albe ca laptele și oacheșe de ochiul
stâng și de urechea dreaptă. Cinci sute e un multiplu al lui
 $7 \times 7 + 1$ din relatările lui Creangă, deci (50×10) .

⁶⁸ Simion Florea Marian: *Op.cit.*, p.307. (În nota explicativă de subsol, la
pag.308 a acestei lucrări, se spune că *boinicii* erau un fel de gladiatori
care își ungeau trupul cu ulei când luptau. Ei erau ținuti pe lângă curțile
domnești.)

⁶⁹ sursa: „Se urcă de la pământ la cer și iarăși coboară pe pământ și
primește puterea celor de sus și a celor de jos” (lat.). ***Tabula
Smaragdina***, § 8, în forma canonică: *Ascendit a terra in coelum,
iterumque descendit in terram, et recipit vim superiorum et inferiorum.*

Întrebat de Vodă cu ce ține turmele, dă același răspuns, dar cu precizări:

«— Cu cei tari de vârtute și slabi de minte. Așa de tari, Măria-Ta, că ciomagul lor cel ciobănesc trebuie să fie cel puțin de o majă de greu ca să

[140 (143)]

se poată potrivi în mâna care îl poartă. Câte o dată, când n-au ce lucra, ca să le treacă vremea, aruncă ciomagul în sus și până ce pică jos, trebuie să aștepte cel puțin un ceas întreg. Afară de aceasta, îndăținează ei de a se lupta numai cu urieșii și cu balaurii».⁷⁰

Deși Dediul lui Creangă și cel al lui Simeon Florea Marian sunt, incontestabil, același personaj (amândoi ciobani, amândoi dăruind la cumătrie mioare oacheșe), totuși tipologia lor diferă radical. Moș Dediu al lui Creangă nu are nimic senzațional. Este om ca toți oamenii, mocan migrat din Ardeal în Moldova, cu tot tamazlâcul lui, o dată cu prietenul său, Ciubuc Clopotarul, «din cauza papistășiei mai mult»; s-a așezat în Carpații moldovenеști. Astfel de migrațiuni în secolul al XVIII-lea sunt o realitate istorică perfect cunoscută. Moș Dediu al lui Marian însă e o precipitare din alte lumi, un fel de cioban mitologic, de Dochie masculină, slujit în păstoria lui de adevărați ciclopi. Se dă mai mult de partea lui Strâmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră decât înspre oameni. Amândoi însă au ceva comun: familiaritatea cu Ciubăr Vodă și faimoasa «cumătrie». Cele două ipostaze ale lui Dediu se pot împăca sau se exclud? Nu se exclud. Cei doi Dediu se situează pe planuri diferite, ce converg însă în același Ianus Bifrons. Dediul lui Creangă reprezintă Individualitatea, Dediul lui Marian, Personalitatea transcendentă, Jivatma⁷¹ și Atma⁷², omul și funcția pe care o suportă, fiecare manifestându-se în dimensiunea lui

⁷⁰ Simion Florea Marian: *Op.cit.*, p.328.

proprie. Mai notăm o trăsătură comună: Dediul lui Creangă are o trăsătură războinică, așezat fiind în Vânătorii Neamțului, sat de răzeși militari care dădeau garnizoana Cetății Neamțului. Dediul lui Marian este și el un Kșatria: haidăii lui se războiesc cu urieșii și cu balaurii. Și încă un caracter comun: subordonarea lor față de Ciubăr Vodă.

Colaționând amândouă versiunile, ne îngăduim să exprimăm o impresie. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când Transilvania a intrat în circuitul occidental, s-au refugiat în Moldova primordială și primitivă două puternice organizații inițiatice, sacerdotale și regală, prima având ca șef pe Ciubuc Clopotarul, a doua pe Dediu din Vânători,

[141 (144)]

subordonați amândoi lui Ciubăr Vodă, năluca divagantă, rătăcitoare, tribulantă, în exil în propria lui țară, al cărei stăpân legitim este și care se va remanifesta ca un mântuitor Veltro⁷³, ca «un Bătrân al zilelor», pentru «oficierea» supremei «cumetrii», la sfârșitul ciclului. Cumătria este un ritual (botez sau nuntă) care, prin extensie, creează o «nemurire» pentru participanții la rit. Enigmaticul paragraf de la începutul nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul* se referă, după părerea noastră, la convocarea «activului» unei puternice organizații inițiatice compuse din «vârfuri» (cei 7 x 7 sunt Harapi-Albi), într-un moment ciclic foarte important (probabil izbucnirea Revoluției Franceze), pentru readaptarea la noi condiții istorice a modului de comunicare a organizației inițiatice cu lumea exterioară, pentru crearea de noi canale. Această adunare

71 Jivatma — Sufletul individual, eul trecător, față de Atma, Sinele nemuritor. (vezi pagina 231)

72 Atma — Sinele, principiul permanent al ființei, dincolo de individualitate. (vezi pagina 228)

73 Veltro — „Ogarul” din profeția dantescă (*Infernul* I, 101), care va goni lupoanca și va mântui lumea; la Dürer, ogarul încolăcit al Melencoliei. (vezi pagina 235)

este numai o prefigurare a vastei adunări pe care Ciubăr Vodă o va strânge în jurul său, suflând din bucium, pentru ca să pornească, pe de o parte, la hăituirea «lupei» dantești, iar, pe de altă parte, la facerea bilanțului acestei lumi pieritoare.

* * *

Un ritual inițiativ se desfășoară prin vorbe și gesturi prin *mantra* și *mudra*, care actualizează o «influență spirituală», în moduri temporale și spațiale. Chiar în riturile exoterice, exteriorizare a riturilor ezoterice, această îmbinare temporo-spațială este vizibilă. Oricine a participat la o liturghie creștină își poate da seama de acest fapt. E natural să fie așa: o «influență spirituală», o «benedicțiune» ca să fie eficace în lumea noastră trebuie să-i însumeze toate servituțile, toate condițiunile. De aici doctrina jertfei perpetue. De aceea, la epocile anului când miturile urmau să se infuzeze în corpul social (echinocții, solstiții etc.), ele se desfășurau, se exteriorizau într-o dramă sacră, la care participau numai cei «abilitați» la aceasta, adică numai cei care făceau parte din organizația inițiativă, depozitară a miturilor în chestiune. Din cauza continuității țesutului cosmic și social, ecouri ale acestor drame sacre răbufneau în afară, mai ales în mediul rural, sub formă de piesete

[142 (145)]

compuse de «istetul satului»; în asemenea piesete, elementele ezoterice se amestecau cu elemente profane. În vremurile vechi, când toată ambianța era sacră, aceste piesete erau și ele, în mod necesar, sacre, pentru că autorul nu putea să-și găsească subiectele decât în mediul înconjurător, tradițional sută la sută. Se poate ușor închipui ce repertoriu uriaș inițiativ s-a adunat în cursul secolelor și, în final, s-a risipit. Când țara a intrat în circuitul civilizației moderne, autorul anonim a amestecat

de-a valma sacrul cu profanul. De aceea, în piesele care ne-au mai rămas astăzi, găsim subiecte noi din viața modernă a țării, amestecate cu vestigiile tradiționale. Astfel, în micile drame ce se joacă de Crăciun și Anul Nou găsim titluri autentic tradiționale ca «Gruia lui Novac», «Irozii», «Dragoș», «Ștefan cel Mare»..., dar și «Banda lui Nițulescu», «Iancu Jianu», «Banda lui Coroi», «Pantelimon», «Luarea Griviței», «Bătălia de la Mărășești»... și vor urma probabil scene din colectivizarea agriculturii și eliberarea țării de sub jugul fascist⁷⁴ etc.

V.G.Popa, profesor din Fălticeni, ne-a comunicat o asemenea piesetă ce se joacă de către copii, de Anul Nou, intitulată «Mama lui Ștefan cel Mare». Piesetă este culeasă din satul Târzia, Comuna Brusturi, jud. Neamț, la sfârșitul deceniului al 6-lea.⁷⁵

Este de fapt o amplificare a cunoscutei poezii a lui Bolintineanu, cu același titlu, pe care unul din isteții și poeții obișnuiți ai satelor noastre a auzit-o, probabil, recitată la șezătorile locale sau a învățat-o în anii de școală primară. Piesetă nu depășește nivelul infantil, dar, am putea spune, fără voia lui, autorul popular integrează în mica dramă fragmente tradiționale din sfărămăturile statuirilor bătrâne. Citam câteva din ele. Lui Ștefan i se vestește că turcii curg puhoi. Se desprinde de Domniță, logodnica sa,

*ca să se ducă la luptă:
Ștefan din corn sună
Codrii mari răsună*

[143 (146)]

*De prin văi și dealuri
Ostașii s-adună!*

De data aceasta Ștefan e învins:

⁷⁴ * Și ironia e o modalitate ocultatoare, nu-i așa? [*Nota editorilor*]

⁷⁵ De la Vasile Bolcu, 55 ani. O variantă asemănătoare, mai simplă, circulă la Rădășeni.

*Ștefan la palat se-ntoarce
Să-l mângâie a sa mamă...*

Urmează, pusă în dialog, scena închipuită de Bolintineanu, dintre Ștefan și mama sa, care-l trimite din nou la luptă. Un ostaș adaugă:

*Ștefan, Ștefan, Domnul meu,
Încetează plânsul tău!
Porțile sunt grele, groase,
Și zăvoarele sunt trase!
Ține-ți firea, nu te da,
Fii din nou, Măria Ta,
Cum ai fost și cum te știe
Draga noastră Românie!*

Versificație de târgoveț. Dar urmează:

*Că din fagii cei trufași
Vor ieși voinici ostași,
Că cei carpeni, cei arțari,
S-or schimba în sulitari
Și din orice alunăș
Va ieși viteaz arcaș
Și brădanii cei înalți
S-or schimba în dorobanți!
Suflă-n cornul tău de Domn,
Că nu-i, Doamne, timp de somn!
Nici de somn și nici de jale
Ci de mers către pașale!
Nu-i timp, Doamne, să te culci,
Ci de tropotit spre turci!*

[144 (147)]

Crainicul din piesă comentează:

*Ștefan suflă-n cornu-i, codrii lung răsună
Ș-altă oaste nouă împrejur s-adună!*

Reminiscențele sunt eminesciene, dar e posibil, probabil chiar că Eminescu însuși s-a inspirat din folclor în *Doina* și în *Mușatin și codrul*... E greu de precizat dacă poetul rural și-a luat tema din Eminescu (suflatul din corn)

sau de-a dreptul din miturile poporane. Înclinăm spre a doua ipoteză, pentru că imediat după ultimele două versuri pe care le-am citat urmează o temă lipsă în Eminescu, pe care nu șovăi s-o declar formidabilă, mergând peste secole, peste timp și spațiu, în împărăția miturilor eterne. În context ea apare ca un vultur într-o găinărie. Deci:

*Ștefan suflă-n cornu-i, codrii lung răsună
Ș-altă oaste nouă împrejur s-adună!
Și când cornul sună de a treia oară
Trăsnet greu trăsnește de mi te-nfioară
Și despică-n două un stejar bătrân
Ce stătea pe culme drept ca un stăpân
Și din despicare, mări că s-arată
Ciubăr Voievodul cu-a lui spadă lată,
Cu suman pe dânsul petic lângă petic
Învârtindu-și ghioaga și rânzând besmetic!*

Iar ostașul:

*Ștefan, Ștefan, Domnul meu,
Strânge-n pînteni calul tău
Că toți codrii din Rarău,
Până jos către Ceahlău,
S-au schimbat în luptători,
Luptători biruitori,
În frunte cu-acest voinic
Îmbrăcat ca un calic,
Ciubăr Voievod e numit,*

[145 (148)]

*Din stejar trăsnet ieșit!
El și cu vitejii lui
Și cu vlaga codrului,
Ajutoare că ți-o da
Până ce Măria-Ta
Peste turci că te-ai lăsa
Cu tină i-ai mesteca!*

Repetăm ce-am spus despre Stamati: eroicitatea piesei de teatru, eminența superlativă a rolului lui Ciubăr Vodă, nu împiedică pe poetul rural să ni-l arate cu sumanul petic lângă petic, rizând besmetic, îmbrăcat ca un calic. Tradiția populară e așa de despotică încât poetul nu o poate încălca și trebuie să se resemneze la aparente incongruențe. Și ce personaj apare sub sumanul peticit! Fiul Trăsnetului, Boanerghez⁷⁶, ca și Sfântul Ioan Evanghelistul. Despre amândoi se spune că n-au murit, că trăiesc o perpetuitate ciclică. Ne întrebăm dacă nu e vorba de aceeași entitate, sub dublu aspect, sacerdotal și regal. Ca fiu al Trăsnetului, Ciubăr Vodă este și fiu al lui Zeus și astfel ajungem la originea hyperboreană a mitului. Ciubăr Vodă iese din stejarul trăsnet, ca Bachus din

⁷⁶ sursa: Trimitere scripturară: „și le-a pus nume Boanergheș, adică fii ai tunetului” — Marcu 3, 17, despre Iacob și Ioan, fiii lui Zevedeu. [Marcu

Semele, și ea arsă de focul lui Zeus. Avem de-a face cu xilogeneză⁷⁷ iar stejarul este și el arborele lui Zeus, cum o vedem în sanctuarul de la Dodona. Când spui că Ciubăr Vodă este fiul Trăsnetului și al stejarului, ai spus tot.

Reiese că în Moldova mitică, Voievodul ei cel mai mare invocă, în desnădejde, drept suprem ajutor, pe Voievodul cu nume ridicol, deci fără nume, cu suman peticit, cu râsul besmetic, de fapt, domnul perpetuu dar ocultat al Țării!

* * *

Până acum am văzut pe Ciubăr Vodă sub aspectul său de smerenie și de nemernicie. Psihea populară ne-a păstrat însă și datina unui Ciubăr Vodă învingător și glorios, ceea ce ne-a făcut să amintim tangențial și de misiunea lui eshatologică.

[146 (149)]

V.G.Popa ne-a comunicat două creații populare în care facem cunoștință cu un Ciubăr Vodă triumfător. Despre una din aceste creații am vorbit mai sus. A doua, despre care vorbim acum, este și mai semnificativă. Ciubăr Vodă ne este arătat în stază de «precipitare din lumea subtilă care-l adăpostește, în lumea corporală». *Elementele parodice au dispărut*. Precum calul năzdrăvan, după ce a luat o îmbucătură de jărat (hrana zeilor!), se scutură de jegul, bubele și noroiul rezidual al veacurilor, tot așa Ciubăr Vodă se scutură de nemernicia sa, își zvârle obrazul de măscărici, el, martorul, chezașul unui întreg popor față de Eternitate.

Redăm acest text popular cu comentariile de rigoare,
acolo unde se vor impune.

⁷⁷ xilogeneză — Nașterea omului din lemn, din trunchiul arborelui; perechea ei, lithogeneza, e nașterea din piatră. (vezi pagina 235)

*Cântecul lui Ciubăr Vodă*⁷⁸

*Mări, frunză verde,
Ce mi-ș că se vede?
Mări frunze crude
Ce mi-ș că s-aude?
Cine calcă zarea
Și-nspăimântă marea,
Dunărea întoarnă
Și toate răstoarnă?*

În țara lui Ciubăr Vodă, mititică dar indestructibil legată cauzal cu a noastră, totul se petrece pe dos, luând lumea noastră ca plan de referință și prin analogie inversă. Este firesc ca atunci când va irumpe într-a noastră, ținând seama de incompatibilitatea celor două țărâhuri, să-i răstoarne rânduiala radical și să facă Dunărea să meargă în sus. În treacăt spunem că formula are expresia însăși a inițierii: «parcurgerea în sens invers a Iordanului»⁷⁹. Va fi înspăimântător pentru că va avea caracter apocaliptic. Ciubăr Vodă calcă zarea; în adevăr, contactul lumii noastre cu lumile superioare nu se face decât prin orizont și prin zenit.

[147 (150)]

*Frunză foi de măr,
Măritul Ciubăr,
Voievod și Domn
S-a trezit din somn*

ca monarhul ascuns de care am mai vorbit, Frederic, Arthur, Carol cel Mare..., ca să dăm numai câteva exemple.

⁷⁸ Cules de la Nițan Dumitru, țaran de 64 de ani, din Boroaia, în februarie 1951.

⁷⁹ sursa: Trimitere scripturară: apele Iordanului stau pe loc la trecerea chivotului (Iosua 3, 15—17) și se despart la lovitura cojocului lui Ilie (IV

Regi 2, 8). [[IV Regi \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

*Și-a privit cu drag
La brad și la fag
Și la alți copaci
Tot așa de dragi...*

Reamintim o parafrază eshatologică a lui Eminescu din poezia *Mușatin și Codrul*: «Căci să știi, iubite frate,/ că nu-s codru ci cetate/⁸⁰ Că vrăjit sunt eu de mult/ Până când o să ascult/ Cornul mândru triumfal/ Al Craiului Decebal/ Atunci trunchii, mi s-or desface/ Și-n palate s-or preface/ Vei vedea ieșind din ele/ Mii copile tinerele,/ Și din brazii cât de mici/ Vei vedea ieșind voinici/ Căci la sunetul de corn/ Toate viețile se-ntorn...». Și într-o variantă: «Tu să știi, iubite frate,/ Că nu-s codru ci cetate/ dar demult sunt fermecată/ și de somn întunecată/...», adică exact somnul din care se deșteaptă Ciubăr Vodă în poezia noastră.

*Și de dimineață
S-a spălat pe față,*

cu roua ce cade din Arborele vieții, înviind morții la sfârșitul timpurilor, spunem noi.

Virtutea regeneratoare a Rouăi este cunoscută în toate tradițiile.

Citam, ca exemplu, versurile lui Dante: «Când am fost acolo unde roua se luptă cu soarele⁸¹, într-un loc umbros unde puțin se evaporează, ușor Maestrul meu și-a-ntins palmele pe ierbușoară și judecând care-i era planul, i-am prezentat obrazul plângând și a reapărut descoperită

80 vers. **Mihai Eminescu, *Mușatin și codrul*, postumă.** Citatul e dat de autor în proză, cu bare între versuri; varianta adăugată la sfârșit („Tu să știi, iubite frate... de somn întunecată”) e una dintre redacțiile manuscrise ale aceleiași bucăți. [[Mihai Eminescu — opera poetică \(texte](#)

[integrale\), ro.\]](#)

81 vers. **Dante, *Purgatoriul I*, 121–129.** Textul canonic: *Quando noi fummo là 've la rugiada / pugna col sole... ambo le mani in su l'erbetta sparte / soavemente 'l mio maestro pose: / ond'io, che fui accorto di sua arte, / porsi ver' lui le guance lagrimose; / ivi mi fece tutto scoperto / quel color che l'inferno mi nascose.* Traducerea e a autorului.

culoarea pe care o ascunsese Infernul» (*Purg.* Cântul 1, vr. 121-130).

[148 (151)]

Ciubăr Vodă, ca și Dante, iese din călătoria infernală și de aceea «de dimineată/ s-a spălat pe față».

*Și s-a pieptănat
Și mi s-a-nchinat
Și mi s-a-narmat
Și-a sărit pe cal.
Mândru Ducipal,*

ca toți aceia din familia spirituală a lui Alexandru Macedon; Bucefal, ca și calul lui Ștefan cel Mare, după numeroase tradiții, trăiește încă în codrii nepătrunși.

*Și-a sunat din corn
Ca un mare Domn.*

«Tu-i suna din corn o dată/ Și-ai s-aduni Moldova toată⁸²», spunea Eminescu în cunoscuta sa Doină.

*Și-a sculat din morți
Pe plăieșii toți...*

Sincronism perfect între Țară și Voievodul ei legitim; se deșteaptă unul, învie și ceilalți. «Căci la sunetul de corn/ toate viețile se-ntorn», după cum am văzut în *Mușatin și Codrul*.

*Câți au fost tăieți
De dușmani procleți,
De turci și tătari
Și de cei avari
Și de alți dușmani...*

Tătarii sunt guzanii, ghiz-hanii lui Stamati, care «au mâncat pe Ciubăr Vodă». Avarii amintiți în *Cântecul lui Ciubăr Vodă* desemnează nu numai pe zgârciți, ci și pe

82 vers. **Mihai Eminescu, *Doina*** (1883), vv. 46—51. Textul canonic începe cu „De-i suna”, nu cu „Tu-i suna”: „De-i suna din corn o dată, / Ai s-aduni Moldova toată, / De-i suna de două ori, / Îți vin codri-n ajutor, / De-i suna a treia oară / Toți dușmanii or să piară”. [[Mihai Eminescu — opera poetică \(texte integrale\).ro](http://Mihai_Eminescu_-_opera_poetica_(texte_integrale).ro)]

poporul de neam mongol cunoscut în istorie, ce a purtat acest nume.

[149 (152)]

*Ciubăr Voievodul
Și cu el norodul
Și viii și morții
Înfrățiți cu toții,
În codru s-adună
La-nceput de lună
Și de săptămână...*

Probabil că se referă la «Luna nouă», adică la luna crescândă, semilunațiunea favorabilă. Poate să fie și o aluzie la rolul Islamului în acele vremuri de sfârșit de ciclu.

*Și-acolo vorbesc
Și se tălmăcesc...,*

adică regăsesc un limbaj comun, formulă remarcabilă când ne reamintim de promisiunea remanifestării Tradiției Primordiale.

*Pe unde s-apuce
Ca să nu se-ncurce,
Pe unde să plece
Ca să nu s-aplece...
(cărarea și poarta strâmtă, n.n.)
Pe unde să treacă,
Ca pe turci să-ntreacă
Pe un'să s-abată
Ca pe turci să-i bată,
Pe turci și tătari
Și pe cei avari
Și pe alți dușmani
Răi și pehlivani...*

Ca în toate simbolurile autentice, noțiunile particulare de dușmani se întind și se referă la Dușman cu majusculă, Satan; il gran' nemico.⁸³ Șarpele cel vechi...⁸⁴(Apoc. 20.2).

[150 (153)]

*Ciubăr Domn cel mare
Neam cu sfântul soare...*

Aceste versuri orbitoare sufăr lângă ele drept comentarii numai o frază din *Le Roi du Monde* de René Guénon. Vorbind de «Centrul Suprem» al lumii, spunem: «astfel este cazul Agartthei, dacă acest centru a cules, cum o indică Saint-Yves, moștenirea vechii dinastii solare (Sûrya-Vanșa⁸⁵) care rezida odinioară la *Ayodhya* și care făcea să-și ridice originea la *Vaivaswata*⁸⁶, Manu ciclului actual.

Și în nota la cuvântul *Ayodhya*:

83 „marele dușman” (it.) — numele dat Satanei.

84 sursa: Trimitere scripturară: „și a prins pe balaur, șarpele cel vechi, care este diavolul și satana” — Apocalipsa 20, 2, citată de autor. [\[Apocalipsa \(Biblia sinodală\), ro.\]](#)

85 Sûrya-Vanșa — „Neamul Soarelui” — dinastia solară a Indiei, care a domnit la Ayodhya. (vezi pagina 234)

86 Vaivaswata — Manu al ciclului nostru, „fiul Soarelui”, de la care își trag obârșia dinastiile solare. (vezi pagina 235)

«Acest stadiu al «dinastiei solare», dacă este privit simbolic, poate fi apropiat de «Citadela solară» a Rosacrociienilor și, fără îndoială, de «Cetatea Soarelui» a lui Campanella».⁸⁷ Mai departe:

*Ciubăr Domn cel Mare,
Neam cu sfântul Soare,
Lung se sfătuiește
Și se tălmăcește
Cu norodul său
Și cu Dumnezeu...*

«Brahâtmâ, șeful ierarhiei inițiatice, între Mahâtma și Mahânga, (ca Ciubăr Vodă între Ciubuc și Dediu *n.n.*) poate vorbi cu Dumnezeu față în față⁸⁸.»⁸⁹

*Și pornesc la drum
Prin ploaie și fum
Din cornuri sunând,
Prăpăstii umplând,
Jivini spăimântând,
Cărări îndreptând,
Lanțuri deslegând,
Țelina arând,
Binecuvântând!*

[151 (154)]

«Prin ploaie și fum» ar putea arăta că primele manifestări ale lui Ciubăr Vodă și tovarășilor săi se vor produce în lumea subtilă, intermediară între Cer și Pământ. Va urma apoi o activitate compensatorie: prăpăstii umplând, jivini spăimântând (nu e vorba de fiare sălbatice, ci de demonia mașinistă), cărări îndreptând

⁸⁷ René Guénon: *Le roi du monde*, Paris, Gallimard, 1958, p.14.

⁸⁸ *Ibidem*, p.21.

⁸⁹ sursa: Trimitere scripturară: „Domnul însă grăia cu Moise față către față, cum ar grăi cineva cu prietenul său” — Ieșirea 33, 11. [\[Ieșirea](#)

(rectificatio),⁹⁰ lanțuri deslegând (prin puterea cheilor, solve), țelina arând (trecerea de la haos la cosmos), în sfârșit...«Binecuvântând» ceea ce arată că Ciubăr Vodă este și Sacerdot, deținătorul ambelor puteri,

*Mări frunză verde,
Ce mi-ș că se vede?
Mări frunze crude
Ce mi-ș că s-aude?
Ciubăr Voievod
Și cu-al său norod,
Umblă-n lumea mare,
Peste trei hotare*

(nu numai orizontal, dar și vertical, în cele trei lumi ierarhizate)

*Pe dușmani să bată
Și dreptăți să-mpartă*

(Dreptatea este virtutea esențială a lui Manu ca Legislator Primordial. Melkițedec înseamnă literal «Regele justiției».)

*S-aducă pe lume
Pe cel fără nume.*

Numele lui Dumnezeu-99 în număr simbolic - creează și susține lumea; al o sutălea este Marele Nume, nepronunțabil, inefabil, indicibil. A-l aduce pe lume, cum spune versul, a-l actualiza, însemnează să pui capăt lumii.

90 „îndreptare” (lat.) — al treilea cuvânt al formulei alchimice *Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem* (V.I.T.R.I.O.L.).

*Și pe unde trece
Îi tot cald și rece*

[152 (155)]

*Și pe unde merg
Apele s-aleg;
Cele de izvor
Sar într-un picior,
Cele stătătoare
Parcă n-au picioare!*

Toate calitățile, contrariile, zac în devălmășie în lume; revenirea Avatarului are ca rezultat să le separe. Cele superioare se ridică în sus, cele inferioare se coboară jos, ca un mâl rezidual, iar ceea ce este între ele, adică lumea mediană, lumea noastră, dispare.

*Și pe unde merg,
Florile s-aleg;
Cele lăudate
Se fac mai curate
Și mai luminate,
Cele ocărâte
Se fac mai urâte
Și mai mohorâte...*

Exemple de Separare a pozitivului de negativ, de care vorbeam mai sus. Urmează altele:

*Și pe unde merg,
Vitele s-aleg;
Toate câte-s bune,
Umblă prin pășune,
Prin pășune grasă
De verde mătăasă!
Iar vitele rele,
Vai și-amar de ele;
Din mocirlă sorb
Și pasc numai colb!*

În alegorii vegetale și animale este vizat în special omul. În *Evangelhia lui Matei*, XXV, 31-46, se vorbește de separarea oilor de capre⁹¹.

[153 (156)]

Promisiunile sunt repetate solemn:

*Ciubăr Voievod
Și cu-al său norod
Umblă-n lumea mare
Peste trei hotare
Pe dușmani s-apuce
Și-n foc să-i arunce
(ca și capra pe lup, n.n.)
Pe turci și tătari
Și pe cei avari
Și pe alți dușmani,
Pe toți să mi-i bată
Și dreptăți să-mpartă!*

... până când cavalcada fantastică a lui Ciubăr Vodă și alor săi, încă volatilă, încă străvezie ca o horă de șoimane prin nori, ploaie, ceață, curcubeie, se va precipita în

⁹¹ sursa: Trimitere scripturară: „și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre” — Matei 25, 32, citată de autor. [Matei

sensul chimic al cuvântului, în locul și clipa hotărâtă de Destin.

Tot V.G.Popa ne-a comunicat o altă poezie populară, culeasă în 1938 de la Alecsandri Petrescu, octogenar din satul Târzia, comuna Boroaia, intitulată *Ștefan Vodă și Fagul*. Deși nu se menționează numele lui Ciubăr Vodă în ea, este vorba incontestabil de același personaj, deoarece, ca și în poezia citată mai sus, solicitat de Ștefan, Voievodul nebun se naște dintr-un copac, printr-un fenomen de xilogeneză, în împrejurări asemănătoare.

Poezia începe printr-o formulă fabuloasă, care situează evenimentul *in illo tempore*.

*Ștefan Vodă cel bătrân,
Cel bătrân dar nu bătrân...*

Formulă echivocă, asemănătoare cu *Vivit non vivit*; «Bătrân» pentru că este deasupra timpurilor, identificat cu Principiul lor; «dar nu Bătrân», pentru că «locul» său simbolic este «Tinerete fără Bătrânețe și Viață fără de Moarte»,

[154 (157)]

*C-o buca'de turtă-n sân,
Bate drumul prin pădure
Fără arc, fără secure,
Fără flintă, fără ghioagă,
Doar c-un fluier în desagă
adică numai cu sămânța Verbului
Și s-așază la un fag⁹²
Care-i este lui mai drag
Se sprijină de Axul Lumii
Și-a cânta din fluier prinde...,
cântec cu forță de solicitare.*

92 Vezi: Jean Chevalier: *Dictionnaire des Symboles*, vol.III, Paris, Ed. Seghers et Ed. Jupiter, 1974, p.103.

*El din fluier tot cânta
Și din gură că-mi zicea:
Fagule, Măria Ta,
Rogu-te, nu mă lăsa,
C-a intrat turcimea-n țară
Și mi-i inima amară.
Turcii țara mi-au luat,
Calul mi l-au deșăuat,
Săcurea mi-au sfărâmat,
Arcu-n două mi-au curmat
Și cu dragi oștenii mei
Au făcut cum au vrut ei;
Unde-au fost oșteni viteji
Cresc acuma niște vreji...
Unde-au fost plăeși voinici
Bate vântul prin urzici
Unde-au fost boieri cu cai,
Bate vântul printre scai...*

Mai mult o resorbire în esența vegetală a lumii, decât o moarte; din aceeași lume vegetală, care este aceea a germenilor, sunt «cei purtați» din nou în lume, în prezenta poezie și în multe altele

Rogu-te nu mă lăsa

[155 (158)]

*Și te-ndură a mă ajuta,
Că și eu la vremea mea
De topor te-oi apăra,
De secure te-oi cruța,
Cu lapte mi te-oi uda!*

Ceea ce implică o solidaritate, un schimb de bune oficii între Fag și Ștefan. Iar laptele simbolizează în special hrana spirituală.

*Fag frumos și foșnitor,
Neciuntit de vreun topor,
Fag din mijloc de pădure
Neciuntit de vreo secure,
Fag puternic și semeț
Necurmat de vreun mistreț,
De vântoase neînșelat
Și de urși nezgrebțanat,
Rogu-te și iar te rog,
Nu mă da la turci zălog,
Că și eu la vremea mea
Pâine albă că ți-oi da,
Cu sare te-oi tâmpina
Și cu miere de albine
Ca să-ți fie veșnic bine!*

Cu alte cuvinte, cu elementele esențiale ale unui sacrificiu
nesângeros.

*Și cum Ștefan cel Bătrân,
Cel bătrân, dar nu bătrân,
C-o buca'de turtă-n sân
Din fluier că mi-ș cânta
Și din gură că zicea,
Fagul că se clătina,
În trei părți se desfăcea
Și din el mi s-arăta,
Un voinic nu prea voinic,
Nici pre-nant și nici prea mic,
Nici la chip prea arătos,*

[156 (159)]

*Nici la os prea noduros
Nici cu haina strălucită,
Nici cu flinta ghintuită,*

Adică, cu lipsa de pompă, exteriorizare clasică a lui
Ciubăr Vodă.

*Doar c-un corn argintuit,
Cu luceferi zugrăvit,
Atârnat de brâul lui,
Drept în dreptul șoldului...*

Cornul este instrumentul mitic prin excelență al reînvierii,
al regenerării cosmice.

*Și voinicul ista drag
Mirosind a lemn de fag,*

indicând străvechea obârșie a ciclului, când toată
ambianța și geneza erau vegetale, cârmuite de «Marele
Dulgher al Universului».

*A dus cornul lui la gură
Și-a dat o hăulitură
De gândeai că nu-i vreun corn
Ci-i un hăulit de om...*

Ștefan face același lucru pe care Eminescu, în *Doina*
sa, îl va conjura s-o facă la sfârșitul veacului, dar legând
cele două poezii. Ștefan, la rândul său, este comisionat de
Ciubăr să execute acea conjurare. În poezia populară,
cornul de argint e împodobit cu luceferi, ceea ce-i arată
caracterul său uranic, de *Parașabda*. Eminescu scrie
următoarele două versuri prea precise ca să fie numai
inspirație personală:

*Când în păduri, în lacuri, lanuri, luncă,⁹³
Vorbeai cu zeii de sunai din corn.*

(Fata-n grădina de Aur)

[157 (160)]

Poezia populară zice în continuare:

93 vers. **Mihai Eminescu**, *Fata-n grădina de aur* (1875), postumă.
Versurile fac parte din tânguirea bătrânului despre vremea când lumea
era încă deschisă spre zei; textul lor e stabilit în ediția Perpessicius,
Opere IV. [[Mihai Eminescu — opera poetică \(texte integrale\), ro.](#)]

*Mări-atuncea ce să vezi?
Să tot vezi și să nu crezi.
Tot copacul s-a schimbat
În voinic împlătoșat,
Cu sulița ascuțită
Și cu flinta ghintuită,
Cu jăratec în opinci
Și cu caii strânși în chingi...*

X

*Tot atunci acel voinic
Nici prea'nant și nici prea mic,
I-a dat calul lui Ștefan
Un cal alb și năzdrăvan
Și din gură-a spus așa:
Sue-n șea, Măria Ta,
Suie-n șea și strânge frâul
Și sloboade-te ca râul
Când îi ploaie și trăsnește
Și la vale năboește
Și dărâmă-n calea lui
Tot ce-i strâmb și tot ce-i șui...*

Ciubăr Vodă investește pe Ștefan cu o misiune messianică, de Restaurator Mundi,⁹⁴ și cu mijloacele teurgice pentru ducerea ei la împlinire: Calul Alb (același cal alb pe care va apare Hristos la sfârșitul lumii⁹⁵) și armele. Or, este incontestabil că superiorul și numai superiorul poate investi pe inferior și că raportul dintre Ciubăr și Ștefan este asemănător celui de la suzeran la vasal.

94 „Înnoitorul lumii” (lat.).

95 sursa: Trimitere scripturară: „Și am văzut cerul deschis și iată un cal alb, și Cel ce ședea pe el se numește Credincios și Adevărat” —

Apocalipsa 19, 11. [[Apocalipsa \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

*Cum a spus aista el,
Năzdrăvanul haiducel,
Nici prea nalt și nici prea mic.*

Revenirea insistentă a formulei arată că eroul (Ciubăr) este «indiscernabil» în lumea noastră; expresia este ca și «cel bătrân și nu bătrân»,

[158 (161)]

referitoare la Ștefan. Îl găsești numai la limita dintre opoziții complementare, adversități în lumea Luceafărului:

*Nici prea nalt și nici prea mic,
Însă de voinic, voinic,
S-a făcut un fel de foc
Și-a intrat în fag la loc,
Iar bătrânul fag s-a-nchis
De credeai c-a fost un vis,*

ca și apariția și dispariția Sfintei Dumineci, în basmul *Harap-Alb*.

Stâlp de foc este numai Dumnezeu pe pământ.⁹⁶ Îndrumă pe Moise și pe Evrei prin mări și țări, ceea ce arată esența avatarică a lui Ciubăr Vodă. Ca și în poezia citată mai sus, el este Boanerges, Fiul Trăsnetului. Se resoarbe în fagul de unde a ieșit, printr-o dublă mișcare complementară, *Solve* și *Coagula*. Moise a văzut pe Dumnezeu în Rugul Arzător⁹⁷ (și el esență vegetală ca și fagul). Mărginindu-ne la tradițiile românești, reamintim că Alexandru Lăpușneanu a zidit Mănăstirea Slatina pe locul unui paltin înflăcărat noaptea de un foc ceresc. Natural, fagul reprezintă pe *Axis Mundi*..

⁹⁶ sursa: Trimitere scripturară: „iar noaptea în stâlp de foc, ca să le

lumineze” — Ieșirea 13, 21. [[Ieșirea \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

⁹⁷ sursa: Trimitere scripturară: rugul care ardea și nu se mistuia — Ieșirea

3, 2—6. [[Ieșirea \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

*Mări, Ștefan cel bătrân,
 Cel bătrân și nu bătrân,
 C-o nădejde mare-n sân,
 S-o luat Măria sa
 Și mi s-a svârlit în șa
 Și-au pornit cu toți la vale
 De gândeai că se prăvale
 Peste dușman, țara toată,
 Cu furtună și cu zloată,
 Cu văzduhuri și cu stânci,
 Cu păduri, și văi adânci,
 Cu coclauri și pomoare,
 Și cu ape curgătoare...
 Se ducea, mări, se ducea,
 Peste turci mi se lăsa,
 Cu țărâna-i mesteca,*

[159 (162)]

*Țara dreaptă iar stătea,
 Stătea dreaptă și râdea,
 Cu Domnu se săruta!*

Ștefan nimicește pe dușmani nu numai cu ajutorul ostașilor săi, dar mai ales cu acela al întregii firi, cu care se identifică substanțial printr-o hierogamie, cum o indică ultimul vers: furtuna, zloata, văzduhurile, stâncile, pădurile, văile, coclaurile, ponoarele, apele curgătoare.

* * *

Cât despre caracterul «carnavalesc» al modului de intervenție a lui Ciubăr Vodă, în momentele cele mai grave ale Țării, și al Domnilor care-l reprezintă în exterior, supralicitând absurdul, acest grotesc are misiunea să introducă un element de «descreerare» într-o umanitate «normală», dar limitată tocmai prin această normalitate, și opacă prin medietatea ei față de elementele uranice. Dumnezeu dinamitează uneori lumea noastră pentru ca s-

o facă poroasă, prin catastrofă, printr-o catastrofă care uneori este o explozie de râs sau de nebunie și panică. «Duhul suflă unde vrea și de unde vrea»⁹⁸, dar Duhul este uneori o boare, alteori e un ciclon. Permeabilitatea următoare unei explozii îngăduie influențelor cerești să pătrundă în cotloanele cele mai sumbre ale omenirii. Când carapacea simțului comun este pulverizată, uneori se pot coborî zâne, acolo unde, înainte de catastrofă, se ridicaseră semețe citadele industriale iar codrul poate să se ridice instantaneu în locul pădurii de zgârie-cer.

Deci, Ciubăr Vodă este un prepus la «Janua Coeli»⁹⁹, cu misiunea de a zăpăci pe profanii necalificați, înspăimântându-i; dar o dată locul făcut liber, demiurgul bufon întărește scara lui Iacov între Cer și pământ¹⁰⁰, în sens ascendent și descendent. A fi capabil să vezi că, în realitate, capul Meduzei, cu coama lui de șerpi, este de fapt soarele cu nimbul său de raze, constituie o probațiune pe care puțini pot s-o treacă existențial. Ananda K. Coomaraswamy remarcase solidaritatea dintre «Poarta Cerului» și anumite capete de monștri, cum sunt Kâla Mukha¹⁰¹ și Kârți

[160 (163)]

Mukha în India și T'ao-t'ie¹⁰² în China. Caracterul compozit al acestor măști împrășteie atenția și derutează

98 sursa: Trimitere scripturară: „Vântul suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine” — Ioan 3, 8. [[Ioan \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

99 sursa: Trimitere scripturară: scara rezemată de pământ cu vârful la cer, pe care se suiau și se pogorau îngerii — Facerea 28, 12. [[Facerea \(Biblia](#)

[sinodală\), ro.\]](#)

100 Janua Coeli — „Poarta Cerului” (lat.) — ieșirea din cosmos, pe verticala axului lumii. (vezi pagina 231)

101 Kâla Mukha — „Fața Timpului” — masca monstruoasă pusă deasupra ușilor templelor indiene, păzitoare a Porții Cerului; Kârți Mukha, „Fața Slavei”, e celălalt nume al ei. (vezi pagina 231)

102 René Guénon: *Kâla-mukha*, în *Symboles fondamentaux de la Science sacrée*, Paris, Gallimard, p.357 și urm.

pe profani, ca și Labirintul. Același scop îl are deghizarea descreierată a lui Ciubăr Vodă. «Hemtze descrie astfel caracterul compozit al acestei măști fantastice (a lui T'ao-t'ie, *n.n.*): bot de carnasier armat cu colți mari, coarne de bivol sau de berbec, față de egrete, ochi de bufniță, cioturi de aripi și gheare de pasăre de pradă, ornament frontal în formă de greier»¹⁰³. În haosul acesta de elemente disperate, unde și cum să găsești punctul central și coordonator, singurul prin care se poate trece în lumea zeilor, a cărei intrare o păzește monstrul? Unitatea principială este reprezentată în lumea noastră direct prin multitudine, iar multitudinea, pentru cei care nu au simțul Unității, este o casă de nebuni. Coomaraswamy, cum observă Guénon, are dreptate când spune că fața monstrului, oricare i-ar fi diferitele aparențe, este în adevăr «Fața lui Dumnezeu», care, în același timp, omoară și vivifică.

Am văzut că, de cele mai multe ori, Ciubăr Vodă apare sub aspecte comice; nu e în contradicție cu cele spuse mai sus, comicul primordial, radical, fiind tot atât de teribil ca și spaima. E și el un exploziv. Prin răs, alternat cu plâns, Dumnezeu - în calitate de demiurg, poate produce lumile din substanța primă preexistentă și le poate distruge, atomizându-le.

Ministrant de răs și de plâns, Ciubăr Vodă le posedă în indistințione în ciubărul său, ca băutură sacră, licoare beatifică de viață lungă, dar și otravă. Aceste două caracteristici opuse se atribuiau și băuturii din cupa Graalului.

Deci, Multiplicitatea este oglindirea inversă a Unității în lumea noastră. Cum imaginea nu poate fi separată de prototipul ei, sub pedeapsa «tăierii rădăcinii plantelor», aventura esențială a omului pe pământ este vizionarea

103 T'ao-t'ie — Masca compozită de pe bronzurile chinezești arhaice, cu aceeași rânduială ca Kâla Mukha. (vezi pagina 234)

prin meditație și contemplare, omologarea Multiplicității îmbăiate în Unicitate, multiplicitate care este vâlul Mayei, întins ambiguu între Fața divină și Materia Primă. Vâlul Mayei este o plasă care poate ridica pe contemplativ spre obârșiile lui sau îl

[161 (164)]

poate lega fedeleș în chingile individualității sale, căzând ca o piatră în Abis. Căci este un aspect malefic al Unicității, când, din vina omului care «taie rădăcina plantelor», Unicitatea pune pe fața divină obrăzarul Multiplicității, care devine astfel Mulțime, Cantitatea discontinuă. Ciubăr Vodă se îmbracă de bună voie în ridicol, își aruncă năvodul în mâl, cu speranța improbabilă să mai prindă și să tragă la mal unele din rămășițele, din cojile, din Klifoturile¹⁰⁴ căzute în extremitățile înghețate ale universului. Plasa lui este circulară, pentru că numai așa poate imprima Apelor Primordiale o dublă mișcare, de atracție și de respingere, separând ceea ce se mai poate salva din lumile pierdute. Această dublă mișcare se poate simboliza prin orice cuplu de complementare, între altele prin masca dublă a Râsului și a Plânsului. O găsim în spectacole care pot concentra și chintesenția o stare cosmică, în mod obișnuit difuză și sleită. De aici, caracterul demiurgic al spectacolului tradițional.

Cercul precede teatrul, pentru că cercul precede semicercul, care este o derivație a lui. Un vârtej de praf pe drum este un circ, pentru că este circular. Tot vortex este indefinitatea galaxiilor văzute și nevăzute. Mărimea nu are importanță.

Cercul este un rezumat, un precipitat, nu arbitrar, ci organic, al Vortexului Sferic Universal¹⁰⁵, prin continuitate

104 Klifoturile — Ebr. (vezi pagina 231)

105 Cum nu putem da amploare considerațiilor care urmează, rugăm pe cititor să se refere la: *Le symbolisme de la Croix*, de René Guénon, Paris, Edition Vêga, 1931.

în Războiul cosmic, pe care Marele Țesător al Lumilor îmbină urzeala cu băteala cosmosului.

* * *

Vortexul Sferic Universal este constituit dintr-o masă vibratorie, centrifugă și centripetă, *concomitent*. Aceste vibrațiuni făuresc țesutul cosmic și, pentru că în lume nu poate exista un hiatus, ele sunt în mod necesar la un pas infinitezimal unele față de altele; *prin urmare orice figură poate fi țesută pe ele* și acesta este rostul și explicația geometriei sacre. Schemele țesute sunt cauze secunde.

[162 (165)]

Schema cercului este raza unui con, cuprinzând toate stările de fire dintr-o regiune a universului înfășurate în jurul axului vertical, ce trece prin centrul lor. Dar, cum spuneam, aceste planuri sunt continue, din cauza pasului infinitezimal ce le separă, despărțite printr-un element de spirală, care, sub influența «atracției Cerului» are o mișcare elicoidală ascendentă în constituentele lui. Caracterul ierarhic al acestor stări de fire suprapuse este indicat de cercurile locurilor unde stau spectatorii și atunci arena poate fi considerată ca o secțiune a unui con sau ca bază comună a două conuri inverse, a căror secțiune verticală constituie un romb. Conul superior, arena, fiind luată ca plan de referință, este indicat de acoperișul din ce în ce mai subțiat al cercului. Vârful, punctul lui ultim, este în același timp Poarta Cerului, Ochiul Domnului și cheia de boltă a Universului, sau a unei părți a lui. În el se concentrează toate puterile Cerului și ale Pământului. Conul inferior este numai conceptual, ca Abis. În punctul critic al acestui sistem de coordonate, Ciubăr Vodă se află în elementul lui, ca peștele în apă. Își ia toate măștile pe care le dorește, în special cele mai absurde și mai ridicole.

Spectatorii stau pe marginea unui Maelström, pe fața căruia se coboară mesaje de sus, ca pasărea mitică Alkyon potolind valurile mării, acolo unde se așază ca să-și clocească ouăle, timpul oprindu-și mersul, zice-se. Dar tot acolo se ridică la suprafață gemetele infernului. Niciodată nu se manifestă pe arenă lumea mijlocie în care trăim, singura reală pentru toropiții din jurul hârdăului magic. Nu înțeleg nimic din spectacol pentru că nu e acela al lumii de toate zilele. În teatru mai găsim vestigii umane și cu fărămiturile lor se mulțumesc spectatorii obișnuiți. La circ ruptura este completă: cine a mai văzut în lumea largă lei sărind prin cercuri de foc sau formând piramide pe scăunele și pe mese? Aceste scheme transced lumea noastră, ele alcătuiesc numai prototipurile lor cerești, în jurul tronului suprem, așa cum l-a văzut Ezechiel în viziunea lui, sau în procesiune hieratică

[163 (166)]

pe căile zodiacale. Dar o incantație inversată ridică la suprafață monștrii Hadesului, aceiași pe care îi suscită atât de imprudent psihopatologia modernă. Simbolurile sunt ambivalente: pe lângă caii cerești ai soarelui, cu fața lor de leu, mai există telegarii carului lui Pluton, sau aceia din vânătoarea nocturnă a legendelor medievale. Spectacol vesel, circul? Dar mii de martiri au fost sfâșiați de fiare pe arenele lui, gladiatorii s-au înjunghiat pe ele, în competiții care separau haosul în poli, pozitiv și negativ. Chiar în modernele circuri-stadioane, două echipe își dispută sălbatec o minge, când o sută de mii de spectatori se transformă într-un singur demon, mugind. Cu un spectacol vesel avem oare de-a face?

Tot spectacol profanator este exhibiția unor animale sacre, descriind, sub bici și fiare înroșite în foc, figuri geometrice care sunt în exil în lumea noastră, executate de ființe solare, tot așa de exilate și ele. Acela care posedă

l'intelletti sani,¹⁰⁶ are direct în fața ochilor o mostră din «marea parodie», din subversiunea definitorie a sfârșitului de ciclu. Evident, cineva calificat este abilitat să vadă în Marea Parodie necesarele tribulații și pătimiri ale unor scânteii divine, exilate în lumea de jos, suferința Șechinei, «Prezența Reală» a Divinității, robită de «coji» și aceasta permite pozitivarea, transmutarea sfârșitului unei lumi, integrarea vârstei de fier în viitoarea vârstă de aur. Dar cine dintre milioanele de spectatori, care se vântură la spectacolele de circ poate descifra enigma indescifrabilă și să dea o mână de ajutor lui Dumnezeu?

* * *

Multiplicitatea, înainte de a se reintegra în Unitate, principiul ei mediat, se rezolvă în staza imediată, tranzitorie, care este dualitatea. Se face, ca într-un câmp magnetic, o repartiție în haosul spectatorilor și al actorilor, la dreapta și la stânga Vortexului, sau într-o secțiune a lui. Aceasta, fără știrea lor; este suficientă luciditatea îngerului care veghează din vârful conului, adică deasupra ciubărului. Cheia de boltă

[164 (167)]

pusă la locul său, prin simpla ei prezență, transformă Haosul în cosmos. Prin urmare, putem reprezenta arena derivând direct din Yin-Yang, străvechiul simbol extrem-oriental al forței binare care produce și risipește lumile, repartizându-le în plus și minus, în pozitiv și negativ, în Viață și Moarte, sau, în strâmta concepție religioasă, în Bine și Rău. Vicisitudinile Yin-Yang-ului sunt evertuate de zvârcolirile șarpelui, invizibil dar cu atât mai virulent, care desparte în două cercul arenei. De aceea, trebuie să

106 sursa: „mințile sănătoase” (it.). **Dante, *Infernul IX*, 61**, în forma canonică: *O voi ch'avete li 'ntelletti sani* — „O, voi care aveți mintea sănătoasă”. [[Dante Alighieri — Divina Commedia: Inferno \(textul italian\)](#)].

ne reprezentăm pe acei ce însumează în ei puterea cheilor, ca pe Aion¹⁰⁷ Veșnicul, înfășurat de un șarpe, care-i șoptește în ureche tainele.

Partea albă, pozitivă, este despărțită de partea neagră, negativă, printr-un sinusoid care nu este altceva decât Șarpele cosmic, înfășurând arborele lumii, aici în proiecție plană. Spirele lui se strâng și se dilată, distribuitoare de Viață și de Moarte. Dar nimic în lumea noastră nu poate fi desăvârșit pozitiv și desăvârșit negativ, pentru că s-ar sustrage ambianței. De aceea, în jumătatea Yang a cercului se află un punct Yin iar în jumătatea Yin a lui se află un punct Yang. Tot așa se spune în Kabală că Dumnezeu a pus o bucată de os din Adam în pieptul Evei și un pumn de carne din Eva în pieptul lui Adam. Prin urmare, Polemos și Apatheia, inerente spectacolului lumii, actualizează ca un revelator fotografic, în arena cercului și în aceea a Universului, liniile de forță imuabile ale Yin-Yang-ului, altminteri învălmășite și indetectabile.

* * *

Actualizarea puterilor specifice ale Yin-Yang-ului nu se poate împlini prin și din ele însele; trebuie solicitate de o forță exterioară lor și pe aceasta tradiția extrem-orientală o numește Atracția Cerului, împlinindu-se de-a lungul unui ax vertical pe arenă. Punctul de impact pe arenă, recte¹⁰⁸ pe secțiunea orizontală a Vortexului Universal, nu este vizibil pentru că, în realitate, nu aparține acestui plan, deși îl re-

[165 (168)]

gentează și îl condiționează în mod necesar. Numai prin acest punct se exercită atracția Cerului, indicată de

107 Aion — „Veacul” — zeul-ciclu al misterelor târzii, cu trup de om și cap de leu, înfășurat de un șarpe. (vezi pagina 227)

108 „mai exact, propriu-zis” (lat.).

nimbul sfinților sau de ciubărul-pălărie al bufonului nostru, care transformă un recipient în simbol activ.

Simptomele și semnele incantației atractive sunt perceptibile și se fac sensibile prin tot ce se petrece pe arenă, care nu seamănă cu spectacolele lumii noastre: dansul ritual al cailor, saltul balerinelor călări ce trec prin cercuri de foc ca într-un basm, țâșnirea verticală ascendentă a acrobaților care par să atingă planul imponderabilității. Procesiunea de simboluri este aceeași ca în teatrul antic, numai că acolo era vizibilă exclusiv pe podium, proiectată de diametrul cercului, pentru că jumătatea nocturnă a teatrului se afla în afara simțurilor spectatorilor, pe când caracterul circular al cercului este incontestabil perceptibil pentru toată lumea, în totalitatea lui, ceea ce îi arată prioritatea și antecedența. Dar Mistagogul, Choregiul care pune în mișcare încercarea de desprindere a Ideilor imanente de pe arenă, din robia gravității, din mîlul inferior, trebuie să fie un personaj enigmatic, aparent din lumea noastră, grotesc dar incomprehensibil, înșelând pe stăpânul lumii inferioare, într-un cuvânt Clovnul sau măscăriciul din folclorul nostru, noua formă a lui Ciubăr Vodă, proiecții directe ale Demiurgului în lumea noastră. E primul Motor halucinant al lumii: spoit cu făină, aparent spectru, cu ochii, sprâncenele, gura, îngroșate schematic ca un cap desenat de un copil. Dar haina îi este siderală ca îmbrăcămintea unui Făt-Frumos, cu soarele pe piept, cu luna în spate, spuzită de stele, șiruind toată în soare lichid. Provoacă râsul spectatorului îmbrăcat în salopetă egalitară sau în veston de confecție, pentru că *așa este scris*. Aparent oglindește luminile cercului; în realitate, el luminează cercul. Spectatorul trebuie să râdă pentru că și Demiurgul a plăsmuit lumile printr-un hohot de râs. Dar cine a mai păstrat arta rară de a percepe evidența, cine intuiește caracterul sacerdotal al Clovnului, în coiful său conic,

reflectând și reprezentând acoperișul cercului, semnificând analogia dintre Macrocosmos și Microcosmos.

În acțiunea sa demiurgică, deci ca formator, nu este vorba de aspectul pur principial al dumnezeirii, căci are comună măsură cu

[166 (169)]

Cerul și cu pământul, în staza lor de aparentă contradicție, stare care este și o mască. Clovnul este o întâlnire de antinomii, derivate toate din antinomia primordială, și nu indistinct ca Principiul; de aceea este jalnic și vesel, exteriorizându-și interiorul, interiorizându-și exteriorul, ocultându-și realitatea, om în cer, himeră pe pământ. În toate ia în răspăr mersul aparent al lucrurilor. Semnifică, pentru cine știe să vadă, impermanența lumilor, caracterul lor zadarnic, de nălucire, ceea ce este întovărășit de elemente comice și absurde.

Iată un citat dintr-un autor competent:

«În toate variantele mitologiei nord-americane, apare un fel de Demiurg care se situează sub spiritul suprem, sub Marele Mister, care, în același timp este benefic și teribil, erou inițiator și bufon, uneori demon. Întâlnim aceleași trăsături la Hermes, Hercule, Prometeu, Epimeteu și Pandora; tot așa le găsim și în mitologia nordică la Loki-jumătate zeu, jumătate uriaș în același timp, prieten și dușman al celorlalte divinități, fără a uita, în cosmosul japonez, pe teribilul Susano-wo-no-Mi-kato, geniul furtunei și într-un anumit fel Princeps hujus Mundi.¹⁰⁹[...] Apare sub trăsăturile unui animal, sau ale unui om, uneori sub aparența unei creaturi misterioase și nedeterminate (sunt caracteristicile Bufonului și ale Clovnului, întrunite, în anumite cazuri, la Ciubăr Vodă, *n.n.*), a fost descris ca viața care se încarnează în toate ființele și își asumă toate posibilitățile lor,

109 Frithjof Schuon: *Le Démiurge dans la mythologie nord-américaine*, în *Etudes Traditionnelles*, nr.1, 1967, p.3 și urm.

luptele și destinele lor. Are ceva proteic, haotic și absurd, divinul și tenebrosul se încarnează în el; i s-a atribuit o dorință de disimulare și de ocultare și apare atunci ca un actor înțelept, jucând un rol de nebun, în mod deliberat. Actele sale sunt incomprehensibile ca și Koanele Zenului. Trebuie să ne reamintim că bizarul, chiar șocantul, servește adesea de văl ocrotitor Sacralui[...] Demiurgul se identifică mai întâi cu haosul primordial, apoi este prototipul oricărui lucru, rău sau bun; diversitatea și inegalitatea – mergând de la sublim la coșmar al creaturilor, el o mărturisește[...] Răul rezultă din desfășurarea manifestării divine, dar tocmai, sub acest raport, nu este «răul», e simpla umbră a unui proces în sine pozitiv; este ceea ce exprimă, în felul său, mitul demiurgului bufon. Există un mister de absurditate. Totul este absurd, afară de Dumnezeu». ¹¹⁰

[167 (170)]

Mai este nevoie să spunem că fiecare din trăsăturile pictate cu mână de maestru se potrivesc lui Ciubăr Vodă?

Autorul putea cita printre zeii cu caracter similar pe Dionysos, patronul teatrului și al circului; trăsăturile lui esențiale sunt cele mai incomprehensibile. Cititorul își amintește că pe scena teatrului era altarul sau bustul lui Dionysos. În circ i-a luat locul August Prostul. Nu e o decădere, ci o ocultare. Și aici este justificarea aparentei digresiuni, căci August Prostul și Ciubăr Vodă reprezintă aceeași entitate, în care converg parodic trăsăturile unei regalități oculte și aparent degradate. Porecla este de origine germană, August der Dumme, ¹¹¹ și a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-

110 sursa: „Stăpânitorul lumii acesteia” (lat.). **Ioan 12, 31**, după Vulgata: *nunc princeps huius mundi eicietur foras*. [[Ioan \(Biblia sinodală\), ro.](#)]

111 „August cel Prost” (germ.) — numele clovnului stângaci din circul german, de unde porecla românească.

lea, exteriorizată, după părerea noastră, din loji masonice operative. Ideea și funcția imperială, cheia de boltă a marilor civilizații tradiționale din lumea antică și lumea medievală, fusese măturată de Revoluția Franceză și dispăruse în 1806, când împăratul Francisc al II-lea, silit de Napoleon, renunțase la titlul de împărat roman de națiune germanică. Marile principii tradiționale fundamentale, din cauza decăderii ciclice, nu se mai puteau manifesta în exterior. Era de ajuns ca, deocamdată, sămburele de foc să fie păstrat în conventicole foarte secrete, până când va veni timpul ca rugul lumii moderne să fie aprins din nou. Ideea tradițională a Imperiului va fi încredințată, la timpul ei, aceluia care pregătește Parusia¹¹². Este Mult Așteptatul.

În anul 1777, a fost constituit în Marele Orient «Consiliul împăraților Orientului și Occidentului». Se vede cât de colo că au fost identificați cu «Les Grands Architectes de l'Orient et de l'Occident». Acolo se află ocultat sămburele imperiului și titularul funcției. Dar este nevoie ca uneori să se manifeste criptic și sacrificial în afară. Atunci Imperator Caesar Augustus¹¹³ devine August Prostul, iar Mușatinul cel fără de Moarte și Rege al Graalului, Ciubăr Vodă.

Post-scriptum sumar

Răsfoind un album de gravuri al lui Abrecht Dürer, am găsit detalii curioase în *Melancholia*. Pentru a le face înțelese, trebuie descrise

[168 (171)]

elementele ei esențiale; rosturile ei multiple nu-și au locul în aceste câteva rânduri finale.

112 Parusia — A doua venire a Mântuitorului, la sfârșitul veacurilor. (vezi pagina 233)

113 „Împăratul Cezar Augustus” (lat.) — titulatura întreagă a împăratului roman.

Într-un dreptunghi, deci în cosmos, nu în Ceruri, se află în primul plan trei ființe la fel de toropite ca și coconii din Efes, în peștera lor din munte. De altminteri mitul, ca și gravura, fac parte din același ciclu spiritual. Tonalitatea este dată de un soare sumbru, apunând deasupra apelor, marcând sfârșitul - deci aceeași încheiere eonică, la fel cu curcubeul echivoc ce-l învăluie, emanând din satelitul întunecat. Un demon întinde un fel de membrană pe care scrie «Melencholia¹¹⁴», cuvânt care semnifică «Fiere Neagră», arătând că tot de Vârsta Neagră este vorba. În primul plan al gravurii se află un Înger Arhitect, cu capul sprijinit meditativ pe palmă; în cealaltă mână ține capătul unui compas, deocamdată inutil. Un copil stă sub semnul Balanței, adică al Judecății. Este noul ciclu în stare încă de virtualitate. El șade pe o piatră de moară, care macină cantitatea continuă în pulbere discontinuă, care la rândul ei se scurge pe gâtlejul unei clepsidre, până-n clipa marcată de un pătrat magic, supramontat de un clopot.

La stânga, un ogar încolăcit pare că doarme. Pe lângă aceste trei ființe, unelte de tâmplărie și de zidărie, instrumente de masonerie forestieră și minerală, unind, prin simbolismul lor, începutul vegetal și încheierea minerală a ciclului. Nu putem cerceta din opera lui Dürer decât elementele ce ne interesează în legătură cu prezentul studiu; celelalte elemente, tot atât de interesante, cititorul le poate studia în albumele cu opera pictorului german. Este de ajuns să spunem că toate ființele și lucrurile din gravură par căzute în torpoare; în realitate, așa-zisa torpoare este o formidabilă atenție, o concentrare fără clipire. Ființele și lucrurile chiar par că-și rețin răsuflarea, așteptând semnul unei deșteptări, care este și o declanșare. Când va veni, Îngerul va înscrie în cercul tras cu compasul său liniile de forță a ceea ce

114 Melencholia — Gravura lui Albrecht Dürer din 1514, una dintre cele trei Meisterstiche. (vezi pagina 232)

creștinii numesc Ierusalimul ceresc¹¹⁵, copilul se va deschide ca o floare spre adolescența noului ciclu, Ogarul va porni spre hăituirea lupoaicei. El este *Domini Christi Vertagus* («Ogarul Domnului Hristos») iar inițialele formulei latine formează pe faimosul DUX. Dar toată mașina aceasta cosmică trebuie pusă în mișcare de ceva ce se află oarecum deasupra lui și chiar în afară de el, cum vom vedea.

[169 (172)]

De aceea, elementul esențial vizibil în gravură este clopotul ce se află deasupra careului magic, care înseamnă timpurile deci clopotul este deasupra timpurilor. Când va bate, tot ansamblul se va pune în mișcare. Dar clopotul nu poate bate prin propria lui putere, ci este tras de cineva care-i este exterior și ține funia, vizibilă și ea în gravură; capătul legat de clopot e vizibil, celălalt este în afară de gravură și aici o curioasă observație: toată opera lui Dürer e «naturalistă», adică reprezintă lucrurile, așa cum le văd toți oamenii, supunându-se în special gravitației. (Ar fi interesant un studiu de făcut asupra artiștilor din Renaștere care, supunându-se prejudecăților naturaliste ale epocii lor, au salvat simbolismul, uneori de mare calitate: Leonardo, Michelangelo, Giorgione, Tițian și alții, printre care cel mai simbolic, Albrecht Dürer). Așadar, Dürer, după gustul epocii, așterne pe o suprafață cu două dimensiuni lumea cu trei dimensiuni din afară. Ființele și lucrurile sunt implacabil supuse cantității, până în aspectul ei cel mai dur, legea gravitației. Or, ce descoperim în «Melencholia»? Că unul din componentele ei calcă deliberat această lege. Funia, în loc să spânzure,

115 sursa: Trimitere scripturară: „Și am văzut cetatea sfântă, noul Ierusalim, pogorându-se din cer de la Dumnezeu” — Apocalipsa 21, 2; măsurarea ei cu trestia de aur, la 21, 15—17. [[Apocalipsa \(Biblia](#)

cum era firesc, de-a lungul clopotului și pătratului magic, plutește în imponderabilitate.¹¹⁶

Să fie chiar așa și Dürer să fi încălcat canoanele picturii din vremea lui? Cum am spus, un capăt al funiei e legat normal de clopot, celălalt e invizibil, în afara gravurii, frânghia plutind în vid. În realitate, marele pictor insinuează că celălalt capăt este ținut de o mână invizibilă. Când, la ceasul însemnat în veșnicie, mâna va trage de frânghie, clopotul va suna, toți adormiții din cavernă se vor deștepta, împlinindu-și funcția și misiunea, iar lumea noastră va pieri.

Dar cine va trage clopotul? Reprezentantul acestei eminente veșnice, deținătorul supremei funcții spirituale, care în Moldova de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea era poreclit «Ciubuc Clopotarul», acesta încadrat fiind de cei doi «cumetri» ai lui.

Încă un detaliu curios: atât tatăl lui Dürer cât și Ciubuc Clopotarul s-au coborât în Germania și, respectiv, în Moldova, de pe podișul transilvan.

¹¹⁶ Adina Nanu: *Pe urmele lui Dürer*, București, Editura Albatros, 1976, p.5-25.

GLOSAR DE TERMENI

Glosar unificat pentru «Monarhul ascuns». Baza o alcătuiesc termenii pe care autorul îi lămurește în text și în note, vocabularul lui tradițional din celelalte volume ale seriei și termenii străini explicați în notele ediției de față; termenii centrali au primit articole dezvoltate.

Autori și izvoare de referință: [René Guénon](#)

· [Mircea](#)

[Eliade](#)

· [Julius Evola](#)

· [Ananda K. Coomaraswamy](#)

· [Frithjof Schuon](#)

· [Henry Corbin](#)

· [Biblia](#)

[sinodală \(bibliaortodoxa.ro\)](http://sinodala.bibliaortodoxa.ro)

Agarttha — Numele sanscrit (lit. „cea de nepătruns”) pe care Saint-Yves d'Alveydre, iar după el Guénon, îl dau Centrului suprem și nevăzut al lumii, moștenitor al vechii dinastii solare care rezida la Ayodhya.

În fruntea lui stă un ternar: *Brahâtma*, „suportul sufletelor în duhul lui Dumnezeu”, în care cele două puteri — sacerdotală și regală — stau încă nedespărțite; *Mahâtma*, sufletul universal, care reprezintă sacerdoțiul; *Mahânga*, trupul universal, care reprezintă puterea regală și întocmirea materială a lumii. Schema lor e un triunghi cu vârful în sus.

Pe acest ternar citește Lovinescu icoana Arhanghelului Mihail de la Văratec: picioarele îngerului și voievodul culcat alcătuiesc triunghiul pământesc, cu Ștefan drept bază — adică *Mahânga*; creștetul și cei doi umeri, cu capetele de daci, alcătuiesc triunghiul ceresc, oglindirea celui de jos de-a lungul Axei Lumii.

Aion — „Veacul” — zeul-ciclu al misterelor târzii, cu trup de om și cap de leu, înfășurat de un șarpe.

anamnesis — „Re-amintirea” platoniciană: cunoașterea nu se dobândește, ci se redeșteaptă.

Anima Mundi — „Sufletul lumii” (lat.) — viața difuză a cosmosului, pe care Frumoasa adormită o închipuie în somnul ei.

Athanor — Cuptorul alchimic în care se coace Oul filozofal; aici, leagănul de aur al Ianei Sânziana.

Atma — Sinele, principiul permanent al ființei, dincolo de individualitate.

Axis Mundi — Axa lumii — linia verticală care leagă toate stările de fire prin centrul lor; în basme, arborele, stâlpul, cornul sau trupul eroului.

barzakh — „Istmul” (arab.) — hotarul care desparte și unește două lumi sau două mări; locul trecerii.

Bourul — Zimbrul din stema Moldovei și din legenda descălecatului, jertfit în mitul întemeierii; chip al puterii solare.

Brahâtma — „Suportul sufletelor în duhul lui Dumnezeu” — capul ierarhiei inițiatice, în care puterea sacerdotală și cea regală stau încă nedespărțite.

Brâhmani — Casta sacerdotală a tradiției hinduse, păstrătoarea cunoașterii.

Cetatea Soarelui — „Civitas Solis” — cetatea ideală a lui Campanella, apropiată de autor de „citadela solară” a rosacrucienilor.

Chakravarti — „Cel care învârte roata” (sanscr.) — Monarhul universal, nemișcat în centrul roții lumii.

Ciubăr Vodă — Nume de domn moldovean atestat o singură dată în istorie: Grigore Ureche scrie, între urmașii lui Alexandru cel Bun, că „dupre moartea lui Pătru vodă, au domnitu Ciubăru vodă 2 luni” (1448). Unii istorici l-au socotit o scăpare de condei, alții l-au identificat cu Csupor, căpitanul trimis în Moldova de Iancu de Hunedoara — iar ungureșcul *csupor* înseamnă „ceașcă, cupă”, ceea ce îl pune, prin numele lui, în rândul „conținătoarelor”.

În folclor rămâne o zicală („de pe vremea lui Ciubăr Vodă”, adică din vremea când lumea era întoarsă pe dos) și un joc de copii. În literatura cultă apare de trei ori la depărtări care nu par întâmplătoare: la Constantin Stamati, în *Povestea poveștilor* (1843), ca tată al lui Bogdan întemeietorul; la Costache Negruzzi, în scrisoarea *Păcală și Tândală* (1842); la Vasile Alecsandri, în *Despot Vodă* (1879), unde măscăriciul e

cel care face și desface domnia. Creangă îl strecoară, fără nici o nevoie literară, în fraza dintâi din *Moș Nichifor Coțcariul*.

Din toate acestea Lovinescu scoate o funcție, nu un om: domnul legitim și perpetuu al Moldovei, ocultat sub masca bufonului, care se arată în ceasurile grele și va reveni la sfârșitul ciclului. Formula care i se potrivește e cea medievală a regelui Arthur, *vivit non vivit*.

coincidentia oppositorum — „Coincidența contrariilor” — unirea opozițiilor în Principiu, semnul celui care ține „puterea cheilor”.

Dharma — „Legea” proprie unei lumi sau unui ciclu; rânduiala care ține firea laolaltă.

dhikr — „Pomenirea” (arab.) — repetarea numelui divin în tarikaturile musulmane; corespondentul musulman al lui *japa*.

eshatologic — Care privește cele de pe urmă: sfârșitul ciclului, judecata, înnoirea lumii.

Făt-Frumos — Eroul basmului românesc, căutătorul; autorul îl leagă de lat. *Fatum*, „soartă”, și de cavalerul Graalului.

Fede Santa — „Credința Sfântă” — organizație terțiară legată de spiritul Templului, pomenită de Guénon alături de *Fedeli d'Amore*.

Fedelilor d'Amore — „Credincioșii Iubirii” — frăția poetică și inițiativă din care făceau parte Dante și prietenii lui.

Ghaybat — „Ocultarea” (arab.): cea minoră (*sughrâ*), când Imamul mai comunică prin locțiitori, și cea majoră (*kubrâ*), care ține până la sfârșit.

Graal — Cupa Cinei celei de Taină, în care Iosif din Arimateea ar fi adunat sângele Mântuitorului; în romanele medievale, obiectul căutării cavaleresti (*la queste*) și semnul unei regalități sacre, păstrată de o familie și de o „cavalerie spirituală”.

Regele Graalului e totdeauna un rege rănit — Amfortas, Mordrain-Evalac, *le roi méhaigné* — a cărui rană ține țara în pustiire până la venirea celui curat. De aceea mitul Graalului și mitul monarhului ascuns sunt, pentru Lovinescu, unul și același, privit din două părți.

Legătura cu volumul de față trece prin „conținător”: ciubărul, ca și cupa, ține o băutură care e deopotrivă licoare

de nemurire și otravă — cele două însușiri pe care tradiția le dă băuturii din cupa Graalului. Iar cei 49 de inițiați din jurul lui Ciubăr Vodă, cu el cincizeci, sunt numărul cavalerilor Mesei Rotunde dintr-o seamă de versiuni.

gune — Cele trei calități ale substanței universale: *sattwa* (luminoasă), *rajas* (expansivă), *tamas* (grea, întunecată).

guru — Învățătorul spiritual care transmite inițierea, în tradiția hindusă.

Hermes Trismegistos — „Hermes cel de trei ori mare” — patronul hermetismului, numit așa fiindcă stăpânește cele trei lumi.

hierogamie — „Nunta sfântă” — unirea rituală a celor două principii, cerul și pământul, eroul și zâna.

Hiranyagarbha — „Germenele de aur” (sanscr.) — sâmburele luminos din inima lumii și din inima omului, din care se desfășoară creația.

Iana Sânziana — Zâna din basmele românești, soața ursită a lui Făt-Frumos; chipul Prezenței luminoase care trebuie căutată și trezită.

Ianus — Zeul roman cu două fețe, al pragurilor și al trecerii dintre cicluri; *Ianus Bifrons*, cel cu îndoită privire, spre trecut și spre viitor.

Ida și Pingala — Cele două curenți subtile care șerpuiesc de o parte și de alta a coloanei vertebrale, în jurul canalului median *Sușumna*.

Imamul ascuns — Al doisprezecelea imam al șiiților duodecimani, fiul lui Hasan al-Askari, născut după tradiție în 255 H (868 e.n.) și dispărut copil. Urmează „ocultarea minoră” (*ghaybat sughrâ*), vreo șaptezeci de ani în care patru locțiitori mai comunică cu el, apoi, din 940, „ocultarea majoră” (*ghaybat kubrâ*), care ține până la sfârșitul vremurilor.

Imamul nu e mort: e *Qa'im*, Resurectorul, „Imamul timpului nostru”, și trăiește în cetatea de smarald Jabarsa, de pe Muntele Cosmic. Sărbătoarea nașterii lui, în noaptea de 14 spre 15 Șa'bân, e descrisă de Henry Corbin în paginile pe care autorul le citează.

Lovinescu vede în imamism haina musulmană a unui mit mai vechi: așteptarea zoroastriană a lui Saoșiant și a *Renovatio*

Mundi. Lupta dintre Ormuzd și Ahriman se continuă în lupta dintre Imam și Iblis.

IO — Monosilabul care precede numele domnilor români în actele de cancelarie; prescurtare a lui *Ioan*, ebr. *Iohanan*, „harul lui Dumnezeu”.

Jabarsa — Una din cetățile de smarald ale Muntelui Cosmic, în care tradiția șiiită îl așază pe Imamul ascuns.

Janua Coeli — „Poarta Cerului” (lat.) — ieșirea din cosmos, pe verticala axului lumii.

japa — Repetarea rituală a unei formule sau a unui nume divin, în tradiția hindusă.

Jivatma — Sufletul individual, eul trecător, față de *Atma*, Sinele nemuritor.

Kâla Mukha — „Fața Timpului” — masca monstruoasă pusă deasupra ușilor templelor indiene, păzitoare a Porții Cerului; *Kârti Mukha*, „Fața Slavei”, e celălalt nume al ei.

Khidr — „Cel Verde” — profetul nemuritor al tradiției musulmane, stăpân al apei vii și al trecerilor neașteptate, în afara ierarhiei obișnuite.

Klifoturile — Ebr. *qlipot*, „cojile” — resturile lumilor sfărâmate, învelișurile moarte din care scânteile divine trebuie scoase.

Kṣatria — Casta războinicilor și a cârmuitorilor în tradiția hindusă; răzvrătirea ei împotriva sacerdoțiului e o temă ciclică.

Kundalini — Puterea încolăcită la baza coloanei vertebrale, care, trezită, urcă de-a lungul axului până în creștet.

Ler — Numele care revine în refrenul colindelor românești — „Ler, Ler, Doamne” — și care, în unele dintre ele, e al portarului Mănăstirii Albe cu nouă altare, din insula albă. Invocarea lui e precedată de monosilabul *IO*, același care stă înaintea numelui voievozilor în actele de cancelarie.

Lovinescu îl apropie de Ler-Împărat din descântece, tatăl ielelor Mărgălina, Rujalina și Savatina, și, mai departe, de regele Lear al lui Shakespeare, cu cele trei fiice ale lui, iar în mitologia celtică de Lir, fiul lui Man, adică al lui Manu. Astfel Ler ajunge un nume al monarhului perpetuu, neîncarnat, regentul unui ciclu.

Magnum Opus — „Marea Lucrare” a alchimiei, cu cele trei culori ale ei: *Nigredo* (negru), *Albedo* (alb), *Rubedo* (roșu).

Mahânga — „Trupul cel mare” — al treilea termen al ternarului Agartthei, principiul puterii regale și al întocmirii materiale a lumii. În icoana de la Văratec, funcția voievodală a Moldovei.

Mahâtma — „Sufletul cel mare” — al doilea termen al ternarului Agartthei, reprezentând puterea sacerdotală și sufletul universal.

Mantra — Formula sonoră cu putere rituală; perechea ei vizuală este *Yantra*, diagrama.

Manu — Inteligența cosmică, Legislatorul primordial al unui ciclu de umanitate, care formulează *Dharma* lumii noastre; nu un om, ci o funcție, oglindită în fiecare generație.

Manvantara — Ciclul de existență al unei umanități, cârmuit de un Manu; se împarte în patru vârste, de la cea de aur la cea de fier.

Matsya Avatara — „Întruparea-Pește” — cea dintâi coborâre a lui Vișnu în ciclul de față, care scapă de potop pe Manu Satyavrata.

Maya — Puterea de a plăsmui aparențe; vălul care și ascunde, și arată realitatea.

Melencholia — Gravura lui Albrecht Dürer din 1514, una dintre cele trei *Meisterstiche*. Lovinescu o citește ca pe o imagine a sfârșitului de ciclu: soarele sumbru apunând deasupra apelor, curcubeul echivoc, liliacul care poartă inscripția, îngerul cu capul sprijinit în palmă și compasul încă nefolosit, copilul pe piatra de moară, clepsidra, pătratul magic, ogarul încolăcit, uneltele de tâmplărie și de zidărie — toate căzute într-o torpoare care e de fapt o atenție fără clipire.

Amănuntul pe care se sprijină toată lectura lui e funia clopotului: în loc să spânzure, plutește, iar celălalt capăt al ei iese din gravură, ținut de o mână nevăzută. Când mâna va trage, clopotul va suna, adormiții din cavernă se vor trezi și lumea aceasta va pieri.

Reproducerea folosită în ediția de față e cea din colecția Metropolitan Museum of Art, New York, în acces liber.

Metatron — În kabală, îngerul Feței și Principele Lumii (*Sâr-ha-olam*), Polul ceresc al cărui reflex este Polul pământesc; identificat cu arhanghelul Mihail.

Monarhul ascuns — Funcția centrală a unui ciclu de umanitate, care nu poate părăsi lumea fără ca lumea să se surpe, dar care, în vremuri de întunecare, nu se mai poate arăta: atunci se ocultează, rămânând în lume, dar sub chipuri care îi ascund firea — somn, rană nevindecată, amortire, nebulie, sărăcie, răs fără noimă.

Mitul e unul singur sub nume felurite: Arthur în insula Avallon, Frederic Barbarossa în Kyffhäuser, Frederic al II-lea în Etna, Carol cel Mare în Unterberg, Marko Kralievici în Urvina, Imamul ascuns al šiitilor, Kașiapa așteptându-l pe Maitreya, Ciubăr Vodă și Ștefan cel Mare la noi. Toate au aceeași încheiere: cel ascuns nu e mort, ci așteptat, iar întoarcerea lui coincide cu înnoirea lumii.

Lovinescu insistă că mitul are două fețe. Una macrocosmică — permanența unei funcții în istoria unui popor; alta microcosmică — germenii de aur din inima fiecărui om, care așteaptă să fie trezit. De aceea litaniile care îl cheamă nu invocă o ființă, ci actualizează o prezență.

Mușatinii — Dinastia moldovenească a urmașilor Mușatei, din care se trag Ștefan cel Mare și ceilalți voievozi.

Norne — Ursitoarele scandinave, care torc și ele firul vieții la rădăcina arborelui lumii.

Omul Universal — Ființa care însumează toate posibilitățile stării umane și le raportează la Principiu; sinonim, în acest volum, cu Omul Primordial.

Parașabda — „Sunetul cel dintâi, nerostit” — Verbul în starea lui neauzită, din care purcede toată vorbirea.

Parce — Cele trei zeițe latine ale destinului: Clotho ține furca, Lachesis învârte fusul, Atropos taie firul.

Parusia — A doua venire a Mântuitorului, la sfârșitul veacurilor.

potestas ligandi et deligandi — „Puterea de a lega și de a dezlega” — atributul celui care stăpânește cheile celor două lumi.

Prakriti — „Natura” (sanscr.) — substanța universală, polul pasiv al manifestării, lipsit prin el însuși de inteligibilitate.

Qa'im — „Cel care se ridică” (arab.) — numele dat Imamului ascuns ca Resurector al lumii.

Rosa-Croce — Numele simbolic al celor care, după desființarea Templului, au purtat mai departe spiritul lui în Apus, până la plecarea lor din Occident.

Ṣakti — Puterea, strălucirea activă a unui principiu, închipuită ca soată a lui; de aceea un centru poate fi simbolizat de o ființă femeiască.

Sandhya — „Îmbinarea” (sanscr.) — clipa fără durată care desparte și leagă două cicluri; potopul și amurgul sunt chipurile ei.

Saoșiant — Mântuitorul așteptat al zoroastrismului, care va săvârși înnoirea lumii.

Ṣechinei — „Prezența” (ebr.) — sălășluirea slavei lui Dumnezeu în lume; în kabală, partea exilată și pătimitoare a dumnezeirii.

sen-jen — „Omul adevărat” (chin.) — cel care a împlinit până la capăt starea umană și e total pasiv față de Principiu, deci total activ față de lume.

Siège Périlleux — „Jilțul primejdios” de la Masa Rotundă, pe care nu-l putea ocupa decât cavalerul desăvârșit; oricine altcineva era înghițit de pământ.

solomonari — În credințele românești, inițiații care umblă în nori călare pe balauri și poartă cartea lor, Solomonia; autorul îi socotește o treaptă înaltă a inițierii populare.

solve și coagula — „Desfă și leagă la loc” — îndoita mișcare a lucrării alchimice, de descompunere și de închegare.

Sûrya-Vanșa — „Neamul Soarelui” — dinastia solară a Indiei, care a domnit la Ayodhya.

T'ao-t'ie — Masca compozită de pe bronzurile chinezești arhaice, cu aceeași rânduială ca *Kâla Mukha*.

Templieri — Ordinul Templului (1119–1312), cavaleri și călugări în același timp, prin care Apusul ținea legătura cu Centrul lumii.

teurgică — Lucrarea rituală prin care influențele cerești sunt chemate și fixate în lumea de jos.

Uroboros — Șarpele care-și mușcă coada, chip al ciclului închis și al apei primordiale ce înconjură lumea.

Ursitoare — Cele trei (sau șapte) zâne care torc soarta omului la naștere; corespund Parcelor și Nornelor.

Vaivaswata — Manu al ciclului nostru, „fiul Soarelui”, de la care își trag obârșia dinastiile solare.

Veltro — „Ogarul” din profeția dantescă (*Infernul* I, 101), care va goni lupoaica și va mântui lumea; la Dürer, ogarul încolăcit al *Melencoliei*.

Vitriolum — Formula alchimică V.I.T.R.I.O.L. — *Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem*, „cercetează cele dinăuntru ale pământului; îndreptând, vei afla piatra ascunsă”.

vivit non vivit — Formula latină pe care Evul Mediu o lega de mormântul regelui Arthur: „trăiește nu trăiește”. Lovinescu o citește ca pe un oracol delfic, în care tăietura se poate pune în două locuri: *vivit — non vivit* și *vivitnon — vivit*. Fiecare citire o anulează pe cealaltă, așa încât nici viața, nici moartea nu pot fi afirmate singure, iar acela despre care se spune se află în mod necesar între ele — adică se identifică cu principiul lor comun.

Echivalentele ei în volum sunt „Ciubăr parcă n-a mai fost” la Stamati, „cel bătrân dar nu bătrân” din poezia de la Boroaia și cuplurile sanscrite *vyaktavyakta*, *satasat*, *niruktanirukta*, *parapara*, care numesc Identitatea Supremă.

xilogeneză — Nașterea omului din lemn, din trunchiul arborelui; perechea ei, *lithogeneza*, e nașterea din piatră.

Yantra — Diagrama rituală, chipul spațial al unei formule; icoana de la Văratec e citită de autor ca o *yantra*.

Yin-Yang — Perechea de forțe complementare din tradiția extrem-orientală: *Yang*, activ, luminos, și *Yin*, pasiv, întunecat; fiecare poartă în el un punct din celălalt.